

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Muharrem KILIÇ

MÜNİF ANTAKİ
HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ, DİVANININ
TENKİTLİ METNİ ve İNCELEMESİ

42779

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

ERZURUM-1995

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**MÜNİF ANTAKÎ HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ, DİVANININ
TENKİTLİ METNİ ve İNCELEMESİ**

Muharrem KILIÇ

Danışman: Doç. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ
1995, Sayfa; 337

Jüri: Doç. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

.....
.....

Bu çalışmada 18. yüzyıl Divan Edebiyatı şairlerinden Antakyalı Münîf Mustafâ'nın Türkçe Dîvânı incelendi.

Münîf'in; hayatı, sanatı, eserleri; Türkçe Dîvânı'nın tenkitli metni ve muhteva bakımından incelenmesi dahil olmak üzere çalışma iki bölümdür.

Yurduumuzdaki kütüphanelerden, biri matbu olmak üzere yirmi dört nüsha tesbit edildi. Bu nüshalardan dört tanesi tenkitli metin hazırlama çalışmaları için esas alınmıştır.

Türk Edebiyatında pek bilinmeyen Münîf hikemî tarz a mensup bir şairdir. Kasidelerinde Nef'î'nin tesiri görülürken O, klâsik kaside anlayışına sıkı sıkıya bağlıdır. Gazel, kıta, ve müfretlerinde Nabîyâne bir üslûbu vardır. Nazirecilik ve nesir alanında başarılı sayılabilir. Edebiyatımıza kendini kabul ettirecek olgunluğa, sanat güzûne ulaşamamıştır.

Eserleri: Türkçe Divanı, Manzum Kırk Hadis Tercümesi, Manzum ve Mensûr Zafernâme ile Münşeât'dır.

Münîf'in edebiyatımızdaki yerine ait tesbitlerimizi "sonuç" bölümünde belirtmeye çalıştık.

ABSTRACT

Master Thesis

MÜNİF ANTAKÎ HIS LIFE, LITERARY PERSONALİTY, WORKS, THE CRITICAL TEXT OF HIS DIVAN AND STUDY

Muharrem KILIÇ

Supervisor: Doç. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ
1995, Page; 337

Jury: Doç. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ

.....
.....

It is examined Antakyalı Münif Mustafa's Turkish Divan that belongs to 18. century, in this study.

This study is two section: The first, his life, art, works; the seconds is the edition critic on his Turkish Divan and to study of its contents.

It was proved twenty-four editions which one of them is printed from libraries in our country.

In Turkish literature, Münif is less-known poet that wrote philosophic poems. He is influenced from nefî in his "kasides", and devotioned to classic kaside style in his time.

He has a style of Nabi's at his gazel's, kıta's, and müfret's. He is success about nazire and nesir areas. He could not reached to ripenes accepting in that century.

His works: Türkçe Divan, written in rythim and meter Forthy Hadiths Translations, verse and prose Zafername and Münşeat.

We tried to explaine our proves Münif's importance in our literature in the result chapter of this study.

III ÖNSÖZ

Hikemî tarz 18. yüzyılın başlarında Nabî'yle kendini kabul ettirirken yine bu dönemde Nedim'le günlük hayatı yansıtan şiir anlayışı edebiyatımıza girer. Asrın sonlarında Seyh Galib'le Sebk-i Hindî üslûbu zirveye ulaşır. Bu arayış ve çıkışlarla Divan Edebiyatı son büyük sanatçıları yetiştirir.

Bu asırda varlığını pek hissettirememiş bir şair olan Antakyalı Münîf kasideleriyle klasik anlayışı sürdürürken Nabî'nin tesirinde kalarak hikemî tarzda gazel, kıta ve müfretler yazar. Divan Edebiyatı geleneğini sürdüren Münîf edebiyatımıza herhangi bir yenilik getirememiştir.

Pek fazla hacimli olmayan Divan'da kasideler ağırlıktadır. Kasidelerdeki dili sade değılsede sağlamdır. Vezne hakimdir. Sayı bakımından fazla olmayan gazellerinde Nabî'nin tesiri görülür.

İncelememizde tesbit edilen 23 yazma nüshadan dört tanesini tenkitli metin hazırlamada esas aldık. Bunlardan külliyât içindeki A nüshası muhteva zenginliği, yine külliyât içindeki B ve C nüshaları en eski tarihli olmaları, D nüshası da bağımsız divan olması bakımından seçildi.

Çalışmayı yaparken Şeref Hanım Divanı ve İncelemesi¹, Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası², Nev'i Divânı'nın Tahlili³, Fehîm-i Kadîm⁴, Şeyhî Divanı'nı Tedkik⁵ adlı çalışmalardan faydalanarak incelemeyi iki bölüm halinde yaptık.

Birinci bölümde şairin; Hayatı ve Yetiştği Ortam, Edebî Kişiliği, Sanatı, Din ve Tasavvuf, İnsan, Cemiyet, Tabiat ve Eşya, Nüsha Tavsifleri başlıkları altında inceleme yapıldı.

İkinci bölümde A nüshası esas alınarak tenkitli divan metni mürettep divan düzenine uygun olarak tertib edildi.

Arapça ve Farsça manzumeler Arap harfleriyle yazıldı. Diğer manzumeler kendi bölümleri içerisinde "bir"den başlamak üzere numaralandı. Nüsha farkları sayfaların alt kısımlarında gösterildi.

¹Ahmet Kırkkılıç, *Şeref Hanım Divanı ve İncelemesi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 769, Erzurum 1994.

²Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 286 Sevinç Matbaası, Ankara 1973.

³M. Nejat Seferaoğlu, *Nev'i Divânı'nın Tahlili*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

⁴Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Divânı ve Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları Sayı 44, Ankara 1991.

⁵Ali Nihat Tarlan, *Şeyhi Divanı'nı Tedkik*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1964.

Manzumelerin türlerini ve vezinlerine göre sayılarını gösteren bir tablo ile gazellerin vezin ve kafiyelerine göre tasnifini gösteren bir başka tablo, incelemenin sonuna, nüshaların birer fotokopisi de çalışmanın sonuna eklendi.

Münif Divanı'nda yer almayan ancak külliyât ve diğer kaynaklardan tesbit edilebilen Türkçe, Farsça ve Arapça manzumeleri de tenkitli divan metninin sonunda "Divanda Yer Alınmayan Manzumeler" başlığı altında topladık.

Çalışmanın sonuna "Özel Adlar" indeksi eklendi.

Yardım ve ilgilerinden dolayı Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Şerif Aktaş'a Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi öğretim üyelerinden Yrd.Doç.Dr. Numan Külekçi'ye Yrd.Doç.Dr. Rıdvan Canım'a, bölümdeki diğer öğretim elemanlarına teşekkür ederim.

Bu çalışmanın her safhasında teşvik ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Doç.Dr. Ahmet Kırkkılıç'a teşekkürü zevkli bir borç bilirim.

Muharrem KILIÇ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
BİRİNCİ BÖLÜM İNCELEME.....	1
1. HAYATI VE YETİŞTİĞİ ORTAM.....	2
1.1. Münîften Bahseden Kaynaklar.....	2
1.2. Hayatı ve Yetiştigi Ortam.....	2
2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	9
2.1. Kasideciliği.....	10
2.2. Nazireciliği.....	11
2.3. Tarih Düşürme.....	12
2.4. Münîf ve Hikemî Tarz.....	12
2.5. Şiire Bakışı.....	15
2.6. Münîfe Tesir Eden Şairler.....	18
2.6.1. Mütenebbî.....	18
2.6.2. Urfî.....	18
2.6.3. Bakî.....	18
2.6.4. Nefî.....	18
2.6.5. Nabî.....	18
2.6.6. Necîb.....	18
2.7. Münîf'in Tesir Ettiği Şairler.....	19
2.8. Eserleri.....	19
2.8.1. Türkçe Divanı.....	19
2.8.2. Manzum Kırk Hadis Tercümesi.....	19
2.8.3. Zafer-nâme-i Mensûre.....	20
2.8.4. Münşeât.....	20
3 SANATI.....	21
3.1. Nazım Şekilleri.....	21
3.1.1. Kasideler.....	21
3.1.2. Tarih Kıtaları.....	22
3.1.3. Tahmisler.....	23
3.1.4. Gazeller.....	23
3.1.5. Rübailer.....	24
3.1.6. Müfretler.....	24
3.1.7. Lugazlar.....	24

3.2. Vezin.....	25
3.2.1. Vezin Kusurları.....	25
3.3. Kafiye.....	26
3.3.1. Yarım Kafiye.....	27
3.3.2. Tam Kafiye.....	27
3.3.3. Redif.....	27
3.4. Dil ve Dilbilgisi.....	28
3.4.1. Sadelik.....	28
3.4.2. Terkipler.....	29
3.4.3. Deyimler.....	30
3.4.4. Arkaik Kelimeler.....	31
3.4.5. İmlâ Hususiyetleri.....	31
3.4.6. Uslûp Özellikleri.....	32
3.5. Edebî Sanatlar.....	34
3.5.1. Aliterasyon ve Asonans.....	34
3.5.2. Cinas.....	34
3.5.3. Cem.....	34
3.5.4. Hüsn-i talil.....	34
3.5.5. İcaz.....	35
3.5.6. İham.....	35
3.5.7. İktibas.....	35
3.5.8. İltifat.....	35
3.5.9. İrsal-ı mesel.....	36
3.5.10. Kapalı istiare.....	36
3.5.11. İştikak.....	36
3.5.12. İntak.....	36
3.5.13. İstifham.....	37
3.5.14. İstidrak.....	37
3.5.15. Leff ü neşr-i mülrettep.....	37
3.5.16. Mazmun.....	37
3.5.17. Mecaz-ı mürsel.....	37
3.5.18. Mübalâğa.....	38
3.5.19. Mülemma.....	38
3.5.20. Nida.....	38
3.5.21. Taksim.....	38
3.5.22. Tariz.....	38
3.5.23. Tarsi.....	39
3.5.24. Telmih.....	39

3.5.25. Tenasüb	39
3.5.26. Tensik	39
3.5.27. Teşbih	40
3.5.28. Tevriye	40
3.5.29. Tezad	40
4 DİN VE TASAVUF	41
4.1. Allah (c.c.)	41
4.2. Ayet ve Hadislerden İktibaslar	41
4.2.1. Ayetlerden İktibaslar	41
4.2.2. Hadislerden İktibaslar	42
4.3. Melekler ve Cennet Varlıkları	42
4.3.1. Melekler	42
4.4. Cennet ve Cennetle İlgili Unsurlar	43
4.5. Cehennem ve Cehennem Melekleri	44
4.6. Kitaplar	44
4.6.1. Semavî Kitaplar	44
4.6.2. Dinî Kitaplar	44
4.6.3. Diğer Kitaplar	45
4.7. Peygamberler	45
4.7.1. Hz. Adem (a.s.)	45
4.7.2. Hz. Süleyman (a.s.)	45
4.7.3. Hz. İbrahim (a.s.)	45
4.7.4. Hz. Nuh (a.s.)	46
4.7.5. Hz. Yusuf (a.s.)	46
4.7.6. Hz. İsa (a.s.)	46
4.7.7. Hz. Musa (a.s.)	46
4.7.8. Hz. Muhammed (s.a.v.)	47
4.8. Çaryar	47
4.8.1. Hz. Ebubekir (r.a.)	47
4.8.2. Hz. Ömer (r.a.)	47
4.8.3. Hz. Ali (r.a.)	48
4.9. İtikadî Mefhumlar	48
4.9.1. Mirac'la İlgili Mefhumlar	48
4.9.2. Kaza ve Kader	48
4.9.3. Ahiretle İlgili Mefhumlar	49
4.9.3.1. Kıyamet	49
4.9.3.2. İman, Küfr, Kâfir	49
4.9.3.3. Büt	49

4.9.4. İbadetle İlgili Mefhumlar	50
4.9.4.1. Namaz.....	50
4.9.4.2. Oruç, Ramazan, Bayram.....	51
4.9.4.3. Kadir Gecesi.....	51
4.9.4.4. Hac	51
4.9.4.5. Tевbe ve Günah.....	51
4.9.5. Tasavvuf.....	52
4.9.6. Tarikatlar.....	52
4.9.6.1. Mevlevilik.....	52
4.9.6.2. Pir, Dergah	52
4.9.6.3. Tecrid.....	53
4.9.7. Meşhur Sofiler.....	53
4.9.8. Tecelli	53
4.9.9. Akıl.....	53
4.9.10. Felsefe	53
4.9.11. Sehı ve Vaizlere Çatma.....	54
4.9.12. Rind Zahid Çatışması	54
5. İNSAN	55
5.1. İnsan. Adem, Beşer	55
5.2. Güzellik.....	56
5.3. Sevgilide Güzellik Unsurları	56
5.3.1. Saç	57
5.3.2. Kaş	57
5.3.3. Kirpik	57
5.3.4. Göz.....	57
5.3.5. Yüz.....	57
5.3.6. Yanak	57
5.3.7. Gamze.....	58
5.3.8. Hat	58
5.3.9. Dudak	58
5.3.10. Çene Çukuru.....	58
5.3.11. Sine.....	58
5.3.12. Boy	59
5.3.13. Bel	59
5.3.14. Ayak.....	59
5.4. Âşık	59
5.5. Rakip.....	59
5.6. Sevgiliye Ait Diğer Hususlar	60

5.7. Maddî ve Manevî Haller.....	60
5.7.1. Hastalık.....	60
5.7.2. Hasret	60
5.7.3. Hayal, Tasavvur.....	60
6. CEMİYET.....	61
6.1. ŞAHISLAR	61
6.1.1. Tarihi Şahsiyetler.....	61
6.1.1.1. Zamanında Yaşayan Padişah ve Şehzadeler.....	61
6.2. Yabancı Hükümdarlar	61
6.3. Osmanlı Devlet Adamları.....	62
6.4. Diğer Şahıslar.....	62
6.5. Osmanlılar Dışındaki Devlet Adamları, Hükümdarlar ve Vezirler	62
6.6. Diğer Tarihi Kişiler	63
6.7. Dini Efsanevî ve Masal Kahramanları.....	63
6.8. Şairler ve Alimler	64
6.8.1. Şairler	64
6.8.2. Alimler.....	64
6.9. Diğer Sanatkârlar.....	65
6.10. Tarikat Şeyhleri	65
6.11. Kavim Adları.....	65
6.12. Ülkeler.....	65
6.13. Şehirler.....	66
6.14. Sosyal Hayat	66
6.14.1. Sultan.....	66
6.14.2. Saray Görevlileri.....	67
6.14.3. Komutanlar ve Askerler.....	67
6.14.4. Dinî Görevliler.....	67
6.14.5. Serbest Meslek Erbabı	68
6.14.6. Denizcilik ve Avcılık	68
6.15. Eğitim.....	68
6.15.1. Musikiyle İlgili Terimler	68
6.15.2. Hatla İlgili Terimler.....	69
6.15.3. Arapça'yla İlgili Terimler	69
6.16. Diğer Sosyal Olaylar	70
6.16.1. Sihir.....	70
6.16.2. Savaş ve Devlet	70
6.16.3. İçki Meclisi ve Eğlence.....	70

6.16.4. Vatan Hasreti.....	71
7. TABİAT ve EŞYA.....	72
7.1. Kozmik Alem.....	72
7.1.1. Felek.....	72
7.1.2. Yıldızlar.....	72
7.1.3. Burçlar.....	73
7.1.4. Gezegenler.....	73
7.1.5. Güneş.....	73
7.1.6. Ay.....	73
7.2. Zamanla İlgili Kavramlar.....	74
7.3. Havayla İlgili Mefhumlar.....	74
7.4. Dağlar, Sahralar.....	74
7.5. Denizler, Nehirler.....	75
7.6. Hayvanlar.....	75
7.6.1. Kuşlar.....	75
7.6.2. Dört Ayaklı Hayvanlar.....	75
7.6.3. Böcek ve Sürüngenler.....	76
7.7. Bitkiler.....	76
7.7.1. Ağaçlar.....	76
7.7.2. Çiçekler.....	76
7.7.3. Bağ, Çemen, Çiçek ve Bustan.....	77
7.7.4. Koku ve Koku Veren Unsurlar.....	77
8. NÜSHA TAVSİFLERİ.....	78
8.1. Nüshaların Tesbiti ve Seçimi.....	78
8.2. Nüsha Tavsifleri.....	78
8.2.1. A Nüshası.....	78
8.2.2. B Nüshası.....	80
8.2.3. C Nüshası.....	81
8.2.4. D Nüshası.....	82
8.2.5. Tesbit Edilen Diğer Nüshaların Tavsifi.....	83
8.2.5.1. BDK Nüshası.....	83
8.2.5.2. İÜ 3 Nüshası.....	83
8.2.5.3. İÜ 4 Nüshası.....	84
8.2.5.4. İÜ 5 Nüshası.....	85
8.2.5.5. İÜ 6 Nüshası.....	85
8.2.5.6. İÜ 7 Nüshası.....	86
8.2.5.7. SK 2 Nüshası.....	87
8.2.5.8. SK 3 Nüshası.....	87

8.2.5.9. SK 4 Nüshası	88
8.2.5.10. SK 5 Nüshası	88
8.2.5.11. SK 6 Nüshası	89
8.2.5.12. SK 7 Nüshası	90
8.2.5.13. SK 8 Nüshası	90
8.2.5.14. SK 9 Nüshası	91
8.2.5.15. MK Nüshası	91
8.2.5.16. AMK Nüshası	92
8.2.5.17. MM Nüshası	93
8.2.5.18. REK Nüshası	93
8.2.5.19. RK Nüshası	94
8.2.5.20. Matbu Nüsha	94
8.2.6. Şecere Tesbiti	95
8.3. Kısaltmalar	96
8.4. Transkripsiyon Alfabeti	97
8.5. Gazellerin Vezin ve Kafiyelerine Göre Dağılım Tablosu	98
8.6. Divandaki Manzumelerin Vezinlere Göre Dağılım Tablosu	99
İKİNCİ BÖLÜM TENKİTLİ DİVAN METNİ	100
KAŞÂ'İD	101
TÂRİHLER	183
TAHMİSLER	211
TAÛMİNLER	228
MÜNACA'ÂT	229
GAZELİYYÂT	230
RÛBÂ'İYÂT	284
MÜFREDÂT	293
LÛGAZLAR	305
DİVANDA YER ALMAYAN MANZUMELER	311
SONUÇ	323
BİBLİYOGRAFYA	325
ÖZEL ADLAR İNDEKSİ	328
NÜSHALARDAN ÖRNEKLER	333
ÖZGEÇMİŞ	337

BİRİNCİ BÖLÜM
İNCELEME

1. HAYATI VE YETİŞTİĞİ ORTAM

1.1. Münîf'ten Bahseden Kaynaklar

Münîfin hayatı hakkında tezkire, antoloji ve edebiyat tarihlerinde pek detaylı bir bilgi yoktur.

Ondan genel olarak bahseden eser Osmanlı Şairleri'dir⁶. Bu eserdeki bilgilerin kaynağı da matbu Divânı'nın⁷ "tercüme-i hâl" bölümüdür.

Külliyât içindeki yazma Divanlar iki ayrı koldan istinsah edilmiştir. Birinci gruba dahil olan yazmaların "terceme-i hâl" bölümlerinde şairin hayatı ayrıntılara girilmeden anlatılmıştır. Tenkitli metin hazırlamada kullanılan C nüshası⁸ bu gruptandır. İkinci gruba dahil olan ve şairin hayatına geniş yer veren nüshalardan da B nüshası⁹ seçildi.

Her iki koldan yazılan nüshalarda Münîf'in İstanbul'a gelişinden sonraki hayatı hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir. İstanbul'a gelişinden önceki yaşantısıyla ilgili bilgiler ise doğum yeri, babasının adı ve ilk kullandığı maddesidir.

Çalışmalarımızda B nüshası ve C nüshasını, birbirlerini tamamlama ve mukayese bakımından ele alırken, tenkitli metin hazırlamada esas alınan A nüshasındaki¹⁰ gazel, kaside ve tarih kıtalarından faydalanarak Münîf'in hayatıyla ilgili eksik ve kanaatimizce yanlış olan bilgileri tamamlamaya çalıştık.

Külliyâtın "tercüme-i hâl" bölümleri tanzim bakımından günümüz antolojilerine yakın bir anlayışla kaleme alınmıştır. Dil ve üslûb bakımından tezkirelerle aynı olan bu bölümlerde Münîf'in hayatı, müstensihlerin şahsî tasarıflarıyla olaylara, tarihî şahsiyetlere dayalı olarak anlatılırken zaman zaman konularla ilgili kıta, beyit ve mısralara yer verilmiştir.

1.2. Hayatı ve Yetiştigi Ortam

18. yüzyıl divan şairlerinden olan Münîf, Antakya'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mustafa'dır. Babası Antakya'nın erdemli ve alim kişilerinden Muhammed

⁶Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, Haz. Yard.Doç.Dr. Cemal Kumaz. Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları No: 684, Ankara 1968, s. 106-107.

⁷Münîf Mustafâ, *Divân-ı Münîf*, Matbu, Tarihsiz.

⁸Münîf Mustafâ, *Divân-ı Münîf ve Münşeat-ı Münîf*, İstanbul Üniversitesi Kitaplığı No: T. 2860. H. 1168.

⁹Münîf Mustafâ, b. Muhammed, *Divân-ı Münîf Terceme-i Hâl Zafer-nâme-i Mensûre Münşeat*, İstanbul Üniversitesi Kitaplığı No: T. 1906 H. 1171.

¹⁰Münîf Mustafâ, *Divân-ı Münîf ve Münşeat*, Süleymaniye Kitaplığı (Hüsrev Paşa) No: 565 Tarihsiz.

Efendi'dir.¹¹ Münîftan bahseden kaynakların hiçbirinde Onun doğum tarihi, aile fertleri, çocukluğu ve gençliği hakkında bilgi yoktur.

İlköğrenimini Antakya'da yapan Münîf'in o yıllarda hat sanatıyla uğraştığını bir gazelinden¹² öğreniyoruz. Tuhfe-i Hattâtin'de¹³ ise hat sanatını öğrendikten sonra İstanbul'a gittiğinden bahsedilmektedir ki bu bilgi kanatimizce eksiktir.

İyi bir eğitim gören Münîf, Arapça ile Farsça'nın bütün inceliklerini kavrayıp nesir ve nazım alanında başarılı örnekler vermiştir. Divan'da Arapça yazılmış bir tazmini, iki kıtası ile Farsça yazılan iki tarih kıtası, bir tazmini, iki gazeli, üç kıtası, yedi müfreti vardır. Arapça şiirleri için Başdefterdar Atıf Efendi'nin (ölm. H. 1167-M. 1753) takrizi vardır.¹⁴

Münîf nesir alanında da başarılıdır. Külliyyâtlara kayıtlı münşeâtı, tezkireler ve padişah mektuplarıdır.

Antakya'da Hezârî mahlasıyla tanınan Münîf halk arasında güzel şiir yazan, nesirde başarılı, telifte üstün bir kişi olarak bilinir.¹⁵

Hezârî mahlasıyla yazılan üç kasidesi, beş tarih kıtası, on dört gazeli, bir müfredi onun şiirdeki yerini, sanat anlayışını belirlemek bakımından dikkate değer. O, hikemî tarzı benimsemiş bir şair olarak karşımıza çıkar.

Münîf, diğer kaynaklarda belirtildiği gibi Antakya'dan İstanbul'a değil, Antakya'dan Şam'a, Bağdat'a gitmiş ve Halep'te uzun zaman kalmıştır.

Hezârî mahlaslı tarih kıtasında Mansurizâde Abdullah Efendi'nin Şam'a kadı oluşuna H. 1136—M. 1734 yılın tarih düşürmüştür.

Cân atup ser-sipeh-i gayb didi târîhin

Kevkeb-i Muştâfâ eyledi Cennet Şâmı

TK. 4-25

Ayrıca Şam ediplerinden Bekâizâde Tayyib Efendi'nin Münîf'in şiirlerine Arapça takriz kıtaları yazması¹⁶ onun Şam'a gidip bölgede tanındığını gösterir.

Bir kasidesinde Bağdat muhafızı olan¹⁷ Hasanzâde Ahmed Paşa'yı (ölm. H. 1163 - M. 1747) Halep'te gördüğünden bahseder. Onu ziyaret etmek için Bağdat'a gittiğini anlatır.

¹¹B Nüshası V516.

¹²G 34/5

¹³Mustakim-zâde Sadeddin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtin*, Haz. İbnülemin Mahmud Kemâl, İstanbul 1928, s. 542.

¹⁴Divân-ı Münîf, C Nüshası vr.54b-55a

¹⁵B Nüshası vr. 50

¹⁶B. 52b

¹⁷Koniyon, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, Güven Basımevi, İstanbul 1967, C. 5 s. 2522.

Āsafā şıdkımı Allāh bilür kim göreli
Bu şabāhatla yüzün tā Halebü'ş-şehbāda

Minnet Allāha zafer-yāb-ı azīmet oldum
Cānib-i hıttā-i Bağdād-ı behişt-ābāda

K. 14-42/45

Mansurizāde Abdullah Efendi'nin Haleb'e kadı oluşuna kaside sunan Münîf¹⁸ Hekimbaşızāde Ali Paşa'nın (ölm. H. 1163 - M. 1747) Haleb'e teşriflerinden bahsettiği kıtanın tarihi H. 1133. M. 1720 dir¹⁹.

H 1135-37 M 1722-24 yılları arasında Halep Kadısı olan Tarihçi Raşid Efendi'ye (ölm. H 1148-M. 1735)²⁰ bir kaside yazmış ondan ilgi beklediğini kendisiyle tanışmak isteğini Raşid Efendi'ye bildirmiş bundan sonra onunla tanışmıştır.

Nabî'nin (ölm. H 1124-M.1712) Hac dönüşünde ömrünün en verimli yirmi beş yılını geçirdiği, Hayriyye'yi kaleme aldığı ve Halep'ten ayrıldığı H. 1122-M 1710 yılına kadar olan süreyle²¹ Münîf'in Hezârî mahlasıyla yazdığı H. 1133. M. 1720 tarih kıtası dikkate alınınca arada on yıllık zamanın olması, Münîf'in Nabî'yi Halep'te tanımasa bile eserlerini tanımış olduğunu göstermektedir işte Münîf böyle bir ortamda edebî kişiliğini kazanmış ve Nabî mektebine intisab etmiştir.

Münîf'in İstanbul'a geliş tarihi hakkında kaynaklarda farklı tesbitler vardır. Münîf'in İstanbul'a gelişini C nüshası²² ve bu nüshayı esas alan kaynaklar H. 1130-M. 1717/18 yılı, B nüshası²³ ve ondan istinsah edilen nüshalar ile İslâm Ansiklopedisi²⁴ ise H. 1137-M. 1724 yılı olarak gösterirler.

İslâm Ansiklopedisi'nde Münîf'in Raşid Efendi'yle tanışması, Raşid Efendi'nin Halep kadılığından azledilip İstanbul'a dönüş tarihi olarak gösterilmiştir.²⁵ Halbuki Münîf Raşid Efendi'yle Halep'te tanışmıştır.

Rebiü'l-evvel H. 1137 Tarihinde (18 aralık 1724) azledilen²⁶ Raşid Efendi'nin İstanbul'a gelişi kış mevsimine rastlar. Yazma nüshada ise "bahara karşı

¹⁸K. 19/45.

¹⁹Tk 5/7

²⁰İslâm Ansiklopedisi Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1955, Raşid Efendi Mad. C. 9, s. 632.

²¹Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, C.2, s. 670.

²²C Nüshası vr. 51b.

²³B Nüshası vr. 5a.

²⁴İslâm Ansiklopedisi, a.g.e. s. 632.

²⁵İslâm Ansiklopedisi, a.g.e. s. 633.

²⁶İslâm Ansiklopedisi, a.g.e. s. 663.

Üsküdüara geldiği²⁷ kayıtlıdır. Her iki kaynağın da mevsimi kış olarak belirtmesi ve Raşid Efendi'nin Halep'ten İstanbul'a geliş süresi dikkate alınınca bu iki kaynaktaki bilgiler birbirini doğrulamaktadır.

H. 1137 M. 1724 kışında İstanbul'a gelen Münif Hezârî mahlasıyla şiir yazdığını bir beytinde²⁸ ifade eder. İstanbul'a geldikten sonra Raşid Efendi'nin tesiriyle²⁹ mahlasını Münif olarak değiştirir. İntisap ettiği tarihçi, din alimi ve divan sahibi olan Raşid Efendi'nin toplantılarında bulunur ondan feyz alır ve onun takdirlerini kazanır³⁰.

Musikiyle de uğraşan Münif, temel bilgileri kazandıktan sonra; Türk, Acem, Irak ve Arap makamlarını kısa zamanda öğrenmiş, iyi bir icracı olmuş, ney çalmada maharet göstermiştir³¹. Divan'da musikiyle ilgili terimlere bolca rastlanır.

Raşid Efendi, Osmanlı Devleti tarafından Afganlı Eşref Han'a (ölm. M. 1722) elçilikle görevlendirilince 300 kişilik elçilik heyeti içerisinde şair Münif Efendi de bulunmuştur³². H. 1141-M. 1728 tarihinde heyetle İran'a giden Münif³³ altı aylık bir yolculuktan sonra İstanbul'a döner.

Münif sefaret heyetiyle İran'a gitmeden önce Damat İbrahim Paşa (ölm. H. 1143-M. 1730) ve eniştesi Kaptan-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa'ya (ölm. H. 1143-M. 1730) yazdığı kasidelere karşılık şair Nedim'in (ölm. H. 1143-M. 1730) de telkiniyle İran'dan döndükten sonra H. 1142 M. 1739 yılında Hasn-ı Mansure Kazası kuzatlığına tayin edilmiş,³⁴ Şeyhül-islâm İshak Efendi'nin (ölm. H. 1147-M. 1734) padişah fermanıyla bütün kuzatlıkları H. 1143-M. 1730 tarihinde iptal etmesi üzerine Münif inzivaya çekilir³⁵.

Bir zaman sonra, kitap meraklısı, şair ve divan sahibi başdefterdar Atıf Efendi'ye (ölm. H. 1155-1742) intisap edip ondan aldığı derslerle mana derinliği elde etmiş, latif söz söylemede mesafe kat ederek, nazım ve nesirde maharet sahibi olmuştur. Bu dönemde devlet dairelerinde hizmet yapacak olgunluğa erişmiştir. Yazdığı bir kasideyle tekrar kuzatlık görevi istemesi üzerine³⁶ ikna edilen Münif mektupçuluk yapabileceğini belirtmiş, Atıf Efendi'nin himmetiyle H. 1146-M. 1733 tarihinde defterdarlık kâtipliğine girerek Defterdar Boz İbrahim Paşa'nın (ölm. H.

²⁷B Nüshası vr. 54b.

²⁸Müf. 41.

²⁹Büyük Türk Klâsikleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1986, C. 7. s. 339.

³⁰B Nüshası vr.52a.

³¹C Nüshası vr.5a.

³²İslâm Ansiklopedisi, a.g.e. s. 632.

³³B Nüshası vr.55b.

³⁴B Nüshası vr.55b.

³⁵B Nüshası vr.55b.

³⁶B Nüshası vr.56a.

1149-M. 1736) kisedarlığı görevine getirilmiştir³⁷ Bu görevdeyken H. 1146-M. 1736 yılında Osmanlı ordusuyla (İsakçı) Sakçı seferine katılan Münîf'e sefer esnasında, sonradan Tebriz muhafızı çavuşbaşı olan Karazâde Mustafa Paşa'nın (ölm. H. 1149-M. 1739) isteği üzerine sadaret kaymakamı Köprülüzâde Ahmed Paşa (öm. H. 1183-M. 1769) tarafından İran'a mektup götürme görevi verilmiştir. İsakçı'dan ayrılan Münîf hastalanınca tekrar İsakçı'daki Osmanlı ordusuna katılmış ve sadaret kethüdası Halisa Osman Efendi'nin (ölm. H. 1150-M. 1737) kâtiplik hizmetinde bulunmuş, orduyla İstanbul'a gelince azledilmiştir.³⁸

Bir müddet sonra Yeğen Mehmed Paşa'ya (ölm. H. 1157-M. 1744) kaymakam kâtibi olmuştur. Aynı yıl Paşa'nın Tuna kıyılarına yaptığı sefer sırasında Lehistan'a elçilik göreviyle gönderilen Münîf, Sultan Mahmur'un mektubunu "hâceğânlık" rütbesiyle H. 1150 M. 1787 tarihinde "name-ber" olarak Leh (Polonya) kralına götürmüştür³⁹. Başka bir kaynakta ise "İmparatorluk divanı hâcegânlarından Münîf Mustafa Efendi bu mektubu Polonya kralı Rzewenski ye götürmekle görevlendirildi"⁴⁰ denilmektedir.

Lehistan'dan dönen Münîf Osmanlı ordusuyla H. 1152-1739 tarihinde Belgrad seferine katılmış, bu sefer dönüşünde Süleyman Efendi'nin (ölm. ?-?) teşrifat kâtipliği görevindeyken Veziriazam İvaz Mehmet Paşa'nın (ölm. H. 1156-m 17343) teveccühüyle H. 1152-M. 1739 tarihinde "rûz-ñâmeci-i sâni" görevine getirilmiştir.⁴¹ Azlinden sonra Molla Gürânî Camii yakınlarında bir ev alan Münîf H. 1153-M. 1740 yılında birinci defa "maliye tezkireciliği"ne getirilmiş ve kısa bir süre sonra yine azledilmiştir.⁴²

İran'da hüküm süren Nadir Şah'a (ölm. H.1160-1747) Câferi mezhebinin İslâmîyet'e aykırı olduğunu izah için H. 1154 M. 1741 tarihinde Osmanlı devleti tarafından "nâme-ber" olarak Beytül-mal arzuhalcisi Münîf ve İstanbul gümrük nazırı Nazif Efendi elçi olarak gönderilmiştir.⁴³ Bir başka kaynakta ise "nâme-ber" ünvanıyla padişahın hocalarından eski maliye tezkirecisi Münîf Mustafa Efendi ile İstanbul mukattaacısı Nazif Mustafa Efendiler'in İran'a sefaretle görevlendirildikleri" belirtilmektedir.⁴⁴ Diğer bir kaynakta ise: "Bu görevin yerine getirilmesi, maliye

³⁷B Nüshası vr.56b.

³⁸B Nüshası vr.66b.

³⁹Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1311, C. 4 s. 519.

⁴⁰J. Von Hammer *Osmanlı Devleti Tarihi*, Tercüme Eden Melmet Ata, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1983, C. 14. s.257.

⁴¹B Nüshası vr. 56a

⁴²B Nüshası vr. 56b.

⁴³Komisyon *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Güven Basımevi, İstanbul 1962, C. 5. s. 2522.

⁴⁴Ahmed Rasim, *Osmanlı Tarihi*, Sadeleştiren Hakkı Yıldız Dursun, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, İstanbul 1966, s. 202.

tezkirecisi Münîf Efendi'ye verilerek, yardımcılığına da İstanbul gümrük müdürü Mustafa Nazif Efendi verilmiştir⁴⁵ denilmektedir.

Bu görevle İran'a giden Münîf, İzzet Ali Paşa'nın (öl. H. 1147-M. 1734) mezarını tamir ettirmiş, mezar taşına kendi yazdığı tarih kıtasını kazdırmış, elçilik dönüşü ise azledilmiştir.⁴⁶

Hekimbaşızade Ali Paşa'nın (öl. H. 1162-M. 1748) ikinci defa sadrazamlığı zamanında H. 1162-M. 1742 tarihinde Münîf, ikinci kez "maliye tezkirecilğine" getirilmiştir⁴⁷. Hekimbaşızade Ali Paşa'nın vassına uygun olan Bakî'nin (öl. H. 1009-M. 1600) Semiz Ali Paşa için yazdığı Kaside-i Hatemiyye'sini tahmis ederken hamisi Atıf Efendi'nin ölümü onu çok etkilemiş ve inzivaya çekilmiştir.⁴⁸

Münîf sabırlı, uysal, tahammüllü, zarif, uyanık ruhlu, derviş tabiatlı, hazır cevaplı, hoş sohbetli, zeki, sevimli, kötülüklerden arınmış, hâlden anlayan, yardım seven, şefkatli, yumuşak huylu, sadakatli ve bütün faziletleri şahsında toplayan bir kişi olarak tanınmıştır.

Kaynaklarda Münîf'in kaç yaşında vefat ettiğine ait hiç bir bilgi yoktur. Ancak Muallim Naci onun genç yaşta, daha öğrenme çağında öldüğünden bahsetmektedir.⁴⁹ Bu görüşten hareketle H. 1137-M. 1724 yılında İstanbul'a gelen Münîf'in on sekiz yıllık İstanbul yaşantısına 25-30 yıl daha eklersek Münîf'in 43-48 yaşları arasında vefat etmiş olabileceğini söyleyebiliriz. Bu tahminlerden hareketle şairimizin 1600 yılları sonunda doğduğunu söyleyebiliriz.

Münîf'in ölüm tarihi Kamusü'l-^cÂlâm, Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Edip ve Şairleri, Osmanlı Müellifleri, Hâtimetü'l-Eş^câr, Sicill-i Osmânî ve Keşfü'z-zünûn Zeyli'nde H. 1156-M. 1743; Büyük Türk Klâsikleri, İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Tuhfe-i Hattatîn'de H. 1155-1742; Eslâfta ise H. 1164-1750 olarak kaydedilmiştir.

Münîf'in ölüm tarihi birçok kaynağın ittifakla kaydettiği H. 1156-M. 1743 tür. Çünkü Münîf Divanı'nın tarih kıtaları bölümünde "Târîh-i Berâya-yı Ferzend-i Hamsun Beg⁵⁰" başlıklı kıtanın tarihi H. 1156-M. 1743'tür. Bu tarih Münîf'in ölüm yılıyla aynıdır. İttifak edilen tarihi doğrulamaktadır.

⁴⁵J. Von Hammar, a.g.e. C. 15, s. 29-30.

⁴⁶B Nüshası vr. 56b.

⁴⁷Mehmet Süreyya, a.g.e. s. 519.

⁴⁸Muallim Naci, a.g.e. s. 107.

⁴⁹Muallim Naci, a.g.e. s. 107.

⁵⁰T.K. 21-16.

Münif'in mezarının yeri hakkında da kesin bilgi yoktur. Kaynaklarda farklı yerler gösterilmektedir. Sicill-i Osmanî'de "Selimiye civarında, diğer kaynaklarda ise Haydarpaşa'ya giden, deniz tarafındaki cadde üzerindeki Üsküdar mezarlığında defnedilmiştir" denilmektedir. Mezarının burada olması ihtimali daha kuvvetlidir.

2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

18 yüzyılı edebî anlayışlar bakımından 17. yüzyıldan gelen Sebk-i Hindî'nin, Nabî'yle okullaşan hikemî tarzın, günlük hayatı aksettiren Nedimane söyleyişin ve malallileşme cereyanlarının görüldüğü yeni arayışların yaşandığı bir ortamdır.

Bu yüzyılda kasidecilik, tarih kıtası yazma, nazirecilik ve nazım, kıta, şarkı, gazel gibi türlere rağbet edilmektedir. İşte bu edebî ortam içerisinde Münîf, kasîde yazma, tarih düşürme ve nazireciliğe genel anlayışa uyarken, kıta nazm, gazel ve müfret türleriyle mensubu olduğu hikemî tarzın temsilciliğini sürdürür.

Münîf, Divanı'nda her türden manzume yerine, duygu ve düşüncelerini anlatabileceği, türlere ağırlık vermiştir. O, bir divan tertip etmekten öte kendi düşünce ve duygularını anlatabildiği manzumeleri tercih etmiştir.

Divan'ın incelenmesinde dikkati çeken nokta tevhîd, naat, gibi dinî manzumelerin ve bentlerden oluşan nazım türlerinin bulunmayışıdır.

Yazma divanların "tercüme-i hâl" bölümlerindeki bazı görüşler aşağıya alınmıştır. Münîf için A nüshasında:

Mümâ ileyh-i merhûm dahî yegâne-i zamân bir şâcîr-i hikmet beyân her vâdîde bâlâ pervâz bir candelîb-i hoş elhân-ı sâcid-sitân her çâşnîde suhan-senc ve sülhan-senc bir tûfî-i gül-şen-türâz u şeker-zebân enfâs-ı laîf-i tercemânü'l-hikmet rûh-i ma'nî-i hayâtü't-terkîb nesîm-i gülşen-fürûz-i bahâr-elfâzı tesmiye olunmak seza-vâr bir sulhandân-ı acâ'ib ve pür-neş'e-i garîbdür ki tavr-ı mahşuşında gayr-ı şu'arâ-yı Rum'un bülegâ ve füsehâsına peyrevlikde gerek Bâkî gerek Nef'î ve Nâbî'den şîrîn ve rengîn ta'cîr-i laîf ve ma'nî-i metîn ihtirâc ve taşnîfde ve tetâbu'ı izâfâtdan sâlim matlûlma mu'tabîk ıstîlâhî ve lûgavî mevzûunda muvâfîk manzûm ve menşûr çün dürr-i semîn-i lûgat ve vaşf-ı terkîb-i ibdâc ve te'lîfinde belîğ ü vezn olup⁵¹" görüşüne yer verilirken B nüshasında:

Mevlânâ-yı merhûm zebân-ı Farisî ve Türkîde şîr ü inşânın akşam u envâc-ı ve hayâl-i bârike ve hüsn-i ihtirânda mâhir ve şâhib-i iktidâr olduğundan ma'dâ ve lisân-ı Arabî üzere neşr ü nazm cîbdâcında dahî te'lîf-i laîf ve terkîb-i nazîf ve ta'cîr-i münîf ve ma'nî-i ta'rif ile makşûd ve merâmını ifâde ve beyânda bâhir ve bârik ve behre-vâr olup⁵²" denilmektedir.

Münîf'i; Bakî, Nef'î ve Nabî'den üstün bir şair olarak kabul eden müstensihin bu hissî görüşüne katılmıyoruz.

⁵¹A Nüshası vr.12a.

⁵²B Nüshası vr.54a

Mine Mengi: Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî adlı eserinde Ziya Paşa'nın (ölm. 1880) Harâbât'ta Münîf'in kaside yazmada Nâbî'den daha olgun olduğunu ileri süren bir beytine yer verir.

Nâbiye Münîf iken mukallid
Andan eblağ demiş kaşâ'id"⁵³

Münîf'in kasideciliği: Nâbî'den üstün görüldür.

Muallim Naci (ölm. 1893): "Hakikaten Münîf'in Harabat'ta bulunan "Kaside-i Nuniye'si, Devlet kasidesi gerek tumturak gerek insicam yönünden Nâbî'nin bütün kasidelerinden üstünlük sağlamıştır. Öğrenme çağında iken vefat eden Münîf'e Nâbî gibi yaşlanmak nasib olsaydı bu üstünlüğü sağlayacağından şüphe edilmezdi".⁵⁴ diyor.

Faik Reşid de (ölm. 1914) "Haiz bulunduğu kalibiyete göre birinci derecede bulunan şairlerimizden biri sayılmasa da orta derecede bulunanların üstünde görünür. Bir edebiyatçımız onun için:

Nâbiye Münîf iken muḳallid
Andan eblağ demiş kaşâ'id

diyor ki doğrudur, bizde tasdik ederiz"⁵⁵ der.

Vasfi Mahir Kocatürk (ölm. 1961) Münîf hakkında en geniş değerlendirmeyi yapan kişidir. O, Münîf için: "Nedim'in temsil ettiği zarif ve yeni tarza kendini uyduramamış, Nefî, Nâbî ve Sabit tesirinde klâsik asil edalı şiirler meydana getirmiştir. Kasidelerinde vakur bir eda vardır. Dil düzgün, sağlam, tabiidir. Hiç sürçmüyor. Müptezel değil. Fakat bariz kuvvetli bir şahsiyeti de yok. Taklid ettiği söylenen Nâbî'nin kasideleriyle mukayese edilirse onlardan üstün sayılmaz. Renk yok".⁵⁶ diyor,

2.1. Kasideciliği

Ziya Paşa, Muallim Naci, Faik Reşid ve Vasfi Mahir Kocatürk'ün değerlendirmedlerinde Münîf'in kasideciliği ön plana çıkar. O, kasidelerinde

⁵³Mine Mengi, *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Temsilcisi Nâbî*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı: 18, Ankara 1987, s. 30.

⁵⁴Muallim Naci, a.g.e. s. 107.

⁵⁵Faik Reşid, *Eslâf*, Haz. Semsettin Kutlu. Tercüman 100 Temel Eser Serisi No: 65, Tarihsiz s. 285.

⁵⁶Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi, Başlangıçtan Bugüne Türk Edebiyatının Tahlili ve Tenkidi*, Ankara 1964, s. 313.

başarılıdır, sanatının odak noktası kasideciliği olmuştur. Klâsik anlayışa uygun kasidelerinde zaman zaman üstünlükler de sağlar. Fakat çağına damgasını vuracak bir gücü de yoktur.

Münifin kasidelerinde nesibler, klasik anlayıştan farklıdır. O, 7., 21. ve 23. kasideler hariç, diğerlerinin nesib bölümlerinde memduhunun vasıflarını tasvir edip Nefî'de görüldüğü gibi fahriyeye geçer.

Münif kasidelerinde bozulan düzeni dikkatlere sunarken memduhunun mevkiine göre sağlanan iyileşmelere işaret eder. Dikkatlere sunulan; imparatorluk coğrafyasındaki sosyal, siyasî, ahlakî, etnik, ilmî ve otoriter bozukluklardır.

Kasidelerinin medhiye bölümlerinde memduhunu mevkiine, ilmî sıfatına göre, telmih, teşbih ve istarelerle över.

Kasidelerinden birinin fahriye bölümünde kendini üstün vasıfta bir şair olarak takdim eder ve Enverî'yle eşdeğerde görür.

Ben Enverî-yi velvele-ârâ-yı cihânım
Sen zinde-gân-ı şöhrat-i Şeh Sencer-i devrân
K.4-46

Münif bazı kasidelerinin maksat bölümlerinde dileğinin ne olduğunu aşağıdaki beyitlerde olduğu gibi açıkça söyler

Kıl bir ze^câmet ihsân hem h^vâceğî-i dîvân
Olsun Münîf-i nālân ferhunde-fer mübârek⁵⁷
K. 1-13

İtdüm şeref bilüp dil ü cân ile ihtiyâr
Bâb-ı kazâda hîdmet-i şer^c-i muṭahḥarî⁵⁸
K. 7-61

2.2. Nazireciliği

Kaynaklarda Münif'in nazireciliği üzerinde durulmamıştır. O, Türkçe, Arapça ve Farsça şiirleri başarıyla tanzir etmiştir. Bu konu "Münîfe Etki Eden Şairler" ve "Tahmisler" bölümlerinde incelenmiştir.

⁵⁷K.1—13.

⁵⁸K.7—61.

Nazireciliğine örnek olmak üzere Nefî'nin Kaside-i Mimiyye'sine yazdığı tahmisten bir bent aşağıya alınmıştır.

Münhaşır tab^cuma ihrâz-ı kêmâlât-ı fûnûn
 Berķ urur levh-i zamîrümde fûrûğ-ı mazmûn
 Eşerüm nâsilh-i resm-i hikem-i Eflâtûn
 Kalemüm nâtıķa-bend-i dehen-i sihr ü fûsûn
 Sûhanum 'ukde-küşâ-yı girih-i fikr-i hâķim
 Tah. 1/46

Nabî'nin gazeline yapılan tahmisten alınan bent Onun bu alandaki başarısını ifade etme bakımından dikkate değerdir.

Hayâlûñle hîred-mu^cciz-i perîşânümle düşmendür
 Ğamuñla neş^ee-i cām-ı bezm-i sāmānumla düşmendür
 Fûrûğ-ı zindeğî şem^c-i şeb-istānumla düşmendür
 Senüñçün h^vâb-ı rāhat çeşm-i giryānumla düşmendür
 Bisât-ı istirāhat cism-i sūzānumla düşmendür
 Tah 4-1

2.3. Tarih Düşürme

Münîf'in tarih düşürme ve tarih kıtası yazma yönüne kaynaklarda hiç yer verilmemiştir. İsmail Yakıt Ebced Hesabı⁵⁹ adlı eserinde Münîf Divan'ında kayıtlı dört tarih beyiti⁶⁰ ile Seyyid Vehbî'nin (ölm. H. 1149-M. 1736) mezar taşına kazılan tarih beyitini ve manzum Zafer-nâme'nin tarih beyitini örnekler içerisinde incelemiştir. Münîf bu alanda da başarılıdır.

2.4. Münîf ve Hikemî Tarz

Münîf'in kendisinin de dile getirdiği ve diğer kaynakların da kabul ettiği başka bir yönü ise şiirlerini hikemî tarzda kaleme almasıdır.

Ben ol Şevket-hayāl u Muhteşem elfaz-ı devrānum
 Kerem-cüyān-ı bāb-ı fikretüm 'Urfî vü Sā'ibdür
 K 11-29

⁵⁹İsmail Yakıt, *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1992.

⁶⁰İsmail Yakıt, a.g.e. s. 77, 90, 186, 189, 190, 353.

beyitiyle, bağlandığı ekolün ileri gelen şairlerinden Urî ve Saib'den bahsederken, bir başka beyitte ise:

N'ola bigâne-i idrāk-ı nâdan olsa eş'arum
Edâsı âşnâ ammâ mezâmîni ğarâ'ibdür

K. 11-35

kendisinin şaşılabacak derecede yeni düşünceler ifade eden bir şair olduğundan söz eder.

A Nüshasının terceme-i hâl kısmında: "*enfâs-ı laîf tercüman'ül-hikmet ruh-ı ma'nî hayâtü't-tertib bir sülhandân-ı 'acâ'ib vü pür neş'e-i ğarib kî*"⁶¹ sözleriyle hikmetli şiir yazdığından bahsedilir.

Mine Mengi; "Ziya Paşa, Nâbî'nin şiirinde yeni bir çığır açtığını ve bu yolda yürüyen diğer şairleri Harâbât'da şöyle sıralar" der, aşağıdaki beyitlere yer verir.

Nâbî'ye bu ihtirâdır hâs
Teslîm eder anı ehl-i ihlâs

Râşid ile Vecdî, Lemfî Râmî
Râğib fÂşım Münîf ü Sâmî

Ol mektebe oldular mudâvim
Ol hâceden oldular mülâzım"⁶²

Bu sıralamada Münîf'in yeni çığır benimsyen şairlerden biri olduğu görülür.

Muallim Naci Osmanlı Şairleri'nde Münîf'in hikemî tarz beyitlerine yer vererek bu özelliğinden bahseder.⁶³

Vasfi Mahir Kocatürk: "Birçok beyitlerinde Sabit'i kuvvetle hatırlatmaktadır. Beyitleri arasında Nabîyane olanları da vardır. Miktarı az olan gazellerinde, kasidelerinden daha kuvvetli olmayan Münîf, oldukça şöhret ve az çok şahsiyet sahibi bir şair sayılabilir" diyor⁶⁴

⁶¹A Nüshası vr.12a

⁶²Eine Mengi, a.g.e. s. 27.

⁶³Muallim Naci, a.g.e. s. 108.

⁶⁴Vasfi Mahir Kocatürk, a.g.e. s. 313.

Münîf'in gazelleri, tarzının gereği yek ahenktir. Bu gazeller içinde zaman zaman güzel beyitler de vardır. O tarzın belirgin özelliklerine daha çok kıta ve müretlerle ulaşır.

Münîf Divanı'nda yer alan ve darb-ı mesel haline gelen beyitlerinden bazıları şunlardır:

Güft ü gū çok şaded-i ʿaşkda cumhūra göre
Lîk zâhir yine hâk mezheb-i Manşūra göre

G 67-1

Bu ıztırābuñ âhîri âsāyîş olduğı
Zâhîr-meʿālî zelzele-i kâhvâreden

G 56-3

Mirʿât-ı dehre ehl-i nazar baksa hâşılı
Her demde muhtelif nice nakş u suver bulur

K 6-16

Nigûn ider seni elbet nedeñlü ser-keş iseñ
Budur zebân-ı şurâhî-i meyden añladığum

G. 52-2

Saht-i ğamladur revâc-ı hüner
Farq-ı sîm ü zer imtiḥân iledür

G. 23-2

Haṭar-ı zindeğî-i ehl-i ṭamaʿ rifʿatıdur
Bâl u per âfet-i cāndur mekes ü mūra göre

G 67-2

Hem ider ṭaʿna taḥammül hem olur ser-cünbân
Zâhide ḥar mı disem ya büz-i Âhfeş mi disem

G 53-3

2.5. Şiire Bakışı

Münîfin şiir telâkkisinde övgü ön plandadır. Kasidelerinde bu durum açıkça görülür, Nefî'nin kasidesine yazdığı tahmiste şiir yazmakda herkese meydan okur.

Olamaz kimse baña nükte-verândan hem-ser
Varsa gelstün sülhan ehline şalâ ser-tâ-ser

Tah 1/45

Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı kasîdede kalemîni Hz. Musa'nın asısından daha mucizevî kabul eder.

Olsa olurdu hâme-i mu^cciz-tırâzuma
Ancak nazîre Hazret-i Mûsânuñ ejderi

K 7.69

Halep ve Şam kadılığı yapan Mansûrizâde'nin şairliğini överken O nu Hayyâm ve Selmân'dan üstün tutar.

Hayyâm aña tarîk-i rübâ^cide muḳtefî
Vaz^c-ı nîzâm-ı şi^crine Selmân muḳtedî

K. 17-20

Damat İbrahim Paşa için de aynı övgü geçerlidir.

Ol âşaf-ı yegâne ki kemter gulâmidur
Efrâsyâb u Behmen ü Dârâ-yı rûzgâr

K. 3-20

Şiir, yalnızlık ve ızdırap ifadesidir.

Geçer hürşîd geçse şem^c ile fikr-i Münîfâdan
Güzer-gâh-ı hayâli şöyle teng ü târdur sensüz

G 35-7

Âh kim eylesem de seyr-i Bihişt
Bir nihân-ı ^cazâb var dilde

G 63-3

Şiir, ruh halinin ifadesi ve talihten şikayettir.

Hezārī baña bu eşnā-yı istilā-yı hayretde
Yine āh-ı seherden ğayrı bir feryād-res çıkmaz

G 39-5

İtdi üftāde beni çāh-ı gama Yusūf-var
Gūyiyā baña birāder geçinür t̄ālī^c-i dūn

K. 22-50

Şiir, sevgilinin gönle taht kurması, ayrılık ve vefasızlığın ifadesidir.

Sīnemde şerha mışra^c-ı tārīhdür Münīf
Taht-ı dile şehen-şeh-i aşkuñ cülūsına

G 65-5

Sütūn-ı āh deger miydi tağ-ı Cevzāya
Niṭāk-ı va^cde-i vuşlāt olaydı āh dūrüst

G 8-3

Şiir, geçmişe ve yaşanamayan hayata bir özlemdir.

Ne keş-ā-keşde kalurduk o kaşı yāy ile biz
Düşmesek hañçer-i ebrūsūña ger rāy ile biz
Bir zamān Rūmda deryā-keş idük ey sāķī
Şimdi İrānda kanā^cat iderüz çay ile biz

Kıt. 1-13

Bentimle yek-tene nādirdür itse bir bārī
Nedīm-bezm olup ol sīm-ten tenādüm tek

G 48-2

Şiir, bir yergidir, Münīf'in en belirgin özelliklerinden biri de budur. O, fakirlerin bütün sıkıntılara katlanmak gibi bir kaderlerinin olduğuna inanır.

Ṭālī' de var ise ḥamele intisābı var
 Şeyhüñ kuzu kebābına pek inkiyādı var
 Ekşer nüzülü şaḥa-i ḳalb-i fakīredür
 Şāh-ı ḡamuñ ne rütbe-i ʿuluvv-i cenābı var

Kıt. 8

Şiir, siyasi ve sosyal olayların yansımasıdır. Adeta Osmanlı İmparatorluğu'nun ponaramasını çizer.

Ḳazāyı gör Ḳızılbaş aldı taht u tāk-ı Īrāmı
 Başına teng olup dehr Eşrefüñ Horāsānī

Müf 61

Oldı dahi rikāba ḳadem başmadan henüz
 Rūma zamīme kişver-i Īrānuñ ekşeri

K. 7-36

Devr-i şalāḥ ü zühd ile maʿrūf olmağın
 ʿAşruñ unuttı şeyhleri nehy-i münkeri

K. 7-31

Eyyām-ı devletüñde ḡamı cüst ü cū iden
 Ṭih-i ʿademde serserī vü der-be-der bulur

K. 6-41

Şiir, yaşanan hayatın kendisi veya yaşananın ifadesidir. Rindane yaşayışı dile getirmektedir.

Ḥükm-i āyīn-i Cem ü Key yürisün meclisde
 Mevc-i āḡāze-i hey hey yürisün meclisde
 Sīm ü zer bezli pey-ā-pey yürisün meclisde
 Gice gündüz ʿaraḳ ü mey yürisün meclisde
 Rindler şām ü seḫer şems ü ḳamer bilmezler

Muh. 1

Şiir, hikmettir, öğüttür. Bu öğüt kendi şahsî tecrübelerinin sonucudur.

Ey nef̄s-i hevā çü reh-i seylāb ı fenāda
Mānend-i ḥabāb ol heves-ḥāneyi boş қо

Sen kendiñi gör bî-ḥüde-i ʿaşk tururken
Fark-ı ḥaram-ı Kaʿbe vü büt-ḥāneyi boş қо

Çokda o perî rûy ile ünsiyete gelmez
Ol kayda düşürme dil-i divāneyi boş қо

G 61-2, 3, 4

2.6. Münîfe Tesir Eden Şairler

2.6.1. Mütenebbî: (ölm. M. 960) Abbasîler devrinde Arap edebiyatının üç büyük kaside şairinden biridir. Nefî'nin de etkisinde kaldığı bu şairin bir beytine Münîf'in iki beyitlik tazmini vardır.⁶⁵

2.6.2. Urfî: (Urfî-i şirâzî) (ölm. M. 1591) İran edebiyatının yetiştirdiği ve Sebk-i Hindî üslûbunun başarılı kaside şairidir. Urfî'nin bir beytine tazmini vardır.⁶⁶

2.6.3. Bakî: (ölm. 1600) 16. yüzyıl Türk Edebiyatı'nın ünlü şairi Bakî'nin Kaside-i Hatemiyye'sinin 54 beytini tahmis etmiştir.⁶⁷

2.6.4. Nefî: (ölm. 1632) 17. yüzyıl kaside şairinin, Kaside-i Mimiye'sine 13 beyitlik tahmisi vardır.⁶⁸

2.6.5. Nabî: (ölm. 1712) Hikemî tarzın Türk Edebiyatı'ndaki başarılı temsilcisi Nabî'nin iki gazeline tahmis yazmıştır.⁶⁹

2.6.6. Necîb: (Sultan 3. Ahmed) (ölm. 1736) 26. Osmanlı padisahıdır. 1703-1730 yıllarında saltanat sürmüştür. Necîb mahlasıyla şiir yazmıştır. O'nun bir gazeline Münîf'in tahmisi vardır.⁷⁰

⁶⁵Taz. 2

⁶⁶Taz. 1

⁶⁷Tah. 1

⁶⁸Tah. 2

⁶⁹Tah. 3-4

⁷⁰Tah. 5

2.7. Münîf'in Tesir Ettiği Şairler

Münîf, devrindeki ve daha sonraki asırlarda yetişen şairleri etkilemiş, şiirlerine nazireler yazılmıştır. Onun:

Fürûğ-ı mihır-i mir'ât-ı dile jengârdur sensüz
Harîr-i pertev-i meh düş-i cânâ bârdur sensüz

G 35-1

matlı gazelini Belîğ Mehmed (ölm. 1758), Koca Râgıp Paşa (ölm. 1756), Leskofçalı Galib (ölm. 1867) ve Namık Kemâl (ölm. 1888) tanzir etmişlerdir

Kâr-ı bî sūd-ı elemnden cü ğınâ geldi baña
Çerhâ bî-hüde tekâpüdan ibâ geldi baña

G. 1-1

matlı gazeli de Şeyh Galib (ölm 1799) ve Pertev Paşa (ölm. 1837) tarafından tanzir edilmiştir. Ayrıca Münîf'in

Lezzet gülü girifte lebûñ ârzusına
Gül-büse dil-rübüde ruhuñ reng-i būsına

G. 65-1

matlı gazeline de Süleyman Nahif (ölm 1738) ve Fıtnat Hanım (ölm 1780) nazire yazmışlardır

2.8. Eserleri

Külliyat içerisinde bölümler halindedir.

2.8.1. Türkçe Divanı

Hacim bakımından zengin değildir. Divanda sırasıyla 23 kaside, 22 tarih kıtası, 5 tahmis, 2 tazmin, 1 münacaat, 75 gazel, 22 kıt'a, 1 muhammes, 4 lugaz 1 manzum mektup vardır.

2.8.2. Manzum Kırk Hadis Tercümesi

39 kıta olarak tercüme edilen hadisler aruzun: Fâilâtün/Mefâilün/Fâilün kalıbıyla yazılmış olup her kıtadan önce hadisın Arapça'sı yazılıdır. Diğer hadis-i erbainlerdeki hadis sırasına uyulmadan ayrı bir düzenle tercüme edilmiştir.

2.8.3. Zafer-nâme-i Mensûre

H.1152-M.1759 yılında İvaz Mehmet Paşa tarafından Belğırad Kalesi'nin fethedilmesi üzerine kaleme alınmıştır. İçinde kırkdört beyitlik manzum Zafer-nâme vardır. Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün vezniyle yazılmıştır.

2.8.4. Münşeât

1. Ta'rif-i sebeb-i sûret-i tesvîd-nâme-i hümayûn
2. Sûret-i tesvîd-nâme bâ-mahv u işbât
3. Sûret-i diger
4. Sûret-i berât-i hümayûn-ferâset-i sa'âdet maqrûn
5. Bir nâ-mevzûn rubâ'îye ta'rizen taħrîr olunmuşdur
6. Cevâb-ı tezkireki mesul hasbe'l-ma'cûl huşulu pezîr niyâfet-bûd
7. Sûret-i 'arz-ı mülazemet
8. Sûret-i ğurra oldur ki
9. Sûret-i mektûb-i Münif
10. 'Arz-ı mülâzemet
11. İrân Sefâret-nâmesi

3 SANATI

3.1. Nazım Şekilleri

3.1.1. Kasideler

Divandaki; kasidelerin beyit sayıları şöyledir:

Bir kaside dokuz beyit⁷¹, iki kaside on iki beyit⁷², bir kaside on üç beyit⁷³, bir kaside on beş beyit⁷⁴, bir kaside on altı beyit⁷⁵, bir kaside on yedi beyit⁷⁶, bir kaside on dokuz beyit⁷⁷, bir kaside yirmi üç beyit⁷⁸, bir kaside yirmi dört beyit⁷⁹, bir kaside otuz iki beyit⁸⁰, bir kaside kırk dört beyit⁸¹, iki kaside kırk beş beyit⁸², bir kaside elli beyit⁸³, bir kaside elli üç beyit⁸⁴, iki kaside elli beş beyit⁸⁵, bir kaside altmış beş beyit⁸⁶, bir kaside yetmiş dört beyit⁸⁷, bir kaside on iki beyit⁸⁸, bir kaside otuzdokuz beyit⁸⁹, bir kaside elli bir beyittir⁹⁰.

Gazeller içerisinde kayıtlı olan 21. kasidede mahlas yoktur. 18. kaside ile 12. ve 17. kasidelerin B, C ve D nüshalarındaki mahlası Hezârîdir.

Münîf tevhid, nat türünde kaside yazmamıştır. 1. kaside "cülûsîyye, 21. ve 23. kasideler "İdiye"dir. 16. kaside mesnevi tarzında kafiyeleşmiştir. Bu tarz örneklere az rastlanır.

⁷¹K. 20

⁷²K. 15, 21

⁷³K. 13

⁷⁴K. 1

⁷⁵K. 19

⁷⁶K. 12

⁷⁷K. 10

⁷⁸K. 8

⁷⁹K. 16

⁸⁰K. 17

⁸¹K. 2

⁸²K. 5, 9

⁸³K. 14

⁸⁴K. 4

⁸⁵K. 6, 22

⁸⁶K. 3

⁸⁷K. 7

⁸⁸K. 15

⁸⁹K. 11

⁹⁰K. 23

Münîf'in yazdığı yirmi üç kasidenin birini Sultan 1. Mahmud'a⁹¹ 1 tanesini Kethuda Damat Muhammed Paşa'ya⁹² sekiz tanesini Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya⁹³ iki tanesini Kaptan Damat Mustafa Paşaya,⁹⁴ iki tanesini Hekimbaşızâde İzzet Ali Paşa'ya,⁹⁵ bir tanesini Bağdat Muhafızı Hasanzâde Ahmet Paşa'ya⁹⁶ bir tanesini Hemedan Muhafızı Kaprülüzâde Abdurrahman Paşa'ya⁹⁷ bir tanesini Halep Kadısı Mensurizâde Abdullah Efendiye,⁹⁸ bir tanesini Şeyhülislam Paşmaksızâde Abdullah Efendiye,⁹⁹ iki tanesini Tarihçi Raşid Efendi'ye¹⁰⁰ bir tanesini Sadaret Mühürdarı İbrahim Paşa'ya¹⁰¹ iki tanesini Deftardar Canibî Ali Efendi'ye¹⁰² olmak üzere toplam 23 kaside yazmıştır.

3.1.2. Tarih Kıtaları

Tarih kıtalarından biri bir beyit¹⁰³, beşi iki beyit¹⁰⁴, biri üç beyit¹⁰⁵, biri dört beyit¹⁰⁶, biri beş beyit¹⁰⁷, üçü yedi beyit¹⁰⁸, biri dokuz beyit¹⁰⁹, biri on beyit¹¹⁰ biri on bir beyit¹¹¹, ikisi on iki beyit¹¹², üçü on yedi beyit¹¹³, biri yirmi beş beyit¹¹⁴, biri de altmış dört beyittir¹¹⁵.

1., 3., 4., 5., 6., 9., 10., 12., 22. tarih kıtalarında Münîf mahlası, 7., 8., 11., 15., tarih kıtalarında Hezâri mahlası kullanılmış, 4. tarih kıtasının B

⁹¹K. 1

⁹²K. 2

⁹³K. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 21

⁹⁴K. 10, 11

⁹⁵K. 12, 13

⁹⁶K. 14

⁹⁷K. 15

⁹⁸K. 16

⁹⁹K. 17

¹⁰⁰K. 18, 19

¹⁰¹K. 20

¹⁰²K. 22, 23

¹⁰³Tk. 21

¹⁰⁴Tk. 15, 16, 17, 19, 22

¹⁰⁵Tk. 20

¹⁰⁶Tk. 5

¹⁰⁷Tk. 14

¹⁰⁸Tk. 5, 8, 12

¹⁰⁹Tk. 2

¹¹⁰Tk. 11

¹¹¹Tk. 7

¹¹²Tk. 9, 13

¹¹³Tk. 1, 3, 10

¹¹⁴Tk. 4

¹¹⁵Tk. 6

nüshasında mahlası Hezârî, 8. tarih kıtasının B, nüshasındaki mahlası Münîftir. 2., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21. tarih kıtalarında mahlas kullanılmamıştır. 15., 16. tarih kıtaları Farsça'dır.

Özellikle 4., 6. ve 10. tarih kıtaları tarih kasidesi¹¹⁶ özelliğindedirler. Bu manzumeleri kasideler içinde düşünmek gerekir. Bu tarih kıtalarında övgü ağırlıktadır.

20., 21 tarih kıtaları "eksik tamiyeli, 14. kıta mücem, 18 kıta muhmel tarihtir. 19. kıtanın tarihi hesaplanamamıştır.

3.1.3. Tahmisler

Münif Divanı'ndaki tahmislerden ilki, Nefî'nin Kaside-i Mimiyye'sine aittir. Elli dört benttir.¹¹⁷ İkincisi Bakî'nin Kaside-i Hatemiyye'sine yapılan ve tamamlanamayan on üç bentlik tahmistir.¹¹⁸ Bunlardan başka Nabî'nin iki gazeli¹¹⁹ ile Necîb mahlaslı Sultan III. Ahmed'in bir gazelini¹²⁰ tahmis eden şair, Urî'nin bir beytini Farsça¹²¹, Mütenebbî'nin bir beytini de Arapça¹²² olarak tanzir etmiştir.

3.1.4. Gazeller

Gazeliyyât bölümüne kayıtlı olan yetmiş beş manzumede nazım şekilleri bakımından dikkate değer farklılıklar vardır. Bu durum belki de müstensih'in özel tasarrufu olabilir. Yaptığımız değerlendirmede: 1., 27., 55., 56., 66., 67., 74. manzumeler nazım, 63. ve 75 manzumeler kıta özelliğindedir. Mahlas kullanılmadığı için bu iki manzûmeyi "na-tamam" gazel olarak düşünebiliriz.

75 gazelden beş tanesi üç beyit¹²³, iki tanesi dört beyit¹²⁴, otuz üç gazel beş beyit¹²⁵, beş gazel altı beyit¹²⁶, on sekiz gazel yedi beyit¹²⁷ dört gazel sekiz

¹¹⁶Halûk İpekten, *Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri*, Feryal Matbaacılık, Ankara 1985, s. 45.

¹¹⁷Tah. 1

¹¹⁸Tah. 2

¹¹⁹Tah. 3, 4

¹²⁰Tah. 5

¹²¹Taz. 1

¹²²Taz. 2

¹²³G. 13, 21, 55, 67, 72

¹²⁴G. 5, 41

¹²⁵G. 4, 12, 17, 20, 22, 24, 29, 30, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 49, 50, 52, 54, 56, 57, 60, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 75

¹²⁶G. 15, 25, 47, 59, 74

¹²⁷G. 1, 2, 3, 7, 8, 9, 18, 19, 28, 31, 35, 45, 46, 48, 51, 53, 61, 62, 63

beyit¹²⁸, iki gazel dokuz beyit¹²⁹, bir gazel on bir beyit¹³⁰, bir gazel on iki beyit¹³¹, bir gazel de on dört beyittir¹³².

10. gazel "tevhid konuludur. 58. gazel kasideler içinde "tehniye" olarak kayıtlıdır, 40. gazel "müşterek gazeldir". 72. manzume "mükerrer gazel"dir. 11. ve 59. gazeller Farsça'dır.

6., 14., 21, 26. ve 72. gazellerde mahlas kullanılmamış "nazım" olabilirler. 16. ve 33. manzumeler "müzeyyel gazeldir", fakat övülen kişinin ismi yerine vasıflarından bahsedilmiştir.

3.1.5. Rübailer

Rübaiyyât başlığı altındaki 22 manzumeden on beş tanesi nazım (ikisi Farsçadır)¹³³, dört tanesi kıta¹³⁴, üçü rubâ'i (biri Farsça)¹³⁵, biri de muhammestir¹³⁶ 6., 10, 19, manzumelerde Hezârî mahlası kullanılmıştır.

3.1.6. Müfretler

Divan'da kayıtlı yetmiş beş müfretten yedi tanesi Farsça¹³⁷, biri de rübâi vezniyle yazılmıştır¹³⁸, Müfretlerin bazıları manzumeler içerisinde geçer¹³⁹ 75. müfret mülemmadır. 9., 42., 43, müfretlerde, Münîf, 41. müfretde Hezârî mahlası kullanılmıştır.

3.1.7. Lugazlar

Divan'daki 1. lugaz üç, 2. lugaz iki, 3. lugaz, on bir, 4. lugaz üç beyittir. Manzum mektup otuz sekiz beyittir. 1. lugaz Arapça diğerleri Türkçedir. Türkçe lugaz ve manzum mektup mesnevi tarzında kafiyeledir.

¹²⁸G. 6, 14, 26, 73

¹²⁹G. 11, 16

¹³⁰G. 10

¹³¹G. 58

¹³²G. 33

¹³³Kıt: 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 21

¹³⁴Kıt.: 12, 19, 20, 22

¹³⁵Rub: 2, 7, 15

¹³⁶Muh: 1

¹³⁷Müf: 3, 53, 54, 55, 56, 57, 58

¹³⁸Müf: 3

¹³⁹Müf: 18, 19, 62, 69

3.2. Vezin

Münîf, Hezec bahri'nden beş, Recez bahrinden bir, Remel bahri'nden dört, Muzari bahri'nden iki, Müctes bahri'nden bir, Hafif bahri'nden bir, Mütekarib bahri'nden bir; rübaî vezinlerden Ahreb bahri'nden iki Ahrem bahrinden bir olmak üzere, on sekiz vezin kullanmıştır. Divan'daki manzumelerin, vezinlere göre dağılım tablosu incelemenin sonuna eklidir.

3.2.1. Vezin Kusurları

Münîf, vezne hakimdir. Yine de bazı arızalar vardır.

Ayn'a vasl az da olsa görülür.

Hatt ʿinān-gīr olamaz şevk-ı dil-i pūr-tāba
Hār u ḥas sedd olamaz reh-güzer-i seylāba

G 66.1

Hatt ʿinan-gir

Ayna vasl yapılarak medli olan "hatt" kelimesi kapalı (-) hece haline getirilmiş.

ʿĀşık nihān iderse ʿaceb mi eyīnini
Bildürdi rumz-ı ḡamze siḥir-āferīnini

"sihr-i âferīnini"

G. 74-1

"sihr" kelimesi (-.) iken vezin gereği (-.) şeklinde okunmuştur.

Hāmī-i şerīʿat meded-i milket ü millet
Yektā ʿilim-efrāz-ı zafer-yāver-i devrān

ʿilim efrāz-ı

K. 4-15

ʿİlm kelimesi (-.) hece iken vasilla (..) iki açık hece haline getirilmiştir.

Nekāre-veş dili dögsün hemîşe düm düm tek
Raķīb-i dīv ile çift olmasun o merdüm tek

G 48-1

"Nakāre-veş" (-.) şeklinde okunan kelimenin asıl "nakkāre" (--.) dir. Vezin gereği zorlanarak (-.) hece olarak okunmuştur.

Var nokṭa-ı şek baḥş-i vücūd ü ʿademinde
Yohsa dehen-i nātīka-perdāzına söz yok

"nokṭa-i şek"

G 45-2

Aslında muzaaf olan "şekk" kelimesi (-) hece iken veznin zorlamasıyla (-) kapalı hece olarak kullanılmıştır.

Muşhaf-ı hüsni ğubār-ı hat-ı la^cli itmiş
Bak şikest-āver-i hüsni-ı hat-ı yāķūt henüz

G 38-3

"hat-ı la^cli, hat-ı yāķūt" terkiplerinde muzaaf olan "hatt" kelimesi zihafıla "hat" (-) okunmuş yapılan vasıllarla da hat-ı (./.) şeklinde değerlendirilirken "ġubār" ve "hüsni" kelimelerinin son harfleri terkiib "i"sine vasledilmiştir. Bu duruma medli kelimelere oldukça sık rastlanır.

Turra-i dilberāndan çıkamaz
Bim-i kahrıyla oldu der-zencir

K. 2-34

"dil-berāndan" kelimesindeki "rān" hecesi bir kapalı (-) hece iken vezin gereği makbûl sayılmayan med yapılarak (-) hece olarak okunmuştur.

"Sana, bana, gibi, ona" ve benzeri iki açık, veya bir açık bir kapalı, ya da bir kapalı bir açık; bazen de iki kapalı hece olarak değerlendirilmiştir.

3.3. Kafiye

Mürettep divandaki gazellerin kafiye harflerine göre dağılım sayısı şöyledir: elif 2, ba 3, te 3, dal 4, re 21, ze 8, şin 3, kaf 3, kef 2, lâm 2, mim 3, nun 5, vav 1, he 8, ye 7 olmak üzere toplam 75 gazeldir.

Divanda pe, se, cim, çim, ha, hı, zel, je, sin, sat, dat, tı, zı, ayın, gayın, fe; harfleriyle gazel yazılmamıştır.

Münif divanında kafiyeeler incelendiğinde "mukayyed kafiye" denilen kafiye türü ve redifin ağırlıkta olduğu görülür . Gazeliyat bölümündeki 75 manzumeden 47. ve 58. manzumelerde redif yoktur.

16. kaside, ile üç lügaz ve manzum mektup, mesnevi şeklinde kafiyeelidir. 9., 13., 14., 15., 22., 26., 31., 35., 39., 40., 41., 52., 55., 58., 62., 65., 66., 72., 74. müfretler kafiyesizdir.

3.3.1. Yarım Kafiye

Ya kâmişdan örölü kış evidür
Ya ki bir kisede mantar kavidür

MM. 33

"dür" ek fiilleri ve "i" iyelik ekinden önce gelen "v" konsonantları yarım kafiye.

3.3.2. Tam Kafiye

Arapça kök kelimelerden sonra gelen Türkçe "ider" fiilleri kelime halinde redif, tam kafiye Arapça köklerdedir.

O şeh ki sinemi āyāh-ı tîr-i nahvet ider
Bu re³y-i Şā³ib ile hâk bu kim işâbet ider

G. 14. 1

Türkçe kelimelerle tam kafiye yapılmıştır.

Öpdüm ol âfetün lebinî rûze-dâr iken
Bozdum yine mühürlü 'akîdeyle şavmı ben

K 21. 1

Arapça kelimelerde kafiye olarak kullanılmıştır.

Habbezâ müsteşâr-ı şadr-ı münîr
Kâr-perdâz-ı şā³ibü't-tedbîr

K. 2. 1

3.3.3. Redif:

Münîfi Divan'ında redif ağırlıklı yer tutmaktadır. Manzumelerin çoğunda redif kullanılmıştır.

Türkçe bildirme ekleri redif olarak kullanılmış, Arapça köklerden sonra getirilmiştir.

Bi-hamdi-llah o güne rüz-i bazar-ı me'alibdür
Ki çerh-i kine-ver ber-çide dükkân-ı tevâ'ibdür

K. 11-1

Arapça kelimeler de redif olarak kullanılmıştır.

Himmetde dil olsa n'ola feyz-i kefe gâlib
Rif'atda Burak ola mı hiç Refrefe gâlib

Müf. 2

3.4. Dil ve Dilbilgisi

Görmüş olduğu Arapça ve Farsça eğitimden dolayı Münîfte dil ağırdır. Bunun neticesi olarak şiirlerinde terkipler oldukça fazladır.

Cebhe-i şahid-i hulk-ı şehir-i 'id-i şafâ
Turra-ı menkabeti Leyle-i Kadr-i iclâl

K. 9-28

Çekdi müsvedde-i tahvîl-i berât-ı 'ademe
Hatt-ı buflân-ı kalem şun'ı Hudâ-yı Bî-çün

K. 22-2

Eylesün mezra'ı huşk-ı emelüm nâmiye-hîz
Eşer-i terbiyet-i reşh-i gumâm-ı devlet

K. 5-41

Yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi üçlü, dörtlü terkipler vardır. Bazen de yukarıdaki son beyitin ikinci mısrasında görüldüğü gibi bir mısra terkiplerden oluşur.

3.4.1. Sadelik

Münîf'in en sade şiirleri manzum mektup ile Türkçe lugazlardır. Hem kelime hem de terkbib bakımından halk diliyle bir söyleyiş vardır.

İbtidâ şıdk ile teslîm iyler
Dahi çok bilmece takdim iyler

Bir geyik post-ı yâtur görmişler
Bilgice varup anı şormuşlar

Dimiş ol demde a^cziz-i ^cârif
Sırruna oldum ânuñ ben vâkıf

MM. 23, 24, 25

Babasuz anası gayet doğurur
Emr-i Hakkla ne doğarsa kız olur

L.4-3

Münîf'in dili gazellerinde de sade değildir. Zaman zaman sadeliği yakaladığı görülür.

Zülf-i yâre tokındu gibi şabâ
Yine bir pîç ü tâb var dilde

Hâl-i dilden su³âli gamzesine
Kâle gelmez cevâb var dilde

G 63-6, 7

3.4.2. Terkipler

Terkiplerin yapılışında belli kurallara uyulmadan zincirleme tamlamalar oluşturulmuştur. Tamamlamalar **Divan**'ın bütününde oldukça fazladır.

Usûl-i devr-i nâ-hem-vârınuñ ¹⁴⁰

Zincirleme tamlamada iki Arapça kelime, Farsça bileşik kelimeyle tamlama haline getirilmiştir.

ricâl'ül-gayb-ı ^cadlũñ ¹⁴¹

Üç Arapça kelime, Farsça ve Arapça kurallara göre terkip halinde kullanılmış

te³sîr-i yümñ-i in^citâfıdur ¹⁴²

¹⁴⁰K 18, 21b

¹⁴¹K 18, 13b

¹⁴²K 18, 14b

Farsça ve Arapça tamlamaların birlikte kullanıldığı da olur.

Luṭf-ı Rabb ü'l-âlemüñ oldu¹⁴³.

Arapça kelimelerle Farsca kurallara göre tamlama yapılmıştır.

dīn^c-i mübīn oldu¹⁴⁴.

Farsça kelimeler kendi kurallarına göre tamlama oluşturmuşlardır.

ebr-i bārān¹⁴⁵.

Türkçe isim tamlamaları da divanda yer alır.

"Kavaḫ ustasıdır"¹⁴⁶,

"tüfegüñ çakmağıdır"¹⁴⁷

3.4.3. Deyimler

Münif Divanı'nda deyimlere oldukça sık rastlanır. Bazı deyimleri aşağıya çıkarılmıştır.

Allah'tan bul- G. 60-1

ayağa düş - K 21/3

beyaza çık - G 32/5

çalar çarp - G 29-1

gına gel - G 1-1

gözden geç - G 18-5

haber al - G 161-4

haddini bil - G. 69-4

hayal it - G 73-4

hesaba getir - G 64-2

helvacı kağıdı it - G 71-2

hürmet it - G 14-7

imama uy - G 44-1

kenar çiz - Müf. 28-b

keramet sat - G 73-2

kuş südüñü eksik it - G 2-5

makama uy - G 44-1

merhaba it - G 2/2

safa gel - G 1/3

seyr it - Müf 28-b

¹⁴³Tk 2, 1b

¹⁴⁴G 6 5b

¹⁴⁵G 6 5b

¹⁴⁶MM 34b

¹⁴⁷MM 36a

söyleye söyleye dîlş - G 54-1

tenezzül it - G 51-5

yüz il ak ol - G 47-5

3.4.4 Arkaik Kelimeler

Münîf divanında arkaik kelimelere az rastlanmakla beraber bu farklı kullanılış nüshaların imlâsından gelmektedir. Bir beyitin C nüshasındaki şekli örnek olmak üzere aşağıya alınmıştır.

Varsa vebâli ben çekeyüm şerha-ı dilüñ
°Arz iyle tek o çifte bıçağ ile hançeri

K.7-11

Tesbit edilen arkaik kelimeler aşağıya çıkarılmıştır.

olmağın: K. 7-31a

kendüyi K. 6-26a

sencileyin K. 4-44b

3.4.5. İmlâ Hususiyetleri

Tenkitli metin hazırlamada A nüshasındaki imlâ hususiyetlerine uyuldu. İmlâda nüshaların istinsahından gelen farklılıklar vardır.

B, C, D nüshalarında "استعد ادكى" olarak yazılan kelimenin A nüshasında "استعد ادینى" şekline yazıldığı görülmüştür.

Özellikle A nüshasında 2. tekil şahıs eki "n" ن 'la yazılmış, diğer nüshalarda aynı ek و 'le yazılıp genel imlâ kurallına uyulur.

"Sözülmüz" kelimesinin A ve B nüshalarında "سوزیمز" C nüshasında "سوزومز" D nüshasında "سوزمر" şeklinde yazılışı da vardır.

Dört nüshada "sensin" kelimesi bütün manzumelerde "سن سن" olarak yazılmıştır.

A nüshasında tekil 3. şahıs eki "i" nin bitişik kelime tabanlarından sonrada yazıldığı zaman zaman görülmüştür.

"Yoksa" kelimesi A, B, C nüshalarında "yolhsa", D nüshasında "yokhsa" şeklinde yazılmıştır.

Müstensihten kaynaklanan veya nüshanın istinsah edildiği zamana bağlı olan farklı uygulamada da imlâ bakımından dikkati çeker.

3.4.6. Uslûp Özellikleri

Münîfte zaman zaman Bakî'de görülen ağdalı bir hitap vardır.

Ey şâh-ı mülkü millet ni[°]mel mu[°]karr mübârek
Ya[°]nî ki taht u devlet hem tâc-ı zer mübârek

K 1-1

Ey âşaf-ı kām-kār-ı devrân
V'ey şafder-i Cem gulām-ı [°]âlem

K 13-1

Ol şehstivâr-ı [°]ârşa-i devrân ki rahşîna
Çerh itse na[°]l ü mîh sezâ mîhr ü ahteri

K 7. 25

Zaman zaman Nef'î'yi hatırlatan hayal unsurlarıyla süslenmiş beyitleri de vardır.

Âlāya oldılar hep şaf şaf melek mürettep
Zer pâlehang-i eşheb kırs-i kamer mübârek

K 1. 6

Tebrik için ser-â-pâ Behrām dahî Cevzâ
Dirler felekde hâlâ tîğ ü kemer mübârek

K. 1.5

Her şubh sürer sūdde-i iclālūñe rûym
Bu kevkeb ile pād-şeh-i hāver- devrân

K. 4-6

Bazen de Sebk-i Hindî üslûbunun izlerini taşıyan beyitleri de görülür.

Kemend-i vahdet ile şu[°]le-i cevvăle-i şem[°]-i
[°]İbâdet-hâne-i endişeme zünnârdur sensüz

G 35-6

Yer yer Nedîmâne bir üslup dikkati çeker.

Bu hoş edâ vü sebz-i kabâ aldı ʿaqlumı
Tütî misin ferîşte misiñ bilmem ey perî

Varsa vebâli ben çekeyüm şerha-ı dilüñ
ʿArz iyle tek o çifte bıçağ ile hançeri

K. 17-10, 11

Memduhlarını mitolojik kahramanların vasıflarıyla över.

Ey şadr-ı felek- pāye Sikender-ver-i devrân
Cem kadr-ı hümā-sāye Ferîdün fer-i devrân

Dādār-ı ʿalî-menkabe Şiddîk-şadâkat
Kerrâr-ı ʿÖmer-kevkebe şîr-i ner-i devrân

K.11-1, 2

Nâbî'de görülen söz oyunlarından arınmış sade ifadeyle manaya dayalı bir anlatıma rastlanır.

Evvel havâş-ı tîynet-i zât ile âdem ol
Ebnâ-yı dehre var yürü bābâ-yı ʿâlem ol

Müf 23

Şatr-ı elfâzdur meʿâle medâr
İrtifâʿ kâşra nerdübân iledür

G 23-5

Kasidelerinde dil klâsik anlayışa bağlıdır. Kendine mahsus bir edebî üslûp geliştirememiş, gazel ve müfretlerinde üslûp bakımından başarılı olmayan Münîf çağının yeniliklerine intibak edememiştir.

Münîf anlamı kuvvetlendirmek için mısra başlarında kelime tekrarlarına yer verir. "Ol kim" kelimesi 7. kasidenin 14., 15., 16., 17. mısra başlarında; "O" kelimesi 23. kasidenin 20., 21., 22., 23., 24., 25., mısra başlarında; "Nice" kelimesi de 14. kasidenin 2., 3., ve 4. mısra başlarında tekrarlanır.

3.5. Edebî Sanatlar

3.5.1. Aliterasyon ve Asonans:

Aşağıdaki beyitlerde birincisinde "m" konsonantı sürekli tekrar edilirken. İkinci derecede "i ve e" vokalleri kendini hissettirir. İkinci beyitte ise "a" ve "i" vokalleri yanısıra "z" ile "h" konsonantları tekrâr edilir.

Bilmem dehen midür ser-i mîm-i ʿadem midür
Yâ mîm-i lafz ü hem de cezimm-i ʿayân mîdur
G 33-3

Hamîyâze zîr-i ʿhasret olur köhne zaḥm ile
Tîḡuñ ki tâze zaḥma açâ cism-i nizârdan
G 57-2

3.5.2. Cinaz:

Düşer mi şānuña çāk ola ey perî şāna
Nizām-ı dāde iken kakûli perişāna
G 68. 1

Yazılış ve okunuşları aynı olduğundan "peri şane" ve "perişana" kelimeler müteşebbih cinastır.

3.5.3. Cem

Sen ol kerîmsün ki kim etdi mekârimûñ
Âşâr-ı Maʿn ü Ḥatem-i Ṭayy ü Caʿferi
K. 7-50

Beyitte üç kişinin vasfı memduhun vasfında toplanarak cem sanatı yapılmıştır.

3.5.4. Hüsn-i talil

Oldı ser-â-ser erkân pâ-bûs için şitâbân
Bām-ı felekde Keyvân der-bân-ı der-mübârek
K 1.4

Yıldızların gökyüzündeki bu tabii halleri hayalî bir sebebe bağlanarak anlatılmıştır.

3.5.5. İcaz

Nefsüñ bak ol 'akīde-i şefkat-me'âbına
Besler şağā'ir-i günehi hep şevābına

G. 64-1

Beyte vecize değerinde bir ifade yüklenmiştir.

3.5.6. İham

Dilde var olsun gamuñ cāyı gam-ı diger kımaz
Gam yemem o cādūyi hun-hāre gamzen yer kımaz

G 37-1

"Yer kımaz" sözleri "yer bırakmaz" anlamında kullanıldığı gibi "yiyip bitirir" anlamın da kullanıldığı için iham sanatı vardır.

3.5.7. İktibas

Allah'ın yardımıyla Hekimbaşızāde Ali Paşa'nın İran ve Turan'ı zaptedeceğinden bahseder.

Faẓl-ı Yezdān ile Īrān degül inşā' Allah
Belki Tūrān daḥi ber-gerde-i teşhīrūñ ola

K. 12-5

Ayet ve Hadislerden İktibas bölümünde bu konu ele alındı.

3.5.8. İltifat

Çok va'de-i dirîḡiña oldum firifte
Sen doğru söyle ey gül-i ra'nā yalan mıdur

G. 33-7

Birinci mısrada yalan vaaddan söz edilirken ikinci mısrada soru sevgiliye yöneltilerek iltifat sanatı yapılmış.

3.5.9. İrsal-ı mesel

Haşar-ı zindegî-i ehl-i şama^c rif^catıdur
Bâl u per âfet-i cāndur mekes ü mūra göre

G. 67-2

"Karınca kanatlanınca başını yer" atasözüne benzer bir delille insanın cimriliğinin felâket olacağı delil gösterilmiştir.

3.5.10. Kapalı İstiare

Sefer-peymā-yı ğarb olsa ne dem key-^husrev-i encüm
Kafādan ^casker-i seyyāreyi tesyîr ider meh-tāb

G. 4-3

Kişilerin bazı davranışları yıldızlara ve mehtaba ait özellikler olarak gösterilip insan gibi davranmaları kapalı istiaresidir.

Aşağıdaki beyit kapalı istiareye başka bir önektir.

Tılısm-ı fitneyi ber geşte kıldı bīm-i şemşîri
Başın ser-tā-ser ehl-i baġiy çekdi ceyb-i ahfāya

Tk 1-8

3.5.11. İştikak

Maṭla^c-ı nūr-ı kerem-i ğurre-i ğarrā-yı himem
Şadr-ı Ahmed-şiyem ü şaf-der-i Maḥmūd-^hışāl

K. 9-10

Ahmed ve Mahmud kelimeleri aynı kökten türemiştir.

3.5.12. İntak

Tebrik için ser-ā-pā Behrām daḡi Cevzā
Dirler felekde ḡālā tūġ ü kemer mübārek

K. 1-5

Yıldızların insan gibi konuşturulması sonucu intak sanatı yapılmıştır.

3.5.13. İstifham

İtdüñ kemān-ı kabzā-i cevriñde qaddümi
 Kaşduñ bu kec-mu^cāmeleden imtiḥān mıdur

G 33-6

Bilinen bir konuya cevap beklemeden soru sorularak istifham sanatı yapılmıştır.

3.5.14. İstidrak

Te'kidü'z-zem bima yüṣbihü'l-medh

Lāf urup söyler imiş ḥalka küçük tezkireci
 Felek inṣāda rei³süm hele ben Nüh necī

Müf. 64.

Küçük tezkireci övülürken yerilmektedir.

3.5.15. Leff ü neṣr-i mürettep

Eşer-i feyzi ile cām-ı derün leb-ber-leb
 Neşe³-i şāki ile sāgar-ı dil māl-ā-māl

K. 9-7

Birinci mısradaki unsurlarla ikinci mısradaki unsurlar alt alta denk getirilerek ilgi kurulmuştur.

3.5.16. Mazmun

Söz bülbül-i nälendede ḥānende-i gülde
 Pervāne vü şem^cüñ edeb-i rāzma söz yok

G. 45.3

Mazmunlar divanda oldukça çok kullanılmıştır. Yukarıdaki beyitte de "Gül-bülbül" ve "pervane-şem^c" mazmunları dile getiriliyor.

3.5.17. Mecaz-ı mürsel

Ta^cbirin itdi biri iki būs-ı la^cl ile
 Gördüm bu gice ḥ^vābda qand-i mükerreri

K. 7-4

"Kand-ı mükerrer" sevgilinin dudağı yerine kullanılmıştır.

3.5.18. Mübalağa

O felek-ı kadr-ı hüma-sāye ki şāyān görünür
Eşheb-i berķ-i şitābına rikāb olsa hilāl

K. 9-15

Atın hızının şimşek, ay'ın hilālının özeni olması mübalağalı bir hayal unsurudur.

3.5.19. Mülemma

Didi görüp zende-küsü vāsi'î
Et-tis'ü'l-ḥarfî 'ale'r-rāfi'î

Müf. 75

Birinci mısra Türkçe ve Arapça kelimeler kullanılmış, ikinci mısra Arabça'dır.

3.5.20. Nida

Ey nigeh-bān-ı maḳālīd-i nizām-ı devlet
V'ey nesak-sāz-ı e'āzīm-i mehām-ı delet

K. 5-1

Hitap kelimeleriyle başlanarak nidā sanatı yapılmıştır.

3.5.21. Taksim

Var ise çifte havzı kemerlerde görmemiş
Görsün dü çeşm-i 'āşık-ı ebrū-yı dil-beri

K. 7-8

Birinci mısradaki "çifte havzı" ve "kemerlerde" sözleri ikinci mısradaki "aşkın gözleri ve sevgilinin kaşları" sözlerine taksim edilmiştir.

3.5.22. Tariz

Kımyādur nazarum deyü kerāmet şatayor
Keşf olınsa hele şeyḥūñ 'amel-i ma'seresi

G. 73-2

Şeyhlerin keramet sahibi olmadıkları kasd edilerek söz ters anlamda kullanmıştır.

3.5.23. Tarsi

Ey şadr-ı felek- pāye Sikender-ver-i devrān
Cem kadr-ı hümā-sāye Ferīdūn fer-i devrān

K. 4.1

İki mısradaki kelimeler sayı, vezin ve kafiye bakımından uygun düşürülerek tarsi sanatı yapılmıştır.

3.5.24. Telmih

Peygamberler ile diğer tarihî efsanevi kişilere ait telmihler divanda geniş yer alır.

İder çeh-i gama üftāde Yūsūf-i dili mīm
Benümle yine felek da'vīyi-i uhuvvet ider

G 14-4

Hazreti Yusufun kardeşleri tarafından kuyuya atılışına işaret ediliyor.

3.5.25. Tenasüb

İtr-sāy itdi hevāyı dem-i ʿūd u ʿanber
ʿAtşa-sāy itdi dimāğ-ı felegi müşk-i ʿabīr

TK. 6-8

Kokuyla ilgili unsurlar bir arada aynı mısra ve beyitte sıralanmıştır.

3.5.26. Tensik

Dāver-i pāk-siyer şīr-i ney-istān-ı hūner
Nuḥbe-i nevʿ-i beşer merdüm-i çeşm-i ʿayān

K. 15-2

Muhatabın özellikleri belli bir sıraya göre zikredilmiştir.

3.5.27. Teşbih

Hatve-endâz olup evtâra resen-bâz gibi
Perde-i sâzda mızrâb iderken bâm ü zîr

TK. 6-16

Sazın telleri canbaz ipine, mızrap da canbaza benzetilmiştir. Benzeyen, kendine benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı sayılarak Teşbih-i mufassal yapılmıştır.

3.5.28. Tevriye

Geldi yine o devr-i dil-ârâ-yı rûzgâr
Kim reşk-i Cennet oldu zevâyâ-yı rûzgâr

K. 3-1

Birinci mısradaki "rûzgâr" sözü hem zaman hem de "yel" anlamında kullanılmıştır.

3.5.29. Tezad

Rûzerd iden ğam-ı haţ-ı nâ-restedür beni
Evvel gelür hazân-ı maḥabbet bahârdan

G. 57-3

Hazan ve bahar kelimeleri zıt anlamda kullanılmıştır.

4 DİN VE TASAVUF

Divanda tasavvufla ilgili beyitler pek fazla değildir. Rind tabiatlı olan Münîfin iyi bir İslâmî eğitim aldığı, özellikle hadis kitapları okuduğunu biliyoruz. Zaman zaman tasavvufî anlayış çerçevesinde nusralara da rastlıyoruz. Herhangi bir tarikata mensup değildir. Bürokratik imkânların elverdiği ölçüde bir hayat yaşamıştır. Divanı'nda bir münacaatı olan Münîf, eserlerinde dinî konuları ön planda tutmamıştır.

4.1. Allah (c.c.)

Divanda Allahu Tealâ şu ifadelerle anılır:

Mevlâ, İlâhî, Hak, Hudâ, Samed, Rabb, Avn-ı hak Hudâ-yı Muteâl, Hz. gâffur, Fazl-ı Yezdan, Hakk-ı Bi-çün, Hallâk-ı Müsteân, Rabü'r-Rahim, Hallâk-ı maânî, İzed-i Barî sıfatlarıyla manzumelerde yeri geldikçe anılır.

İnsanın isteklerinin gerçekleşmesini bir makam sahibinden veya bir kuldan beklemesi gereksizdir. Allah'ın bağış ve lütfü O'na dua edenler içindir. Her iş Allah'ın yardımıyla olur.

Allah'ın kudretiyle kurtuluşa erilirken kaza ve kaderde olanlar gerçekleşir.

Te'yîd-i Hakkla rey-i işâbet-i rehini şan
Emr-i kazâda hilm-kaderle ider rehân

K. 19-14

4.2. Ayet ve Hadislerden İktibaslar

4.2.1. Ayetlerden İktibaslar:

Ayetlerden kelime ve ibareler alınmak suretiyle iktibaslar yapılmıştır. Bazı iktibaslar beyitteki şekliyle aşağıya alınırken diğer iktibaslar da beyit numası verilerek ibareler halinde gösterildi.

Nażmum aḥbâba olur **Kevser-i ihlâş Münîf**
Düşmene **tebbet-i vârun yâhûd kâri'adür**¹⁴⁸

G 19-7

Didüm gûş eyleyince bi'l-bedâhe [ile bu] târîḥ
Hele Dürri Efendi müftî'ci **dîn-i mübîn** oldı¹⁴⁹

Tk. 2-9/b

¹⁴⁸Tebbet: 111/1; Kari'a: 101/1,2,3

¹⁴⁹Bakara: 2/92; Al-i İmrân: 3/86; Ma'ide: 5/32; En'âm: 6/57

Ey hoş ol meclis-i pîr-feyż-i dil-âra kim ider
Câna keyfiyyet-i ser-bezın-i celseü tezkîr

Tk. 6/12¹⁵⁰

151	عليين	Tk. 12-2
152	ليلة القدر	K. 8-3, K. 9-28, K. 9-48, K. 2-12
153	عروة الرشى	K. 3-41a
154	ام الكتاب	G. 63. 5
155	يد بيضا	L. 3-11 ¹
156	حبيل المتين	K. 3-41
157	فاتحه	K. 9-4a

4.2.2. Hadislerden İktibaslar

Hadislerden iktibaslara yer vermeyen Münîf'in otuz dokuz kıtalık Hadis-i Erbain tercümesi vardır. Bir beyitinde Müslim ve Buhârî'den sayısız hadis okuduğundan bahseder.

Dürüğ geçmedi kâfir bu tab^c-ı nâriden
Nice hadîş okudum Müslim ü Buhârîden

G. 55-1

4.3. Melekler ve Cennet Varlıkları

Melek, perî, ferîşte, hûr, kudsiyân, kerrubiyân melâik,

Meleklerin isimleri yeri geldikçe memduluun ve sevgilinin vasıflarına uygun olarak, dua eden, tavaf eden, müjdeleyen veya sevgilinin benzetildiği varlıklar olarak geçerler.

4.3.1. Melekler

Yer yüzünde yaşanan sevinçli olaylardan dolayı melekler de insanlar gibi birbirlerini müjdelerler.

¹⁵⁰A'raf: 7/172

¹⁵¹Mutaffifin 83/18-207

¹⁵²Kadir 97/1

¹⁵³Bakara 2/256

¹⁵⁴Ra'd 13/39; Zuhuruf 43/4

¹⁵⁵A'raf: 7/108; Ta'ha: 20/22; Şu'ara: 26/33; Neml: 27/12; Kaşaf: 28/32.

¹⁵⁶Al-i İmran 3/103

¹⁵⁷Kur'an'ın birinci suresi

Eyledi sākinān-ı gabrā-veş
 Kıdsīyān daḥi birbirin tebşīr

K. 2-37

Dört büyük melek Mansurizâde'nin alimliğini, olgunluğunu söyler.

°Allāme-i zamāne ki Kerrūbiyān ider
 Vaşf-ı kemāl-i zātını pīrāye-i nedī

K. 17-12

Periye benzetilen sevgili, üstün özellikleri olan varlıklarla mukayese edilir.

Bu hoş edâ vü sebz-i kabā aldı °aqlumı
 Tūtī misin ferişte misiñ bilmem ey perī

K. 7-10

Rıdvan, binanın tertip ve düzeninin Cennet köşkleri gibi olduğunu anlatır.

Göreydi her birini dirdi vaşf idüp Rıdān
 Bu leffü neşr-i müretteple bī-çenān ü çünin

Tk. 12-3

4.4. Cennet ve Cennetle İlgili Unsurlar

Cennet: Firdevs, Bihışt, Huld, Ab-ı Kevser, Ravza, °illiyyīn

Bu tabirler yeri geldikçe manzumeler içerisinde yer alır. Cennet, benzersiz güzellikleri anlatmak için kullanılır. Yeryüzünün aşırı güzelliği Cennet'i kıskandıracak kadar fazladır.

Geldi yine o devr-i dil-ārā-yı rüzgār
 Kim reşk-i Cennet oldu zevāyā-yı rüzgār

K. 3-1

Şair, Raşid Efendi'nin Cennet'in en üst katına girmesi için Allah'a dua eder.

Du°ā idüp didüm fevtinden āgāh olıcak tārīḥ
 Ede Ḥaḫ meskenin Rāşid Efendi evc-i °illiyyīn

TK 17/2

4.5. Cehennem ve Cehennem Melekleri

Cehennem: Duzahı, Sakar

Cehennem azap yeri olarak anlatılırken memduhun azabı Cehennem'e benzetilir.

Eyler ğam-ı ğidāyı ferāmüŝ hem o dem
Bi'se'l-maŝir düzaḥı ni' mel maḳar bulur

K. 6/30

Cehenem zebanilerinden memduhun kahrını anlatmak için bahsedilir.

Görse ferik-i düzaḥiyān bir ehl-i cürüm
Ol dem ki nār-ı ḳahrı zırām-ı şerer bulur

K 6-29

4.6. Kitaplar

Münif Divanı'nda adı geçen kitapları üç grupta incelendi.

4.6.1. Semavî Kitaplar

Kur'ân: Kur'ân isim olarak geçmez. Sevgilinin yüzüne teşbihle mushaf kelimesi beyitlerde geçer.

Geh ḥayāl-i ḳadine zülf-i siyeh-fām gelür
Kalamaz müŝḥāf-ı zülfüñde elif lām gelür

G. 16-1

4.6.2. Dinî Kitaplar

Binâ, Tefsîr-i Ebü'l-leys, Fihi Māfiḥ'den dinî kitab adı olarak bahsedilirken Müslim ve Buharî'nin isimleri zikredilir.

Aslanzade'den Tefsîr-i Ebü'l-leys ile ilim alanının en büyüğü olarak bahsedilir.

Ŗîr-i meydān-ı hüner oldu hemān ma' nāda
Geldi tefsîr-i Ebü'l-leys ile Arslan-zāde

Müf. 70.

4.6.3. Diğer Kitaplar

Seng-laht, Seh-nâme, Angelyun, Kâfiye .

Bu kitaplardan yeri geldikçe memduhun vasfına göre bahsedilir.

İbrahim Paşa'nın vasfını anlatmak üzere Şeh-nâmenin dibace olarak okunduğu aşağıdaki beyitte ifade edilir.

Ol ki Şeh-nâme-serâyân-ı belâgat böyle
Olur evşâfına dîbâce tırâz-ı ta'bir

Tk. 6-26

4.7. Peygamberler

4.7.1. Hz. Adem (a.s.)

Memduhun saltanatının ebediliğini anlatmak üzere zikredilir.

Sultan III. Ahmed'e Hz. Adem'den beri taht ve saltanatın miras olduğu anlatılır.

O şehen-şâh-ı zafer-yâveruñe Âdemden berü
Muttaşıldur irş ile dîhîm ü taht u servedi

TK 9/2

4.7.2. Hz. Süleyman (a.s.)

Şair kendini methederken şiirinin dünyaya canlılık verdiğini anlatıp Belkis ve Saba ülkesinden bahseder.

Bağ bir hevâ getürdi Süleymân gibi Münîf
Taht-ı güli çü 'arş-ı hıdîv-i Sebâ şabâ

G 2/7b

4.7.3. Hz. İbrahim (a.s.): Halilürrahman

Muhammed Efendi'nin ölümünden söz edilirken Hz. İbrahim'in atıldığı ateşin gül bahçesine dönüşü hatırlatılır

Atub təcın sipîhre vâlidî tārîlî şeb itdi
Muhammed gül gibi gül-zâr-ı İbrâhîmden bitdi

Tk 21/1

4.7.4 Hz. Nuh (a.s.)

Kaleminin herşeyi açıklayacak kudrette olduğunu söyleyen şair Hz. Nuh'un hayatını bütünüyle bildiğini anlatır.

Metnümmedür sevād-ı tefāşīl-i şad-şürūh
 Harfümmedür me^cād-ı mebādi-i ^cömr-i Nūh
 Destümmedür vedī^ca-i iklīd her fütūh
 Āhumdadur kilīd-i tūlsmāt-ı genc-i rūh
 Āb-ı hayāt lücce-i çeşm-i terümmedür

Tah. 3-4

4.7.5. Hz. Yusuf (a.s.)

Aşağıdaki beyitte Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılışı hatırlatılarak şair kendi talihinden şikayet eder.

İtdi üftāde beni çāh-ı gama Yusūf-var
 Güviyā baña birāder geçinür tālī^c-i dūn

K. 22-50

4.7.6. Hz. İsa (a.s.): İsi, Mesih

Hz. İsa'nın ölüleri diriltten mucizevi nefesinden bahsedilir.

Şemşīr-i ser endāzīña itseydi teşādūf
 Ger hūme-i heycāda ser-i ^cĀzer-i devrān

Olmazdı eşer-yāver-i sāmān-ı hayātı
 Feyz-i nefes-i İsi-i cān-perver-i devrān

K 4-23/24

4.2.7. Hz. Musa (a.s.): Kelim

Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı kasidede Şair kalemini Hz. Musa'nın Aşasından daha mucizevi kabul eder.

Olsa olurdu hāme-i mu^cciz-tırāzuma
 Ancağ nazīre Hāzret-i Mūsāniñ ejderi

K 7-69

4.7.8. Hz. Muhammed (s.a.v.)

Al-i aba, Şehen-şeh-i Rusül, Ahmed, Muhammed, Mahmûd isimleriyle beyitlerde yer alır.

Hz. Muhammed İslâm'ın rehberi, peygamberlerin şahı olarak anılır.

Nuhbe-i Āl-i ʿAbā üsve-i hayl-i üdebā
Kadr-dān-ı Nəcəfā perde-ber-endāz-ı ʿuzāl

TK 7-8

Minnet Hudāya k'eyledi bir zāt-ı emcedi
Pīrāye-bahş-ı mesnedi şerʿi-i Muḥammedi

K 17-1

Hem nām-ı cedd-i hazret-i şāhen-şeh-i rusül
Kim kıble-i meyāmin-i ikbālîdür reʿyi

K. 7-23

4.8. Çaryar

Dört halifenin üçünden özelliklerine uygun olarak bahsedilir.

4.8.1. Hz. Ebubekir (r.a.): Sıddık

Sultan Mahmud sadakatıyla; Hz. Ebubekir'e (Sıddık), adaletiyle Hz. Ömer'e benzetilir.

Ber-muktezāyı tevfiḳ zatuında buldı tahkik
Şıdk u şafā-yı Şiddik ʿadl-i ʿÖmer mübārek

K. 1-7

4.8.2. Hz. Ömer (r.a.): Faruk

Damat İbrahim Paşa Hz. Ali'ye Haydar, Hz. Ömer'e de Faruk sıfatıyla benzetilir.

Aḥmed-şiyemā dāver-i Maḥmūd hışālā
Ey şaf-der-i Fārūk güher Haydar-ı devrān

K. 4-31

4.8.3. Hz. Ali (r.a.): Haydar, Kerrar

Hz. Ali, Haydar ve Kerrar sıfatları yanısıra Döldöl'le birlikte savaşı olarak beyitte yer alır. Şair kendini bu vasıfta anlatır.

Kerrār-ı aşkum istemem esbāb-i zīveri
Besdür bu Döldöl-i dile bir raht-ı Haydarı

K. 7-1

4.9. İtikadî Meshumlar

4.9.1. Mirac'la İlgili Meshumlar

Divan'da Mirâc, Refret, Burak'tan söz edilir. Şair kendi hayal gücünün genişliğini ve sınırsızlığını över.

Mi'râc-ı hayâlündeki esrâr Münîfâ
Allah var eglense ger ibrâzuna söz yok

G. 45-7

Bir müfredinde Refref'le Burak'ı mukayese edip, aralarındaki farkı anlatır.

Himmetde dil olsa n'ola feyz-i kefe gâlib
Rif'atda Burak ola mı hiç Refrefe gâlib

Müf. 2

4.9.2. Kaza ve Kader

Divan'da; şikâf-ı kaza, tir-i kaza, çevgen-i kaza ifadeleri geçer.

Şair insanların mukadder sonuqtan, yani takdir edilenden kurtulamayacağını söyler. Allah baştan hayırlı etsin, kaza ve kaderin zamanı gelince gerçekleşeceğini anlatır.

Hayr ile Hâk [ide] mebādî vü gâyât kârını
Tâ hükmini kazâ vü kader kâr-ger bulur

K. 6-55

4.9.3. Ahiretle İlgili Meslumlar

4.9.3.1. Kıyamet

Divan'da; Lika Allah, mahşer, subh-ı kıyamet, ifadeleriyle ahirete işaret edilirken şair İbrahim Paşa'ya kıyamete kadar sürecek iyi talih diler.

Tā dem-i şubh-ı kıyāmet bu çerāğ-ı hāsuñ
Baht-ı bī-dār ile tāb-efgen-i gerdūn olsun

K. 8-21

Şair sevgiliyi seyre gelenleri mahşer kalabalığına benzetir.

Reftār-ı nāz ile gelüp ālā-yı seyrine
Gösterdi halka şubh u kıyāmetle mahşeri

K. 7-5

4.9.3.2. İman, Küfr, Kafir

Şair iman edenler için, Rük-n-i şeriat, İslâm, ümmet, hayr u şer, nehy-i münker, millet-i beyza ifadelerini kullanırken; şia, kafir, ilhad, muğ-beçe, muğ-var sıfatlarını İslâm dışında kalanlar için kullanılır.

Kafir kelimesi sevgili için kullanılırken müslüman olmayanlar da bu kavramla ifade edilir.

Şehīd-i gamze-i kāfir-nihāduñ oldıguma
Şikāf-ı sīne vü hūn-ı ciger şehādet ider

G. 14-6

Muhammed Paşa, İslâm'ın ve şeriatın esaslarının koruyucusudur, bunun için savaşır.

Leyş-i maqdām-ı Gābe-i heycā
Gāvş-ı İslām ü rük-n-i şer^c-i haṭīr

K. 2-30

4.9.3.3. Büt

Büt, bütan, zünnar, müğ-beçe vasıfları genellikle sevgili için kullanılır.

Şimşâd boylu bütün bakışı şairi perişan eder.

Qalyonci bir bütün nigh-i serv-i  alemi
Amm  beni o  amet-i şimş ddur seren

K. 21-5

Tatar gamzeli sevgili nazettiđi yerden kořarak gider

T t r-ı g mzesiyle o muğ-be  e    bet
  l m-i n zı p -zede-i terk   t z ider

G. 13-3

4.9.4. İbadetle İlgili Mefhumlar

4.9.4.1. Namaz

Namaz ilgili; sala, tekbir, secde-geh Kabe, mihrab gibi kelimeler sevgilinin vasıflarını anlatmak i in kullanılır. Bu ifadeler ger ek manada kullanılmazlar.

 air tekbir sesi duyduğunda sevgilinin kaşlarını hatırlar.

Gel r Allahu-ekber y duma mihr b-ı ebr sı
Ne dem g ř eylesen o   v ze-i tekb r bir yerde

G 62-6

Sevgilinin kaşlarına utanarak baktığı zaman onun kirpiklerinin ucu aşığın bakışlarının secde ettiği yer olur.

 tsem ebr sına ger şerm ile ilk -yı n zar
Ser-i m jg num olur secde-geh-i c -yı n zar

G. 22-1

Sevgili siyah elbise giyince y z  K be'ye benzetilir.

Fir  -ı h sne te ess fle Ka be-i r yı
N'ola giyerse siyeh-f m c me-i ř ven

TK 8-3

4.9.4.2. Oruç, Ramazan, Bayram

Ruze, id, ruz-i id, savm, imsak, mah-ı ramazan, id-i safa, ruze-ı id-i said, siyam-ı ramazan, meh-i şevval, ifadeleriyle oruç ramazan ve bayram anlatılır. Temelde arzulama, kavuşma isteğiyle sevgiliye duyulan özlem vardır.

Ramazan ayının bitişiyle orucun sona ermesi ve bayramla birlikte şevval ayının gelişi anlatılır.

Tā ola Fātiha-ı ʿīdi hitām-ı rûze
Tā teʿākub ide māl-ı ramāzānı şevval

K. 9-44

4.9.4.3. Kadir Gecesi

Kadir geceleri, özellikle memduha dua niteliğinde leyle-i kadr, şam-ı kadr, şeb-i kadir sözleri Divan'da yer alır.

Sevgilinin yaratılışı bayrama, saçlarının parlaklığı kadir gecesine benzetilir.

Cebhe-i şāhid-i hulk-ı seher-i ʿīd-i şafā
Turra-ı menkabeti Leyle-i Kadr-i iclāl

K. 9-28

4.9.4.4. Hac

Hac-ı ekber ifadesi beyitte gönül ehlinin ziyaret yeri olarak Damat İbrahim Paşa'yı övmek için kullanılır.

Ol kim tavāf-ı dergah-i kudsi mutāfidur
Çend ricāl ü ehl-i dilün Hacc-ı Ekberi

K 7-16

4.9.4.5. Tövbe ve Günah

Tövbe ve günah konusuna fazla yer verilmez. Konuyla ilgili beyitlerden biri aşağıya alındı.

Bütün uşul-i harābāt-ı ʿaşkı gördüm olur
Şikest-i tevbe ile rahne-i günāh dürtüst

G. 8-4

4.9.5. Tasavvuf

Yaratılışı iltibariyle rind olan Münîf Hadis-i Erbain yazmasına rağmen tasavvufî konulara fazla yer vermemiştir. Münîf insanı yaratılış hikmeti ve insanın birçok özelliklere sahip olmasını tasavvufî düşüncelerine konu eder.

Ḥabbezā ḥikmet-i Ḥallāk-ı Ḥakīm-i Muteʿāl
K'itdi insān ile tafşīl-i rumūz-ı icmāl

TK 7-1

Tasavvufî terimler gerçek manada kullanılır. Münîf kendisinin endişeden yok oluşuna üzülenlerin alacağından söz eder.

İşbāt ü mahıv-ı şafha-yı endişemi gören
Huz-mā-şafāda teşne-i ruḥmā keder bulur

K. 6-46

4.9.6. Tarikatlar

4.9.6.1. Mevlevilik

Mevleviliğe bir beyitte teşbih yoluyla yer verilir.

Düşmana saldıran Ali Paşa'nın tekbirleri sema ayini yapan şeyhlere benzetilir.

Şaf-ı aḥdāya sen āheng-i hücum itdikçe
Rūḥ-i şeyheyn-i semāḥ-āver-i tekbirüñ ola

K. 12-10

4.9.6.2. Pir, Dergah

Münîf bir pire intisapla insanın yükselip kadrinin artacağını belirtir.

Bize bu irtifāḥ-ı kadr-i Münîf
Dergāh-ı pîre intisāb iledür

G. 25-6

4.9.6.3. Tecrid

Tecrid-i kaba ve pirehene bir beyitte yer verilir

Bî-hüde hātıra ser-rişte-i tedkîk olalı
Nâr-ı pîrâhen-i tecrîd-i kabâ geldi baña

G 1-3

4.9.7. Meşhur Sofiler

Divan'da meşhur sofilerden İbn-i Hacıb'den söz edilir. İlahi aşkın mutluluğunu konuşanlara Mansur'u örnek gösterir

Güft ü gü çok şaded-i ʿaşkda cumhūra göre
Lîk zâhir yine hâk mezheb-i Mansûra göre

G 67-1

4.9.8. Tecelli

Tecelliden bahsedilirken Hz. Musa'ya telmih yapılır.

Habbezâ encümen-i şevk ki her şemʿi anuñ
Oldı gül-nahl-ı tecelli-kede-i Tûra nazır

TK 6-11

4.9.9. Akıl

İnsanın, alemi akıl yoluyla incelemesi, yaratılanları göremesi ve ibret almasını anlatır.

Mirʿât-ı dehre ehl-i nazar baksa hâşılı
Her deinde muhtelif nice nakş u suver bulur

K. 6-16

4.9.10. Felsefe

Münîf felsefeyle vahdet'i arayanların akıl yoluyla bir şey bulamayacaklarını düşünür.

Mirʿât-ı dehre ehl-i nazar baksa hâşılı
Her demde muhtelif nice nakş u suver bulur

Müf. 9

4.9.11. Şehy ve Vaizlere Çatma

Seyhlerin insanları kandırmalarını sert bir şekilde yerer. Onları ip canbazına benzetir.

Vaşf-ı mīzān u şırāṭ eylemesi şeyhlerūñ
Rismān-bāzlık itmek gibidür kūra göre

G 67-3

Meyhanede riya olmadığını söylerken vaizleri riyakarlıkla suçlar.

Bāb-ı ḥammāra dāḥilden şatulurdu vāciz
Olmasa sīnesi ger dehen-i riyā maʿşeresi

G 73-3

4.9.12. Rind Zahid Çatışması

Rind-zahid çatışması çok işlenen bir konudur. Zahidlerin aldatıcı olduklarını söyler, çile'ye girişlerine çatar.

Raşid Efendiye yazdığı kasidede zahidleri daha sert bir dille yerer.

Künc-i riyāda cülle-nişīn oldu zāhidān
Gör zühd-i bārdek-i eşer-i erbaʿīnini

G 74-4

Hücüm-i ğamdan āsūdeder-i mey-hāne kalmışdı
O da medḥul-ı zühhād oldu şimdi Fīhi māfīdür

K 18-39

5. İNSAN

5.1. İnsan. Adem, Beşer

Münîf'in genel olarak insana bakışı İslâmî anlayış içindedir. Özellikle yaratılış sebebi üzerinde durur. Allah insanı yaratırken bir çok özellikleri onda tecelli ettirmiştir. Sevgi bütün sebeplerin esesidir. İnsan nesli Hz. Adem ve Havva'yla çoğaldı. Kâinattaki varlıklar Allah'ın yaratıcı gücüyle biri birine bağlı ve alakalıdır. Gülle bülbülün aşkı buna örnektir.

Habbezā hikmet-i Hallāk-ı Hākīm-i Müteʿāl
K'itdi insān ile tafşıl-i rumūz-ı icmāl

İştikāk-ı eşer-i hubb ki ezeldür cümle
ʿİllet ü vazʿ-ı maşâdır u hudûş-i efʿāl

Hazret-i ferd ü şamed eyledi teʿlîf-i vücūd
Zevce eyleyüp işbât-ı zuhūr-i insāl

Kuvvet-i cāzibe-i mihr-i cihān-sūz-ı ezel
Eylemiş ʿālemi yek-digere bend ü meyyāl

Şemʿe pervāne güle bülbül-ı āşüfte dahi
Bu mebālîşde katı vāfir olur şahid-i hāl

TK 7/1-5

Münîf toplumdaki yanlışları gazel ve müfretlerinde sert bir dille tenkit ederken olanlardan aşırı derecede rahatsızlık duyar. Bunlara rağmen insanın önce yüksek karakterde bir kişiliğinin olması gereklidir ki halka kendini kabul ettirebilsin. Bunun yolu da kaleme verdiği öğütte olduğu gibi dünya heveslerinden kurtulmaktır.

Evvel havâş-ı tîynet-i zât ile âdem ol
Ebnâ-yı dehre var yürü bâbâ-yı ʿâlem ol

Müf 23

Var post-nişin-i hüner ü pîr-i kemâl ol
Ey hâme velî şavr-ı Münîfâ neyi boş ko

G 61-7

5.2. Güzellik: Hüsn, cemal, behcet

Genel olarak güzellik

Münif Divanı'nda en çok kullanılan mefhumlardan biri de güzelliştir. Güzellik kavramı teşbih ve mecazlarla, manzumenin ve işlenen konunun özelliğine göre teşbih ve mecazlarla değerlendirilir. İnsana heyecan ve güzellik veren her olay ya da varlık güzellik kavramını içinde ele alınır.

Nişli güzelin kiprikleri ve kaşları aşığı gönülden etkiler. Zehir gibi bütün vücudunu sarar.

O Nişlü güzelün giysuvân u müjgânı
Şoşar derûnunu şırmaz mişâl-i gejdüm tek

G 48-4

Sevgilinin yüzüne tüylerin gelmesi şairde yeni bir duygu hâli yaratır.

Karıncalandı yeri şâh-ı kişver-i hüsnün
Haş-ı şerîf gelelden izar-ı cânâna

G. 68-2

Kâinattaki varlıklar, yer ve gök sevgilinin güzelliğine hayrandır.

Ser-â-pâ âhuvân-ı hüsn-i ân âvâre-i hüsnün
Huşşal bu zemîn ü âsmân âvâre-i hüsnün

Tah. 5-4

5.3. Sevgilide Güzellik Unsurları

Münif hikemî tarza mensub olduğu için gazel kıta ve müfretlerinde sosyal konular ön plandadır. Genellikle kendi dünya görüşünü ve yaşanan çelişkileri vurgular.

Sevgiliden bahseden gazellerinin sayısı az olmakla beraber Divan şiirine getirdiği herhangi bir yenilik yoktur.

5.3.1 Saç: Zülf, perçem, turra, çin gisûvan, tar
Sevgilinin saçlarının dalgasında bütün âşıkların boğulmasına şaşılmamalıdır.

Ğarîk-i lücce-i sevdâsıdur bütün ʿuṣṣāk
ʿAceb mi turrasına dînse lâm-ı istiğrāk

G 47-1

5.3.2. Kaş: Ebru, keman, mihrab
Kaşlarının uzun kıvrımları şairin sevgiliye bağlandığını anlatır.

O şûluñ olduğum âzürde tab^c-ı medd-i nigāh
İmāle-i ham-ı ebrûları işāret ider

G. 14-3

5.3.3. Kirpik: Mûjgan, tîr, müje
Sevgilinin kirpiklerinin naz etmesi kaderin bin bir cilvesi olarak düşünülür.

Degül şerha Münîf meşk-i nâz itdikçe mûjgānı
Kazâ sînemde yâre şîve-i tâʿlîm göstermiş

G 42-5

5.3.4. Göz: Çeşm
Sevgilinin iki gözü fitne yıldızının yaklaşması gibi acı bahş eder.

Mülk-i dile dü çeşm midür şûr-ı bahş olan
Yâ necm-i fitneden eşer-i iktirân mıdur

G 33-4

5.3.5. Yüz: Rûy, musaf, meh,
Sevgilinin yüzündeki tüyler tasvir edilir

Rûyında hatt-ı püşt-i leb ü ebruvân mıdur
Yâ çār-mevce-i yem-i pür-cüş-ı ân mıdur

G. 33-2

5.3.6. Yanak: İzar, ruhsar
Sevgilinin yanağında saçlarının aksi şair coşturur.

°Aks-i zülfüñ seyr idüp äyîne-i ruhsârda
 Mevc-i endîşem *Münîfâ* söyledür cevher kıomaz
 G. 37-5

5.3.7. Gamze

Sevgilinin gamzesini gören aşık kendini onun yüzündeki tüyler gibi kabul eder.

Gamze başdurdı şükûh-ı hâim-ı zülfüñ oldı
 Şan beni harf-ı meşâfında beni lâm şikest
 G. 7-2

5.3.8. Hat: Mûy, hat, ben

Sevgilinin güzelliği yüzündeki tüyleri kırmızılaştırır.

Muşhaf-ı hüsni gubâr-ı hat-ı la°li itmiş
 Bak şikest-âver-i hüsni hat-ı yâkût henüz
 G. 38-3

5.3.9. Dudak: Fam, mim, nokta, badam

Sevgilinin dudağından bahsedilince akıl şaşkınlık içinde kalır, sevgiliyi ise bir suskunluk alır.

Vaşf-ı la°lüñde saña nâṭıka mebhût henüz
 Nükte-i sırr-ı dehānuñ dahî meskût sensüz
 G. 38-1

5.3.10. Çene Çukuru: Zenehdan

İncelik, elmaya benzeyen çenenin çukurundadır, tüy bitmesi güzelliğini bozmaz.

Bak letâfet ne şuda sîb-i zenehdanında
 Hat çıkarsa eşer-i mess-i enâmil çıkmaz
 G. 40-3

5.3.11. Sine: Gerden

Sevgilinin bakışı âşığın gönlünü yakarken yarın sinesinden badem çiçeklerinin kokusu gelir.

Dāğ-ber-dāğ-ı ğam-ı sūziş-i çeşmüñ olalı
Sîneden nūkheth-i eşküfte-i bādām gelür

G. 16-2

5.3.12. **Boy:** Kad, kamet, serv, simşad, hadeng, sanavber.
Şair sevgilinin saçlarından daha çok boyundan bahs eder.

Geh tār-ı zülfine dolaşur gāh kıddine
El kışşa hāme kāmeth-i bahşi dırāz ider

G. 13-2

5.3.13. **Bel:** Miyan
Sevgilinin saçlarının görünüşü karcaya benzetilir.

Tār-ı nigāh-ı mūr mıdur ol miyān mıdur
Yahūd hayāl-ı sâ'ir-i sâhir beyân mıdur

G. 33-1

5.3.14. **Ayak:** Sak
Padişaha benzetilen sevgiliden af dilenip ona dua edilir.

Semnûrî dāmenin yağalarsak ol āfetüñ
Düş ayağına başla tez elden du'āya sen

K. 21-3

5.4. **Âşık:** Seven

Aşık sevgiliye kavuşma arzusundadır. Sevgiliyi görmeğe akan göz yaşlarını göndermiştir, fakat bu arzusuna kavuşamaz.

O servi görmege cūy-i sirişki gönderdüm
Kenār-ı ğayrda olsun diyeydi gördüm tek

G. 48-5

5.5. **Rakip:** Seg, kelp, div.

Şair sevgilinin rakiple sohbet etmesinden şikâyetçidir. Ama peri yaratılışlı güzel aşığa insanlık öğretir.

Rakīb-i dīv-menişle ne terk-i şohbet ider
Ne ol perî beşere baña âdemiyyet ider

G. 14-2

5.6. Sevgiliye Ait Diğer Hususlar

Buse, güftar, reftar, asitan, der, hak-i pay ifadelerine divanda sıkça rastlanır. Gönül alıcı sevgilinin gecikmesi aşığın gözünü yollarda bırakır.

Hırāma gelmedi ol naḥl-ı dil-fürüz henüz
Dil ise rāh-ı terakḳubda dīde-düz henüz

G. 41-1

5.7. Maddi ve Manevî Haller

5.7.1. Hastalık: Feryad, figan, nale, yara, agaz, zahım, gam, gussa, dert ve belâ.

Bunların sebebi sevgilidir. Kurtuluşu olmayan dert aşktır. Bundan kurtulmak da istemez. Aşık bu dertle ölmek ister.

Yok çünkü zaḥm-ı sīneye ümmīd çāreden
Öldürse bāri İzed-i Bārī bu yareden

G. 56-1

5.7.2. Hasret: Hicran, firak, vuslat

Hicran, firak, vuslat aşığın her zaman içinde olduğu ruh halidir. Çektiği hasret onu sıkıntılara sokmaktadır. Sıkıntılardan uzaklaşmak için kurtuluşu meyhanede bulur.

Hicrūñle gürizān olarak ceyş-i kederden
Daralmada şālḥa-i mey-ḥāneye düşdüm

G. 54-3

5.7.3. Hayal, Tasavvur

Münif, Divanı'nda oldukça geniş yer verdiği hayal unsurlarıyla sevgilisini zihninde sürekli yaşatır, yeni dünyalar kurar ve kendine ümit verir. Hayal ile gerçek arasındaki çelişkileri yaşar

Hayāl-i kākūlidür yohsa tār-ı endīşe
Degüldi böyle girih-beste-i rumüz henüz

G. 41-3

6. CEMİYET

6.1. ŞAHISLAR

6.1.1. Tarihî Şahsiyetler

6.1.1.1. Zamanında Yaşayan Padişah ve Şehzadeler

3. **Ahmed** (ölm. 1736) 26. Osmanlı hükümdarıdır. Kendisinden 1. ve 9. tarih kıtalarında bahsedilir.

Şāh-ı vālā menzilet Hān Ahmed-i gāzī ki Hāk
 °Adl ile zatuñ ser-efrāz-ı selātin eyledi

TK. 9-1

1. **Mahmud** (ölm. 1754) 27. Osmanlı hükümdarıdır adına bir cülûsiyye yazılmıştır.

Āşār-ı baht-ı mes°ūd āgāz-kār-ı Mahmūd
 Zıll-i beķā-yı memdūd yümñ-eşer mübārek

K. 1-2

Şehzade Seyfeddin (ölm ?) Sultan Ahmed'in oğludur.

Şair Behram ve Nahid'in Seyfeddin'e lala ve daye olmasını layık görür.

Cenāb-ı hāzret-i şeh-zāde Seyfe'd-dīn kim añā
 Sezā Behrām ü Nāhid olsalar lālā ile dāye

TK 1-12

6.2. Yabancı Hükümdarlar

Eşref Han (ölm. 1722) Kuzey İran'da hüküm sürmüştür

Nadir Şah (ölm. 1722) Afşar Türkler'inden İran'da hükümdarlık etmiştir.

Şah Tahmasb (ölm. 1759) Sasani Sülâlesinden İran şahıdır.

Menklli Giray (ölm. 1739) Kırım Hanıdır.

6.3. Osmanlı Devlet Adamları

Sadrazam Damad İbrahim Paşa (ölm. 1720) Lâle Devri sadrazamıdır.

Ahmed (Muhammed) Paşa (ölm. 1730) Sadrazam Kethudası.

Mustafa Paşa (ölm. 1730) Kaptan-ı derya.

Ali İzzet Paşa (ölm. 1734) Defterdar.

İbrahim Paşa (ölm. ?) Sadrazam mühürdarı.

Raşid Efendi (ölm. 1735) Tarihçi ve müverrih.

Abdurrahman Paşa (ölm. 1726) Hemedan muhafızı.

Hasan-zade Ahmed Paşa (ölm.) Bağdat muhafızı.

Hüseyin Ağa (ölm ?) Mühürdar.

Hekimbaşızâde Ali Paşa (ölm. 1743) Sadrazam

Pasmakçızâde Abdullâh Efendi (ölm. 1731) Seyhülislâm.

Mansurizâde Abdullâh Efendi (ölm. ?) Halep ve Şam kadılığı yapmıştır.

Yek Çeşmi Durri Efendi (ölm. 1722) Şeyhülislâm

Mehmet Behçet (ölm. ?) Defterdar

İshak Efendi (ölm. 1734) Şeyhülislâm.

Şehid Ali Paşa (ölm. 1735) Bağdat muhafızı, vezir.

6.4. Diğer Şahıslar

Seyyid Mehmed, Hamsun Beg (ölm. 1744) Aziz (ölm 1741) Mehmed Aziz (ölm. 1728) Arabzâde Efendi, Abdurrezzak, Mahvi Efendi, Kara Bilgiç, Hacı Ali Efendi, Ali Ağa, Mehdi Çelebi, Kadir Efendi, Dülger Bali, Kalyoncuzâde, Aşzâde Veli, Şeyh Gabi, Ermenizâde Ahmed Beg, Abdurrahman Divan'da ismi geçen kişilerdir.

6.5. Osmanlılar Dışındaki Devlet Adamları, Hükümdarlar ve Vezirler

Osmanlı padişahları dışında adı geçen hükümdarlar: Behmen (Erdişir) Behram (Behram-ı Gûr) Cem, Cemşid, Dara, Feridün (Efrîdûn) Efrasyab (Alp Er Tunga) Hüsvrev, İskender (Sikender), Kayser, Keyhüsrev, Kisra (Nüşirevan), Neriman, Rüstem, Berâmike, Asaf, Şah Sencer. Divan'da adı geçen şahıslardır. Bu şahıslar, övülen kişinin vasıflarını anlatırken zaman zaman tevriyeli olarakta kullanılırlar.

Damat İbrahim Paşa için yazılan kasidelerde bu durum açıkça görülür.

Ol âşaf-ı yegâne ki kemter gulâmıdır
Efrâsyâb u Behmen ü Dârâ-yı rûzgâr

Düstür-i çerh rütbeñe der-bāmı olmağa ,
Görmez sezā felek Cem ü Dārā vü Kayseñi

K. 7-26

Ey şadr-ı felek- pāye Sikender-ver-i devrān
Cem kadr-ı hü mā-sāye Ferīdūn fer-i devrān

K. 4-1

6.6. Diğer Tarihî Kişiler

Hükümdarların dışındaki Sam, Ahfeş, Cafer-i Tay, Hatem-i Tay, Ma'n bin Zaide, Zeyd gibi şahıslar mertlik ve zenginlikleriyle anılır.

Damat İbrahim Paşa'nın cömertliği Ma'n, Cafer ve Hatemden üstün tutulur.

Sen ol kerīmsün ki kim etdi mekārīmūñ
Āşār-ı Ma^cn ü Hatem-i Tayy ü Ca^cferi

K. 7-50

6.7. Dini Efsanevi ve Masal Kahramanları

Azer, Meryem, Zehra, Hızır, Belkis, Mehdi, Züleyha (Zeliha), Mecnun (Cünün, Kays), Hüsvrev, Hurşid, Abdurrezak, ^cĀzer (La'azar) Divan'da adları geçen diğer kişilerdir.

Aşağıdaki beyitlerde bu kahramanlardan bahsedilir.

Görindükçe o gerden cīb-i semmūr-i siyāhından
Benüm her müyümü fevvāre-i feyz-i cünün eyler

G. 21-2

Lemh-i başar degül dañi evvel iderse ^cazm
Belkisi dest-beste-i pīş-i nazar bulur

K. 6-34

6.9. Diğer Sanatkârlar

Süsleme ve mimari alanında Bilzad ve Sinimmar'ın adları geçer.
Behcet Efendi'nin kasrı Sinimmar'ın yaptığı Havernak'la mukayese edilir.

Kuşûrım i'cîrâf eylerdi ger kâşr-ı Havernakla
Yanaşdursa Sinimmâr işbu kâh-ı behcet âbâdı

TK. 13-3

6.10. Tarikat Şeyhleri

Divan'da adı geçen tarikat seyleri İbn-i Edhem, İbn-i Hacib, Tayfur-i Ezhed Nureddin, Zeyd ve Abdurrahman'dır.

Şeyhulislâm İshak Efendi'yi Teyfur-i Ezhed ve İbnî Edhem'e emsal gösterir.

Perhîz ü ittîkâda Tayfûrdan ziyâde
Ma'ânâ reh-i fenâda çün ibn-i Edhem oldu

Tk. 3-10

6.11. Kavim Adları

Divanda adı geçen kavimler: Ad, Acem, Arab, Çingâne, Efağına, Ekrâd, Kızılbaş, Tatar, Türk, Nemçe, Yahudi, Macar.

Bağdat Muhafızı Hasan Paşa'nın imparatorluk içindeki kavimlere karşı sağladığı hakimiyet anlatılır.

Fitneden 'âlemi pâk itdi çalup şemşîri
Eşkiyâ-yı 'Arab u tã'ife-i Ekrâda

K. 14-23

6.12. Ülkeler

Arabistan (Arab), Anadolu, Bedehşan, Cezayir, Çin, Hicâz, Hind, Hoten, İran (Acem), Kahistan, Necef, Rum, Saba, Yemen ülkelerinin adları konularla ilgili olarak geçer.

Mansurizâde'nin ilmini Rum, Hind, Arap ve Acem ülkesindeki alimler kıskanırlar.

İtdi dünyâ-yı şunûf-ı hüneri reşâk-âver
Rum u Hind u °Arab u memleket-i A°câmı

TK. 4-19

6.13. Şehirler

Bağdat, Derbend-i Bakü, Bedahşan, Gerece, Halep, Hemadan, Horasan, Kandehâr, Kudüs, Niş, Revan, İstanbul (Sitanbul), Tekke bu şehirlerden Halep ve Şam Divan'da en çok bahsedilen yerlerdir.

Şair İstanbul'dan başka bir şehirde şiir yazmanın mümkün olmadığını anlatır.

Münîfâ hâk-ı pāk-şehr-i İstanbuldan ğayrı
Degül ebyât-ı nazm itmek revâ ta°mîr bir yerde

G. 62-7

6.14. Sosyal Hayat

Divan Edebiyatı saray ağırlıklı bir edebiyat olmasına rağmen şehir hayatının bazı sosyal unsurlarını da yansıtır. Bu sosyal yapılanmayı şöyle sıralayabiliriz.

6.14.1. Sultan

Şah, şeh, padişah, şehenşeh, selatin

Divanda en çok rastlanan ünvanlardır. İncelemenin devlet adamları bölümünde bu konu ele alındı.

Sultan Ahmed'e yazılan tarih kıtasında Faş Kalesi'nin yapılışı anlatılır.

Böyle gūş itdüm Münîfâ ğaybdan târîhîni
Hışn-ı Fâşı yaptı lutf-ı emr-i Sultân Ahmedüñ

TK. 9-12

6.14.2. Saray Görevlileri

Sadrazam, vezir, asaf, kethuda, defterdar, lala, mühürdar, kâtib, mektupçu.

Sadrazam adına ve padişah yakınlarına yazılan kasidelerde vezirlere de yer verilir. Münif en fazla kasideyi sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya yazmıştır. İki kasideden alınan beyitler aşağıdadır.

Pîrāye-bahş-ı bār-geh-i şadr-ı a^czama
Āyîn-i bend-i resm ü reh-i dād-küsteri

K. 7-19

Hazret-i ketjudā-yı ekremine
Ömr-i sermed vire Hudā-yı kadîr

K. 2-44

6.14.3. Komutanlar ve Askerler

Serdar, şehstivar, kapudan, rûûs, sipah, leşker, süvari, müşir, mir, nasir, paşa, mülazım, vülât

Askerî sınıftan bu tabirlere Münif Divanı'nda sıkça rastlanır. Bu sıfatlar yerine göre sevgili için yerine göre de diğer memduhlar için kullanılır

Ķapūdān-ı kerem-bahş cenāb-ı Muştafā Paşa
Ki dest-i cūd-ı gevher-pāşî 'bahr-ı kāna gālibdür

K 11-5

Sensin o müşîr-i muhterem kim
Zātuñ sebeb-ı nizām-ı âlem

K. 13-3

6.14.4. Dinî Görevliler

Kadı, kuzat, kazasker, müftü, şeyhülislâm, vaiz, hükkâm.

Bu ünvanlara Divan'da sık rastlanır. Tarihçi Raşid Efendi'ye yazılan bir kasideyle Şeyhülislâm İshak Efendi'ye yazılan tarih kıtasında bu görevlerden söz edilir.

Hiç görmedük kuḍāt-ı ʿasākirde ḥaḳ bu kim
Böyle vücūd-ı pāk-ı kerem-kār u kār-dān

K. 19-13

Tārīhidür *Münifā* bu mışra^c-ı dil-āra
İşḥaḳ Efendi ḥaḳḳā müfti^c-i ʿālem oldu

Tk.3-17

6.14.5. Serbest Meslek Erbabı

Derban, ferraş, balin, resenbaz, attar, debbağ, kaz bekçisi, nighban, huddam, çizmecî, züccac.

Bu serbest meslek erbabından yeri geldikçe bahsedilir.

Kıldı güsterde biḥīn abḳar-ı sündüs-tār
Oldı revnāk-şiken-i atlaş-ı eyvān-ı eşir

TK. 6-3

6.14.6. Denizcilik ve Avcılık

Dalgıç: gavvas, Avcı: sayyad

Bir beyitte gavvas tabiri geçer. Aşkın denizinde sevgiliyi arayan dalgıç sevgilinin hayalini yakalamaya çalışır bazende hayal ettiğini bulamaz.

Bu mültekāyı baḥr-i celāl ü cemālde
Ġavvāş-ı ʿaşḳ geh ḥazaf ü geh dürer bulur

K. 6-10

6.15. Eğitim

6.15.1. Musikiyle İlgili Terimler

Çarp̄are, ud, usul, nay, tanbur, mutrib, perde-i saz, çifte dü yek, dem-zas, nagam, aheng-i sarir, nevaziş, mızrab, keman, ateş-neva, peyken, nalende vü hanende, ateş nağın, saz, nakkarre, hava vü neva, makam, kiriş gibi musikiyle ilgili terimler Münif Divanı'nda oldukça fazladır.

Aşağıdaki beyitlerde musikiyle ilgili terimler yer alır.

Söz bülbul-i nâlendede hânende-i gülde
Pervâne vü şem'üñ edeb-i râzına söz yok

G. 45-3

Kemânçe-i hevesi dil hevâma uydurmuş
Anı çeke çevire bir maķāma uydurmuş

G. 44-1

6.15.2. Hatla İlgili Terimler

Midâd, hame, devat, kalem, hat, ketebe, meşk, varak, mülhre, okka gibi terimler çok kullanılır.

Münif ilk öğrenimi sırasında hat sanatıyla uğraşmış, sonra şiir yazmıştır. Bu terimleri tevriyeli olarak sık sık kullanır.

Biz tîr-i āha mekteb-i ʿaşkında tā *Münif*
Evvel küşâdı meşk-i elif-bâda virmişüz

G. 34-5

Yâhud ol mülhre-i şâfı varak-ı işretdür
Buldu anuñla cilâ şafha-i eyyâm ü leyâl

K. 9-6

6.15.3. Arapça'yla İlgili Terimler

Manzumelerde; ism-i camid, ecvef, illet-zede, nakıs, lefif-i makrun, illet-i tasrif ayn-ı efâl, emsile, gibi dilbilgisi terimlerine oldukça sık rastlanır.

Kimisi pûte meʿâl içre dilin kâl itmiş
Kimi ecvef gibi ʿillet-zede-i herze derün

Kimi nâkış-hüred olmağla olur dünyānuñ
Rişte-i dām-ı firîbine lefif-i makrûn

K. 22-16/17

Nerm eylesün mi ʿaşk-ı dil-i şaht-ı zâhidi
Tasrif-i iştikāk-ı muḥâl ism-i cāmidi

G. 70-1

6.16. Diğer Sosyal Olaylar

6.16.1. Sihir

Sevgili sihirbazdır, büyüleyicidir. Bu büyüye karşılık sihirbazdan ilâç aranır.

O sîm gerdene pîçîde tırrasun göreli
Şarıldı şa^cbede-i sîmyâya sevdâmuz

G. 36-3

Münîf, Raşid Efendi'nin kalemini sihirli bir cadıya benzetir. Onu dilediğini yapacak güçte görür.

Devâta hâmesi der-kâr iken murâd itse
Füsûn u sihr ile cādū-yı hem-süvâr gibi

K. 23-30

6.16.2. Savaş ve Devlet

Devletin büyük olması önemli değil, savaş kurallarıyla yapılmalıdırsa aksi halde zafere ulaşamaz.

Uşûl-i cenk-i harbi olmadukça ber-çarâr olmaz
Bülend olsa ne deñlü perde-i âğâze-i devlet

G. 6-7

6.16.3 İçki Meclisi ve Eğlence

İçki meclisinde yaşanan alem tasvir edilmektedir.

Sâkî-i gonce-fem ü muṭrīb-ı hoş dem ney ü mey
Neş'e ser-şâr u nevâ şu^cle feşân-ı te'sîr

Eyledi sâkî-i ferrûh kâdeme' pây-endâz
Niçe eṭrûfe-i dîbâc-ı müzerkeş zencîr

Tk. 6-6/7

6.16.4. Mahmurluk Giderme

Şair mahmurluk gidermede gülsuyunun yeri olmadığını söyler.

Olma cāna dem-i vuşlatda ʿaraḳ-rīz-i hicāb
Defʿ-i maḥmurī-i ḥirmāna gül-ābuñ yeri yok

G. 46-3

6.16.4. Vatan Hasreti

Vatan gönül aynasının cilasıdır, vatandan ayrılışın ısırabı yaşanır.

Hemişe olmadadur ehl-i dil cüdā-yı vaṭan
Safā-yı āyine-i sīnedür cilā-yı vaṭan

Müf. 29

7. TABİAT ve EŞYA

7.1. Kozmik Alem

Divan'da kozmik âleme ait unsurlara yer verilmiştir. Bu alemdeki varlıkları belli gruplar halinde toplamaya çalıştık

7.1.1. Felek

Eflâk, sipihr, sema, asûman, gerdun,

Sonsuzluk ve sınırsızlığın sembolüdür. Sevgilinin yüzünü gören aşığın gönül ateşinin dumanı göklere çıkar.

Eflâka çıkmasun mı bu âteşle düd-ı dil
Gördüm ruh-ı nigârda hatt-ı mu^canberi

K. 7-6

7.1.2. Yıldızlar

Kehkeşan, kevkeb, kevakib, nücüm, encüm, ahter, sítare, Pervin, Benattinnaş, süheyli Yemeni (Pervin) gibi yıldızlar talih ve şans unsuru olarak kullanılır.

Hezârî, yıldızları ve Samanyolu'nu feleğin kıskançlıktan yırtılan sinesi olarak görür. Yıldızlar onun nazmını kıskanırlar.

Nücüm u kehkeşân katma bu nazma reşkden çerhüñ
Hezârî sînesinde cā-be-cā dāğ u şikāfidur

K. 18-42

7.1.3. Burçlar

Hut, cevza; divanda yeralan burçlardır.

Yalan olan vuslat sonucu aşıkın alı ta Cevza'ya çıkar.

Sütün-ı âh deger miydi tağ-ı Cevzāya
Niṭāk-ı va^cde-i vuşlât olaydı âh dürüst

G. 8-3

7.1.4. Gezegenler

Keyvan (zühal), Müşteri (Sa'd-ı ekber) Zühre (Nahid) Behram.

Gezegenler tevriyeli kullanıldıkları gibi benzetme unsuru olarak da kullanılır.

Şairin hayal gücü isterse gecenin karanlık saçlarını güneşin ışıklarından "put u tar" yaparak ördüğü altun işlemeli siyah mendili nahide armağan olarak sunar.

İderdi istese nessâc-ı fikri tār-ı şebi
Şu^ca^c-ı mihr ile pîçîde-pūd ü tār gibi

İdüp hem anı siyeh dest-māl-i zerrîn-bāf
Virürdi hem kef-i Nāhide ber-güzār gibi

K. 23-27/28

7.1.5. Güneş

Hurşid (şems, mih)

Gökyüzünün sultanı kabul edilen güneş hem sevgiliye hem de memduha, hükmetmesi yönüyle benzetilir.

Damat İbrahim Paşa'nın bu özelliklerinin olduğu anlatılır.

Cemşîd-meniş mihr-i cihân-tab-ı ʿadālet
Hurşîd revîş māl-ı bülend ahter-i devrân

7.1.6. Ay

K. 4-12

Mehç mah, kamer, hilāl }

Güzellik unsurudur. Sevgilinün yüzü aya benzetilir. Adına kaside yazılan kişiler de aya benzetilmiştir.

Merhabā gurre-i garrā-yı meh-i ferruh-fāl
Hırz-ı bāzū-yi şafā yaʿni hilāl-ı şevvāl

K. 9-1

7.2. Zamanla İlgili Kavramlar

Divan'da; yıl, (sal); mevsimler (fusul) bahar, hazan, serma; aylar; kanun, nisan, temmuz; gün, rûz; gece şeb olarak geçer.

İbrahim Paşa'ya dua ederken gündüzlerin bayram gecelerin Kadir olması dilenir.

Devlet-i izzet ü şıhhat müte^cākib her dem
Rûzi ^cīd ü şebi Qadr ola ilāhī her sāl

K. 9-45

Hayat mevsimlere benzetilir.

Rûzerd iden ğam-ı hāt-ı nā-restedür beni
Evvel gelür hazān-ı maḥabbet bahārdan

G. 57-3

7.3. Havayla İlgili Mefhumlar

Rüzgar: Saba, nesim, sarsar, badışimal, şaba
Saba müjde getiricidir. Sevgiliden haber getiren saba baharı müjdeler

Vīrd-i bahār ile idicek merḥabā şabā
Bī-berg ü bī-nevālde yıllık ḳabā şabā

G. 2-1

Kötü emel sahiplerine memduhun gazabı kış soğuklarının şiddeti gibi yok edici olur.

Naḥl-ı bī-rīşe-i bāġ-ı emel-i bed-l^vāhuñ
Dāi²mā dest-i hoş şarşar-ı ḳānūn olsun

K. 8-12

7.4. Dağlar, Sahralar

Kuh, Kaf, Tur, dağ adları yanında, tih, .Sahra-ı Kudüs'den de bahsedilir.

Raşid Efendi'nin seçkin kişiliği ve sınırsız ilminden söz edilir.

Cihān-ı ercümend-i Hāzret-i Rāşid Efendi kim
Hudūd-ı  ālem-ı ma na mu āt-ı k h-i  āfid r

K. 18-19

7.5. Denizler, Nehirler

Bahr-i Esfed, Kulz m-i  mman, denizleriyle Nehr-i Fa  ve  at ırmakları Divan'da yer alır.

Yapdı ez-c mle bu mu kem h  n-ı gerd n rif  t 
Nehr-i F   ile bulup m beyn Bahr-ı esvedi

TK 9-4

7.6. Hayvanlar

7.6.1. Ku lar

Anka, ferid, murg, si-murg, tuti,  ehbaz, gur b, kebuter,   ter-murg, h ma, b lb l, za , nesr, kaz adı ge en ku lardır.

Konularla ba lantılı olarak bu ku ların  zelliklerine uygun anlatımlara yer verilir.

H km-i mu    istese  r m-gah ıder
 eh-b za z r-i s ye-i b l-ı keb teri

K. 7-45

U urd  h  b-ı  r m-ı g l-i tah   -id p g l- en
Fi  n-ı b -bec -y  b lb l-i b -h  bdan fery d

G. 9-5

L -mek n perv z-ı s -murg -i fer  um kim M n f
Beyza-i n m s-ı   hret z r-i  eh-b l m ded r

G. 20-5

7.6.2. D rt Ayaklı Hayvanlar

D ld l, rah  (e heb, edhem, semend), gazal, cemmaze, seg (k pek, kelb), ahu, g sfend, b z, kuzu, e ek (har, bimar), tonuz (h nzır), hizebr, k nam, sincap, g rg, zar am,  ir-i ner, gazal-ı made, ejder isimleri Divan'da ge er.

Konularla bağlantılı olarak değişik teşbihlerde yer alırlar

Āf-tāb olsa semendine eger pālāheng
Tā-be-ḥaşr olmaz idi rû-be-îelî-ı şavb-ı zevāl

K. 9-16

Ebr-i kerem muhîṭ-i himem melce³-i ümem
Dārā-ḥaşem hizebr-i künām-ı dîl-āveri

K. 7-20

7.6.3. Böcek ve Sürüngenler

Le's, erkam, mur (karınca), semender, hut, mekes, mâr, pervane, Divan'da adı geçen böceklerdir

Yaratılışlarına uygun özelliklerde manzumelerde yer alırlar.

°Aceb mi olsa bî te'sîr-i les^c-ı erkam-ı bî-dâr
Füsûn-ı kilki ta^cbîr-efken-i ta^cm-ı za^câfidur

K. 18-29

7.7. Bitkiler

7.7.1. Ağaçlar

Sanevber, serv, şimşad, (hadeng) enar, nihal, nahl, çenar.

Sevgilinin boyuna teşbih edilen ağaçlar güzellik unsuru olarak ele alınmıştır.

O servi görmege cûy-i sirişki gönderdüm
Kenâr-ı gayrda olsun diyeydi gördüm tek

G. 48-5

7.7.2. Çiçekler

Giyah, gül, gonca, lale, benefşe, sünbül, yasemen, nilüfer, mugaylan gibi çiçekler Divanda yer alır.

Bâğ deyü çerâğı iken semt-i Lâleye
Bir bûy-ı lutfı esmedi itdi hebâ şabâ

G. 2-3

7.7.3. Bağ, Çemen, Çiçek ve Bustan

Bu mekânlar sevgilinin gezip dolaştığı yerlerdir. Şair bu mekânlarda sevgilinin cilvelerine, konuşmalarına şahit olacak birşeyler arar.

Şağlar mı bûstân ü gül-istan o goncenüñ
Meşğ-i zebân-ı şîveye koynında şâhidi

G. 71-3

Memduhunun kahır ve gazabı gülşene uğrarsa zehirli bir rüzgar gibi çiçekleri kurutup yapraklarında yara açar. Çiçeklere bu yaklaşım dikkate değerdir.

Bād-ı sümüm-ı kahrı vezân olsa gül-şene
Ber-dāğ olurdu her varak-ı gonce-i teri

K. 7-41

7.7.4. Koku ve Koku Veren Unsurlar

Buy, anber, müşk, itr, nûkhet

Kokuların kaynağı sevgilidir. Saba sevgiliden koku getirmektedir. Münif aşağıdaki beyitte Raşid Efendi'nin kokusunu sabayla Çin'e gönderir. Söz konusu onun ilmidir.

Ger bû-yı dil-keş-i ham-ı gîsû-yî hilkатуñ
Bir şemmesin getirse şabâ Çîne armağan

K. 19-10

Kokulu unsurlar bir beyitte sayılırken yayılan kokunun aşırılığı anlatılır.

°İtr-sây itdi hevâyı dem-i °ūd u °anber
°Aşsa-sây itdi dimāğ-ı felegi müşk-i °abîr

TK 6-8

8. NÜSHA TAVSİFLERİ

8.1. Nüshaların Tesbiti ve Seçimi

Yapılan araştırma sonucunda 19 nüsha İstanbul kütüphanelerinden diğer 4 nüsha da değişik illerdeki kütüphanelerden tesbit edildi. Tesbit edilen yirmiüç yazma nüshaya matbuu Münîf Divan'ı yirmidördüncü nüsha olarak dahil edildi.

Tesbit edilen nüshalardan yirmibir tanesi külliyâtdır. Bu eserlerin takdim tehirleri farklı olmak kaydıyla külliyâtda muhteva bakımından Türkçe Divan dışında manzum Kırk Hadis Tercümesi (39 kıta), şairin hâl tercümesi, Zafer-nâmeler ile münşeât kayıtlıdır.

Çalışmamızda bağımsız divan olarak istinsah edilmiş iki nüsha tesbit edildi.

Ayrıca bu yirmiüç nüshanın beş tanesi mecmualar içerisinde, onsekiz tanesi de bağımsız eser olarak istinsah edilmiştir.

Tenkidli metin hazırlamak için seçilen nüshalar kütüphane adlarına göre değil de alfabetik sıraya göre harflendirildi. Tavsifi yapılan diğer nüshalar da kayıtlı bulundukları kütüphanelerin alfabetik sırasına göre kütüphane adları kısaltılarak tavsif edildi.

A nüshası: Muhteva bakımından zenginliği ve şairin Hezârî mahlaslı manzumelerini ihtiva ettiği için esas nüsha olarak seçildi.

B nüshası: H. 1171 tarihinde istinsah edilmiştir. İmlâ bakımından oldukça hatalıdır. Bu nüsha şairin hayatına geniş yer verdiği için seçildi.

C nüshası: Tesbit edilebilen en eski tarihli nüshadır. Hicri 1168 tarihinde istinsah edilen bu nüsha en eski tarihli olduğu için seçildi.

D nüshası: Bu nüsha bağımsız divan olarak istinsah edilen iki nüshadan biri olduğu için seçildi. Bu nüsha mürettep divan tertibinde değildir.

8.2. Nüsha Tavsifleri

8.2.1: A Nüshası

Müellifin adı : Münîf Mustafâ

Kitabın adı : Dîvân-ı Münîf ve Münşeât

Süleymaniye Kütüphanesi (Hüsrev Paşa) 565 numaraya kayıtlıdır. Koyu kahverengi meşin cildli, sirazeli, mıklepsiz, şemse, zencirek ve salbek yok. Sarı iç kapaklı. Kağıdı, normal kalınlıkta, saman renkli, aherli, filigranlıdır. 213x141 (164x80) mm. ebadında 90 varaktır. Talik yazıyla başlıklar kırmızı diğer kısımları siyah mürekkeple yazılmış çerçeve ve cedveller çizilidir. Eserin mensur bölümleri tek satır, manzum bölümleri de çift sıra sütun halinde 19. satır olarak yazılmış, hiç bir tezhib yoktur. 59b'nin ilk yarısı boştur.

Külliyatın 1b-4b yaprakları arasında dībaceden sonra şairin manzum Kırk Hadis Tercümesi, 5a-12b yaprakları arasında tercüme-i hali, 13a-19a yaprakları arasında mensur ve manzum Zafernameler 20a-76a yaprakları arasında Türkçe Divanı, 70b-90a yaprakları arasında "name-i padişah" suretleri ve tezkireler kayıtlıdır. Eser 90a'da bitmiş, takibeler kayıtlıdır. Hamişlerde bazı kayıtlar vardır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

Başta Hüsrev Paşa'nın vakıf mühürüyle kütüphanenin resmi damgası basılıdır. Başta iç kapakta Türkçe ve Farsça beş beyit kayıtlıdır.

Baş:

... اینی کلمات اربعین آنست که
عالی بن ابی طالب رضی
لله عنه فرموده و روایت کرده است

Son:

... مقدما خاکبای ولی النعمی یه عرض اولندیفی اوزره مز
بورلرک مرادلری دوستلق اولمیوب فسادیتلری قالا و حال حاضر
اولمشدر

Divanda besmeleden sonra sırasıyla 1. münacaat, 23 kaside, 22 tarih, 75 gazel, 16 kıt'a, 3 rübai, 4 lugaz, biri manzum 4 mektup kayıtlıdır. Divanın:

Baş:

بایاسز انه سی غایت دوغورور
امر حقله نه دوغارسه قیز اولر

Son:

ای شاه ملک ملت نعم المکر مبارک
یعنی که تخت و دولت هم تاج زر مبارک

8.2.2. B Nüshası

Müellifin adı : Münif Mustafâ bin Muhammed

Kitabın adı: Divân-ı Münif Terceme-i Hâl Zafernâme-i Mensûre Münşeat

İstanbul Üniversitesi Kitaplığı T. 2906 numaraya kayıtlıdır. Kahverengi meşin cildi, köşebendli, zencirekli, miklepli, şemse ve halbek yok. Ebrulu kağıttan iç kapaklıdır. Kağıt normal kalınlıkta hafif saman renkli, aharlı, filigranlı. 205x124 (159x78) mm. ebadında 73 varaktır. Talik yazıyla başlıklar kırmızı, diğer kısımlar siyah mürekkeple yazılmış. Cedveller çizili çerçeve hafif yaldızlı, 16, 4b 24b, 36b, 46b, 51b ve 61b de hafif tezhibler vardır. Eserin mensur bölümleri tek satır, manzum bölümleri de çift sıra sütün olarak 21 satır halinde yazılmıştır.

Külliyatın 1b-4b yaprakları arasında besmeleden sonra şairin manzum Kırk Hadis Tercümesi, 4b-51b yaprakları arasında Türkçe Divanı 51b-61b yaprakları arasında şairin tercüme-i hâli, 68b-73b yaprakları arasında ise altı muharrerat kayıtlıdır. Eser 73b'de bitmiş takibe kayıtları var. 36b, 41a, 44a, 45b hamîşlerin de gazel ilaveleri yazılıdır.

Başta kütüphanenin resmi mührü var. Veliyullah Tab'ı tarafından H. 171 tarihinde istinsah edilmiştir. Bu nüshada imlâ hataları oldukça fazladır.

Baş:

بسم الله الرحمن الرحيم

ای اولان کارکه عامده
طالب دستمصابه اعمال

Son:

...دوش استیمالی تشریف عنوان طراز ملازمت ایله زیشتیاب
فرق استحقاق نوازی موانی اکلیل آفتاب اولمق رجاسنه

Divanda sırasıyla 20 kaside, 13 tarih, 5 tahmis 56 gazel 2 rübai 6 nazım, 8 kıta, 42 müfret, 1 lugaz, 1 manzum mektup kayıtlıdır. Divanın:

Baş:

ای شاه ملک ملت نعم المقر مبارک
یعنی که تخت و دولت هم تاج زر مبارک

Son:

کیم ادرسه آنی منیفه حل
ید بیضایه مالک اولسه محل

8.2.3. C Nüshası

Müellifin adı : Münîf Mustafâ

Kitabın adı: Divân-ı Münîf ve Münşeat-ı Münîf

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 2860 numaraya kayıtlıdır. Koyu kırmızı renkli, yumuşak meşin cildli, zencirekli, şirazeli, şemse miklepyok, beyaz avrupa kağıdı aharlı, ince filigranlıdır. 216x150 (164x95) mm. ebadında 65 varaktır. Nesih yazıyla başlık ve mahlaslar kırmızı diğer bölümler siyah mürekkeple yazılmış. Eserin nesir bölümler tek sıra manzum kısımları da çift sütun halinde 17 satır olarak yazılmış. 1b hafif tezhibli, ilk iki sayfada çerçeve yaldızlı, cedveller çizili başka tezhib yoktur.

Külliyatın 1b - 9a yaprakları arasında besmeleden sonra şarin Tercüme-i hâli, 9b - 62a yaprakları arasında Türkçe Divanı, 62b - 65a yaprakları arasında tezkire suretleri ve arapça bir manzume kayıtlıdır.

Başta kütüphanenin resmi mühürüyle Ali Râtıb adına birer mühür basılıdır. Eser 65a'da bitmiş 58'a da bir Arapça kıta hamîşe kayıtlı, takibeler vardır.

H. 1168 yılında Mehmed bin Mustafâ tarafından istinsah edilmiştir.

Baş:

بسم الله الرحمن الرحيم

یارب بدلم یرتو دانش بنما
هم شمه * دانش کرامت فرما

Son:

مرقوم داعیلری ملازمت قبول و ارداف تتمه * مسئول بیورلوق
رجاسنه وقع حال در دولت اشتماله عرض و علام قلندی

Divanda besmeleden sonra sırasıyla 18 kaside, 15 tarih, 5 tahmis, 1 müna caat, 56 gazel, 7 kıta 2 rubai 9 nazım, 62 müfret, 1 manzum mektup, 1 lugaz kayıtlıdır. Divanın:

Baş:

بسم الله الرحمن الرحيم
ای شاه ملک ملت نعم المقر مبارک
یعنی که تخت و دولت هم تاج زر مبارک

Son:

بویله حل ایلدی اشکالترین
بیلدیلر ماحصل حالترین

8.2.4. D Nüshası

Müellifin adı: Münif Mustafâ

Kitabın adı : Münif Divânı

Atatürk Üniversitesi Kitaplığı (Seyfettin Özege) ASL 438 numaraya kayıtlıdır. Siyah bez kaplı mukavva cild köşeleri ve sırtı siyah meşin kaplı beyaz renkte iç kapaklı, şirazeli, miklepli, şemse ve halbek yok. Kağıdı beyaz renkli, alırlı, filigranlı 220x135 (150x80) mm ebadında 53 varak, yer yer harekeli nesih yazıyla başlık ve mahlıslar kırmızı diğer bölümler siyah mürekkeple çif sıra sütun halinde 17 satır olarak yazılmış, çerçeve ve cedveller çizilmemiş tezhib yoktur.

Mürettep divan tertibine uyulmayan bu nüshada başta Arapça dibaceden sonra sırasıyla 1 tazmin, 1 münacaat, 51 gazel, 4 tahmis, 19 kaside, 15 tarih, 8 nazım, 6 kıta, 2 rüba'î, 1 muhammes, 43 müfret kayıtlıdır.

Eser 52 a'da bitmiş takibeler var. Başta kütüphanenin resmi damgası basılıdır. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değil, haşyelerde kayıt yoktur.

Baş:

غزلیات للمولی المنیف رحمة الله تعالى علیه رحمة و اشعة

ای زویرانی بدل کنخ نهان انداخته
نقد وقت عشق در همیان جان انداخته

Son:

آخر شمر نیم رس وصلتی انک
القصة جویوقده ایکن اینروب اوقه یه بندی

8.2.5. Tesbit Edilen Diğer Nüshaların Tavsifi

8.2.5.1. BDK Nüshası

Devlet Beyazıt Kitaplığı (Velîyüddin Efendi) 2675/1 numaraya kayıtlıdır. 200x115 (131x70) mm ebdında 96 varaktır. Talik yazıyla 15 satır halinde başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmış, kağıdı aharlı ve saman renklidir. Cedveller çizili çerçeveler yaldızlıdır. Koyu kahverengi şirazeli meşin cildi şemse ve zencireklidir.

İçinde bulunduğu mecmuanın 1-97. varakları arasındadır. Başta Velîyüddin Efendi ve Mehmed Akif adına birer mühür basılıdır. Külliyyât halindeki bu eserde şâirin haltercümesi, Kırk Hadisin manzum tercümesiyle beraber 20 kaside, 5 tahmis, 16 tarih, 60 gazel, 20 kıt'a, 64 beyit, 1 manzum, 5 mensur mektup ile Belğırat Zafernâmesi kayıtlıdır.

Eserin istinsah tarihi ile müstensihi belli değildir.

Baş:

یارب بدلم یرتو دانش بنما
هم شمه دانش کرامت فرما

Son:

کیم ادرسه آنی منیده حل
ید بیضایه مالک اولسه محل

8.2.5.2. İÜ 3 Nüshası

İstanbul Üniversitesi Kitaplığı T. 1443 numaraya kayıtlıdır. 47 varak olan bu eser 252x146 (178x85) mm ebadındadır. Talik yazıyla 25 satır olarak başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, cedvel ve çerçeveler çizilidir. 1-3. yapraklar nakışlı ve tezhiblidir. Çerçeveler yaldızlı, aharlı kağıdı açık saman renklidir. Kahverengi meşin cildi şiraseli, zencireklidir.

Başta kütüphanenin resmi, mührü ile "Ez Kitaphâ-yı İzzet" yazılı başka bir mühür de basılıdır. Külliyyât halinde olan bu eserde sırasıyla Münîfin hâl tercümesi, manzum Kırk Hadis Tercümesi, Belğırad Zafernâmesi ile 19 kaside, 5

tahmis, 12 tarih, 58 gazel, 8 rûbai, 61 müfret, 1 manzum mektup, 1 lûgaz ve münşeât kayıtlıdır.

Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عالمده
طالب دستمایه اعمال

Son:

کیم ایدرسه آنی منیفه حل
ید بیضایه مالک اولسه محل

8.2.5.3. İÜ 4 Nüshası

İstanbul üniversitesi Kitaplığı T. 1666 numaraya kayıtlıdır 224x127 (173x75) mm ebadında 62 varak olup talik yazıyla 19 satır halinde yazılmıştır. ilk iki sayfa yaldızlı, çerçeve ve cedveller çizili, tezhiblidir. Başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılıdır. Şirazeli kalıverengi meşin cildi şemseli, zencireklidir.

Başta kütüphanenin resmi mühürü basılıdır. Eserde Kırk Hadis'in manzum tercümesi, Belğirad Zafernâmesi, Münîf'in hâiltercümesi ile 21 kaside, 4 tahmis, 13 tarih, 56 gazel, 15 rûbai ve kıta 59 müfret, 1 lugaz, 1 manzum mektup ve tezkire suretleri kayıtlıdır.

Eserin müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عامده
طالب دستمایه اعمال

Son:

کیم ایدرسه آنی منیفه حل
ید بیضایه مالک اولسه محل

8.2.5.4. İÜ 5 Nüshası

İstanbul Üniversitesi Kitaplığı 5503/5 numaraya kayıtlıdır. 69 varak olup 258x149 (202x86) mm ebadında talik yazıyla 23 satır halinde yazılmış, cedvel ve çerçeveler çizili, 105, 131, 143. yaprakların başlıkları yaldızlı çiçekli, başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılıdır. Kahverengi cildi şirazeli miklep, şemse, halbek yok. Kağıdı normal saman renklidir.

Bu nüshada manzum Kırk Hadis tercümesi, Zafernâme 18 kaside, 15 tarih, 2 tahmis, 6 rübai ve kıta 25 beyit, 1 manzum mektup Münîf'in hayatına ait bazı bilgiler münşeât kayıtlıdır.

İçinde kayıtlı olduğu mecmuanın başında Sultan III. Selim'in tuğra şeklindeki mührü basılıdır. Eser mecmuanın 105-173 yaprakları arasındadır. Mecmua kırmızı meşin cildli ve zencireklidir.

Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اوّلن کارکه عالمده
طالب دستمایه اعمال

Son:

...مقدمہ خاکبای ولی النعمی یر عرض اولندیفی اوزره من
بورلرک مرادلری دوستلق اولمیوب فسادیتلری قلا و حلا ضاهر
اولمشدر

8.2.5.5. İÜ 6 Nüshası

İstanbul Üniversitesi Kitaplığı 5534 numaraya kayıtlıdır. 93 varak olup 237x140 (182x87) mm ebadındadır. Talik yazıyla 17 satır halinde yazılmış; 1., 13., 55., 69, 72., 83., 88. ve 90 nıncı yapraklar tezhiblidir. Kırmızı mürekkeple başlık ve mahlaslar yazılıdır.

Koyu kırmızı meşin cildi şirazeli, zencireklidir. Aharlı saman renkli kağıda yazılmış, cedvel ve çerçeveler çizilidir.

Başta kütüphanenin resmi mührü basılıdır. Eserde Münîf'in hâl tercümesi manzum Kırk Hadis tercümesi, Belğırad Zfernâmeleri ile 20 kaside, 3 tahmis, 15

tarin, 54 gazel, 15 rubai ve kıta, 69 müfred, 1 manzum mektup ve 4 tezkire süreti vardır.

Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

بارب بدلم یرتر دانش بنما
سم شمه * دانش کرامت فرما

Son:

آخر چراغ بخت اویانوب کلدی یاینه
جوقدن منیف موم ایدی باللی سرائینه

8.2.5.6. İÜ 7 Nüshası

İstanbul Üniversitesi Kitaplığı T.61 numaraya kayıtlıdır. 82 varaktan oluşan bu eser 210x125 (155x76) mm ebadındadır. Talik yazıyla 17 satır olarak yazılmış, cedveller ve çerçeveler çizili, nakışlı, tezhiblidir. Üstü ebru kağıt kaplı, arkası ve kenarları meşin cildi şirazeli, zencirek ve mikleplidir.

Bu eserin baş kısmında temellük kayıtlarıyla üç mühür basılıdır. Eserde Münîf'in hâl tercümesi, Belğirad Zafernâmeleri, Kırk Hadis'in manzum tercümesi ile 22 kaside, 2 kıta-i kebire, 50 gazel, 15 kıta, 14 tarih, 48 beyit, 1 manzum, 4 mensur mektub vardır.

Eserin müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

بارب بدلم یرتر دانش بنما
هم شمه * دانش کرامت فرما

Son:

...مرفوم داعیلری ملازمت قبول و ارداف تتمه مسئول بیو
رلمی رجاسنه وقع حال در دولت اشمالم عرض و علام قلندی

8.2.5.7. SK 2 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Yahya Tevfik Efendi) 305 numaraya kayıtlıdır. 52 varak olup 237x134 (189x80) mm ebadındadır. Talik yazıyla 19 satır halinde yazılmış ilk iki yaprak hafif tezhibli cedvel ve çerçeveler çizili, kırmızı mürekkeple başlık ve mahlaslar yazılıdır.

Vişne rengi yumuşak meşin cildi şirazeli zencireklidir. Kağıdı aharlı ve filigranlı olan nüsha güveler tarafından tahrip edilmiştir.

Başta kütüphanenin resmi damgası ile Mehmed Sıddık ve Mehmed Emin adın birer mülhür basılıdır. Bu nüshada Kırk Hadis'in manzum tercümesi, 19 kaside, 4 tahmis, 11 tarih, 62 gazel, 9 kıta ve rubai, 41 müfret, 1 manzum mektup, 1 lugaz kayıtlıdır.

Eserin müstensihisi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عالمده
طالب دستمایه اعمال

Son:

عشق منیف ایتمدیکی خود بخود ظہر
روشن درون سینہ ده کی هر شراره دن

8.2.5.8. SK 3 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Mihrişah Sultan) 368 numaraya kayıtlıdır. 38 varak olup 261x154 (193x82) mm ebadındadır. Nesih yazıyla 23 satır halinde aharlı avrupa kağıda başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Miklepli cildin arkası ve kenarları meşin üstü ebrulu kağıtla kaplıdır.

Başta Mehmed Ataullah Efendi'nin vakıf mührüyle bazı şairlere ait manzumeler kayıtlıdır. Bu nüshada manzum Kırk Hadis tercümesiyle 14 kaside, 12 rubai ve kıta, 51 gazel, 37 müfred, 1 lügaz kayıtlıdır. Ayrıca Atıf Efendi hakkında 1 manzume vardır.

Eserin müstensihisi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عامده
طالب دستمایه اعمال

Son:

تريپنجه خيريني كورسون ديموب ويبرسه ك اولور
علاوه اوست ايله سموزه اسب سنجابي

8.2.5.9. SK 4 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Lâlâ İsmail Efendi) 486 numaraya kayıtlıdır. 92 varak olup 250x135 (170x76) mm ebadında talik yazıyla 17 satır halinde yazılıdır. Kağıdı aharlı, başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılı, yapraklar tezhibli, cedvel ve çerçeveler çizili, yer yer yaldızlıdır. Cildi koyu vişne renginde meşin kaplı, şemseli, halbekli, zencireklidir.

Başta Lala ismail Efendi'nin vakıf mührü basılıdır. Okunmayan iki mühürde vardır. Eserde manzum Kırk Hadis tercümesi, Münif'in hâl tercümesi, 19 kaside, 5 tahmis, 17 tarih, 16 kıta ve rubai, 55 gazel, 1 lugaz, 49 müfret kayıtlıdır.

Eserin müstensihisi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

حکمت بالغة حضرت خلاق کریم
ایتدی ایجاب ترتب سنه شان عظم

Son:

مشال شط: آقوب اشکم پر ایتدی آفاقی
فلك بنم نظرمده كلك دكل شمدی

8.2.5.10. SK 5 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Halef Efendi Müllhakı) 153 numaraya kayıtlıdır. 66 varak olup 2130129 (170x61) mm ebadındandır. Talik yazıyla 21 satır halinde yazılmış, tezhibler vardır. Cedvel ve çerçeveler çizili, başlıklar ve mahlaslar kırmızı, mürekkeple yazılıdır. Cildi kırmızı meşin, şemse, halbek ve miklep yoktur.

Eserin baş tarafında "Vakf-ı Mevlevihâne-i Galata" mührü basılıdır. Eserde Münif'in hâl tercümesi, Belğirad Zafernemesi, manzum Kırk Hadis tercümesi ile

22. kaside, 1 tahmis, 53 gazel, 16 rubai ve kıta, 5 müfret, 15 tarih, 1 manzum mektup kayıtlıdır.

Eserin istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.

Baş:

یارب بدلم یرتو بنیش بنما
هم شمه * دانشی کرامت فرما

Son:

...مرقوم داعیلری ملازمت قبول و ارداف تتمه مسئول بیو
رلمق رجاسنه وقع حال در دولت اشتمال عرض و علام قلندی

8.2.5.11. SK 6 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Halet Efendi) 664 numaraya kayıtlıdır. 83 varaktan oluşan eser 242x153 (1175x86) mm ebadında 17 satır halinde talik yazıyla yazılmıştır. Kağıdı normal, cedveller yaldızlı, başlık ve mahlaslar kırmızı, mürekkeple yazılıdır. Cildi kahverengi meşinden zencireklidir.

Başta Halet Efendi'nin temellük mührü basılıdır. Başta ve sonda, Arapça, Farsça beyitler kayıtlıdır. Eserde Münîf'in hâl tercümesi, Belgrad Zafernâmesi manzum Kırk Hadis tercümesi ile 24 kaside, 13 tarih, 4 tahmis, 55 gazel, 13 kıta, 59 müfred, 5 mektup sureti kayıtlıdır.

Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

یارب بدلم یرتو بنیش بنما
هم شمه * دانشی کرامت فرما

Son:

...مراحم عالمشمول کریمانه لرندن مسئولیدرکه ملازمت باب مکرمتاری
ایله فاتحه ایام حیاتلرندن ختم تلاوت آیات اوقات ادنجه وقت دعوات مجزو
م الا جابه دولتلی بیورمق بابنده لطف و کرم دولتلی افندیمکدر

8.2.5.12. SK 7 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Hafid Efendi) 362 numaraya kayıtlıdır. 66 varak olup 236x148 (11833x87) mm ebadındadır. Talik yazıyla 19 satır halinde başlık ve mahlaslar kırmızı, mürekkeple yazılıdır. ilk iki sayfa yaldızlı cedveller ve çerçeveler

çizili, normal kağıd kullanılmıştır. Cildinin arkası ve kenarları meşin, üstü ebrulu kağıtla kaplıdır.

Başta Hafid Efendi'nin mührü basılı ve vakıf kaydı vardır. bu eserde Münîf'in hâl tercümesi Kırk Hadis'in manzum tercümesi, Zafernâme ile 21 kaside, 13 tarih, 4 tahmis, 55 gazel, 11 kıta ve rübai, 44 müfret, 1 manzum mektup, 2 tezkire sureti kayıtlıdır.

Eserin müstensihisi Abdullah Selâmdır. İstinsah tarihi zilkade 1202 (1788) dir.

Baş:

مهمسان مغازی یعنی خان محمود غازی
جمال ملکہ اولمش تیغی مرآت جلاداده

Son:

پویله حل ایلدی اشکالترین
بیلدیلر ماحصل حالترین

8.2.5.13.. SK 8 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Hacı Mahmud Efendi) 5302 numaraya kayıtlıdır. 2113334x132 (174x92) mm ebadında 45 varaktır. Rika yazıyla 19 satır olarak normal kağıda, başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılıdır. Cedveller ve çerçeveler çizili, cildin arkası ve kenarları meşin üstü ebrulu kağıtla kaplıdır.

Başta Hacı Mahmud Efendi'nin vakıf mührü basılıdır. bu eserde 16 kaside, 15 tarih, 3 kıta-i kebire, 52 gazel 11 rubai ve kıta, 13 beyit yazılıdır.

Eserin müstensihisi belli değildir. İstinsah tarihi Şevval-1241 (1826) dir.

Baş:

شبنم وش اول که مایه * فیض سحر بولور
نیل علو منزلته بال و یر بولور

Son:

یدی حدسنک طعن اغیاردن عاشق اون بیرده
ینه بکله او شوخ آستاننی التی مرمرده

8.2.5.14. SK 9 Nüshası

Süleymaniye Kitaplığı (Esad Efendi) 2691/1 numaraya kayıtlıdır. 207x123 (165x79) mm ebadında 90 varaktır. Talik yazıyla 17 satır olarak aharlı kağıda siyah mürekkeple yazılıdır. Cildi yeşil bez kaplıdır.

Başta esad Efendi'nin vakıf mührü basılıdır. Bu eser içinde bulunduğu mecmuanın 1-90 yaprakları arasında kayıtlıdır. Bu nüshada manzum Kırk Hadis tercümesi, Münîf'in hâl tercümesi, Zafernâme ile 1 münacaat, 14 kaside, 22 tarih, 5 tahmis, 52 gazel, 4 kıta-i kebire, 19 kıta, 50 müfret, 1 lügaz ve münşeâtler yazılıdır.

Eserin müstensili ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عالمده
طالب دستمایه * امال

Son:

کیم ایدرسه آنی منیقه حل
ید بیضایه مالک اولسه محل

8.2.5.15. MK Nüshası

Millet Kütüphanesi (Ali emiri Manzum Eserler) 412 numaraya kayıtlıdır. 242x140 (166x82) mm ebadında 85 varaktır. Talik yazıyla 19 satır olarak yazılıdır. 1., 2., 13., 14., 71. ve 80 ninci yaprak başları tezhipli, cedvel ve çerçeveler çizili, aharlı, filigranlı kağıda, mahlas ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılıdır. Cildi kahverengi meşin, zencirekli ve şemselidir.

Eserin başında Ali Emiri'nin vakıf mühürüyle kütüphanenin resmi damga ve mühürü basılıdır. Bu eserde Kırk Hadis'in manzum tercümesi, Münîf'in hâl tercümesi ile 23 kaside, 16 tarih, 56 gazel, 17 kıta, 53 mütfred; bazı tezkere suretleri ve İran Sefaretnâmesi yazılıdır.

Eserin istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عامده
طالب دستمایه اعمال

Son:

...مقدمه خاکبای ولی النعمی به عرض اولندیفی اوزره مز
بورلرک مرادلری دوستلق اولمیوب قسادیتلری قالا و حاقه ضاهر
اولمشدر

8.2.5.16. AMK Nüshası

Ankara Milli Kütüphane (El yazmaları) A. 5264 numaraya kayıtlıdır. 218 ve 143 (158x86) mm ebadında 72 varaktır. Talik yazıyla 17 satır olarak başlık ve mahlaslar kırmızı, mürekkeple yazılmıştır. Kağıdı saman renkli aharsız, hiçbir tezhib yoktur. Koyukırmızı renkli bez kaplı mukavva cildli eser bağış olarak gelmiştir.

Başta kütüphanenin resmi mühürü basılıdır. Divan 1-67 varaklar arasındadır. 68 varaktan sonra Haşmet Divanı başlar.

Bu nüshada Münîf'in hâl tercümesi, manzum Kırk Hadis tercümesi, Belğirad Zafernâmesi ile 18 kaside, 14 tarih, 5 tahmis, 52 gazel, 12 kıta, 1 muhammes, 43 mufret, 1 manzum mektup, 3 lügaz ve mektup suretleri kayıtlıdır.

Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

یارب بدلم بیرتر دانش بنما
هم شمه دانش کرامت فرما

Son:

...مراحم عالمشمول کریمانه لرندن مسئولیدرکه ملازمت باب مکرمتلری
ایله فاتحه ایام حیاتلرندن ختم تلاوت آیات اوقات ادنجه وقت دعوات مجزو
مم الا جابه دولتلی بیورمق بابنده لطف و کرم دولتلی افندیمکدر

8.2.5.17. MM Nüshası

Konya Mevlana Müzesi Kitaplığı 5432 numaraya kayıtlıdır. 218x135 (1178x94) mm ebadında 84 varaktır. Talik yazıyla 19 satır olarak yazılmış hiçbir tezhib yoktur. Başlık ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılıdır. Siyah bezli mukavva cildin üzeri ebrulu kağıt kaplıdır.

Başta kütüphanenin resmi damgası basılıdır. Bu eserde manzum Kırk Hadis tercümesi, Münhif'in hâl tercümesi, Belgrad Zafernâmesi ile 18 kaside, 9 tarih, 1 muhammes, 5 tahmis, 54 gazel, 14 kıta, 17 müfret, 1 manzum mektup, 2 lügaz ve mektup suretleri kayıtlıdır.

Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عالمده
طالب دستمایه اعمال

Son:

...مقدمه خاکبای ولی النعمی به عرض اولندیفی اوزره مز
پورلرک مرادلری دوستلق اولمیوب فسادیتلری قبال و حاقه ضاهر
اولمشدر

8.2.5.18. REK Nüshası

Kayseri Raşid Efendi Kitaplığı 1270 numaraya kayıtlıdır. 217x130 (171065) mm ebadında 69 varaktır. Talik yazıyla 21 satır olarak başlıklar ve mahlaslar kırmızı, mürekkeple yazılıdır. Cildi kahverengi meşinden, şemse ve halbek yoktur.

Eserin baş tarafında kütüphanenin resmi damgası basılıdır. külliyyâta Münif'in hâl tercümesi, manzum Kırk Hadis tercümesi, 17 kaside, 12 tarih, 4 tahmis, 1 muhammes, 16 kıta ve rübai, 43 müfret, 1 manzum mektup, 2 lügaz kayıtlıdır.

Eserin Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عالمده
طالب دستمایه * امال

Son:

توینجه خیرینی کورسون دییوب ویرسه ک اولور
علاوه اوست ایله سموره اسب سنجایی

8.2.5.19. RK Nüshası

Topkapı Sarayı Müzesi (Revam Kitaplığı) 752/2 numaraya kayıtlıdır. 2248x144 (196x70) mm ebadında içinde bulunduğu mecmuanın 123-169 varakları arasında kayıtlı olup eser talik yazıyla 21 satır halinde yazılmıştır. Cildi vişne rengi meşin olan mecmuanın baştarafında Sultan 1. Abdulhamid'in tuğralı vakıf mührü basılıdır. Sami Divanı'da bu mecmuaya kayıtlıdır. bu nüshada manzum Kırk Hadis tercümesi, Belğirad Zafernâmesi, 17 kaside, 4 tahmis, 9 tarih, 43 gazel, 8 kıta ve rübâi, 32 müfret, 2 lügaz, 2 manzum mektip kayıtlıdır.

Müsteensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

Baş:

ای اولان کارکه عالمده
طالب دستمایه * اعمال

Son:

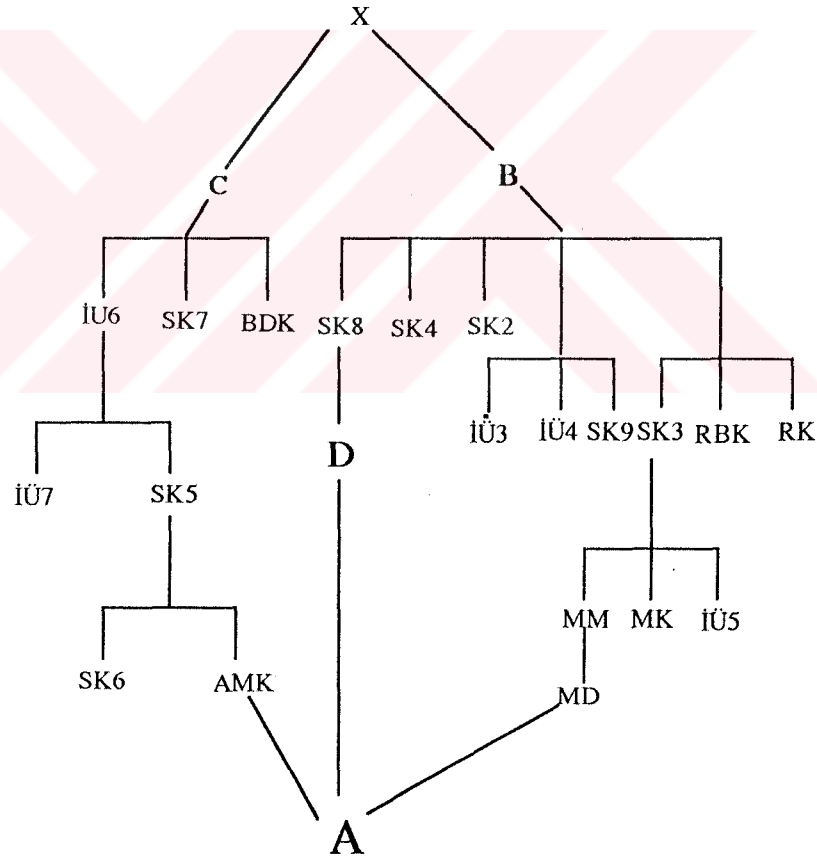
توینجه خیرینی کورسون دییوب ویرسه ک اولور
علاوه ازست ایله سموره اسب سنجایی

8.2.5.20. Matbu Nüsha

Taşbasma, tarihsiz ve imlâ bakımından oldukça bozuktur. Matbu Divan'da Münîf'in hâl tercümesi, manzum Kırk Hadis tercümesi ile 18 kaside, 5 tahmis, 9 tarih kıtası, 54 gazel, 14 kıta, 53 gazel, 17 müfret vardır.

8.2.6. Şecere Tesbiti:

Tenkitli metin hazırlamada esas alınan dört nüshanın divan tertibi, muhtevası, imlâ hususiyetleri şecere tesbitinde sağlıklı bir değerlendirmeye imkan vermemiştir. Şecere tesbitinde mevcut 24 nüsha değerlendirildi. Külliyyâtın muhtevasından hareket edilince diğer 23 nüshanın B ve C nüshasından istinsah edildiği, A nüshasının da bütün nüshaları muhteva bakımından kapsadığı görüldü. Şecere tesbiti bu değerlendirme sonucuna göre yapıldı.

8.6 KISALTMALAR

- A: Birinci nüsha
 B: İkinci nüsha
 C: Üçüncü nüsha
 D: Dördüncü nüsha
 G: Gazel
 K: Kaside
 L: Lugaz
 N: Nazım
 R: Ruba'i
 TK: Tarih kıta
 M.M: Manzum mektup
 vr: Varak
 Kıt: Kıt'a
 Muh: Muhammes
 Müf: Müfret
 Mün: Münacat
 Tah: Tahmis
 Tan: Tazmi
 a.g.e.: Adı geçen eser
 a: Beyitlerin birinci mısraları
 b: Beyitlerin ikinci mısraları
 c: Kıtalarının üçüncü mısraları
 d: Kıtalarının dördüncü mısraları
 e: Tahmis ve muhammeslerin beşinci mısraları
 []: Metinde olmayan tamir edilen kısım
 / Aynı mısradaki diğer nüsha farkları

Transkripsiyon Alfabeti

ء	°	ش	Ş, ş
آ	Ā, ā	ص	S, s
أ	E, e	ض	Ž, ž, Đ, đ
ب	B, b	ط	T, t
پ	P, p	ظ	Z, z
ث	S, s	ع	c
ج	C, c	غ	Ġ, ġ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	H, h	ق	K, k
خ	H, h	ك	G, g, K, k, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Z, z	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, U, u, Ū, ū,
			O, o, Ö, ö
ژ	J, j	ی	Y, y, İ, i, Ĭ, ĭ
س	S, s	و (ا)	v

GAZELLERİN VEZİN VE KAFİYELERİNE GÖRE DAĞILIM TABLOSU

[illegible]

DIVANDAKI MANZUMELERIN VEZINLƏRƏ GÖRƏ DAĞILIM TABLOSU

	K	TK	Təh	Təz	Məh	Ə	Kit	Ə	N	Məh	Məh	L	MM	Top
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün	3	7	2			16			1		17			48
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün Fəvilün											2			2
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün														
Məfəsilün Məfəsilün Fəvilün	2				1	6	2		2		9			22
Məfəsilün Məfəsilün Fəvilün	1										1			
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün		1												2
Fəvilün Fəvilün Fəvilün Fəvilün	1	1		2		3	1				1			2
Fəvilün Fəvilün Fəvilün		1									2			9
Fəvilün Fəvilün Fəvilün Fəvilün	6	5	2			13			2	1	11	1		3
Fəvilün Fəvilün Fəvilün	3	1							2		2	1	1	10
Məfəsilün Fəvilün Məfəsilün Fəvilün	1	1				1								3
Məfəsilün Fəvilün Məfəsilün Fəvilün	4	2	1			14			1		13			35
Məfəsilün Fəvilün Məfəsilün Fəvilün	2	2				17			5		16			42
Fəvilün Məfəsilün Fəvilün						4						1		5
Fəvilün Fəvilün Fəvilün		1				1								2
Fəvilün Fəvilün Fəvilün														
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün Fəvilün									2					2
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün Fəvilün									2		1			2
Məfəsilün Məfəsilün Məfəsilün Fəvilün	23	22	5	1	1	75	4	3	15	1	75	4	1	

İKİNCİ BÖLÜM
TENKİTLİ DİVAN METNİ

KAŞA'İD

1

Tebrik-nāme-i Cülüs-ı Hümāyūn

Mef'ulü Fā'ilātün Mef'ulü Fā'ilātün

- A.20.b 1 Ey şah-ı mülk ü millet ni'cel muḳarr mübārek
Ya'rinî ki taht u devlet hem tāt-ı zer mübārek
- 2 Āşār-ı baht-ı mes'ūd āgāz-kār-ı Maḥmūd
Zıll-i beḳā-yı memdūd yūmn-eşer mübārek
- 3 Evreng-i pād-şāhî bahşāyış-i İlāhî
Eltāf-ı bî-tenāhî nā-muntazır mübārek
- 4 Oldı ser-ā-ser erkān pā-būs için şitābān
Bām-ı felekde Keyvān der-bān-ı der-mübārek
- 5 Tebrîk için ser-ā-pā Behrām dāhî Cevzā
Dirler felekde ḥālā tîğ ü kemer mübārek
- 6 Ālāya oldılar hep şaf şaf melek mürettep
Zer pāleheng-i eşheb ḳurs-i ḳamer mübārek
- 7 Ber-muḳteżāyı tevḫîḳ zātuñda buldı taḥḳîḳ
Şıdḳ u şafā-yı Şıddîḳ 'adl-i 'Ömer mübārek
- 8 Ser-tā-be-pā-yı ḳışver fermān-ber ü musaḥḫar
Hükm-i zemīn-i ḥāver tā bāḫter mübārek
- 9 'Ālem çü mevsim-i 'îd buldı neşāt-ı cāvid
Nahl-i riyāz-ı ümmîd pür-berg ü ber mübārek

1 A.20b, B.4b, C.9a, D.49b

5a için: idüp D/Behrām dāhî: Behrām ü dāhî C

6a melek: felek B

8a be-pāyā: be-yā-yı C/ musaḥḫar: mutaḥḫar, D

- 10 Bir dilde kalmadı ğam ser-tā-ser oldu hurrem
Lütfüñla halk-ı ʿālem hep behre-ver mübārek
- 11 Devründe buldı dünyā āsāyış-i dü bālā
Her gūşe bāğ-ı Meʿvā her müstaķar mübārek
- 12 Ey mäh-ı mülk-efrüz olmışdı dil şeb ü rüz
Teşrīfüne nıgeh-düz şām ü seher mübārek
- 13 Kıl bir zeʿāmet ihsān hem ẖvāceğī-i dīvān
Olsun Mūnīf-i nālān ferhunde-fer mübārek
- 14 Tā ki disün bu nevbet baña ricāl-i devlet
Bu manşıb ü zeʿāmet bu kerr ü fer mübārek
- 15 İde Hudā-yı Bī-çün iķbāl ü ʿömrüñ efzün
Baht-ı kudüm-ı maymün bā-yek diğēr mübārek

2

Der Sitāyış-i Ketḥudā-yı Şadr-ı ʿUzmā Muḥammed Paşa
Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- A.21a 1 Hābbezā müsteşār-ı şadr-ı mūnīr
Kār-perdāz-ı şāʾibū't-tedbīr
- 2 Nükte-dān-ı daķika-senc-i zihñ
Hātemül'ş-şiyem-i kerīm-i şehīr
- 3 Nesak-ārā-yı nazm-kār-ı enām
Kār-bend-i nizām-ı emr-i ḥatīr

13a hem: ben D

2 A 21a, B. 10b, C. 16a, D. 30a

3a nazm-kār: kār-ı nazm B, A

- 4 Rükû-i devlet melâz-ı melhûfât
Kehf-i ümmet hüdâ-i ʿâlem-gîr
- 5 Mekkûmet-pîşe kâmbîn-i cevâd
Hikmet endîşe kâr-dân-ı başîr
- 6 Zât-ı yektâ-yı kethudâ paşa
Yaʿnî hem nâm-ı şâh-ı ʿarş-ı serîr
- 7 Ol ki olmuş bir-hümâ-yı şeref
Harem-i devletüñde ferş-i harîr
- 8 Ol ki hem cünbîş-i taşavvurîdur
Sûret-i kâr-hâne-i takdîr
- 9 Ol ki hâk-i der-i ʿinâyetidür
Kâm-cüyâna mâye-i iksîr
- 10 Ol ki dergâhın eylemiş Mevlâ
Ehl-i hâcâta mültecâ vü maşîr
- 11 Ol ki ruhsâr-ı sây devletidür
Farş-ı tevķîr ile sipîhr-i serîr
- 12 Rû-yı idrâkine hured hayrân
Bû-yı ahlâkıma zamâne esîr
- 13 Eşer-i lutf-i tabʿını gör kim
Mazhar-ı cüdîdur gedâ vü emîr

4b ümmet: emin B

5a kâmbîn: kâr-bîn B

6a zâtı: zâyi D

7b harîr: hasîr B

11a devletidür: dâmenidür B/dâmidür C

11b sesîr: esîr B,C,D

- 14 O kerîm-i mûkerremüñ o kadar
°Âmdur feyzi çün şehâb-ı maîr
- 15 Olmaduk behre-vâr-ı mekrûmeti
Kalmadı dehrde ganî vü fâkîr
- 16 Dest-i cûdîñâ itse yem taklîd
Bâd urur añâ seyle-i tağyîr
- A.21b 17 Koydı anda nice haşâyis-i cûd
İdicek tîynetini Hudâ tahmîr
- 18 Nermî-i tab^c-ı pâkîñüñ itse
Dil-i hârâyâ şemmesi te³şîr
- 19 Fart-ı lutf-ı nü^cûmetiyle olur
Ğıbta-fermâ-yı perniyân-ı harîr
- 20 Itse bir şâ^cir-i daķıķa-şinâs
Vaşf-ı re³y-i münîrini tahrîr
- 21 Cüş-i envâr ile devâtı olur
Reşk-i ser-çeşme-i sirâc-ı münîr
- 22 Hall ü °akd-ı umûr-ı mütşkilede
Tab^cı olmağla bî-şebîh ü nazîr
- 23 Kâr-sâzi-i dîn ü devlet için
İtdi sevķ anı sâ³ik-i takdîr

14b feyzi: lutfı B

16b tağyîr: tağrîr A —; C/ta^czîr C

17a Koydı: Kopydı B

17b tiynetini: tiyneti B

19a nü^cûmetiyle: lağvetiyle B

- 24 Eyledi merci^c-i niẓām-ı enām
Zātını ḥazret-i ḥakīm ü ḥabīr
- 25 Eyledi hem vekīl ü hem dāmād
Ḥazret-i āṣaf-ı ḥuceste zamīr
- 26 Nice āṣaf ki böyle şebt eyler
Midḥatın dilde ḥāme-i tevķīr
- 27 Şadr-ı ʿālem penāh-ı vālā-cāh
Ḳahramān-ı sipeh-şikāf-ı dilīr
- 28 Rāyet-efzā-yı millet-i beyzā
Kār-ger-sāz-ı ḥāme vü şemşīr
- 29 Aḥmedi millet ü ʿalī hey²et
Bū ʿĀlī faẓl ü feylesof-ı kebīr
- 30 Leys-i maḳdām-ı Ġābe-i heycā
Ġavş-ı İslām ü rükn-i şer^c-i ḥaṭīr
- 31 Āf-tāb-ı münīr-i mülk-ārā
Kār-dān-ı vezīr-i kişver-gīr
- 32 Ḥiredi ʿaḳl-ı evvele şānī
Ra²yi çerḥ-i şavāba subḥ-i aḥīr
- 33 Āb-ı şemşīr-i şāḥa-i dehri
Ol ḳadar ḳıldı fitneden taḥīr

28a efzā-yı: efrāz-ı B, C

29a hey²et: himmet B

31b Kār-dan: Kām-kār B, D

- 34 Tūrri-i dilberāndan çıkamaz
Bīm-i kahrıyla oldu der-zencīr
- 35 Devr-i ʿadlūnde zāhir ü bāṭın
Kāʾināt oldu mazhar-ı taʿmīr
- A.22 a 36 Sadra teṣrīf idüp qarār idelü
Dīde-i dīn ü devlet oldu qarār
- 37 Eyledi sākinān-ı gabrā-veṣ
Ḳudsīyān daḥi birbirin tebṣīr
- 38 Yümn-i tedbīri ile buldı küṣād
Dīn ü devletde çok umūr-ı ʿasīr
- 39 Hāḳ bu kim mesned-i ṣadārete hīç
Gelmedi böyle bī-naẓīr ü vezīr
- 40 İtsem ıtrā ne deñlü vaṣfuñda
Nice mümkün ki olmamak taḳṣīr
- 41 Kıl *Münifā* hemān duʿāya ṣūrū^c
Eyleme ṣaḫḫada sevād-ı keṣīr
- 42 Her ne müşkil işi düşerse anuñ
Eyleye ʿavn-ı İzedi teysīr
- 43 İylesün tāb-ı cezbe-i baḫtı
Ḳāfdan ḳāfa ʿālemi teshīr

34b Bīm: peym D

38a tedbīri: tedbīrūñ B

40b olmamak: olunmamak C

41b Sevād-ı: sevdāyı A

43a āylesün: iyleye A/ iyleyüp C

- 44 Hażret-i kethudā-yı ekremine
 °Ömr-i sermed vire Hudā-yı kadīr

3

Kaşīde Der Sitāyiş-i Vezīr-i A°zam İbrāhīm Paşa-yı Şehīd
Mef°ulū Fā°ilātū Mefā°ilū Fā°ilūn

- A.22 b 1 Geldi yine o devr-i dil-ārā-yı rūzgār
 Kim reşk-i Cennet oldu zevāyā-yı rūzgār
- 2 Oldı fūrū-nişīn-i bün-i hafre-i °adem
 Minnet Hudāya fitne-i ber-pāy-ı rūzgār
- 3 Oldı şuver-nümā-yı enām şafā bulup
 Āyine-i cilā ne pezirā-yı rūzgār
- 4 Feyz-i nesīm-i behcet ile oldı mūncelī
 Gerd-i fūtūr sāha-i ğabrā-yı rūzgār
- 5 Te°şīr-i feyz-i °āıfet-i Kird-gār ile
 Bār-āver oldı nahl-ı temennā-yı rūzgār
- 6 İtdi tevāfūr ol kadar esbāb-ı kām-dil
 Nāza mübeddel oldı müdarā-yı rūzgār
- 7 Āfāka neşr-i müjde içün fart-ı pūyeden
 Oldı kelīl-i peyk-i sebük-pā-yı rūzgār
- 8 Oldı şüyū°-ı emn ü refāh ile ber-ṭaraf
 Dilden ğubār-ı bīm-i taḳazā-yı rūzgār

3 A.22b, B.5a, C.9b, D.25a

3b cilā ne: cilān A/cilā-yı D

7b pā-yı: pādı D

8a refāh: refahiyyet B

8b bīm: peym D

- 9 Gitdi o dem ki olmuş idi cümle ehl-i dil
Hâtır-fikâr-ı şîve-i bîcâ-yı rûzgâr
- 10 Oldı küşâde ʿukde-i düş-vâr ârzû
Çıkdı zuhûra sır-ı muʿammâ-yı rûzgâr
- 11 Geldi o dem ki hâtıra hîç eylemez huṭûr
Bîm-i sipîhr-i ser-keş ü pervâ-yı rûzgâr
- 12 Harf-âşnâ-yı şükr-i şekûr olarak zebân
Bî-gâne oldı maḡyî-i şekvâ-yı rûzgâr
- 13 Oldı hele netîce-peẓîr-i muvâfaḡat
ʿAks-i muḡaddemât-ı ḡazâyâ-yı rûzgâr
- 14 İcâb-ı emn ü selb-i esâlîb-i fitnedür
Şimdi meʿâlî şüret ü maʿnâ-yı rûzgâr
- 15 Buldı kemâl mertebe şirâze-i niẓâm
Evrâk-ı bî revâbî-ı eczâ-yı rûzgâr
- 16 Tebşîr-i neyl-kâm ü nüvîd-i merâm ile
Yârâna muḡlişânedür inhâ-yı rûzgâr
- 17 Bir vefḡ-i ârzû o ḡadar gerdiş üzre kim
ʿAhd ü vifâḡa sebḡ ider îfâ-yı rûzgâr
- 18 Olmuş degüldi gûş-zed-ı çerḡ böyle hîç
Emrine ehl-i ḡacetüñ aşfâ-yı rûzgâr

A.23 a 19 Merʿî o deñlü emr-i muvâsât güyiyâ
Hüküm-i muṡaʿ-ı âşaf-ı yektâ-yı rûzgâr

12a olarak: olada B

13a yine: hele A, C, D

19a muvâsât: muvâsâta B

- 20 Ol āşaf-ı yegāne ki kemter gulāmıdur
Efrāsyāb u Behmen ü Dārā-yı rūzgār
- 21 Ol dāver-i zamāne ki hurşid reʔydür
Deycür-ı sūz-ı leyle-i zūlmā-yı rūzgār
- 22 Ol āşaf-ı ferīd ki şānī-i gevheri
Bir pād-şāha olmadı ihdā-yı rūzgār
- 23 Ol kim ider bu gūne ser-āğāz medlīne
Şeh-nāme-lı^Vān-ı encūmen-āra-yı rūzgār
- 24 Kūṭb-ı medār-ı ma^cdelet u kān-ı mekrūmet
Destūr-i bī mūdānī vü hem-tā-yı rūzgār
- 25 Şadr-ı zafer-medār ü Nerīmān-ı kār-zār
Yektā süvār-ı ^carşa-i heycā-yı rūzgār
- 26 Raḥşūda mihr-encūmen efrūz-ı kāʔināt
Tābende māh-ı memleket-āra-yı rūzgār
- 27 Ya^cnī semiy-yi cedd-i rūsul mültecā-yı küll
Şadr-ı kerīm-i rātibe-baḥşā-yı rūzgār
- 28 Ol kim hirās-ı şaṭvet-i kaḥrıyla oldı teng
Ḥayl-i ^cadūya ^carşa-i pehnā-yı rūzgār
- 29 Ol kim lehīb-i şā^ciķa-i tāb-ı tıgıdur
Āteş-feşān-ı ḥurmen-i a^cdā-yı rūzgār

20a yegāne: zamāne B

21b Deycür: Vey cevır C/Dil-cüyı B

25a kār-zār: rūzgār B

28a Şaṭvet-i kaḥrıyla: Şadvet ü kaḥrı B, C

- 30 Ol kim şadā-yı şān-ı şükühūn Hāk eylemiş
Seylāb-ı ḥan-mān-ı eşirrā-yı rūzgār
- 31 Ol kim hezār merḥaleden itdi rüy-māl
Pāyına nīçe ḥasm-ı tūvānā-yı rūzgār
- 32 Ol nāzım-ı menāzım-ı ʿālem ki reʿyine
Vābeste intizām-ı berāyā-yı rūzgār
- 33 Vālā-gülher müşīr-i muvaqqār ki zātıdur
Revnaḡ-fürüz-ı şadr-ı muʿallā-yı rūzgār
- 34 Kehf-i ümem ki dergeh-i vālā cenābıdur
Lütf ü keremle merciʿ ü meʿvā-yı rūzgār
- 35 Vīrān-sāz-ı mülk-i gürüh-ı melāhide
Rāyet-firāz-ı millet-i beyzā-yı rūzgār
- 36 Perhīz ü itikāda medānī-i Bāyezīd
Fazl ü hünerde Bū ʿAlī Sīnā-yı rūzgār
- 37 Leb-rīz-i feyz-i ʿāṭıfet-i bī-kerānıdur
Hālā bu ne piyāle-i mīnā-yı rūzgār
- A.23b 38 Reʿy-ī müselleml-i dil-i rūşen-dilān-ı dehr
Āmāde emr ü ḥükmine imzā-yı rūzgār
- 39 Eñ pest-pāye mehbiṭıdūr ḡaşr-ı cālınıñ
Ser-tā-ḡadem merātib-i ʿulyā-yı rūzgār
- 40 Ḥabl-ı metīn-i reʿfetıdūr itişām içün
Nazım-ı umūra ʿurve-i vüşkā-yı rūzgār

30a şān-ı: şān ü B

36a perhīz ü ittikāda: perhīz-i itikāda B

40b vüşkā: vetekā C

- 41 Gül-mîlî-i bâb-ı rif^çati olursa ger sezâ
Dâğ-ı dîl-i kevâkib-i Zehrâ-yı rûzgâr
- 42 Olsa qarîn-i takviye-i mikneti olur
Püşte harîf-i hamle-i ^çanķâ-yı rûzgâr
- 43 Mesned-fürüz-ı ma^çdeletâ bende-perverâ
Ey zîb-i bahş-ı mesned-i vâlâ-yı rûzgâr
- 44 Sensüñ o kām-kār-ı kerem-ver kim oldu hep
Memnün-i cüz^çd u re^çfetüñ ebnâ-yı rûzgâr
- 45 Bu luṭfile ^çadîl olamaz dest-i cūdına
Ebr-i maṭîr-i bâğçe-pîrâ-yı rûzgâr
- 46 Gelmez hıyâm cāhuña nisbetle bir ḥabāb
Bu ne ḥazîne çetr-i mu^çallâ-yı rûzgâr
- 47 Ser-tâ-ser oldu perde-i seylâb-ı şatvetüñ
Ḥaşāk-ı ḥayl-ı düşmen-i ḥodrâ-yı rûzgâr
- 48 Şemşîr-i tîz-i ^çadlûñ ile buldı inşırām
Ser-rişte-i müselsel-i ğavġâ-yı rûzgâr
- 49 Der-bānî-i der-i kerem ü himmetüñ yeter
Erbāb-ı cāha manşîb-ı ^çālâ-yı rûzgâr
- 50 Devrüñde feyż-i cūd-ı pey-â-pey zuhûr ile
Dillerde kalınadı ġam-ı ferdâ-yı rûzgâr

41b kevâkib-i Zehrâ-yı: derûn-i Zühre-yi B

43a ma^çdeletâ: ma^çdeleti B

44a Sensün: sensin B,C,D

49a kerem ü: kerem-i B,C / cāha:ḥāşa B

- 51 İhsān ü ilṭifātūñ ile oldı kām-yāb
Nice gedā-yı bī-ser ü bī-pā-yı rūzgār
- 52 Eyyām-ı devletüñde revā mı benüm gibi
Bir ter-zebān-ı şācīr-i ġarrā-yı rūzgār
- 53 Tārāc-ı ihtiyāc ola sāmān-ı rāḥatı
Kala esīr pençe-i ġirā-yı rūzgār
- 54 Luṭfuñ cerīḥa-düz-ı zarūret iken ola
Muḥtāc-ı luṭf-ı dest-i nemek-sā-yı rūzgār
- 55 Tabcūm o bezle-senc-i kemālāt iken ola
Dem-beste-i taḥayyur ü i^cyā-yı rūzgār
- 56 Şirīnī-i edāda benüm şimdī bā-ḥuşuş
Tūtī-i şūḥ-ı tab^c-ı şeker-ḥ^vā-yı rūzgār
- A.24a 57 Levḥ-ı zamīr-i ġayb-şināsūmda berḳ urur
Mahiyyet-i cevāḥir-i eşyā-yı rūzgār
- 58 Bezm-i c^aarūş-i ḥacle-i fiktūmde ger n'ola
Raḳşān olursa Zühre-i Zehrā-yı rūzgār
- 59 Şevḳ-i cemālī Yūsuf-i nazmumla dem-be-dem
Oldı fützūn-ı c^aaşḳ Zelīḥā-yı rūzgār
- 60 Olsa c^aaceb mi silk-i le³āl-i cⁱbāretüm
Reşḳ-i nizām-ı cⁱḳd-ı Süreyyā-yı rūzgār

51a ile: ider C

53b ġirā-yı: kübrā-yı C

54a Luṭfuñ: cūduñ

56b ḥā-yı: ḥārı B

59a nazmumla: tab^cumla B

61a leāl:lāl B, lāl C

- 61 Oldı sevād-ı nokṭa-ı nazm-ı cevāhırüm
Gayretle dāğ-süz-ı süveydā-yı rüzgār
- 62 Besdür temeddülh itme *Münifā* ki mū-be-mū
Añlar ʿayār-ı ṭabʿuñ o dānā-yı rüzgār
- 63 Başla duʿāya ki diye āmin ser-te-ser
Efrād-ı sākīnān-ı zevāyā-yı rüzgār
- 64 Tā kim viḳāye-i nazār-ı dāverān ile
Şirāze-gīr-i ʿadl ola eczā-yı rüzgār
- 65 Dergāh-ı ʿadl ü dādīñı Hāḳ iylesün müdām
Kehf-i enām ü melceʿ-vü meʿvā-yı rüzgār

4

Ḳaṣīde-i Diger Der Sitāyiş-i Şadr-ı Aʿzam İbrāhīm Paşa Merhūm
Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

- A. 24a 1 Ey şadr-ı felek- pāye Sikender-ver-i devrān
Cem ḳadr-ı hümā-sāye Ferīdün fer-i devrān
- 2 Dādār-ı ʿalī-menḳabe Şiddīḳ-şadāḳat
Kerrār-ı ʿÖmer-kevkebe şīr-i ner-i devrān
- 3 Dāmād-ı şehen-şāh-ı felek-mesned-i ʿālem
Düstür-ı cihān-yān ü cihān-dāver-i devrān
- 4 Fermānde-i iḳlīm-i kerem āşaf-ı ekrem
Memdūh-i cihān şadr-ı zamān şafder-i devrān

62b dānā-yı: zātı C / ki: kim C

4 A. 24b, B. 6b, C. 11a, D. 27a

1a felek-pāye Sikender-veri: felek pāye-i Sikenderi B

2b kevkebe: kevkeb-i B

3b cihān-yān: cihān-bān B

- 5 Sensin o yegāne ḥalef-i dūde-i iḳbāl
Kim görmedi mişlūñ peder ü māder-i devrān
- 6 Her şubḥ sürer sūdde-i iclālūñe rūyın
Bu kevkeb ile pād-şeh-i ḥāver- devrān
- 7 Noḳşānlaruñ iḥsanuñia nisbet ider aḳrān
Hem Ma^cn-ı bin-i Zā²ide hem Cā^cfer-i devran
- A.24b 8 Cūy-ı keremūñ üzre döner Ḥaḳ bu ki ḥālā
Dōlāb-ı mu^callaḳ dü nūh-i çenber-i devrān
- 9 Bir nokṭa degül merkez-i iclālūñe nisbet
Bu saṭḥ-ı basīṭ kürre-i ağber-i devrān
- 10 Hūndur ciger ü dāğ-ı bedel kān-ı şadefden
Reşk-i kefi cūdiñ ile baḥr u ber-i devran
- 11 Teşbīb-i medīḥūñde bu gūne ider inşād
Āşār-ı nüvīsān-ı hūner-perver-i devrān
- 12 Cemşīd-meniş mihr-i cihān-tab-ı ^cadālet
Hurşīd revīş māl-ı bülend aḥter-i devrān
- 13 Mehdī-i zamān sedd-i sedīd-i reh-i bī-dād
Naḳḳād-ı Felātūn-ḥıred İskender-i devrān
- 14 Zargām-ı veḡā Ġābe ber-endāz-ı e^cādī
Behrām-ı ^cadū-sūz-ı teber dāver-i devrān
- 15 Hāmī-i şerī^cat meded-i milket ü millet
Yektā ^cilim-efrāz-ı zafer-yāver-i devrān

5b peder ü māder: peder-i māder D

9b ağber: aḥter B

10a ciger ü dāğ: cigere dāğ A

10b kefi cūd: kehf ü cūd C

- 16 Yem mekrüm-et-ārāyış-i dīvān-ı şadāret
Kisrā naşāfet dāver-i ʿādil-ter-i devrān
- 17 Hem nām-ı nigh-dār-ı serā-perde-i hullet
Yaʿnī ki semiy-yi halef-i Āzer-i devrān
- 18 Ol kim har u hāşāk gibi ber-ţaraf oldı
Berķ-i ser-i tīġı ile şūr u şer-i devrān
- 19 Gerd-i reh-i sermāye-i iksīr-i saʿādet
Seng-i der-i ʿadli güher-i efser-i devrān
- 20 Mersā-yı yem-i jerf-i vaķāruñda nişeste
Ber-ķālītedür geştī-i bī-lenger-i devrān
- 21 Rezm içre belā-bār-ı ser-i düşmen-i hōdrā
Bezın içre velī şūh-i melek-manzar-ı devrān
- 22 Olmış leb-i deryā-yı şükühında nümāyān
Ne berg bu eşküfte nılüfer-i devrān
- 23 Şemşīr-i ser endāzıña itseydi teşādīf
Ger hūme-i heycāda ser-i ʿĀzer-i devrān
- 24 Olmazdı eşer-yāver-i sāmān-ı hayātı
Feyz-i nefes-i ĩsī-i cān-perver-i devrān
- 25 Hep olmada vā-kerde-i sebbābe-i reʿyi
Varsa ne kadar ʿuķde-i müşkil-ter-i devrān

16b Kisrā naşāfet: Kisrā şıfat B

17a nigāh-dār: nigāh medār B

17b Āzer: āher B

19a Gerd-i reh-i: Ger der-i C

21a bār: mār B

22a şükühında: şüküyende A

22b bu: nev B

24b nefes-i ʿisī-i: be nefes-i ʿisī-yi B

- 26 Hıfzı ki mülhim-sāz-ı muşāfātder olsa
Ger perde-keş-i şem^c-i ziyā-külster-i devrān
- A 25a 27 Eylerdi fitīl itmek içün tāfte dā'im
Her mevce-i hārā-şikenüñ şarşar-ı devrān
- 28 Olsaydı eşer-yāb-ı nem-i himmeti şeb-nem
Olurdu nümā-bahş-ı gül-i ahker-i devrān
- 29 Ger itse rek-i hāke sirāyet dem-i kahır
Hem çāşni-i hanzal olur şekker-i devrān
- 30 Nehyi k'ola tağyır-i havāşa mütekāzi
Zehr-i ğam olur cām-ı neşāt-āver-i devrān
- 31 Ahmed-şiyemā dāver-i Maḥmūd hışālā
Ey şaf-der-i Fārūk güher Ḥaydar-ı devrān
- 32 Hep rebka-keş-i hük-m-i kazā tev²einüñ oldu
Tā memleket-i bāhter ü hāver-i devrān
- 33 Şemşir-i cihān-girüñ ile buldı cezāsın
Minnet Haka çok düşmen-i zür-āver-i devrān
- 34 İmdād-ı cehāriyla dahī beşbeter olsun
Ṭahmāsb-ı bī-mağz gibi ebter-i devrān
- 35 Tıġuñla ider Dūzaḥa dek cāmını teşbī^c
Ser-tā-be-ka-dem Şī^c-a-i bed-āhter-i devrān
- 36 Yok zerre kadar şübhem olur neyyir-i hükümüñ
Hurşid gibi şāmil-i ser-tā-ser-i devrān

25b müşkil-ter: müşkilet-i D

33b zür-āveri: rüz-āver A

34a imdād: ecdād B

36 -- B.D

- 37 Ya'ni ki olur memleket-i Rūma zāmine
Bī-renc ü ta'ab kātābe-i kişver-i devrān
- 38 Ordu-yı hümāyūn-ı şehen-şāhīyi görsün
Düşmen nicedür sāhire-i maḥşer-i devrān
- 39 Taḥkīk bu kim saña zafer düşmene idbār
Hükm-i kalem-i kātib-i ḥayr ü şer-i devrān
- 40 Āvāze-i nuşretle pür olsun yine 'ālem
Tolsun varak-ı şafḥa-i bī-mastār-i devrān
- 41 Bende olayum behre-ver-i luṭf-ı 'amīmüñ
Ey ḥātem-i mifzāl-i kerem-küster-i devrān
- 42 Feyz-i nazaruñla bulayum neşv ü nemā tā
Ben de olayum şāḥib-i berg ü ber-i devrān
- 43 Bir ḥudmete me'mūr olayum yohsa revā mı
Ben mest-i zarūret olayum muḫtar-ı devrān
- 44 İtinem tek ü pū çerḥ-i denī-pervere varken
Feryād-resüm sencileyin mefḥar-ı devrān
- A.25 b 45 Hem qadr-ı ḥas u ḥār degıldür nazarumda
İḡlāk-ı girān-māye-i zīb ü fer-i devrān
- 46 Ben Enverī-yi velvele-ārā-yı cihānum
Sen zinde-gen-ı şöhret-i Şeh Sencer-i devrān

38a ordu-yı: olurdı C

39 — D

43b ben mesti zaruret: kim meşk-i zarūret C

44b mefḥar: yāver B

46b zinde-gen-i: zindegi-i C

- 47 Rüşen-dil ü pākīze-edāyum ki ḥasedden
Dāğ oldı dil-i çerḥe meh-i enver-i devrān
- 48 Olur bu selāsetle okundukça kaşīdem
Raķş-āver-i ehl-i dīl-i reşk-āver-i devrān
- 49 Bu ma^cnī-i rengiñ ile her şāhid-i nazmum
Bir āfet-i gülgün-ı kabādur ber-i devrān
- 50 Tayy eyle Münīfā sūḥanı bunda du^cādur
Āyın şanā dīd-i sityiş-ger-i devrān
- 51 Tā kim bu kühen şāḥa-i pehnā-yı fenāda
Ber-pā-yı bekā ola bu ne çāder-i devrān
- 52 Hem-vāre ola çetr-i felek fülke-i baḥtı
İkbāl ile zıll-efken-i fark-ı ser-i devrān
- 53 Her ne tarafa olsa ^cinān-riz-i ^cazīmet
Metbū^c-ı ola Hızr-ı Hüdā reh-ber-i devrān

5

Kaşīde-i Aḥer Der Sitāyiş-i Şadr-ı A^czam İbrāhīm Paşa el-Merḥūm
Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 5.25b 1 Ey nigeli-bān-ı maḳālīd-i nizām-ı devlet
V'ey nesak-sāz-ı e^cāzim-i mehām-ı delet
- 2 Şadr-ı Pervīn ^calem-i şafder-i seyyāre ḥaşem
Dāver-i ^cālem Āristo-yı be-nām-ı devlet

49b ber-i devrān: perver-i devrān D

50a sūḥanı: ki sūḥan B

5 A. 25b, B. 8a, C. 13a, D 28b.

1b nesak-sāz: nesak-zār C

- 3 Neyyir-i şubḥ-ı zafer ḡurre-i Sa^cd-ı Ekber
Māh-ı mihr aḡter ü ḡurşīd-i ḡulām-ı devlet
- 4 Sensin ol nabż-şinās-ı ʿilel-i ṭab^c-ı umūr
Dürc-i re³yūñledür eczā-yı kıvām-ı devlet
- 5 Seni şāyeste görüp eyledi te³yīd ile Ḥaḡ
Yed-i iḡbalūñe teslīm-i zimām-ı devlet
- 6 Görmedük ḡaḡ bu ki akrānuñı gerçi gördük
Nice Dārā-yı zaman u nice Sām-ı devlet
- 7 Nūş-i dārū-yı şifā-ḡāne-i tedbīrūñ ile
Ber-ṭaraf oldu hep eşḡām-ı mesām-ı devlet
- A.26a 8 Rif^cat-i ḡurfe-i iclālūñe nisbet ḡalā
Evvelīñ pāye-der ī^clā-yı senām-ı devlet
- 9 Sañā maḡşūş bu tevḡīḡ-i teraḡḡiyyü'l-Ḥaḡ
Līk nā-ehle ḡaṭardur leb-i bām-ı devlet
- 10 Şeref-i kevkebe-i menḡabetūñle tutdı
ʿĀlem-ī velvele-i şöhret-i nām-ı devlet
- 11 Midḡat-ı zātuñā bu ḡüne ser-āḡāz eyler
Nükte-sencān-ı pesendīde kelām-ı devlet
- 12 Rāyet-efrāz-ı ḡüdā Zühre-şikāf-ı a^cdā
Seyf-i meslūl-i veḡā sīr-i ḡünām-ı devlet

3b āḡter ü: āḡter-i C

6b zamān: zamāne C

10: — B

11b pesendīde: pesendīd B

- 13 Gül-i destâr-ı şeref gevher-i pâkîze-şadef
Resm-pîrâ-yı selef fahr-ı kirâm-ı devlet
- 14 Kûh-i temkîn-îhired kâm-revâ-yı sermed
Serv-i zîbende-i kad sidre-îrâm-ı devlet
- 15 Kâr-bend-i naşafet nûr-i çerâğ-ı ʿiffet
Efser-i fark-ı mübâhât hümâm-ı devlet
- 16 Yaʿnî hem-nâm-ı esâs efgan-i mîhrâb-ı harâm
K'itdi dergâhını Hâk Beyt-i Harâm-ı devlet
- 17 Südde-i bâr-gehûn kıble-i ikbâl-i enâm
Der-i cüd u keremi bâb-ı selâm-ı devlet
- 18 Zâtı sermâye-i âsâyiş-i dîn-i dünyâ
Mağdemi meymenet-efzâ-yı makâm-ı devlet
- 19 Dîde-i lutfı nigeh-dâr-ı livâ-yı İslâm
Şadme-i kağı nîgûn-sâz-ı hîşâm-ı devlet
- 20 Ol ki ednâ ʿamel-i nâhûn-ı tedbîri olur
İnhilâl-âver-i teʾkîd-i mehâm-ı devlet
- 21 Ol ki reşk-âver-i âyîne-i Hurşîd oldu
Yümn-i pâ-bûsı ile ferş-i ruḥâm-ı devlet
- 22 Ebrû-yı şâhid-i bahtı niçe maʿnâ-yı müşîr
Dîdesi ʿayn-ı ʿatâ turrası lâm-ı devlet

13a gevher-i: dürr-i B, C, D

14a revâ-yı: ruâmı C

15a naşafet: naşaf-ı B

17a südde: südre C/ bâr-gehûn: bâr-gehi D

20b inhlâl: istihâl B

21b ruḥam: zeḥâm B

- 23 Āstān-ı kerem ü ʿāṭıfetidür cümle
İttikā-gāh-ı esāṭin-i ʿizām-ı devlet
- 24 Gerd-i rāh-ı qademi māye-i iksīr-i murād
Rīze-seng-i deridür nuḳre-i hām-ı devlet
- 25 Cūy-i ʿadl ü himemi āb-ı beḳā-yı iḳbāl
Būy-i hūlḳ-ı ḥasenī ʿıtr-ı meṣām-ı devlet
- A:26b 26 Oldı revnāḳ-şiken-i bezm-i şafā-yı Cemşīd
Devr-i luṭfuṇda hele gerdiş-i cām-ı devlet
- 27 Āşafā dād-gerā şadr-ı bülend-i iḳbāl
Ey melāz-ı ümem ü kehf-i enām-ı devlet
- 28 Sensin ol hendese-perdāz-ı mebānī-i umūr
K'oldı reʿyüñ nesak-ārā-yı kıyām-ı devlet
- 29 Eşer-i şaṭvetüñ ol mertebe şad-merhalede
Ger zuhūr eylese aʿdā-yı leʿām-ı devlet
- 30 İʿtizār ile ider ʿarz-ı metāʿ-ı teslīm
Dalḥi sen eylemeden şedd-i hırām-ı devlet
- 31 Āşiyān-sāz-ı penāh-āver-i sūknā oldı
Gūşe-i tāḳ-ı celālūñde hümām-ı devlet
- 32 Buldı rifʿat o kadar kim iremez nesr-i felek
İtse pervāz ile ḳaşd-ı ser-i bām-ı devlet

23b esāṭin: selāṭin B

25a beḳā-yı: likā-yı B

25b ḥasenī: ḥüsni B

29a ol mertebe: ol rütbe ki C

29b eylese: itse B

31a penāh: tebāh B

31b hümām-ı: hāmāl-ı B

32a nesr: seyīr B

32b ḳaşdı: ʿānḳā B

- 33 Re²fetüñ h^vāb-ı şafā virdi cihāna bahtuñ
Oldı bī-dār iken çeşm-i menām-ı devlet
- 34 Hāşılı re²y-i hikem-senc-i isābet-kāruñ
Oldı her kārda bir vefk-ı merām-ı devlet
- 35 Fā²iz-i kadḥ-ı mu^callā-yı şadāret kıldı
Seni Hāk tā dem-i takṣīm-i sihām-ı devlet
- 36 Cümle müstağrak-ı ihsān-ı firāvānuñdur
Ser-tā-ser şımf-ı havāşıyla ^cavām-ı devlet
- 37 H^vān-ı yağmā-yı nevāl-i keremüñden eyle
Beni de behre-ver-i ni^cmet-i ^cām-ı devlet
- 38 Haylī demdür ki pür itmişdi der-i sāmī^camı
Farṭ-ı āvāze-i luṭfıyla peyām-ı devlet
- 39 Kaşd-ı mālīş-geri-i hāk-ı rehūñle çekdi
Bendeñi cāzibe-i şevk ü ğarām-ı devlet
- 40 Sīnede dāğ-ı ^cubūdiyyetüm itmez mi beni
Müsta^cidd-i şeref-i naḳşı hitām-ı devlet
- 41 Eylesün mezra^c-ı huşk-ı emelüm nāmiye-hız
Eşer-i terbiyet-i reşh-i ğumām-ı devlet
- 42 İtme ıtnāb-ı sülḥan şimdi bu demlerde *Münif*
Farzdur dā^cıye-i ḥayr-ı devām-ı devlet
- A.27a 43 Haşre dek tā ki ola beste-i evtād-ı hulūd
Sālḥa-ı dehrde ıtnāb-ı ḥiyām-ı devlet

33a h^vāb: ḥāb B

34 — B

39a maliş-geri-yi: ḥaliş-geri-i B

41b ğumām: ğulām C

44 İttisāl üzre yemīnūñde yesāruñda ola
Fetķ ü ratķ-ı kalem ü tığ-ı be-nām-ı devlet

45 Zīr-i rānuñda ola şıhhat ile hem-vāre
Raḥş-ı meh ğurre-i Pervīn-i senām-ı devlet

6

Kaşīde-i Ra^cnā Der Sitāyiş-i Sadr-ı A^czam İbrāhīm Paşa
Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

A.27a 1 Şeb-nem-veş ol ki māye-i feyz-i seher bulur
Neyl-i ^culuvv-i mezzelete bāl ü per bulur

2 Zevķ-āşnā-yı şehd-i şühūd olsa dil kaçan
Eczā-yı semde ḥāşiyet-i gül-şeker bulur

3 Tāb-āver-i müşādeme-i rüzgār olan
Şāh-ı ümīdi meyve-feşān-ı eğer bulur

4 Rūşen-dilān-ı nūr-i ḥaķāyık bu ^cālemüñ
Her zerresin bir āyīne-i pür-^ciber bulur

5 Ol kim ğıdası ḥūn-ı cigerdür mişāl-i şem^c
Ḥāl-i ḥazarda feyz-i fütüh u sefer bulur

6 Geşt-i süvār-ı lücce-i teslīm olan dilüñ
Me³mūn-ı ihtilāc-ı ḥuzūr u ḥazar bulur

7 Rāh-ı talebde ol ki kafa-ġır-i şıdķ olur
Fevz-i vuşülü bī meded-i pā vü ser bulur

44b be-nām: niyām C B

45a rānuñda: rāyunda C

6. A 27a, B. 11b, C. 18a, D. 19b

1b bāl: pāl B

2b gül: ney B

3a müşādeme-: musādefe B

3b ümīd: ümīde B

7b fevz: hüz

- 8 ʿAks-āšnā-yı zātı bu mirʿāt-ı kevnde
Her bir nazarda cilve-i naķş-ı diger bulur
- 9 Hükmi-i takallübāt-ı şuʿün üzre muttaşıl
Geh şaf u gāl-ı beste-i jeng-i keder bulur
- 10 Bu mültekāyı baħr-i celāl ü cemālde
Ġavvāş-ı ʿaşķ geh ħazaf ü geh dürer bulur
- 11 Şeb-zinde-dār-ı vaħdet olan rüzdan füzün
Hengām-ı şebde kuvvet-i nūr-ı başar bulur
- 12 Hʿvāhiş-ger-i vukūf-ı ħabāyā-yı mümkināt
Esrār-nāme-i dilde baķsun neler bulur
- 13 Taʿrīf-i noķta-ı dile nisbet dil āgehān
Çerħüñ bu metni ne varaķuñ muħtaşar bulur
- 14 Dildür riyāz-ı fażl ü maʿārīf ki her gören
Naħlüñ dem-i ħazānda daħı pür-şemer bulur
- A.27b 15 Dildür o maħż-ı nūr-ı leʿāfet ki itse ʿazm
Bīrūn-i ħadd-i şeş cihete reh-güzer bulur
- 16 Mirʿāt-ı dehre ehl-i nażar baķsa ħāşılı
Her demde muħtelif nice naķş u suver bulur
- 17 Kār-āgehān muķaddeme-i ħāle baķmayup
Teʿhīre mübtedāda muķaddem ħaber bulur

8 —B

9b jeng: renk C

11a şeb-zinde: şiren de B

12a ħabāya-yı: ħuyābā-nı B, C

13a nisbet: pesdür B

14a maʿārīf: maʿārīfine C/ki her: güher D

17b Teħīre: teħir-i B, C, D

- 18 Çerhüñ bağan zelhārif-i ebleh karibine
Haylūlet- ğışāve-i nūr-ı nazar bulur
- 19 İllā meger ki tecliye-i çeşm-i hūş için
Hak-ı der-i hıdīv-i sūtūde siyer bulur
- 20 Ol şadr-ı kām-kār-ı ʿadālet-şiʿār kim
Devrinde dehri revnağ-ı ʿadl-i ʿÖmer bulur
- 21 Düstūr-ı hurde-bîn ki ne semte iderse ʿazm
Hızr-ı hidāyet-i ezeli rāh-ber bulur
- 22 Dādār-ı ʿadl-pīşe ki her bir umūrda
Emri nefāz-ı hükm-i қаза vü қader bulur
- 23 Hem nām-ı İbn-i Edhem o dāmādr muhteşem
Kim zātı ile şadr-ı kerem zīb ü fer bulur
- 24 Ol kim tefe³ül itse kitāb-ı ruhuyla dil
Evvel nazarda āyet-i feth ü zafer bulur
- 25 Her-gāh kim teveccüh ide re³y-i la-cerem
Tā zirve-i şavābda bir müsteķar bulur
- 26 Cemşid gelse bezm-i vaķārında kendüyi
Ancak sezā-yı hıdmet-i çārüb-der bulur
- 27 Olsa cemād-ı behre-ver-i feyz-i meşrebi
Hāsiyyet-i haķāyık-ı nev^c-i beşer bulur

18b nazar: başar B, C, D

19b siyer: siper C

20b ʿadl: ahd D

23a Edhem: Adem B

25a her-gāh: her käre C

27a cemād: cemāl C

- 28 Hāk olsa mazharı nefes-i kahr-ı gül-şenûñ
Her küşesin şabā-ver-i kāt^c-ı şakar bulur
- 29 Görse ferīk-i düzaḥiyān bir ehl-i cürüm
Ol dem ki nār-ı kahrı zirām-ı şerer bulur
- 30 Eyler ğam-ı ğıdāyı ferāmüş hem o dem
Bi³se'l-maşīr düzaḥı ni^cmel maḳar bulur
- 31 Ger düşde görse şavlet-i şīrānesün ^caduv
Rükn-i esās-ı işini zīr ü zeber bulur.

A.28a. 32 Devr-i ^cadālettünde ğazālān biribirin
Zīf-i ^cazīz-i ḥ^vāb-geh-i şīr-i ner bulur

- 33 Ol şaf-der-i ferīd ḥikem-senc-i ekremüñ
Hükm-i nüfūzi tā o kadar ^cūd-ı ter bulur
- 34 Lemh-i başar degül daḥi evvel iderse ^cazm
Belkīsi dest-beste-i pīş-i naḳar bulur
- 35 Ger olsa mazhar-ı naḳar-ı luṭfı bir gedā
Kendin ğarīk-i ni^cmet-i nā-müntazır bulur
- 36 Rü³yāda rīze-seng-i derīn seyr iden faḳīr
Dāmān-ı ihtiyācını pūr sīm ü zer bulur
- 37 Ey müsteḥaḳ nevāz ki peyk-i mekārīmüñ
Erbāb-ı kābiliyyet-i her dem arar bulur
- 38 Sen ol kerīmsün ki yem-i himmetüñle hep
Bāġ-ı ümīd-i mürde-dilān berg ü ber bulur

32b ner: ter D

34a Lemh-i başar: lemh'ül-başar C/daḥi:A, C, D

34b Belkīsi: Belkis D

38a yem: nim D

- 39 Görse sipihr zerre-i hırşîd re³yüñi
Hacletle mihri rû-bereh-i bâhter bulur
- 40 Gerdün-ı dūnı ser-te-ser erbāb-ı hāceti
Devründe şād-kām kazā-yı vaţar bulur
- 41 Eyyām-ı devletünde ğamı cüst ü cū iden
Tih-i  ademde serseri v  der-be-der bulur
- 42 İtdi bisāt-ı fitneyi ber- ide şimdi  er ı
Zir  ki her mu amelesinde zarar bulur
- 43 Yer  almadı zam n-ı em nu da fitneye
Ancak kem n-i ğamze-i dil-berde yer bulur
- 44 Z tu  gibi cih na ne ş h b-kerem gelir
Bende  gibi zam ne ne ehl-i h ner bulur
- 45 G   eyleyen kel mumı her zir-i  arfde
Bir n  in de mev ize-i mu teber bulur
- 46 İ b t   mahv-ı şaf a-yı endi emi g ren
Huz-m -şaf da te ne-i ru m  keder bulur
- 47   d ya sem gelir s  an-ı r h-perver m
Y r n-ı nazım lezzet-i   r    eker bulur
- 48 Efs n-i c d -y   alem m   yle k r-ger
Ancak n f z  t r-i  az  ol  ader bulur

40a d n:  er  B/hacet  hassını D

41b serseri: ser-t -ser

43a zam n-ı am nu da: zam nu da kat a D

43b kem n: zem n B

46b şaf da: saf  v  B

47b: — B

49 Bir rıķ^ca pāre-i sūḥanum ḥırz-ı cāñ ıder
Tīġ-ı cıger-şıkāf-ı ḳazāya siper bulur

50 Bir dem sakāṭa ḳın-i der-i nazmum olsa ger
^cĀlem ġınāyı ma-ḥāsāl-ı baḥr ü ber bulur

A. 28b 51 Olursa ger ḳarın-i nigāḥ-ı ^cināyetüñ
Nazmum revāc-ı muhteşem-i nām-ver bulur

52 Heyhāt āstān-geḥ-i gerdün ḳuluñ gibi
Bir ter-zebān-ı bende-i nāzik eşer bulur

53 Demdür aç ey *Münif* dü dest-i ṭazarru^c-yı
Zirā k'onuñla mürġ-i du^cā bāl ü per bulur

54 Tā vāḳıfān-ı ḥükm-i teḳālib-i rüzgār
Mir²āt-ı dehr-i cilve-ger-i ḥayr ü şer bulur

55 Ḥayr ile Ḥaḳ [ide] mebdāī vü ġāyāt kārımı
Tā ḥükmini ḳazā vü ḳader kār-ger bulur

7

Ḳaşıde-i Diger Der Sitāyiş-i İbrāḥīm Paşa
Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

A. 28b 1 Kerrār-ı ^caşḳum istemem esbāb-i zīveri
Besdür bu Düldül-i dile bir raḥt-ı Ḥaydarı

51a ḳarın-i nigāḥ-ı: ḳarın baña ayn-i C

51b: — B

53a Münif: Münifā A

54b cilve-gehi: cilve-ger A

55a ile: ide A

55b Tā ḥükmini ḳazā vü ḳader: Tā kim ḳazā vü ḥükmi B

7 A. 28b, B. 13b, C. 19b, D. 21a

1b Düldül-i dil: dilden dile A/Dildil-i dile B

- 2 Döndi hayāli serv-i kad-i dil-berān ile
Gül-şen-serā-yı °adne bu kalb-i şanavberi
- 3 Al ile mest idüp lebin öpdüm ol āfetüñ
Vaşluñ şarāb imiş hele kibrīt-i ahıneri
- 4 Ta°birin itdi biri iki būs-ı la°l ile
Gördüm bu gice hıvābda kand-i mükerreri
- 5 Reftār-ı nāz ile gelüp ālā-yı seyrine
Gösterdi halka şubh u kıyāmetle mahşeri
- 6 Eflāka çıkmasun mı bu āteşle dūd-ı dil
Gördüm ruh-ı nigārda hatt-ı mu°anberi
- 7 Çün rüz u şeb şikār dahi bī-amān olur
Devr-i hatuñda düzd-i nigāh-ı füsün-geri
- 8 Var ise çifte havzı kemerlerde görmemiş
Görsün dü çeşm-i °aşık-ı ebrū-yı dil-beri
- 9 Dil nice dāğ-dār-ı gam-ı gayret olmasun
Var zir-i gerdenuñde yine buse yerleri
- 10 Bu hoş edā vü sebz-i kabā aldı °aqlumı
Tütü misin ferişte misiñ bilmem ey perī
- 11 Varsa vebāli ben çekeyüm şerha-ı dilüñ
°Arz iyle tek o çifte bıçağ ile hançeri

3a ol āfetüñ: o fitil-an B/ Al ile: Aliyle A

4a biri: peri D/ ta°birin: ta°bir B

5b halka: bana B

6a çıkmasun mı: çıktı bu gamı B

7a şikār: şikāre B

7b düzd-i: düzde B

10a edā: reviş B

11b bıçağ ile hançeri: bıçağı o hançeri D

- A29a 12 Olsun nevāzīşüñ dil-i ʿuṣṣāka bī dirīg
Manend-i luṭf-ı dest-i güher-pāş-ı dāver-i
- 13 Ol kim çerāğ-ı devlet-i bīdār-ı bahtıdur
Tā bende şem^c-i encümen-efrüz-ı serveri
- 14 Ol kim ne şavba ʿaṭf-ı ʿinān iylese olur
ʿAvn-ı Hudā kafa-rev ü tevfiḳ-i rehberi
- 15 Ol kim tereddüd-i der-i gerdün cenābıdur
Erbāb-ı devletüñ şeref ü ʿizz ü mefḥarı
- 16 Ol kim tavāf-ı dergeh-i ḳudsī mutāfıdur
Çend ricāl ü ehl-i dilüñ Hacc-ı Ekberi
- 17 Ol kim bu resme'l-sene-i ḳudsiyān-kede
Mezkūr olur menākıb-ı zāt-ı muvaḳḳarı
- 18 Şadr-ı şudur-ı ʿālem ü düstūr-ı muḥterem
Şüretde meʿālū rüsüm-i kerem-veri
- 19 Pīrāye-baḥş-ı bār-geh-i şadr-ı aʿzama
Āyın-i bend-i resm ü reh-i dād-küsteri
- 20 Ebr-i kerem muḥit-i himem melceʿ-i ümem
Dārā-ḥaşem hizebr-i künām-ı dil-āveri
- 21 Dādār-ı kām-kār ü müşīr-i zafer-medār
Yektā süvār-ı maʿreke-i rezm-i Ḥaydarı

12b luṭf-i dest-i güher-pāş: dest-i luṭfı kerem-pāş B

13b şem^c-i: mühr-i B

16a mutafıdur: mutāf olur B

17a ḳudsiyān-kede: ḳudsiyānda C

17b mezkūr olur: mezkūrdur B

18b süretide: süreti C

- 22 Çerh-i semâhatuñ meh-i hırşîd tal'atı
Evreng-i himmetüñ şehe Cemşîd-efseri
- 23 Hem nām-ı cedd-i hazret-i şāhen-şeh-i rusûl
Kim kıble-i meyāmin-i ikbālîdür re'yi
- 24 Şadr-ı yegāne Mehdî-yi devr-i zamāne kim
Tutdı şadāyı ma'aleti heft kişveri
- 25 Ol şehsüvār-ı 'ārşa-i devrān ki ralışıña
Çerh itse na'ı ü mîh sezā mîhr ü ahteri
- 26 Düstür-i çerh rütbeñe der-bānı olmağa
Görmez sezā felek Cem ü Dārā vü Kayseri
- 27 Ol şaf-şiken ki şadme-i kahrı kul eyledi
Sultān-ı Rūma Eşref-i mağrūr-peykeri
- 28 Zātı medār-ı zindegî-i nām-ı Āşafı
İkbāl-i şöhr-et-āver-i āyîn-i şaf-deri
- 29 Kilk-i ri'yāz-ı ma'rifetüñ naḥl-ı dil-keşi
Ra'yi sipihr-i salṭanatuñ mîhr-i enveri
- A.29b 30 Rif'at serîr-i cāhınuñ en pest pāyesi
Himmet-der-i celālînuñ en dūn-ı çākeri
- 31 Devr-i şalāḥ ü zühd ile ma'rūf olmağın
'Aşruñ unuttı şeyhleri nehy-i münkeri
- 32 Şanmañ şafaḳ görüp tef-i kahrın sipihr-i dūn
Tāb-ı nedāmet ile tutuşdı etekleri

23b re'yi: deri B

25 a Ol: Ey B

32a sipihr-i dūn: sipihrden B

- 33 Bir şemme bû-yı tırra-ı müşkin zülfinüñ
Olsa basîṭ sāhire-i arz-ı mazharı
- 34 Hem iʿtibār-ı ḥar u ḥas iyledi ʿudı hem
Ḥake virürdi ḥasiyet-i müşk-i ezferi
- 35 Ḥaḫdan kerem degül mi bu gûne bu āşafā
İtdi muvaffaḫ ol şeh-i iḳbāl-yāveri
- 36 Oldı dahi rikāba ḳadem başmadan henüz
Rūma zamīme kişver-i Īrānuñ ekşeri
- 37 Bi'z-zāt eger olursa kemer bend-i ʿazm olur
Ezḳāf tā-be ḳāf cihān hep musahḫarı
- 38 Oldı cihān numūne-i gül-şen-serā-yı Ḥuld
Revnaḳ-fürüz-ı şadr olalı zāt-ı bihteri
- 39 Teʾsīr-i yūmn-i maḳdemi hem cünbiş eyledi
Tıflān-ı ḥurde-sāl ile pīr-i muʿammeri
- 40 Sīr-āb-ı ʿadli olsa eger bāğ-ı dehre olur
Meʾmūn-i tünd-bād-ı ḥazān berg-i gülleri
- 41 Bād-ı sümūm-ı ḳahrı vezān olsa gül-şene
Ber-dāğ olurdı her varak-ı gonce-i teri
- 42 Bū-yi şemīm-i luṭf ile dehr olur Behişt
Ḳahrıyla çerḫ-i kīneverüñ nār olur yeri

33a zülfinün: ḥulkinüñ B, C, D

34a iyledi: itdi B

36b zamīme: zamīm-i A

37a olursa kemer: olur ise meger B

38a Ḥuld: ḥar C

38b bihteri: muvaḫḫarı B

39a cünbiş: baḫş B

42a Luṭfı: ḥulkı B, C

42b kinevertün: rekş-āverün B

- 43 Devründe rast iyledi kâr-ı muhâlifin
Uydı uşûle dâî^{re}-yi çerh-i çenberi
- 44 İtse ta^calluk ülfeti ezdâda emri ger
Yek-laht ider tabî^cat-ı hüt u semenderi
- 45 Hükim-i mu^tâ^cı istese ârâm-gah ider
Şeh-bâza zîr-i sâye-i bâl-ı kebûteri
- 46 Olsa karîⁿ-i kuvveti bâzû-yi mikneti
Bir zerre sedd iderdi reh-i bād-ı şarşarı
- 47 Ger olsa fey^z-yâb-ı nem-i himmeti cihân
Fark eylemezdi ehl-i nazar bahırdan^ı beri
- 48 İtse sirâyet âteşe fey^z-i semâhatı
Bir la^cl-i âb-dâr olurdı her ahkeri
- A:30a 49 Şadrâ hüner-ver-i kerem âmûz-i şaf-derâ
Ey âf-tâb-ı maşırık-ı envâr-ı dâveri
- 50 Sen ol kerîmsün ki kim etdi mekârimün
Âşâr-ı Ma^cn ü Hatem-i Tayy ü Ca^cferi
- 51 Sensiñ o şadr-ı zîb-i vezerât ki görmedi
Şâyeste Hâk bu devlet ü ikbâle âheri
- 52 Zâtuñ gibi görölmedi hâk bu ki şadrda
Ferhunde-dem ferişte-şiyem ber-dil ü çeri

45a istese: itse A

46b Bir zerre: Bir beşşe C

47a nem: bîm C

47b eylemezdi: eylerdi C

49b maşırık: şark D

- 53 Nîrûyi ƙalır ü ƙuvvet-i bâzûyi şatvetüñ
İtdi zebûn Efâğine-i ğavl-manzarı
- 54 Mânend-i seyl-i sedd olamaz hiç düşmenüñ
°Azm-ı Sikenderâne ki hâşâk-ı °askeri
- 55 Re°yüñ hekîm-i nabz-şinâs-ı mizâc-ı mülk
°Adlûñ nesîm-i gül-şen-i şer°-i peyâm-beri
- 56 İtdi vesâtet-i yed-i °adlûñle âhuvân
Gürgân-ı bî-amân ile °ağd-ı birâderi
- 57 °Âlem nigâh-dâşte-i re°fetüñ iken
Hiç itmedüñ muhâfaza ne sîm ü zeri
- 58 Yok vâye-dâr-ı hil°at-ı ihsanuñ olmaduk
Ser şâr-ı lütfuñ oldu cihânuñ ser-â-seri
- 59 Ben dalı neyl-i bülğa-i zâd-ı ma°aş için
°Arz eyledüm hużûrûña hâl-i mükedderi
- 60 Hâlâ mülâzım-ı der-i iğbâl-i cûduñam
Nev-mîd-i lütfuñ eyleme bu °abd-ı kemteri
- 61 İtdüm şeref bilüp dil ü cân ile ihtîyâr
Bâb-ı ƙazâda hîdmet-i şer°-i muṭahḥarı
- 62 °Âlem ğarîķ-i lütfuñ iken şimdi bendenüñ
Merhûn-ı dest-i °acz ola rızķ-ı muḳadderi

53b Nîrûyi: TirûyiD/Yazuyi C

55a mülk: felek B

55b peyâm-beri: peygamberi B

57b sîm ü zeri: sîmi ne zeri A

58b hil°at-i ni°met-i B

63 Seng-i cefā vü hāk-ı ğam olmak revā mıdur
Peyğüle-i hamülde bālın ü pisteri

64 Bir manşib ile eylese ibtihâcunu
İklîl-i âf-tâb u dirahşân berâberi

65 Tâb-ı bülend ü muhteşem ola bâ-huşuş
Fermân-dihi kalem-rev-i mülk-i suhân-veri

66 Her yanı baħr ü kân döner ceyb-i müflise
Ger nazmının olursa ħırîdâr-ı gevheri

A.30b 67 Oldı cevâhir-i sühan-ı dil-fürûzımuñ
Her ħarfi dâĝ-ı süz-ı süveydâ-yı enveri

68 Mir'ât-ı tâb-dâr-ı zamîründe cilve-ger
Çerħiñ nuķûş-ı suret-i esrâr-ı muzmeri

69 Olsa olurdu ħâme-i mu'ciz-ı tırâzuma
Ancak nazîre Ĥazret-i Mûsânuñ ejderi

70 'İķd-ı ferâ'id-i sühan-ı dil-pezirüme
Oldı sipilr-i naķd-ı kevâkible Müşteri

71 Yazsa medîh-i bîkr-i ħayâlüm debîr-i çerħ
Târ-ı nigâh-ı ħürdan eylerdi mustarı

72 İrdi sühan ħitâma du'âdan hemân Münîf
Şimdi kemâl-ı şıdķ ile resm-i sühan-veri

65b fermân-dihi: fermân de D

66a döner: döne A/kâne: kân C, D

70a ferâ'id: mezâ'id B

71b Târı: Nâzı B/hürdan: cevrden B

72a du'âdan: du'âdur B

72b sühan-veri: senâ-veri B

73 Tâ kim fîrûğ-ı tal^cat-ı pür-tâb-ı yâr ola
Cem^c-i gürûh-i ehl-i gamuñ şem^c-i enveri

74 İtsün şabâh-ı haşre dek âfâk-ı tâb-nâk
Nür-i çerâğ-ı bahtı çü hırşîd-i hâveri

8

Kasîde-i ʿİdiye Der Sîtäyîş-i Şadr-ı Ekrem İbrâhîm Paşa
Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün

A.30b 1 Âşafâ şaf-der-i pâkîze-tebâr-ı ʿîdün
Şa^cd ü ikbâl ile ferhunde vü meymün olsun

2 Maşrık-ı lem^ca-fürüz-i şeref ü ikbâlün
Mafla^c-ı kevkebe-i baht-ı hümâyün olsun

3 Gurre-i Leyle-i Qadr ü şehir-i iclâlün
Rüşen-i bahşı dil ü dîde-i gerdün olsun

4 Düş-ı ʿünvânuna bu atlas-ı nüh-tüy-i felek
Rüz-merre bedel-i hil^cat-ı igsün olsun

5 İnşilâl-ı girih-i saht-ı umûr-ı ʿâlem
Cünbiş-i nâhun-ı tedbirüne merhûn olsun

6 Seng-lâht-ı reh-i temkîn ü vaqaruñ yek-ser
Gayret-i gevher-i dîhîm-i Ferîdün olsun

7 Reşk-i cûdı dil ü destün ile bahr ü kânûn
Şadef-i dâğ-ı bedel la^cl-i ciger-hûn olsun

8 A. 30b, B. 15b, C. 22a, D. 46b

1b sa^cd: mecd B/ ü: -A, C, D

2a şeref ü: şeref-i D

3b Rüşen-i bahşı Rüşeni bahş B

5b tedbirüne: tedbir ki D

7a dil ü destün: dil-i destün B, C

- 8 Tahta-ı sîne-i nâ-şaf-ı ʿadûv hem-vâre
Zîr-i mızrâb-ı dem-i tîguña kânûn olsun
- A.31a 9 Reşk-i mirât-ı dil-i gayb-şinâsuñ her-dem
Keder-i âyîne-i reʿyi Felâṭûn olsun
- 10 Nokta-i şekk-i kitâb-ı vera^c ü perhîzüñ
Mühre-i jeng-i zidâyı dil-i Zü'n-nûn olsun
- 11 Ne kadar var ise kâr-ı veselî endûde-i şûr
Dest-i ʿadlûñ aña mâliş-ger-ı şâbûn olsun
- 12 Nahıl-ı bî-rîşe-i bâğ-ı emel-i bed-h^vâhuñ
Dâi²mâ dest-i hoş şarşar-ı kânûn olsun
- 13 Çâr bâğ-ı dil-i aḥbâb-ı beka-cüyuñdan
Ebedî bād-ı ḥazân rānde-i bîrûn olsun
- 14 Zihn-i düş-vâr-ı pesendûñ her umûrında müdâm
ʿAvn-ı Bî-çûn ile bî-kayd çe vü çûn olsun
- 15 Dâmen-i sâye-nişînân-ı nihâl-i keremûñ
Meyve-i zûd-res-i kām ile meşhûn olsun
- 16 Şîyemâ dest-i felekden dil-i nâ-kām *Münîf*
Bülğâ-i neyl-i emânî ile me³mûn olsun
- 17 Ref^c idüp ḥāk-ı mezelletden anı lûṭfuñ ile
Naşb ile mertebe-i ʿizzete maḥrûn olsun
- 18 Kurtarup dâmenini dest-i garîm-i ğamdan
Vech-i tahrîr ile evşâfuña medyûn olsun

12a bî-rîşe: bed-rîşe B, C

13b ebedî: idi B, C

14b ʿAvn-ı Bî-çûn ile bî-kaydçe vü çûn olsun:

- 19 ʿÖmri oldukça senüñ ferş-i rehüñ itmek çün
Böyle kālā siped-i sīnede maḥzūn olsun
- 20 Ne kadar nukre-i endīşe-i şāfı var ise
Vaşfuña nām-zed-i sikke-i maẓmūn olsun
- 21 Tā dem-i şubḥ-ı kıyāmet bu çerāğ-ı ḥāsuñ
Baht-ı bī-dār ile tāb-efgen-i gerdūn olsun
- 22 Ḥāşılı nuḥbe-i āmālimütz oldur sāyen
Ḥaşre dek cāy-ı penāh-ı dil-i maḥzūn olsun
- 23 Yāverüñ ʿavn-ı Şamed cān ü celālūñ sermed
Müddet-i ʿömrüñ ebed devletüñ efzūn olsun

9

Kaşide-i ʿİdiyye Der Sitayış-i Şadr-ı Aʿzam İbrāhīm Paşa
Feʿilātūn Feʿilātūn Feʿilātūn Feʿilūn

- A.31a 1 Merḥabā gurre-i garrā-yı meh-i ferruḥ-fāl
Hırz-ı bāzū-yi şafā yaʿni hilāl-ı şevvāl
- A31b 2 Nice meh şekl-i dil-ārāsı ufukda görünür
Nīm naḳş-ı eşer-i ḥatm kabūl-ı ʿāmāl
- 3 Nice meh dāğ-ı süveydā-yı zamīr-i imsāk
Nice meh nūr-dih-i başıra-ı berr ü nevāl
- 4 Nice meh zer-ger-i taḳdīr-i ʿarūs-i şevkuñ
Eyledi şaḳ-ı bilürīnine zerrīn ḥalḥāl

19b — B

22a oldur: olupdur C

9 A. 31a, B. 16a, C. 22b, D. 23b

4a Şevkuñ: çerḥuñB, C

4b bilürīnine: billürīnine B, C

- 5 Oldı bu hey²et-i pākīze-nümā-yı meh-i ^cīd
Dāmen-i işrete şābūn u şaḥ-su-yi melāl
- 6 Yāḥud ol mūhre-i şāfı varaḥ-ı işretdür
Buldı anuñla cilā şafha-i eyyām ü leyāl
- 7 Eşer-i feyzi ile cām-ı derūn leb-ber-leb
Neşe²-i şāki ile sāgar-ı dil māl-ā-māl
- 8 Budur ol meh ki iki nev^c-i neşātı ḥāvī
Oldı mānende-i bādām-ı dü mağz-ı iḳbāl
- 9 Biri iḥrāz-ı meşūbāt-ı şıyām-ı ramazān
Birisi devlet-i pā-būs-i ḥudīv-i mifzāl
- 10 Maṭla^c-ı nūr-ı kerem-i ḡurre-i ḡarrā-yı himem
Şadr-ı Aḥmed-şiyem ü şaf-der-i Maḥmūd-ḥıṣāl
- 11 Müsteşār-ı vūzerā mu²temen-i kār-güşā
Maşrıḳ-ı necm-i hüdā zīver-i şadr-ı iḳbāl
- 12 ^cAzdu^cd-devle kerem-kār-ı emīnū'l-millet
Esedü's- şavle cihān-bān-ı ^caẓīmū'l-ef^cāl
- 13 Ya^cnī kim ḥazret-i hem-nām-ı Ḥalīlū'r-raḥmān
Mecma^c-ı ^cadl u ^caṭa cāmi^c-i eştāt-ı kemāl
- 14 O cihān şadr-ı felek-pāye ki çerḫ itse sezā
Raḥşına kevkeb ü mihr ü meḥi zer-miḫ ü na^cāl
- 15 O felek-ḳadr-ı hümā-sāye ki şāyān görünür
Eşheb-i berḳ-i şitābına rikāb olsa hilāl

11a kār: ḥayr B

13b eştāt-ı: eştāte B

15a O: Ol B

- 16 Āf-tāb olsa semendine eger pālāheng
Tā-be-ḥaşr olmaz idi rū-be-reh-ı şavb-ı zevāl
- 17 Ğamze-i şāhid-i ḥulķıyla zahım-dār olsa
Kesb ider ḥūn-ı ʿadū ḥāşiyet-i mütşk-i ğazāl
- 18 Olsa bir yerde eger şarşar-ı tünd-i ğazābı
Sevret-i tābla reh-bürde-i hāmūn ü cibāl
- 19 Kūlı hem ḥālet-i hāmūn idüp hāmūnuñ
Ber-hevā gösterür icrāsını hep zerre mişāl
- A.32a 20 Dīde-i baḥtı nigh-bān olalı dünyāya
Zevķ ü şevķ oldu berāyāya ehemmi eşġāl
- 21 O yegāne reviş-āmūz-i rūsūm-i ʿadlūñ
Şeref-i ṭiyneṭi bundan olunır istidlāl
- 22 Kāfdan kāfa ahālī-i bilād-ı İslām
Oldı ser-dāde-i bālīn-i refāh-ı āḥvāl
- 23 Şarḳdan ğarba deġin fırķa-i illhād oldu
ʿArza-i ṭiġi cezā pā-zede-i ḳahr ü nekāl
- 24 Maşdar-ı ḥayr-ı umūr olmaġıla zātı anuñ
Hāle terciḥ olunur şimdi dem-i istikbāl
- 25 Eşer-i feyz-demi zinde-kūn-i nām-ı kerem
Reşḥ-i ebr-i himemī şeb-nemī bāġ-ı āmāl

17 — B

18a tünd: bend B

19b icrāsını: eczāsını B, C

23b ʿArza-ı: ʿarşa-ı B

25a zinde-kūn-i: zindegen-i B

- 26 Ğazabı hār u has-ı fitneye berķ ü hātıf
Meşrebi gül-çemen-i ʿatıfete bād-ı şimāl
- 27 Luṭfı āyine-i isʿāf-ı merām olmağla
Rū-nümā olmadadır şimdi temennāyı muḥall
- 28 Cebhe-i şāhid-i hulķ-ı seher-i ʿid-i şafā
Ṭurra-ı menķabeti Leyle-i Kādr-i iclāl
- 29 Kıldı bergeşte rüsüm-ı cedeli ʿālemden
Varsa ebḥāşı da ancak o da lafzca cidāl
- 30 Āmed-i erbāb-ı taʿaşşub daḥi seng-i taʿnı
Varsa dīvāne ile kaldı nizaʿ-ı etfāl
- 31 Şadr-ı Cem menķabetā Hātem-i yem-mekrümētā
Ey nesak-bend-i kavānīn-i rüsüm-i efzāl
- 32 Sensiñ ol ʿuķde-küşāyende-i eşķāl-i umūr
K'itdi Hāķ zātuñı mümtāz-ı fūḥūl-i emşāl
- 33 Cünbiş-i nāḥūn-ı tedbīrüne vābeste bütün
İnhilāl-i girih-i kār-ı cemālḥır-i ricāl
- 34 Āb-pāş olmasa feyyāze-i ʿadlūñ dehre
Muntatī olmaz idi nāʿire-i şūr-ı kıtāl
- 35 Oldı mebzūl o kadar ʿātıfeṭūñ ʿāleme kim
Kalmadı dehrde şıķlet-keş-i teklīf-i suʿāl

28a seher: çemen D

29b lafzınca: lafzuñca B

30: — B, C, D

32a eşķāl: esrār B

34b kıtal: kıbāl C

- 36 Hamdü-lillāh beni de kıldı kef-i in^cāmuñ
Vāye-dār-ı ni^cām-ı sābıḡa-ı berr ü nevāl
- 37 Şem^c-i ikbālūne pervāneyüm ey kân-ı kerem
Çün çerāḡ iyledüñ ayakda bırakma elüm al
- A.32b 38 Nā^l-i bülḡa-i nāçiz-i ma^cāş eyle beni
İtdi aḥvālūmi tengi-i ta^cayyüş ihlāl-
- 39 Kendü zu^cmumca za^cim olmaḡı ister göñlüm
Bir nişān ver yedüme tā ola ümmidüme dāl
- 40 Böyle mi eyler idi cilveyi rahş-ı tab^cum
Rişte-i derd ü miḡen olmasa pāyine şikāl
- 41 Kāmet-i vaşfuña ^cidiyye çıkardım ki budur
Yek-şebe bāfte-i deffe-i nessāc-ı ḡayāl
- 42 Tayy-ı takvīm-i süḡan ile Münifā ki degül
Midḡatı kabıl-i gencāyiş-i tūmār-ı maḡāl
- 43 Şıdk u ihlāş ile bu gūne du^cā it ki hemān
Mazḡar-ı ḡüsn-i kabül ide Ḥudā-yı müte^cāl
- 44 Tā ola Fātiḡa-ı ^cidi ḡitām-ı rūze
Tā te^cākub ide māḡ-ı ramāzānı şevval
- 45 Devlet-i ^cizzet ü şıḡḡat müte^cākib her dem
Rūzi ^cid ü şebi Qadr ola ilāḡi her sāl

36a kıldı: itdi A

36b sābıḡa: sābıḡa A, B, C

38a ma^cāş: merām D

42a takvīm: takdim C

43a bu gūne: bir gūne D

10

Ḳasīde-i Ġarrā Der Sitāyiş-i Ḳapūdān Muşţafā Paşa
Fāʿilātūn Fāʿilātūn Fāʿilātūn Fāʿilūn

- 1 Şafvet-i mirʿāt-ı devlet Muşţafā Paşa ki çerḫ
Rüz u şeb ḥāk-ı rehiyle dīdesün tenvīr eyler
 - 2 Ol ḥudāvend-i mükerrerem kim nigāh-ı himmeti
Tude-i ḥākisteri reşk-āver-i iksīr ider
 - 3 Olsa ger ḥurşīd-i reʿyi pertev-endāz-ı süṭūʿ
Çerḫ-i şubḫ-ı şādıķı işrākdan teʿhīr ider
 - 4 Eylese şeh-bāz-ı çāpük-bāl-ı zihni kaçd-ı şayd
Tā çerā-gāh-ı Ḳudūsde ḥʿāhiş-i naḥcīr ider
 - 5 Rifʿat-ı eyvān-ı cāhuñ vaşf iden ehl-i sülḥan
Hem ʿuluvv-ı kaçr-ı gerdün dirse ger takşīr ider
 - 6 Bulsa büy-i müşk-i ḥüsn-i ḥulkınuñ bir şemmesin
Bād-ı ser-tā-ser meşāmın-ı ʿālemi taʿtīr ider
 - 7 Midḥat-ı zātı ḥuceste tıynetiyle rüz u şeb
Ḳudsiyān dībāce-i evrādını taşdır ider
 - 8 İtse tevcīh-i nazar semt-i ḥarīm-i maʿniye
Fevc-i ebkār-ı maʿnī birbirin tebşīr ider
- A.33a 9 Bir murabbaʿ vefkdür terkīb-i vālā ʿunşūrı
Kim dil-i kerr ü beyānı istese teshīr ider

10 A. 32b, B. 9a, C. 14a, D. 32b

1a devlet-i dehr-i B

1b rüz u şeb: rüz şeb A, D

4a çāpük-bāl: çāpük-bān B

- 10 İstese şayd-efken-i endîşesi bir beytde
Şad-hezārān vahş-i mazmūnı der-zencîr ider
- 11 Görmedük böyle vezîrān-ı selefde hâk bu kim
Şîve-i tedbîrini hem cünbiş-i takdîr ider
- 12 Tarfetü'l-^cayn içre mi^cmār-ı nigāh-ı re'feti
Nice vîrān-geşte-i derd ü gamı ta^cmîr ider
- 13 Āşafā çerh-i mücerred şanma Hâk şâhid bu kim
Senden özge bulmadum zaḥm-i dile tedbîr ider
- 14 Sürmeden yüz hâk-ı pāya ben gibi üftādentûn
Kim sentûn gibi dü çeşmûn luṭfile tenvîr ider
- 15 İtdûn ilhyā bendeñi ölsemde bu luṭfuñ yine
Biñ zebān ile giyāh-ı merḳadum takdîr ider
- 16 Şıdḳ-ı kavli gün gibi zāhir Münîfā bendentûn
Āyet-i ihlāşını hâli dili tefsîr ider
- 17 Dil mülâzım olalı der-gāh-ı luṭf u cūdına
Dâi³mā böyle du^câyı devletûn tekrîr ider
- 18 Vaşf-ı zâtı nakş-ı tāk-ı çerh ola tā ehl-i dil
Gevher-i ma^cnâyı zîb-i rişte-i tahrîr ider
- 19 Ola şâbit necm-i baḥtı merkez-i iḳbâlde
Leşker-i seyyāreyi tā kim felek tesyîr ider

11a böyle: asla B, C

13b zaḥm-ı: derdi A

17: — C

19a iḳbāle: ijlāle B

11

Ḳasīde Der Sitāyiş-i Ḳapudān Dāmād Muştafā Paşa
Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- A.33a 1 Bi-ḥamdi-llah o gūne rūz-i bāzār-ı meṭalibdür
Ki çerḫ-i kīne-ver ber-çide dükkān-ı tevā³ibdür
- 2 Ser-ā-pā gerdiş-i maḥşūşdur şimdi mükāfāta
Bu gün va^cd-ı dürüg isnād iden gerdūna ḳā³ildür
- 3 Zer-i ḥurşid ü meh sermāye-i naḳd-kevākible
Felek bāzār-ı kālā-yı kemāle şimdi rāğıbdür
- 4 Huşūşān kim tefārīḳ-i ma^cārif-iştirā^csına
Hudāvend-i hüner-perver dil ü cān ile ṭalibdür
- A.33b 5 Ḳapudān-ı kerem-balḫa cenāb-ı Muştafā Paşa
Ki dest-i cūd-ı gevher-pāşı balḫr-ı kāna ḡalibdür
- 6 Kerīm ü kām-rān ecdād-ı kün āyīn-i iḥsān kim
Dil ü desti hemīşe vaḳf-ı is^cāf-ı me³āribdür
- 7 Hdīv-i ekrem ü emced müşīr-i çerḫ-i mesned kim
Ridā-yı mecd-i ced-ber-ced aña zīb-i münākibdür
- 8 Meh-i burc-i nebāhat zerre-perver neyyir-i devlet
Ki gül-milḫ-i deri dāğ-ı süveydā-yı kevākibdür

11 A. 33a, B. 9b, C. 15a, D. 31b

1b tevāibdür: fevāibdür B

2b va^cd-ı: va^cde C / va^cd-i D

3b bāzār-ı kālā-yı: kālā-yı bāzārı B

6a ecdād: eḫibba D

7b Ridā-yı: Verā-yı B, C

8a neyyir-i: zir ü A

- 9 O kim feyz-i kefi sedd itdi v'ey bu rāh-ı imsāki
Dönüp gerdün geçer ve şimdi semt-i cūda zāhibdür
- 10 O kim her rīze-seng-i bāb-ı vālā-pāye-i cāhı
Sipih-i nūh revāk-ı devlet-i bir necm-ı şāķibdür
- 11 O kim tāk-ı bülend eyvān-ı izz ü cāhına nisbet
Bu ne kāh-ı berīn hem gūne-i beyt-i anāķibdür
- 12 O kim bir rāh-ı āsān açdı şimdi dehr ü kāmā
K'ola rāhı aña āzāde-i kayd-ı mekāsibdür
- 13 O yektā dāver-i iklīm-i bī-pāyān-ı ʿirfān kim
ʿUṭarid şah-ı dīvān-hāne-i fazlında kātibdür
- 14 N'ola pertev gedā-yı şemʿ-i zilmi olsa beyzāvi
Serā-yı ʿilminüñ çün perde-dārı ibn-i Hācibdür
- 15 Dili bāğ-ı neşāt-ābād-ı Firdevs-i hūner-mendi
Aña dūşize-kān-ı fikri etrāb u kevākibdür
- 16 Cihānda zātı eştāt-ı kemāli cümle hāvidür
Eger var ise meçhūli melāhī vü melāʿibdür
- 17 Cihān bir nokta gelmez merkez-i mecd-i eşilinde
ʿUluvv u şānı müstağnī-i terfīʿ-i menāşibdür
- 18 Himem dergāh-ı iclālinde birdür yine çārū-keş
Kerem-pīş-i rikābunda ʿinān-dār-ı ḥabāʾibdür
- 19 İder ağmāzdan kārūñ temāşā ḥüsn-i encāmuñ
Zamīr-i ḥurde-bīni gāyet endiş-i avākibdür

9a itdi: eyledi B, C

9b zāhibdür: vāsibdür B/ vāhibdür D

15a hūner-mendi: şeref-mendi B

19a ağmazdan: ağāzdan B, C, D

- 20 N'ola ābisten-i feyż olsa devriñde zen-i dünyā
Kef-i dūr-pāşi añā gūyiyā şulb-ı terā³ibdür
- 21 Var ol deñlü leāfet zāt-ı rūhānı siristünde
Kim ervāh-ı mücerred bezm-i hāşında muşāhibdür
- 22 Kafā-dār-ı şa^cadet reh-nümā-yı meslek-i tevfik
Yed-i baht-ı kavisi dāmen-i iqbāli şāhibdür
- 23 Ayā revnaķ-fürüz-ı şadr-i düstürinā hem-vāre
Du^cāyı devlet ü iqbāl ki ^cālem-i mevāzibdür
- A.34a 24 Sen ol nāķd-ı nazar rūşen-dil-i hurşid eşersün kim
Ne şavba olsa re³yün münşarif elbette şāi³bdür
- 25 Sen ol ^cİsā-dem āsafsuñ ki bu enfās-ı kudsiye
Saña feyż-i cenāb-ı rūh-baḥş-ı tīn lāzibdür
- 26 ^cAceb mi senden olsa münteşir hem sende hatm olsa
Dilün şems-i kemāle hem meşarık hem meğaribdür
- 27 Metā^c-ı nazmı heft iklīmden sevdā-girān-ı nazm
Demidür gaybetünle cümle şimdi Rūma cālibdür
- 28 ^cAceb mi ben de itsem neşr-i kālā-yı hūner hālā
Muvaffaķ oldum evşāfuñda fahr itsem münāsibdür
- 29 Ben ol Şevket-hayāl u Muhteşem elfaz-ı devrānum
Kerem-cūyān-ı bāb-ı fikretüm ^cUrfī vü Şā²ibdür

20a Nola ābisten-i feyż olsa: Bula ābisten pür feyż B

24: — B, C

26a senden: sende B

26b hem: — A

27a nazm: nesīm B

28b evşāfuñda: evşāfuñla C

29b Sa³ib: Tālib B

- 30 Fűrüg-ı mihır-i ʿālem-tāb-ı nazm-ı hikmet-ānīzem
Mücella-sāz-ı çeşm-i Enverī vü ṭab^c-ı Ṭālibdür
- 31 Nesīc-i deffe-i fikrem maḳāmāt-ı belāğatda
Ḥarīr-i şüretān ʿaşr-ı ḥaşır eyler ʿacāibdür
- 32 Ḥarīm-i ḥāş-ı kudsi maḥrem-i ebkār-ı maẓmūnam
Maşūn-ı ittişāl-i çeşm-i bedbīn-i ecāibdür
- 33 Olaldan cām-ı maẓmūm teşne-balş-ı meşreb-i ʿālem
Ser-ā-pā bī-peristān-ı cihān-şahpāya ṭab^cumdan ,
- 34 Hıdīv-i çār bālīn-i kemālātum ki ṭab^cumdan
Gürüh-ı ehl-i dil mersūme ḥ^vānān-ı mevācibdür
- 35 N'ola bīgāne-i idrāk-ı nādan olsa eş^cārum
Edāsı āşnā ammā meẓāmīni ġarā³ibdür
- 36 Dilüm vīrān-nümādur gerçi ekdār-ı ḥavādişle
Şunūf-ı maʿrifetle līk maʿmūr ü cevā³ibdür
- 37 Münīfā eyle āġāz-ı du^cā söz irdi pāyāna
Ḥitām-ı nazmda zīra du^cā-yı ḥayr vācibdür
- 38 Ola seng-i der-i pīrāye-balş-ı gevher-i iḳbāl
Felek tā kim tefāvütdān-ı miḳdār-ı merātibdür
- 39 Ser-i a^cdāy-ı ġaltān ide zarb-ı tīg-ı iḳbāl
Lisān-ı ḥalkda mādām ʿÖmer v'ey Zeyd-i zāribdür

30b Ṭ ālibdür: Sa³ibdür B, C, D

32b Maşūn: zed-vān B

33a teşne: neş³e B

34a bālīn: pālīn B

35a eş^cārum: aḥvālum D

38a gevher-i: efser-i A

12

Kaşide Der Sitāyiş-i Hekîmbaşı-zāde ʿAlî Paşa
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- A:34b 1 Dāverā bu sefer-i nuşret eşerde her-dem
ʿAvn-ı Hâk reh-ber ü tevfiḳ-i ḳafā-gîrûñ ola
- 2 İtseñ iḳbāl ile her ne ṭarafa ʿaṭf-ı ʿinān
Dest-i taḳdîr cenîbet-keşi tedbirûñ ola
- 3 Var ise ʿuḳde-i düş-vār-ı ʿumûruñ Mevlā
Yed-i ḳudretle küşāyiş diḥ-i teysîrûñ ola
- 4 Fethine muntıḳa-bend olduḡuñ iḳlîm-i ʿAcem
Hep müselleḡ şüde-i ḳabza-ı teşhîrûñ ola
- 5 Fazl-ı Yezdān ile Ġrān degül inşāʾ Allah
Belki Tūrān daḥi ber-gerde-i teşhîrûñ ola
- 6 İnḳıyād ile reāyā-yı ḥavāric cümle
Dāḥili dāʾire-i ḥayṭa-i tahîrîrûñ ola
- 7 Olmayan ṭavʿ ile ser-dāde-i semt-i teslîm
Ṭamaʿ-ı ejder-i şemşîr-i cihān-gîrûñ ola
- 8 Ne ḳadar var ise meʾvā-yı nebāt-ı rafza
Cümle zîr ü zeber-i şādme-i tedbîrûñ ola
- 9 Bulmaya ḥiç rehā uḡsa da ḥayl-i düşmen
Ḳuvvet-i fetḥ ü zafer bāl u per tîrûñ ola

12 A. 34b, B. 13a, C. 38. D. 45b

3: — B

5: — B

6b ḥavāric: civārı C/ inḳıyād ile: inḳıyāda A

7a nebāt: baḡat C, D

9: — B

- 10 Şaf-ı a^cdāya sen āheng-i hücūm itdikçe
Rūh-i şeyheyn-i semā^c-āver-i tekbīrūñ ola
- 12 Cāme-i ʿāfiyet ü hilkat-ı şıhhat-ber-düş
Gerden-i fitne-nigün beste-i zencīrūñ ola
- 13 Kādrūñ ol mertebe ʿālī ola kim çerh-i denī
Evvelīn pāye-der reşk-āver-i tevķīrūñ ola
- 14 Budur ümmīd-i *Münifā* ki Hudā hem-vāre
Şadr-ı şıhhatde muhalled-gede takrīrūñ ola
- 15 Eyledüm zātuñı İbdā^c-ı yed-i hıfz-ı Hudā
Tā dem-i haşr-nigāh-dār-ı maķadīrūñ ola
- 16 Dili mektüb-ı şerīfūñle çü ma^cmūr itdūñ
Dā'imā lūtfuñ ile mażhar-ı ta^cmīrūñ ola
- 17 Olasuñ şıhhat ile rahş-süvār-ı maţlab
Tā ezimmāt-ı taleb sā'ik-i takdīrūñ ola

13

Kaşide Diger Der Sitāyiş-i Müşārün İleyh Vezīr ʿAlī Paşa
Mefʿulü Mefā'ilün Fe'ulün

- A.35a 1 Ey āşaf-ı kām-kār-ı devrān
V'ey şafder-i Cem gulām-ı ʿālem
- 2 Düstūr-i kerem-ver-i mufahham
Dāna-dil ü nīk-nām-ı ʿālem

14a Münifā: Hezārī D

15a İbdā^c: İbdā

13 A. 35a, B. 22b, C. 17b, D. 48a

3 Sensin o müşîr-i muhterem kim
Zâtuñ sebeb-ı nîzâm-ı ʿâlem

4 Vâbeste-i fikr-i şakıbuñdur
Tedbîr-i umûr-ı kām-ı ʿâlem

5 ʿAllāme-i reʿyi şāʾibüñdür
Şahib-nesak-ı nîzâm-ı ʿâlem

6 ʿÜnvân-ı bülend-i nām ü şānuñ
Naz-āver-i kār-ı hām-ı ʿâlem

7 Berķ-i ser-i tîġ-ı tāb-dāruñ
Ber-geşte-kün-i zülām-ı ʿâlem

8 Nāçiz-i habāb-ı bahır-ı cūduñ
Bu künbed-i neyl-fām-ı ʿâlem

9 Hep behre-ver-i mekāriniñdür
Bi'l-cümle bu hāş u ʿām-ı ʿâlem

10 Kıl mülhak-ı bende-gān Münîfā
Ey vaşıta-i merām-ı ʿâlem

11 Çokdan nigerān-ı maqdemüñdür
Bî-fāşıla şubḥ u şām-ı ʿâlem

12 Devletle hemîşe ol cihānda
Pâyende vü müstedām-ı ʿâlem

13 Olsun kalem-i daķı ka-sencüñ
Sermāye-i intizām-ı ʿâlem

4a şakıbuñdur: şakıbdur C

8a Nā-çiz: teḥîr B

12a Devletle hemîşe ol cihanda: Ol devlet ile cihānda dāim C

14

Kaşide Der Sitāyış-i Muḥāfız-ı Bağdād Ḥasan-Paşa-zāde Ahmed Paşa
Fe^cilātūn Fe^cilātūn Fe^cilātūn Fe^cilūn

- A.35a 1 Ne kadar var ise eşnāf-ı hüner dünyāda
 Kıldı peydā Ḥaḳ anı āşaf-ı bî-hemtā
- 2 Nice Āşaf göricek dest-i güher-efşānuñ
 Sîne çāk-ı ğam-ı reşk oldu şadef deryāda
- A.35b 3 Nice Āşaf olamaz bir kolunuñ tāb-āver
 Ḳahrāmān şavletüñe ma^creke-i heycāda
- 4 Nice Āşaf eriyüp lerziş ider çün sîm-āb
 İtse tevcîh-i nazār lıışm ile ger fûlāda
- 5 O cihān-bān-ı felek-pāye ki zātıdur olan
 Māye-i fahr ḥilāfet-kede-i Bağdāda
- 6 O şaf-ārāyı mağazî ki ser-i tîğinedür
 Kısım-ı cünd-i melāi²k mele-i a^clāda
- 7 O civān-baht-ı kavî tālî^c-i sa^cd-ahter kim
 Her ne emr itse kazā temşiyete āmāde
- 8 O kerem-kār-ı sehā-pîşe-i deryā-dil kim
 Luṭfı gencîde degül dā²ire-i ta^cdāda
- 9 Ebr-i midrār-ı kerem şārim-i muğvār-ı himem
 Mazhar-ı sırr-ı hikem maşdar-ı ḥarḳ-ı ^cĀde

14 A. 35a, B. 19b, C. 27b, D. 34a

3: — B

3b ma^creke-i: ma^cşer-i A

6a O: Ol B

8b tādāda: Bağdād'e B

9: — B

- 10 Şaf-der-i ƙal[°]a-küşā Hāzret-i Aḥmed Paşa
Ki odur nā[°]ire-i şūrı müdārā iḥmāda
- 11 O nesak-balş-ı ƙavān-ı kerem kim virdi
Farṭ-ı incāzı ḥalel ƙā[°]ide-i mu[°]tāda
- 12 Kār-perdāz-ı [°]adālet ki nemā virmededür
Āb-ı şemşiri ile gül-şen-i [°]adl ü dāda
- 13 Kām-balşā-yı semāḥat ki zamānuḥda bütün
Oldı işkeste-dilān gā[°]ileden āzāde
- 14 Leyş-i miḳdām-ı ney-istān-ı mehābet ki [°]adū
Görse ger şavlet-i şirānesini rü[°]yāda
- 15 Kapanup revzene-i çeşm-i ḥayātı nūn-ba[°]d
Kala peygüle-i zulmet-kede-i meşvāda
- 16 Devr-i cūdında felek mürde-dilān-ı fakra
Var mı cānı bulma şive-i nā-bercāda
- 17 Olalı dehrde ser-çeşme-i ḥükmi cārī
Kalmadı gerd-i fiten sālhire-i ḡabrāda
- 18 Kār-ger-i ḥükim-i mutā[°]ı o ƙadar [°]ālemde
Olsa ger rābiṭa-perdāz-ı vifāḡ azdāda
- 19 Āb ile āteş olur dest-i be-hem-dāde-i şulḥ
Hem gelür ḥāşiyet-i ḥāk-i nihād-ı bāda
- 20 Re[°]yi hem-cünbiş-i aḥkām-ı ƙazā olmaḡ ile
Oldı mecbūr her emrini felek icrāda

11: — B, C, D

13b oldu: ola D

14b ger: geh C

- 21 Rîze-seng-i der-i iqbâli maḥaldür olsa
Gevher-i femme-fürüz efser-i isti^cdâda
- 22 Pās-bāndur nazarı memleket-i İslāma
Ḥaşm-ı cāndur seferi şîrzime-i ilhāda
- 23 Fîtneden ^cālemi pāk itdi çalup şemşîri
Eşkiyā-yı ^cArab u t̤ā²ife-i Ekrāda
- 24 Dest-i taḳdîr cibiliyyet-keş-i iqbālidür
^cAzmda rezmd e muḥtāc degül imdāda
- 25 Olsa ne şavba kemer-bend-i ^cazîmet lā-büdd
Görinür fetḥ ü zafer merḥale-i ^cülāda
- 26 ^cĀlemi re²feti şāmil o ḳadar kim farazā
Bez̤l-i ser-māye-i ^cadl eylese bir şahrāda
- 27 ^cAḳd-i peyvend-i muvālāt içün ol yerde olur
Şîr-i ner ḥāṭib-i ebkār-ı gāzāl-i mādā
- 28 Ḥātem-i menḳabet-efrüz-ı vezāret kim azdur
Zāt-ı pākinde olan gevher-i isti^cdāde
- 29 O kirāmı gülher-i şaf-dilüñ olmağla
Ṭab^cı ālāyiş-i ekdār-ı zunūndan sāde
- 30 Genc-i bād-āver-i ḡaybîden irer imdādı
Bez̤lî mevḳūf degül sâniḥa-i îrāde

23: — D

27: — B

28 azdur: orada B

29a O kirāmı: o girāyı B

- 31 Sāye-endāz-ı şeref oldığı kişverde ğamuñ
Zümre-i ehl-i dile cānı mı var bî-dāda
- 32 Kām-rān ol kadar erbāb-ı sūhān devrinde
Luṭf ile kimse getirmez hulefāyı yāda
- 33 Turra-i şāhid-i ahlākına ʿālem hayrān
Şīve-i reʿyine idrāk-ı hıred dil-dāde
- 34 Hātemiyyü'l-küremā şaf-der-i Haydar-rezmā
Ey olan ʿāṭıfeti ḍarb-ı meşel dünyāda
- 35 Sensiñ ol gevher-i yektā-yı seḥā kim birdür
Zātuñ eşnāf-ı vezīrān-ı kerem-fermāda
- 36 Sensiñ ol kehf-i ümem kim ḥaşem ü dārātuñ
Görmedi kimse ne İskender ü ne Dārāda
- 37 Hāḳ bu kim olmadı eslāf-ı selāṭīn mālīk
Bir cenābuñ gibi destūr-ı kerem muʿtāda
- 38 Olmaduḳ ḳalmadı hīḳ behre-ver-i mekrümetüñ
Ḳābil-i ḥaşr degül zābıṭa-i iḥşāda
- A.36b 39 Ḳalmadı bir dil-i vīrān-şüde maʿmūr itdüñ
Oldı luṭfuñ nice vīrānı medār-ābāda
- 40 Ben de ümmīd-i müdāvā ile arz eyleyeyüm
Zahm-ı nāsūr-ı dili pīş-geh-i vālāda
- 41 Ser-i mihr-i felek itdi taḳazā-yı vüceb
İrtikāb-ı sefere böyle dem-i sermāda

31b ğamuñ: felek B

35a seḥā: seḥavet B / zemīn D

41a ser-i mihr-i felek: serd-i mihr-i felek B/ mihr-i-yi: mehdi-yi C

41b böyle: bula B

- 42 Āsafā şıdkımı Allah bilür kim göreli
Bu şabāhatla yüzün tā Halebü'ş-şehbāda
- 43 Maḥmidet-gūy ü şenā-h^vānuñ olup zammın itdüm
Midḥat u menḳabetüñ şām u seḥer evrāda
- 44 Ġā'ibāne nice demdür ki derūnumda idi
İtse tevfiḳ-i mülākāt-ı Hudā dünyāda
- 45 Minnet Allāha zafer-yāb-ı azīnet oldum
Cānib-i ḥıttā-i Bağdād-ı behişt-ābāda
- 46 Raḥş-ı endişeme kim şevḳ-i medīḥüñle birāz
İtdüm irḥā-yı 'inān cılve-geh-i ma'cāda
- 47 Pîş-keş çeksem olur 'arz-ı hünerden soñra
Şā'ir erbāb-ı sūḥan-veş anı ḥasbe'l-'āde
- 48 Buldı ḡāyet sūḥan āḡāz-ı du'ā kıl Münifā
Diye āmīn sürüşān-ı mele-i a'lāda
- 49 Tā ki mi'mār-ı nigeh-bānī-i ḥükkām ü vülāt
Ola tarḥ-efgen-i 'ūmrān bu ḥarāb-ābāda
- 50 Ḥanedān-ı keremi ḥaşre dek olsun ma'cūr
'Ömr-i bī-ḡāyet ü esbāb-ı neşāṭ āmāde

43a zamm: ḡam B

46b ma'cāda: mu'tāda D

49b ḥükkām: aḥ kām B

50b ḡāyet ü: ḡāyāta B

15

Kaşide Der Sitāyış-i Muḥāfız-ı Hemedān ʿAbdu'r-raḥman Paşa
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- A.36b 1 Āşaf-ı şaf-meniş-i māl-ı sipilr-i dāniş
 Maʿden-i dāver-i ḥuş maḥzen-i fazl ü ʿirfān
- 2 Dāver-i pāk-siyer şîr-i ney-istān-ı hūner
 Nuḥbe-i nevʿ-i beşer merdüm-i çeşm-i ʿayān
- 3 Şaf-der-i Cem-a ʿazamet maşdar-ı ʿadl u naşafet
 Qāhramān-menḳabet İskender ü Dārā-ʿünvān
- 4 O kirām-ı güher olmağla teraḥḥunda ʿālem
 Eylemiş Ḥaḳ ʿilim-i zātunı ʿAbdu'r-raḥman
- A.37a 5 Ohümā-sāye kerem-perver-i gerdün pāye
 Ki bulunmaz aña himmetde ʿadīl ü akrān
- 6 Āşafā sensiñ o dādār-ı ʿadālet-perver
 Oldı zātun o kadar vāşıta-i emn ü ʿemān
- 7 Oldı āsüde gürüh-ı züʿafā devründe
 Dār-ı emn oldı yine ḥıṭṭa-ı pāk-i Hemedān
- 8 Ḥavza-ı ḥükm-i şerīfünde Hudā ʿalīmdür
 Gördigüm cümle reʿāya vü berāya destān
- 9 Şıdk-ı ihlāş ile dergāh-ı Hudāya el açup
 Her biri böyle iderse ki duʿā ez-dil ü cān

15 A. 36b, B. 21 b, C. 29a, D. -

1b dāver-i ḥuş: dād u ḥeş B/ dād-ver-i ḥeş C

9a ihlāş ile: ihlaşla C

- 10 Sen de āgāz-ı du^cā ile *Münifā* tā kim
Diye āmīn feleklerde melekler her ān
- 11 Sāye-i devlet-i iḳbālūnī Mevlā itsün
Mültecā-yı zü^cafā merci^c-i ḥācet-mendān
- 12 Āb-ı şemşīri ide gül-şen-i ^cadl ü dādı
Dā³imā ḥurrem-i āsūde asīb-i ḥurmān

16

Der Vaşf-ı Şeyhü'l-islām ^cAbdullah Efendi Bā-Semā^cü'l-Kitāb
Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

- A.37a 1 Ey melāz-ı şudūr-ı vālā-cāh
İftihār-ı nazā³ir ü eşbāh
- 2 Ey medār-ı viḳāye-i taḳvā
Zīb-i şadr-ı şerī^cat ü fetvā
- 3 Reh-nümā-yı hidāyet ekmel-i dīn
Mültekāyü'l-baḥr-ı füyüz-ı yaḳīn
- 4 Zav³-ı mişbāḥ-ı nūr-i Rabbānī
Dürr-i pāk-i muḥīṭ-i bürhānī
- 5 Naḥl-ı pīrā-yı ravzatü'l-āhyār
Remz-dān-ı netāyic-i efkār
- 6 Nūr-ı şemsü'l-ma^cārif ü ^cirfān
Āf-tāb-ı meşārīḳ-ı ittikān

A. 37a, B. 22a, C. 29a, D. 33b

1a vālā-cāh: ola cādeh D

5b netāyic-i efkār_netayicü'l-efkār C

- 7 Kāşîf-i ma^czîlât vâhî-i celîl
Nükte-dân-ı me^câlimü't-tenzîl
- 8 Sensiñ ol cevher-i mahzen-i rāz
Âşnā-yı delāi³l-i i^ccāz
- A.37b 9 Sensiñ ehl-i kemāle ğavs ü zahîr
Sensiñ ehl-i dile mu^caz ü maşîr
- 10 Tab^cuñ enmuzec-i veķāyıkdur
Fikretüñ mevc-i baħr-ı rāyıkdur
- 11 Himnetüñ bende-gāna kâfiyedür
Re'fetüñ haste-gāne şāfiyedür
- 12 Sözlerüñ hep hulāşa-i ğüftār
Menh ü cüd-ı Ĥazret-i Ğaffār
- 13 Hep işārāt-ı ^cilm ü irfāndur
Her beyānuñ ^culūma mizāndur
- 14 Çıkarup şurre-i fetāvādan
Dalı kenzü'r-rümüz-ı ma^cnādan
- 15 Eyledüñ kâi³nāta neşr-i dürer
Oldı kâfi cihāna ser-tā-ser
- 16 Der-i fażluñdan eyler ehl-i kemāl
İltikāt-ı zahîre-i ^cāmāl
- 17 Baña da olsun ey penāh-ı enām
Dergehüñ enfa^cü sâ³il-kām

8b i^ccāz: emcāz B

9: — B, — D

12b Menhü: Remh ü B/menh-i cüd C, D

13b beyānuñ: binānuñ C

- 18 Minnet Allaha bu dil-i nālān
Oldı minhāc-ı sa'cyde pūyān
- 19 Eyledi dilde kādīyü'l- hācāt
Tarḥ-ı muştālīkem-i esās-ı luġat
- 20 Hāzret-i ma'ni-i kerīm-i mucīb
Kıldı ahlāk u nuṭkuma tehzīb
- 21 Beni bir münye ile şād eyle
Fā'iz-i ğunye-i murād eyle
- 22 Gel Mūnīfā du'āya aç deheni
Eyle telhīs ü muḥtaşar sūḥamı
- 23 Hıfz ide Hāḫ vüçüd ü pūr cūdın
Vire 'izziyle cümle maḫşūdın
- 24 Daḫi necl-i necībi ola müdām
Tūl-ı 'ömr ile nuḫbe-i-eyyām
- 17

Der Vaşf-ı Manşūrī-zāde 'Abdullah Efendi Kādī-i Haleb
Mef'ulü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- A.38a 1 Minnet Hudāya k'eyledi bir zāt-ı emcedi
Pīrāye-balḫ-ı mesnedī şer'ī-i Muḫammedi
- 2 Bir müktezā-yı ḥükm-i kazā ḫıṭṭa-ı Haleb
Oldı o zātı ekremüñ aḫşā-yı merşadı

18b sā'cyde: sa'cyden B

20b ahlāk ü: ahlāka C/tehzīb: tendīb B

24a daḫi necl-i: dil-i baḫli B

17 A, 38a, B. 21a, C. 30b, D. 35b

- 3 İtdi Hudā kudūm-ı meyāmīn-lüzūmını
Şehbāya pāye-balğ-ı nīzām-ı mü³ebbedi
- 4 Haylū zamāndur olmadı maḥmiyye-i Haleb
Bu mertebe müşādīf-i ikbāl-i sermedī
- 5 ^cĀlem bu deñlū olmadı ser-şār-ı inbisāt
Baş ideli Hudā bu baş-ı mümeħhedī
- 6 Virdi hele ġayāhib-i bī-dāde inķılāb
Ol neyyir-i şeri^cat-ı ġarrāyı Aḥmedi
- 7 Ol kim hemīşe şākile-i şāri^c üzredür
Cārī olan kavā^cid-i ḥükm-i mü^ceyyedi
- 8 Ol kim kemāl-i cāzibe-i ittikā ile
Ḥuddām-ı maḥfil itdi nüfūs-ı mücerredi
- 9 Ol kim benān-ı dānişi āsān ḥall ider
Eşkāl-i her ġavāmız-ı emr-i mu^caķķadı
- 10 Ol kim yedinde ḥāme-i ḥikmet-nüvīsidür
Faşl-ı muḥāşım-āne ḥisāb-ı muḥaddedi
- 11 Taḥrīr-i zū-fünūn geh-i mizmāri fazlda
Olmuş kemiyyet-i tab^ca muḥtaş ser-āmedi
- 12 ^cAllāme-i zamāne ki Kerrūbiyān ider
Vaşf-ı kemāl-i zātını pīrāye-i nedī

3b mü^cebbedi: müeyyedi B

4a maḥmiyye: maḥruse B, C

6a inķılābı: inķilāk C, ittīlāk D

9. — B

10b Faşl: fazlı B

11: — B, D

11a zū-fünūn: füzūn C

- 13 Hāmī-i ictimā^c-i ferīk-i hüdā-refīk
Māhī-i ibtidā^c-i eşimān-ı mu^ctedī
- 14 Hem-nām-ı hāzret-i şeref-endüz-ı ıstıfā
Kim Ka^cbedür gürüh-ı ser ü şāna mesnedi
- 15 Ol fāzl-ı yegāne ki Fārābī-i Fehīm
Nisbetle fāzl u fehmine bir tıfl-ı mübtedī
- 16 Faşl-ı maḳālī mānī^c-i aḡyār-ı ekşerī
Hadd-i kemālī cāmi^c-i efrād-ı evḫādı
- 17 Nuṭkı netice-dād-ı ḳazāyā-yı ʿālemī
Zātı meʿāl-i nükte-i nazmūn-ı erşedi
- 18 Tab^cı ki genc-i gevher-i nā-yāb-ı ḡaybdur
Ol gencüñ oldı hāmesi tebyīn-i esvedī
- 19 Pervīn ferāʿid-i der-i nazmuñ göreydi ger
Çekmezdi silk-i nazma leʿāl-i munazzedi
- 20 Hayyām aña tarīk-i rübā^cide muḳtefī
Vāz^c-ı nızām-ı şiʿrine Selmān muḳtedī
- 21 Terkīb-i cevher-i sūḫanı reşk-i ʿUnşurī
İksīr-i nazmı zerd-kün-i rüy-i ʿascedī
- 22 Zıkr itse nām-ı Şāʿib-i merḫūmı nazımda
Tekrār rahm-i māder olur aña merḳadi
- 23 Yenbū^c-ı fāzlı reşk-i zülāl-i cibāl ḳamer
Maḫsūd-ı kāndur kerem-i sālḫa-i yedi

14a ıstıfā: Muştafā B

17a Nuṭkı netice: naʿātını nice B

20b şiʿrine: şuʿyuna B

23b yedi: bedi B

- 24 ʿİffet o deñlü lâzime-i iştigālidür
Teʿşîş ider meʿâşîr-i ẖeyfūr-ı Ezhedî
- 25 Ger olmasa delālet-i engüşt-i hāmesi
Lafz olmaz idi rāh-ı maʿānide mühtedî
- 26 Yektā-süivār-ı ʿarşa-i fazlā hüner-verā
Ey şinf-ı ehl-i fiṭnat u ʿirfānuñ erşedi
- 27 Sensiñ o maḥz-ı ʿâṭıfet-i Kird-gār kim
Luṭfuñ ḥadīka-i emelüm ḥurrem eyledi
- 28 Teʿşîr-i şevk-i medḥüñ ile bezm-i fikrümüñ
Raḳs-āver olsa n'ola ʿizārā-yı harradı
- 29 N'ola hevā-yı medḥde ʿAnkāyı Kāf-ı dil
Zîr-i cenāha aṣlā bu ḳāḥ-ı müşeyyedi
- 30 Vakt-ı şürü^c-ı ḥayr du^c-adur birdem *Münîf*
İt dest-i ḳalbi ḥalka-zen-i Bāb-ı İzedi
- 31 Ola hemîşe mesned-i şıḥhatda tā ebed
Zāt-ı kerem ü ʿâṭıfet-āmüz-ı emcedî
- 32 Zıll-efgen-i mefārik-ı nazm-āverān ola
Bāl-i hü mā-yı ṭalī^c-i meymün u es^cadı

24a iffet: Himmet B

26b şinf-ı: zaf-ı A/ şaf-ı B, D

30a Münîf: Hezāri D

18

Der Vaşf-ı Rāşid Efendi Kādī-i Haleb

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- A.38b 1 Hudāya minnet esbāb-ı kerem ol deñlü vākīdür
Ki devr-i çerh vakf-ı kār-sāzī-i telāfidür
- 2 Bu demdür muntehā-yı cem^c-i ğam dillerde zīrā kim
Kemāl ü ma^crifet ^cillet-resān-ı inşirāfidür
- A.39a 3 Sipih-r-i keç-revüñ şimden gertü ser-cümle-i kārı
Kazā-yı māmezā-yı i^ctidā vü i^ctisāfidür
- 4 O deñlü itdi kaṭ^c-ı pāye-i Samī-hüner şimdi
Refū-yi ceyb-i gerdün rīze-i çāk-ı hufāfidür
- 5 Binā-yı ^cizz ü ikbālūñ dem-i tarşīf-i tarhıdur
Esās-ı zıll-i idbāruñ zamān-ı intisāfidür
- 6 Hemül-i kām ile zarf-ı tenezzül lağv ü bī-cādür
Huşul-i feyz ile terkīb-i istiğnā izāfidür
- 7 Vefā ma^ccūnı rāyic ol kadar kim şimdi hūbānuñ
Dil-i sengīni zīr ü mekk-i vaşında işāfidür
- 8 Ācūz-i mihnetüñ oldı güsiste kayd-ı ma^cḳudı
^cArūs-ı zevḳ u şevḳuñ ba^cd ez-īn sūr-ı zifāfidür
- 9 Felek ta^cmīm-i lutf itdi huşuşān ehl-i ^cirfāna
Keremle vefḳ-ı dil-h^vāh-ı maḥāl üzre mükāfidür
- 10 Kemāl-i şa^cd tālī^c şöyle kim cezā-yı ezdāduñ
Taşavvurla felek terkīb-i bendi i^ctilāfidür

- 11 Fezāyā-yı ğam oldı müntic-i ĩcāb-ı āsāyış
Meʿāl-i dehr-i dün gerçi maʿnāya münāfidür
- 12 Sipihrüñ doğrusı āheng-i lutf u himmeti hālā
Uşul-i devr-i nā-hem-vārunuñ cümle hılāfidür
- 13 Cihān her gūşe nüzheb şıyyemā maḥmīye-i şehbā
Ricālü'l-ğayb-ı ʿadlün şimdi cāy-yı iʿtıkāfidür
- 14 Bu rüḥaniyyet aña lık bir zātı ḥıred-mendüñ
Zimām-ı ʿazminüñ teʿsīr-i yümm-i iniʿtāfidür
- 15 O kim infāz-ı aḥkām-ı kazāda fazl u ḥasminuñ
Kazā teslīm ile gerdn-i pīş-i iʿtirāfidür
- 16 O kim rāyet-firāz-ı şerʿ-i Yezdān oldıĝı şehrüñ
Livā-yı ʿadl-i teʿbīd üzre munzam ü müzāfidür
- 17 Edīb-i nükte-perver nāzım-ı ʿıkd-ı güher kim çerḥ
Vecīz-ı fazlunuñ bir naṭʿ-ı jengārı ğılāfidür
- 18 Ne bu mülk-i cihānuñ kādī-i maḥrüse-i Şehbā
Ki bezm-i Kaʿbe-i şerʿüñ maḥall-i ezdülāfidür
- 19 Cihān-ı ercümend-i Ḥazret-i Rāşid Efendi kim
Ḥudūd-ı ʿālem-ı maʿna muḥāt-ı küh-i Kāfidür
- 20 O zīb-efzā-yı bālā ḥāne-i şerʿ-i muṭahhar kim
Ser-i ʿişmet daḥıl-i zīr ü dāmān-ı ʿizāfidür
- A.39b 21 O resm-ārā-yı nazm u neşr kim meşşāta-i kilki
ʿArūsān-ı ḥayālüñ çehre-perdāz-ı ḥufāfidür

- 22 O kuṭb-ı ma^crifet kim āstān-ı ^cilm ü ^cirfām
Serāyā-yı sūrūṣ-i ^cālem-i ğaybuñ muṭāfıdur
- 23 O Sāmi-rütbe naḳkād-ı hūner kim bezm-i hāṣımuñ
Gürüh-ı Kudsiyān ḥasret-keş-i zevk-ı ṭavāfıdur
- 24 Kelām-ı ƣalīb-ı huşk-i kemāle rūḥ-ı şānidür
Edā-yı pākı gül-zār-ı ḥayāle āb-ı şāfıdur
- 25 Velīd-i ḥuld-ı fıtnat şāhid-i nazm-ı dil-ārāsı
Kilīd-i genc-i ḥikmet ḥāme-i feyz-iḳtirāfıdur
- 26 Ne deñlü var ise eşkāl-i pıç-ā-pıç ^cālemde
Heme vābeste-i ḥall-i zamīr-i mū-şikāfıdur
- 27 Var ol deñlü tesettür ḥarrad-ı mazmūn-i ḥāşibde
Ki ervāh-ı melek daḥi ḥarīs-i inkişāfıdur
- 28 Nesīm-i ḥulḳ-ı neşr-i bŷy-i ūlfet itdigı deştüñ
Hüner ber-ter ta^cab-ġir-i ğazālān-ı za^cāfıdur
- 29 ^cAceb mi olsa bī te^ssīr-i les^c-ı erḳam-ı bī-dār
Füsün-ı kilki ta^cbīr-efken-i ta^cm-ı za^cāfıdur
- 30 Tef ü tāb-ı sitem kim muḳtezā-yı ƣahr-ı ^cadlıdür
Leb-i cām-ı kerem kim feyz-yāb-ı irtişāfıdur
- 31 O eşrār-ı zamānuñ tāb-ı fersā-yı ƣavāsıdur
Bu bīmār-ı belāya māye-baḥşā-yı ^cavāfıdur
- 32 Semīm-i ṭurra-i ḥulḳı ile farṭ-ı te^seşşürden
Nesīm-i ḥayra ser-āvāre-i deşt ü feyāfıdur
- 33 Ayā mesned-ṭırāz-ı ma^cdelet kim reh-ber-i re^syüñ
Umūr-ı ^cālemüñ ṭaşvīb-i sāz-ı inhirāfıdur

- 34 Sen ol t̄āb-āver-i a^cbā-yı z̄ībā-yı şerī^catsuñ
Ki z̄ātuñ h̄alka maḥzā lutf-ı Hallāk-ı mu^cāfıdur
- 35 Sen ol lezzet-şinās-ı cām-ı lebrīz-i ḥükümsüñ kim
Zülāl-ı cū-yı kevşer-teşne-i derd-i şaḥāfıdur
- 36 Görinmez gerd ü guşsa şimdi mir²āt-ı zamā²irde
Fürüg-ı tal^catuñ zulmet-livā-yı inkisāfıdur
- 37 Olaldan muktefī-i dehr-vān-ı dādī-ı vaşfuñ
Bu maṭla^c lem^ca-ı t̄āb maşrıḳ-ı sebk-i ḳāvāfıdür
- 38 Göñül bir şeh-levendüñ ^caşık-ı şıdk ittisāfıdur
Ki ceyş-i fitne pīrāmen penāh-ı iktināfıdur
- A.40a 39 Hücüm-i ğamdan āsūdeder-i mey-hāne ḳalmışdı
O da medḫul-ı zülhād oldı şimdi Fīhi māfıdır
- 40 Nümū-dār-ı bahār-ı vaşldur ḥaṭṭuñ dil-i zāra
Zimāmdur nahl-i ḥüsnüñ çeşm devr-i iftiṭāfıdur
- 41 Ümīd-i evvel-i derd-āşnāyı hicre derd olmaz
Cevāb-ı ye²s olsun derd ü peh yārı şāfıdur
- 42 Nücüm u kehkeşān ḳatma bu nazma reşkden çerḫüñ
Hezārī sīnesinde cā-be-cā dāğ u şikāfıdur
- 43 Murād-ı küşte-gīr-i ḥāmenüñ şaḥn-ı temeddühle
Biraz iznüñle ^carż-ı cilve-i lāf ü güzāfıdur
- 44 O yār-ı lā-mekān pervāz-ı isti^cdād-ver-i ṭab^cum
Ki ^canḳā-yı hüner lerzān-ı bīm-i ihtitāfıdur
- 45 O deñlü seyr-i çeşm-i ḥān-ı yağmāyı sülḥandur kim
Dehān-ı sāğar-ı ma^cnī keder-nāḳ-ı ^cayāfıdur

- 46 O ğavvās-ı muhîṭ-i ma^crifetdür zihn-i çālākum
Ki hep sâhil-nişînân mest-i feyz-i iğtirâfıdır
- 47 Hâkîm-i fikretüñ şimdi riyâzet-hâne-i dilde
°Aşâkır havâs-âmîz evşâfuñ kefâfıdır
- 48 Dil ol hasbî du^câ-güy-ı devâm-ı rif^catüñdür kim
Hemân nîm-i nigâh-ı iltifâtuñ aña kâfîdür
- 49 N'ola itsem ser-âğâz-ı du^câ çün nisbet-i eslâf
Hıtâm-ı nazmda resm-i du^câmuñ istînâfıdır
- 50 Hemîşe in^cidâm-ı zulmet-i hüsran için tâ kim
Bu ne fânüs-i mînâ tâbiş efrûz-i telâfîdür
- 51 Şabâh-ı haşre dek olsun fûrûzân şem^c-i ikbâli
Derûnuñ bu du^câ-ı nûr-ı mektûb şığfâfıdır

19

Tebrîk-Nâme-i Kâdî °Asker-i Şadr-ı Anadolı
Mefûlû Fâ^cilâtü Mefâ^cilü Fâ^cilün

- A.40a 1 Perdâz-ı çehre-i naşafet kân-ı mekrûmet
Mesned-tırâz-ı ma^cdelet-ârâyiş-i cihân
- A.40b 2 Kutb-ı medâr-ı fâzl-ı hüner nuhbe-i beşer
°Allâme-i huçeste-siyer seyyid-i zamân
- 3 Hem-nâm-ı hâzret-i şeh-i evreng-i ıstıfâ
Seccâde zîb-i şer^c-i hudâvend-i ins ü cân
- 4 Ol kim sezâ-ver-itse zamâna vücûh ile
Şadr-ı Anadolıya kudümüyla imtinân

- 5 Ol kim yedinde hāme-i ejder-nümāsıdur
Gencīne-i şerīʿat-ı ğarrāyā pās-ban
- 6 Ol kim olurdu dergeh-i faẓluñda perde-dār
Olsaydı ibn-i Hācib eger zinde bī-gümān
- 7 İtse Fenārī pertev-i ʿilminde iktibās
Ṭabʿı olurdu reşk-i meşābīḥ āsmān
- 8 Kilki süver nigār-ı şanem-hāne-i bediī
Takrīr-i rūḥ-ı kālīb-ı efsūrde-i beyan
- 9 Çalāk o deñlü peyk-i hayālī ki olamaz
Sürʿatde añā berķ-i sebük-seyr-i ʿemʿinān
- 10 Ger bũ-yı dil-keş-i ḥam-ı ğīsũ-yı ḥılķatũñ
Bir şemmesin getirse şabā Çīne armağan
- 11 Lebriz-i ḥũn olurdu dil-i ʿāşıkān gibi
Ṭāb-ı ḥasedle nāfe-i müşkīn āhuvān
- 12 Olmazdı rũ-be-rā-i zevāl-i berāḥ eger
İtseydi mihr-i kevkeb-i baḥt ile iktirān
- 13 Hiç görmedük kuḍāt-ı ʿasākirde ḥaķ bu kim
Böyle vücūd-ı pāk-ı kerem-kār u kār-dān
- 14 Teʿyid-i Ḥaķla rey-i işābet-i rehini şan
Emr-i kazāda ḥilm-ķaderle ider rehān
- 15 Başla duʿā-yı devletine şıdķ ile *Münif*
Āmīn disün ḥulūşla cündī-i ķudsiyān
- 16 Olsun hemişe devlet-i iķbāl-i zātına
ʿAyn-ı ināyet-i şamediyyet nigālī-bān

20

Der Sitāyiş-i Mühür-dār-ı Şadr-ı ʿAlī

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- A.40b 1 Mühür-dār-ı güzīn-i āşaf-ı devrān ki Hāḡ kılmış
Hünerle cevher-i zātın nigīn-i Hātem-i ikbāl
- 2 O mihr-i ʿālem-efrüz-ı himem āğāz-ı ekrem kim
Anuñ zātında hatm olmuş şunūf-ı himmet ü efzāl
- A.41a 3 Şafā-yı tiynet-i mahtūme-i tabʿında rüşendür
Nukūş-ı kār-gār-ı ʿālem-i endişe bī-eşkāl
- 4 Muşaffā ol kadar levh-i zamīri kim olur aña
Nümāyān evvel ü hāl ü hitām-ı mihr-i istikbāl
- 5 Aña mülhr-i Süleymān-veş musahḡhardur ki bezmiñde
Pezīrādān-ı maʿnā cemʿ olur iylese fi'l-hāl
- 6 Kerem-kārā Münifā bendenüñ dest-i telaṡtufla
Dehān-ı ḡāhiş-i āmāline ur mülhr-i istiḡşāl
- 7 Ben ol kem-keşte rāh-ı maṡlūbum her giz delīlim yok
Mişāl-i ḡalka-i ḡātem ḡam itdi ḡāmetüm çün dāl
- 8 Sentüñ ben mihr-bān-ı ehl-i tabʿ oldıḡıña itdüm
Fürüg-ı mihr-i rüyüñ nermi-i rüyüñla istidlāl
- 9 Ola zīr-i nigīn-i ḡükm-i baḡt-ı ferruḡ āşaruñ
Ḥudūd-i ḡıttā-i ikbāl-i devlet kişver-i āmāl

20 A. 40b, B. 23a, C. 30a, D. —

1a kılmış: itmiş C

3b endişe bī-eşkāl: endişeyi eşkāl C

4b evvel ü hāl: evvel-i hāl B, C

5a bezminde: bir bende B

5b iylese: itse ger B

7b ḡātem: mātem C

21

Kaşide-i 'İdiyye Der Şenâ-i İbrâhîm Paşa Merhûm
Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'îlû Fâ'ilün

- A.41a 1 Öpdüm ol âfetüñ lebini rûze-dâr iken
Bozdum yine mühürlü 'akîdeyle şavmı ben
- 2 Dikmiş o şûha süzen-î gülli ne hoş kabâ
Maḥfûz-ı dîde-i bed-i aḡyâr ola diken
- 3 Semmûrî dâmenin yakalarsak ol âfetüñ
Düş ayaḡına başla tez elden du'âya sen
- 4 'Akd-ı lisân imiş tûtalum rûze ḡ'âhişi
İmsâkı ḡo efendüm amân 'İddür gelen
- 5 Kalyonci bir bütûn nigeh-i serv-i 'âlemi
Ammâ beni o ḡamet-i şimşâddur seren
- 6 Şaldı fûrûḡ-ı 'âleme ḡurşîd ṭal'atı
Çün luṭf-i bî-dirîḡ-i kerem-kâr-ı mu'temen
- 7 Ol ḡurre-i ümîd ki gül-mîḡ-i bāmıdur
Reşk-âver-i kevâkib ü dâḡ ü dil-i püren
- 8 Ol şafder-i hizebr-i şalâbet ki rezmdede
Tâb-âver olamaz aña Rüyînten ü Peşen
- A.41b 9 Hem reng-i ravza-ı himemidür riyâz-ı 'Aden
Hem şeng-i gevher-i keremidür dürr-i 'Aden

21 A. 41a, B.—, C. — D. 46a

5b serv-i 'âlemi: serd-i 'âli B / o ḡamet-i: o ḡât-ı D

- 10 Olsa eşer pezîr-i nem-i hulkı ger zemîn
Hâke gelürdi hâşiyet-i nâfe-i Hutên
- 11 Hâmem du'âya itse ger âğâz ger n'ola
Mefrûz olur du'â iricek âhire sülhân
- 12 Her şâm-ı kâdr ü her günü 'îd-i sa'îd ola
'Ömrin füzûn-ter eyleye Hallâk-ı zü'l-minen

22

Der Sitâyiş-i Defter-dâr 'İzzet Big Efendi

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- A.41b 1 Hâme-i emr-kün olduğda raķam-senc-i yekûn
Cümlesi oldu be-hem-beste-i aḥkâm-ı şu'ûn
- 2 Çekdi müsvedde-i tahvîl-i berât-ı 'ademe
Hatt-ı buḥlân-ı kalem şun'ı Hudâ-yı Bî-çûn
- 3 Oldı ber-dâşte heylûlet-i deycûr 'amâ
Şâlha-i pehn-i perûz oldu zevâyâ-yı yekûn
- 4 Perde-pîrâyı muḫahir olup üstâd-ı ezel
Cilve-rîz oldu pey-â-pey süver-i gûn-â-gûn
- 5 Münfaşıl gerçi ki peyvend-i teşâvîr-i zuhûr
Muttaşıl yek digere lîk temâşîl-i buḫûn
- 6 Kilk-i ma'ni-i kâderle şafahât-ı 'âlem
Oldı hem-güne-i rûyi varâķ-ı Angelyûn

10a nem-i: yem-i D

22 A. 41b, B. 17a, C. 24a, D. 36b

1a olduğda: oldukça A/1a raķam-sene-i ifâm-sene-i D

1b be-hem beste: behîn beste B

2b Bî-çûn: peh-vâr D

3b yekûn: kemûn B, C, — D

5a münfaşıl : muttaşıl B/zuhûr: sür B

- 7 Çeşm-i bârîk nigâhâne görünür yek-reng
Bu nuķûş-i ʿaceb engîlhte-i buķalemün
- 8 Ser be-hem-dâde-i dest-i eķadiyyetdür hep
Yek-be-yek silsile-i nisbet-i inşâ-yı füsün
- 9 Serv olup bâğda üstâde-i mihrâb-ı rızâ
Ser-fürü perde-i şükkr oldı nihâl-ı ʿurcün
- 10 Şubha gerdân-ı riyâzet-kede-i kudretdür
Rîşe-i şâķ-ı dıraht enmîle-i dest ʿaşûn
- 11 Oldı bu şes-der-i ʿibretde kazâ vü kaderüñ
Kâbza-i bes ü küşâdende cihân zâr u zebün
- 12 Hep işârât-ı hudûd-ı hikem-i nânıķadur
Vaz^c-ı mîzân-ı teķâbülde bu sırr-ı meknün
- 13 Ser-tâ-ser olmada sencide-i kıstâs-ı tezâd
Garâz-ı renc ü şifâ cevheri şer^c-i kânün
- A.42a 14 Kimi ber-kâr gibi hadve şumâr-ı hareket
Kimisi noķta gibi pâyı bed-amân-i sükün
- 15 Kimisi Zeyd gibi ğurfe tırâzende-i refi^c
Kimisi ʿAmrû gibi nam-zed-i mansıb-ı dün
- 16 Kimisi püte meʿâl içre dilin ķâl itmiş
Kimi ecvef gibi ʿillet-zede-i herze derün

10a Şupha gerdân: Nice gerdân D

11a kaderüñ: kudretüñ C

13a tezâd: teşât B

14a ber-kâr: pür-kâr C

15: — B

15a refi^c: semi^c D

16a püte-meâl: püte-i hâl B, C

- 17 Kimi nākış-ı hıred olmağla olur dünyānuñ
Rište-i dām-ı firībīne lefif-i maqrūn
- 18 Haşılı ʿillet-i taşrīfden olmaz sālim
ʿAyn-ı efʿāl-ı zamān emşile-i zīb-i meʾmūn
- 19 Hurde-bīnān-ı habāyāyı umūra besdür
Hikmetü'l-ʿayn-ı mevāʿiz felek āyīne-i gūn
- 20 Cümle ber-cāy-ı hikemdür bu bisāt-ı tertīb
Hadd-i zātında degüldür birisi perde-birūn
- 21 Ehl-i tabʿa n'ola olsa bu sevād-ı hikmet
Hāk-ı dergāh-ı kerem-kār gibi kühl-i ʿuyūn
- 22 O kerem-kār ki reşk-i dil ü destiyle olur
Dāğā ber-dil şadef ü kân-ı Bedehşān dil-hūn
- 23 Yektā tāz-ı ser ü meydān-ı dehān-ı ʿirfān
Ser-firāz-ı kaşabu's-sabk-ı kemālat ü fūnūn
- 24 Neyyir-i lemʿa-fürüz-ı sihir-i istiʿdād
Garre-i cebhe-i faẓl ü hüner ü rüz-efzūn
- 25 Bu ʿAlī-menkıbe İzzet Big Efendi kim olur
ʿAkhl çāk-efken-i cīb-i hıred-i Eflātūn
- 26 Ol ki olsa reh-i talhīķde şāyeste anuñ
Peyk-veş pīş-i rikābında revān muşāvun

17b firībīne: karībīne D

20a cāy-ı: bu-yı B

21a olsa: olursa B

22b ber-dil-i: pür-dil-i C/şadef ü: şadef-i B

24b hüner ü rüz-efrüz: hüner-i rüz-efrüz B, C

25a olur: odur D

- 27 Ol ki t̄ab-ā ver-i temkīn ihāta olmaz
Cevher-i vaşf-ı şükūhuna tezāʿif-i miltūn
- 28 Ol ki lafz olmaz idi maʿnīye reh-yāb-ı vuşūl
Olmasa bed-riḳʿa-i hāmesi ger rāh-nümūn
- 29 Feyezān itse muhīt-i himemi rīk-şıfat
Zīr-i mevcinde ḳalur cümle nücūm-ı gerdūn
- 30 ʿĀlem-i cāhumı ger itse mesāha taḳdīr
Farz ider kevn ü mekān aña rubʿ-ı meskūn

A.42b 31 Lā-mekān münşī-i idrākına şafha-i meşk
Āsmān merkez-i endīşesine nokta-i nūn

32 Tih-ı dāmān-ı ʿafākındadır āsūde çti şemʿ
Pertev-i şöhret-i āşār-ı şalāh-ı zī'n-nūn

33 Tabʿı meşşāta-i ruhsār-küşā-yı iʿcāz
Kilki neffāse-i tār-ı ʿıḳıdı silr ü füsūn

34 Şafvet-i zihnine mirʿāt-ı Sikender hayrān
Leyli-i fikretüñe ʿakl-ı Aristo mecnūn

35 Rüy-i germ-i keremi mihr ü meh ürd-i belişt
Dem-i serd-i ğažabı şarşar-ı tünd-i ḳānūn

36 Rīze-seng-i deri iḳlīl-i ricāya gevher
Perniyān-ı nazarı dūş-i kemāla igsūn

27b cevher-i: cūn biş-i B

28a lafz: — B, C, — D

29b nücūm: muhīt B, D

31a münşī-i: hestī-i B

32a Tih-i: zir-i B

- 37 Kār-dān-ı sūhanā dād-res-i ehl-i dilā
Ey ḡazar-senc-i mevāzīn-i ʿayār-ı maẓmūn
- 38 İdēyüm ḡuccet-i māhiyyet-i ṭabʿum ibrāz
ʿÖzr-ḡāhāne ḡuzūruṇda olursam meʿzūn
- 39 Olayın pāye-i mirkāt-ı ḡayālümle eger
Var ise farkı sipihriṇ yine fark-ı mādūn
- 40 Āz māyiş-kede-i pūye-i peyk-i fikrüm
Ġāyet-i faşıla-ı ḡadd-ı cihetden bīrūn
- 41 Nazm-ı şūḡum şadef-i maʿrifete dürr-i yetīm
Kālemüm ḡül-çemen-i maʿniye sır u mevzūn
- 42 Duvvümün şubḡ-ı yakīndur dil-i pāküm olsa
N'ola vāreste-i ālāyiş-i evḡām u zūnūn
- 43 Cūy-bār-ı dil-i vālā himemüm üzre döner
Rüz u şeb çenber-i nāʿüre-i çerḡ-i vārūn
- 44 Benim ol tekye-zen-i mesned-i vālā-yı kemāl
K'itmede ḡükm-i ḡayālüm cereyān bī-çe vü çün
- 45 Rīş-i bārīk-i mekes gibi degül çeşmümde
Devletüñde hele pergele-i Efrīdūn
- 46 Gerçi vīrān-şüde dest-i teʿadiy-yi ḡamum
Līk var dilde nūhufte nice genc-i medfūn
- 47 Ser-te-ser ḡüküm-i maḡālīd-i tılısm-ı sūhanı
ṭıldı gencūr-ı ezel dest-i dilümde merḡūn

39a mādūn: mezun B

40a pūye-i: pute-i B, D

44a tekye-zen: yekye-zen B, D

48 Bu kadar māye-i ʿirfān ile ammā hātır
Olamaz jeng-i elemnden yine bir dem meʾmūn

A.43a 49 Kāl endiše-i sermāye-i sāmān-ı maʿāş
Kāl tahdiş-i ser-i nāhūn-ı ifā-yı dūyūn

50 İtdi üftāde beni çāh-ı gama Yusūf-var
Gūyiyā baña birāder geçintür ʿālī-i dūn

51 Şeref-i hidmet-i hāk-ı der-i iqbālūñle
Kıl Münifā kulum bāri efendūm memnūn

52 İdelüm taşfiye-i kalb ile āgāz-ı duʿā
Tā ki mirʾāt-ı icābetde ola çehre-nümūn

53 Hʿāce-i dād ü sited zīver-i bāzār ide tā
Dem-ā-dem tāze-zuhūr emtiʿa-ı gūn-ā-gūn

54 Dāiʾmā kār-geh-i bender-i iqbālī ola
Cins-i kālā-yı emān ile Yā-Rab meşhūn

55 Zirve-i kaşr-ı hayāt üzre hemişe olsun
Dil-i leb-riz-i şafā devlet ü iqbālī füzūn

23

Kaşide-i ʿİdiye Der Sitayiş-i ʿİzzet ʿAlī Beg el-merhūm
Mefāʿilūn Feʿilātūn Mefāʿilūn Feʿilūn

A.43a 1 Cihāna virdi şafā ʿid nev-bahār gibi
Görindi gurre-i meh cām-ı zer-nigār gibi

48a Bu kadar: yoktur B

48b Jeng: reng C

49b nāhūn: nā-hāk D

51a iqbālūñle: iqbālūn ile C

52a idelüm: ideyüm B, C

53a bāzār ide tā: tā iyleye tā B

23 A 43a, B. 18b, C. 25b, D. 38b

- 2 Şalāya başladı rindān hilāl-i ʿīdi görüp
Nümūde hey²eti zer-mehçe-i münār gibi
- 3 Harīf-i tevbe hücum-ı neşāt ile kaldı
Miyān-ı meclis-i mestānda hūş-yār gibi
- 4 Bu güne cūş-ı meserretle serde sevdālar
Telāṭum üzre iken baḥr-i bī-kenār gibi
- 5 Çekilse n'ola reh-i gül-şene kaṭār kaṭār
Kadeḥ-keşān-ı şütür mest-i bī-mehār gibi
- 6 Ber-ā-ber-i ser-i iklīl-i āf-tāb olsa
Külāh-ı rind n'ola tāc-ı iftilhār gibi
- 7 Fūrū-güzāşte-i kīse-i kesād oldu
Züyūf-ı zerḫ-i riyā naḫd-i kem-^cayār gibi
- 8 Hep oldu sāmi^cadan vā-keşīde zühhāduñ
Kelām penbe-i mīnā-yı mey-gūsār gibi
- 9 Fütādesi ile her nev-nihāl olup hem-dest
Çemen çemen şalınur naḥl-i sāye-dār gibi
- A.43b 10 Bütān-i āl-i kabā ile berḫ urur ʿālem
Kaṣā-yı bezm-i çerāḡān-ı lāle-zār gibi
- 11 Derūna kān-ı Bedaḥşān dinürse şāyāndur
Bu demde ʿāşık-ı dīl-hūn-ı dāḡ-dār gibi

2b heyeti: mahyeti B

3: — B

5b Kadeḥ-keşān-ı şütür: Kadeh gūşāde ser-i mesti B

8a Hep oldu: Pür oldu B

10a Bütān: tāban B, C

- 12 Dehān-ı tîşe-i hārā-şikāf-ı kilkümden
Bu maṭla^c oldu cihān nāgehān şerār gibi
- 13 Gelür remīde o şūh āhū-yı tatār gibi
Raķīb-i herze meres der-kafā-şikār gibi
- 14 O şeh-süvārı görüp olmasun mı inşāf it
Hired rubūde-^cinān kayd-ı ihtiyār gibi
- 15 Fütādelser ser-i rāhunda ^carz-ı hāle durur
Be-hem-resīde şaf saṭr-ı der-kenār gibi
- 16 Haṭ-ı leb-i şeker-efşānı oldu şehir-āşūb
Zuhūr-ı ceyş-i fiten-hūz-i Kādehār gibi
- 17 N'ola zebānesi bālā-rev olsa sūz-i dilūñ
Hevā-yı qaddi ile tutuşur çenār gibi
- 18 Bu serv-i mihri-i cānān giderse böyle qalır
Füsürde qatre-i hūn dīdede enār gibi
- 19 Pür itdi şeş-ciheti şīt-i şöhet-i hūsnī
Şadā-yı nām-ı hudāvend-i kām-kār gibi
- 20 O kām-kār ki feyz-i kefi müsellemdür
Fürüg-ı pençe-i hurşīd-i zer-nigār gibi
- 21 O kim der-i kerem ü cūdı kām-cüyāna
Küşāde şām u şehir çeşm-i intizār gibi
- 22 O kim tefāvūt-i fazlı Berāmiketle anuñ
Şükūh-ı encüm ile kevkeb-i nehār gibi

13a remīde: meyide B

17a N'ola: Bula B

22a Berāmke ile: Berāmiketle C/Berāmke ile B

- 23 O kim hep oldu bisât-ı umûr-ı mülk ü milel
Zebûn-ı kabza-i dest-i küşâdı zâr gibi
- 24 Bülend-pāye ʿAlî Bey Efendi kim olmuş
Eşerde nām-ı cihān-gîr-i Zül-fikār gibi
- 25 O resm-bend-i maʿārif ki oldu her beyti
Penāh-ı cāy-ı sūhan hışn-ı üstüvār gibi
- 26 Şüyûc-ı lutfı ile kaldı maʿnî-i imsāk
Meʿāl-i şafşafa-i vaʿde-i kibār gibi
- A.44a 27 İderdi istese nessâc-ı fikri târ-ı şebi
Şuʿaʿ-ı mihir ile pîçide-pūd ü târ gibi
- 28 İdüp hem anı siyeh dest-māl-i zerrîn-bâf
Virürdi hem kefi Nâhide ber-güzâr gibi
- 29 ʿAdû-yı rû-siyehi dahî vakf-ı hayretdür
Şafâ-yı tabʿına mirʿât-ı tâb-dâr gibi
- 30 Devâta hâmesi der-kâr iken murâd itse
Füsûn u sihri ile cādû-yı hem-süvār gibi
- 31 İderdi ahker-i sūzân-ı âteş-i yemmde
Habāba faşş-ı nigîn laʿl-i âb-dâr gibi
- 32 Hayâli ʿacz-dih-i zihn-i mü-şikâfândur
Meʿāl-i nükte-i sırr-ı dehân-ı yâr gibi

23a milel: ʿile I B, C

24: — B, C

25b cāy-ı: cāh-ı C

27a istese: iderse B

31a yemmde: demde D

32a ʿacz: ʿaczda B, D

- 33 Muḳaṭṭa^ʿātına nisbetle nazm-ı İbn-i Yemīn
Vebāldür eṣer-i kātīb-i yesār gibi
- 34 İden reṣāṣe-i feyyāze-i devātıdur
Riyāz-ı ma^ʿnīyi ṣād-āb-ı cūy-bār gibi
- 35 Eyā kerīm-i mūkerrem ki luṭfuñ oldu ^ʿalem
Cihānda Ḥātem ü Ma^ʿn-ı kerem-ṣi^ʿār gibi
- 36 Niṣār-ı hāk-reh-i ṣāhid medīhūñ içün
Derūnda var nelerüm dürr-i ṣāh-vār gibi
- 37 Nühüfte dāğ-ı süveydā ile durur memhūr
Ḥarīm-i sīnede hem-yān-ı iddiḥār gibi
- 38 İder ḥamīde ḳadin ṣāh-ı bīd-i Mecnūn-veṣ
Ḥasūd nazmum añıldukça rūzgār gibi
- 39 Ḥudā ^ʿalīmdür üstād-ı kār-gāh-ı ḥayāl
Ḥarīr-bāf-ı sebük-dest-i ḥurde-kār gibi
- 40 Çıḳardı yek-ṣebe bu nev-ḳumāṣ-ı ma^ʿnīyi
Libās-ı ^ʿīd-i bihīn ṭarḥ-ı yād-gār gibi
- 41 Cenāb-ı hazretüñe eyler ise pay-enḳāz
Vücūh ile yeridür rüy-ı i^ʿtizār gibi
- 42 Velīk ḡayret-i aḳrān niṣeste ḥātırda
Kenār-ı āyīne-i dildeki ḡubār gibi

33a İbn-i Yemīn: Eyn-i behīn B

34a feyyāze-i: feyyāz B

38a bīd-i: bend-i B

38b añıldukça: añlageç C

42b ḡubār gibi: kenār gibi C

- 43 Revā mı dil ola mi^cmār-ı re³fetüñ var iken
Memerr-i seyl-i havādiş harābe-zār gibi
- 44 Kala ^cavāşıf-ı ğamla bu gūne sāye-kede
Fütāde berg ü beri huşk-ı şāh-sār gibi
- 45 Ne hāne ne ser ü sāmān ne berg-i ^cış ancak
Olan libās-ı hayāt o da müste^cār gibi
- A.44b 46 Zülāl-i mekrümetüñ itdi ^cālemi ihyā
Füyüz-ı ebr-i güher-zār-ı nev-bahār gibi
- 47 Faķır de olayum naşb-kerde-i kalemüñ
Bu köhne bāğda bir şāh-ı bih-dār gibi
- 48 Yeter bu rütbe Münifā sūhan du^cādur olan
Hitām-ı nazmda maṭlūb-ı ihtisār gibi
- 49 Hemīşe tā ki ola ğurre-i meh-i şevvāl
Neşāt-balş-ı cihān cām-ı hoş-güvār gibi
- 50 Şükūhu şānı pür itsün ser-ā-ser āfākı
Fürüg-ı mihrdeki tāb-ı iştihār gibi
- 51 Rehīn-i ^cizzet olup nīk-h^vāhı düşāmenüñ
Maşīr-i hāk-i hevān ola mūr u mār gibi

44a ^cavāşıf: ^cavāzıf B

50a ser-ā-ser: ser-tā-ser D

50b mihrdeki: bahırdeki B

51a nīk-h^vāhı: nīk ālu B

TĀRİHİLER

1

Tārīḫ-i Vilādet-i Şehzāde Seyfe'd-dīn

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- A.44b 1 Şaf-ārāyı mağāzī ḥazret-i Hān Aḥmed-i Gāzi
Ki āb-ı tīg-ı ʿadli virdi behcet bāg-ı dünyāya
- 2 O şāhen-şāh-ı deryā-dil ki şemşīri cihān-gīri
Meyānında neheng-āsā görünür çeşm-i aʿdāya
- 3 O yektā şārim-ı muğ-vār-ı ʿadl u dād kim itmiş
Hudā zāt-ı kerīmüñ mesned-i iḳbāle pīrāye
- 4 Mücellā seyf-i meslül-i şecāʿat kim olur gālib
Veğāda bir kemīne bendesi Huşeng ü Dārāya
- 5 Hüsām-ı tāb-dārı virdi vüsʿat kişver-i mülke
Velī teng itdi bu meydān-ı pehnāyı eşirrāya
- 6 Kızılbaş ser-ā-ser ʿarza-i tīg itdiği min-baʿd
Yeter bürhān-ı kaṭʿī ser-keşān-ı ḥaşm-ı ḥodrāya
- 7 Ruʿūs-ı ehl-i rafzı Hinduvāni-yi siyāsetle
Mişāl-i hinduvāne itdi gālṭan maṭʿı gābrāya
- 8 Tılsım-ı fitneyi ber geşte kıldı bīm-i şemşīri
Başın ser-tā-ser ehl-i bağıy çekdi ceyb-i aḥfāya

1 A. 44b, B. 24b, C. 39a, D. 44a

4a mücellā: muḥalla B

6a ʿarza: ʿarşa B

8a kıldı: kıldum B

- 9 Hilâfet rütbe-i mevrûsedür tâ 'ahd-ı Âdemden
Gelince ittişâl üzre o şâh-ı 'âlem-ârâya

- A.45a 10 'Aceb mi haşre dek olsa fûrûzân şem^c-i iqbâli
Terakkî-i şeref mahşûşdur ol nesli vâlâya

- 11 Huşûşân şulb-ı gevher-zâdı şâhen-şâh-ı devrândan
Hüveydâ kıldı gerdun yine bir dürr-i girân-mâye

- 12 Cenâb-ı hażret-i şeh-zâde Seyfe'd-dîn kim aña
Sezâ Behrâm ü Nâhid olsalar lâlâ ile dâye

- 13 O mâh-ı 'âlem-efrûz-ı leâfet kim kudumiyla
Meserret oldu sâri hâtır-ı a'lä vü ednâya

- 14 Yegâne gonce-i gül-şen-tırâz-ı hüsn-i behcet kim
Virür reng-i hacâlet-tâb-ı hüsnî dürr-i ra^cnâya

- 15 Hudâ hem aña hem ihvânına hem şâh-ı devrâna
Vire 'ömr-i ebed iqbâl-i sermed 'izz-i bî-gâya

- 16 O dürr-i şâh-vâruñ 'âleme teşrîfi târîhün
Hisâb idüp dizerken rişte-i nazm-ı dil-ârâya

- 17 Mûnîfâ çerhden çün âyet-i seyf indi bir târîh
Mişal-i dîn-i Ahmed çıktı Seyfe'd-din dünyâ ya
1140 (1727)

مثال دین احمد چقدی سیف الدین دنیاہ

10a haşre dek: haşrdan C

11a zâdı: zâri A

17a indi: itdi C, D / bir: — B, C, D

2

Tārīḫ-i Şadr-ı Fetvā Şeyhü'l-islām Dürri Efendi

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- A.45a 1 Hümāyun-pāye gerdün-sāye Hān Maḥmūd kim ʿālem
Der ü dārı el-āmān cūd u ʿadlinde emīn oldu
- 2 O deñlü kıldı iʿlā yine erkān-ı İslāmı
Kim evvel pāyesi reşk-i revāk-ı heftümīn oldu
- 3 Husūşān şeyhü'l-islām itdi bir Nuʿmān-ı devranı
Ki yümn-i maḥdemiyle sadr-ı fetvā kām-bīn oldu
- 4 Cenāb-ı ḥazret-i Dürri Efendi geh felek cümle
Şadā-yı müjde-i teşrifi ile pür-tanīn oldu
- 5 O şadr-ı mesned-efrüz-ı şeref kim zāt-ı vālāsı
Ser-ā-pa ḥalkā maḥzā luṭf-ı Rabbü'l-ʿālemīn oldu
- 6 Cebīninden kerāmet kevkeb-i Dürri gibi Lāmiʿ
Zamīrinden kerem çün mihr-i raḥşān müstebīn oldu
- 7 Felekde iktirān-ı saʿd u devlet zühd ü iffette
Bi-ḥamdillāh şeref-baḥş-ı firāz-ı şadr-ı dīn oldu
- 8 Cihānda zāt-ı şavn-ı lā yeālīde ola dāʿim
Hemişe bu duʿā-ver ü zebān-ı müʿmīnin oldu
- 9 Didüm gūş eyleyince bi'l-bedāhe [ile bu] tārīḫ
Hele Dürri Efendi müftiʿi dīn-i mübīn oldu
1147 (1734)

هله دری افندی مفتیء دین مبین اولدی

3

Tārīḥ-i Şadr-ı Fetvā Şeyḥü'l-islām İshāk Efendi
Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- A.45b 1 'Älem yine ser-ā-pā ol deñlül ḥurrem oldu
Güyā ki çerḥ-i mīnā peymāne-i Cem oldu
- 2 Cām-ı neşāt-ı ser-şār dillerde feyze der-kār
Ammā sipihr-i ğaddār reşk ile sersem oldu
- 3 Envāc-ı feyż-i bāri āfāka cümle sārī
Oldı o rütbe cārī seyl-i 'arem-rem oldu
- 4 Bünyān-ı zulm ü bī-dād oldu ḥarāb u ber-bād
Rükn-i raşāfa-ı dād sengīn ü muḥkem oldu
- 5 Kām-ı dil olmada hep esbāb-ı hüner müretteb
Bār-ı nihāl-i maṭlab berkenen aḳdem oldu
- 6 Mānend-i va'd-ı dil-dār esbāb-ı şevḳ-ı bisyār
Çün şabr-ı 'aşıḳ-ı zār nām-ı keder küm oldu
- 7 Şād olsa cümle dünyā çok mı bu demde zīrā
Mesned fūrüz-ı fetvā bir zāt-ı ekrem oldu
- 8 Ol zāt-ı bī-mu'ādil ol ef'āl-ı efāzil
Kim ḥall-i kār-ı müşkil aña müselleḡ oldu
- 9 Taḥrīr-i mīr-i taḥrīr maṭṭīḳ-ı şıdḳ-ı taḳrīr
Çok nükte-senc-i ta'bir devrinde ebkem oldu

3 A. 45b, B. 27a, C. 43a, D. 44b

4a Bünyān: bünyād B

6a va'd-ı 'adl-i C

7: — B

8a: ef'āl-ı efāzil: ola fazıl B

- 10 Perhîz ü ittikâda Tayfûrdan ziyâde
Ma'na reh-i fenâda çün ibn-i Edhem oldu
- 11 Ol rütbe kim kemâlî her nükte-i hayâlî
Dürr ü güherle mālî genc-i muhtılsım oldu
- 12 Eylerdi şadr-ı fetvâ teşrîfini temennâ
Takdîr ile bu ma'na güyâ muşammem oldu
- 13 Geldi o zât-ı nakkâd dünyâ vü dîne imdâd
Güft ü şenîd-i emcâd hep hayra makdem oldu
- 14 Erbâb-ı dâniş ü dîd buldı sürûr-ı câvîd
Cümle bu vefk-i ümmîd devrinde mükim oldu
- 15 Oldı beka-yı cāhı bî-hadd ü bî-tenāhî
Bu vird-i şubh-gāhı her ferde elzem oldu
- 16 Bende berā-yı tebrik kîlküm idünce taḥrîk
Bî-kayd-ı zann-ı teşkîk endîşe mülhem oldu
- A.46a 17 Tārîhidür Münîfâ bu mışra'ı dil-āra
İşhak Efendi ḥaḳḳâ müftî'î 'ālem oldu
1146 (1733-1734)

اسحق افندی حقا مفتیء عالم اولدی

4

Tārîḫ-i Mansūrî-zāde Berāy-ı Kādî Şüden Şām
Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- A.46a 1 Ḥamdü li'llah ki Ḥudā ma'ḍelet-i ḥükkāmı
İtdi dîn ü düvelün mâye-i istihkāmı

10a Ma'na reh-i fenâda: Ma'nen reh-i fütâde C

4 A. 46a, B. 25b, C. 43b, D. 45b

- 2 Mālikü'l-mülk-i ezel anlara kılmuş mahşûş
Naẓm-ı mülk-i mîl ü temşiyet-i ahkâmı
- 3 Hâkem olmasa hakîmâne nemek-pâş-ı nizâm
Telh ider şûr-ı fiten zâ'ika-i eyyâmı
- 4 Ger nîgeh-dâste-i hıfz-ı vülât olmasa hiç
Şafha-i dehrde kalmazdı nizâmuñ nâmı
- 5 Bunlaruñ dâhi ser-efrâz u Bülend-ahteridür
Olan ihlâşla şerîc-i nebevî huddâmı
- 6 Cümle seccâde-nişînân-ı şerîcatdur olan
İctidâ-yı yed-i buğlândan umûrî cāmı
- 7 Siyemâ hażret-i memdüh-i cihân kim itdi
Hem-ser-i çerh-i berîn elviye-i İslâmı
- 8 Nice memdüh o kirâmı güher-i dehr ki aña
Rüzgâr itse sezâ her ne kadar ikrâmı
- 9 Fâzl-ı pāk-ı siyer-i Cāmîc-i eşât-ı hüner
Nuḥbe-i nevîc-i beşer mazhar-ı qadr-i Sāmî
- 10 Ma^cden-i dād-geri her hünerüñ behre-veri
Kān-ı ^cadl-i ^cÖmeri hem verāc-ı Beştāmî
- 11 Seyf-i meslül-i şerîcat ki şalâbetde odur
Ġāye-i şıdk u hulûşuñ esed-i miqdāmı

5a efrüz: efrâz B

6b cāmî: ḡāmı C

7a memdüh: maḥdüm C

8: — C

10a ma^cden-i: ma^cnî-i C

- 12 Kādî-i ğavṭa-ı Şām a^cdal-i ḥükkām-ı kirām
Fā^cil-i ḥayr-ı ^camel maşdar-ı nīgū-nāmı
- 13 Muştafā nām ü Ebübekr te²essür k'olmuş
Māye-i ^cizz ü şeref aña bu nām-ı Nāmî
- 14 O şeref-baḥş hükümet-kede-i şer^c-i kavım
Ki beraber görür âḥkāmda ḥās u ^cāmı
- 15 O edīb-i hüner-endüz ki hep peydādur
Levh-i ṭab^cında fūnūn-i edebüñ aḳsāmı
- A.46b 16 Kıt^cada nāmına eyler ḳasemi İbn-i Yemîn
Feyz-i nazımından olur ^carîf-i pāk-i Cāmî
- 17 Buldı şöḥret o ḳadar çār-cihetde kimse
Eylemez yād-ı rübā^cide bu gün Hayyāmı
- 18 Gerdeni cāna iderlerse Temîme şāyān
Eşer-i ṭab^cı unutturdı Ebî Temmāmı
- 19 İtdi dünyā-yı şunūf-ı hüneri reşāk-āver
Rum u Hind u ^cArab u memleket-i A^ccāmı
- 20 Siyṭ-ı faẓlıyla zevāyā-yı cihān memlūdur
Ḥaşılı ^cāleme taḥşîl olur i^clāmı
- 21 Ṭayy idüp dāmen-i ṭafşîli *Hezârî* şimdi
İtme iṭnāb yeter geldi du^cā hengāmı

12b nīgū-nām: masdār-ı dîn B

13a te²essür: mü²essir C

18a Gerdeni: Gerd-i A

19a dünyā-yı: dibā-yı C

20a zevāya-yı: revā-yı B

21a Hezārî: Münîf A, B, C

- 22 Tā ki mevķūf-i vūlāt ide niżām-ı dehri
Hikmet-i bālīga-ı muķtedir ü °allānu
- 23 Görmeğe hıç keder şab^c-ı řafā-engizi
Hayr ola her işinüñ müftethah ü encānu
- 24 Oldı řafā-beste melā³ik reh-i istikbāle
Başıcak Şāma ķadem müjde-res-i pey-gānu
- 25 Cān atup ser-sipeh-i ğayb didi tārīhin
Kevkeb-i Muşţafā eyledi Cennet Şānu
1136 (1723-24)

كوكب مصطفی ایلدی جنت شامی

5

Tārīh-i °Alī Pāşā Berāy-ı Āmeden Halebü'ş-şehbā
Mefā°ilün Mefā°ilün Mefā°ilün Mefā°ilün

- A.46b. 1 Bi-hamd'illah ki bir zātı kerīm-i āsmān-pāye
Kim oldı sāye-bağş-ı re³fet ü iķbāl-i Şehbāya
- 2 Hoşā te³sir-i yūmn-i maķdemi paşa-yı zī-şān kim
Meserred oldı sārī her dil-i ğām-ġin ü şeydāya
- 3 O deñlü şāfdur āyine-i řab^cı ki bāķduķca
Gelür gerd-i keder reşķ ile mir³āt-ı mücellāya
- 4 Hulūş-ı niyyeti ol rütbe kim te³yid-i Rabbānī
Her emrinde ider Mansūr u Ğālib hayl-ı a^cdāya

24a řafā-beste: şaf-beste

25b Muşţafā: Muşţafāvī B

5 A. 46b, B. 25a, C. 45a, D. 45a

1a kerīm-i: kerīm ü A

5 Hele hayl-i zamāndur olmadı mahrüse-i Şehbā
Muvaffak bir bu güne dāver-i bî-mişlî hemtāya

6 Hudā manzūme-i ikbālını itsün mede'l-eyyām
Bu ne evrāk-ı neyl-i fām-ı gerdün üzre pîrāye

A47a 7 Bu tarz üzre *Münifā* yazdılar tārīh-i teşrīfün
‘Alī Paşa kemāl-i ‘adille luṭf oldu Şehbāyā
1133 (1720-1721)

على پاشا كمال عدله لطف اولدى شهبابه

6
Tārīh-i Tebrīk-i Vüzārāt-ı ‘Uzmā ‘İzzet ‘Alī Paşa
Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

A.47a 1 Bir şebān-geh ki serā-perde-i eyvān-ı zamīr
Oldı bir naqş-ı nev-āyın ile pîrāye-pezir

2 Reft urup itdi ḥarīm-i dili ferrāş-ı neşāt
Eyledi gerd-i ḥamūl-āver-i gamdan taḥhīr

3 Kıldı güsterde bihīn abḳar-ı sündüs-tār
Oldı revnāk-şiken-i atlaş-ı eyvān-ı eşir

4 Pā-yı nazẓāre-i bir dām-ı girih-gīr oldı
Halka-ı mevc şikendür şiken-i ferş-i ḥarīr

5 Oldı āmāde bişāt-ı tarab-ı Cemşīdi
Buldı tertīb hep esbāb-ı şafā-yı şeb-gīr

6 Sākī-i ḡonce-fem ü muṭrīb-ı hoş dem ney ü mey
Neş’e ser-şār u nevā şu‘le feşān-ı te’sīr

5a mahrüse: mahmiye A

6 A. 47a, B. 28a, C 39b, D. 40

3a urup: idüp C sündüs-tār: mesned-i nāz B

4b ḥarīr: ḥāsīr B

- 7 Eyledi sâki-i ferrûh kâdeme pâ-y-endâz
Niçe efrûfe-i dîbâc-ı müzerkeş zencîr
- 8 †İtr-sây itdi hevâyı dem-i †ûd u †anber
†Atşa-sây itdi dimâğ-ı felegi müşk-i †abîr
- 9 Nâylar dâğ-zeni sîne-i Nâhîd-i felek
Câmlar hayra ken-i bâşıra-i mihr-i münîr
- 10 Hâşılı bu nesak-ı hûb dil-âşûb üzere
İtdi bir encümen-i reşk-i Şüreyyâ taşvîr
- 11 Hâbbezâ encümen-i şevk ki her şem‡i anuñ
Oldı gül-nahl-ı tecelli-kede-i Tûra ilâzîr
- 12 Ey hoş ol meclis-i pür-feyz-i dil-âra kim ider
Câna keyfiyyet-i ser-bezm-i elestü tezkîr
- 13 Eyledi muhtesib-i şevk-ı habâb-ı mey ile
Şehr-i dilde der-i bî-dâd-ı gamumı tesmîr
- 14 Çıktı cevânâ kemiyet kadeh-i berk-ı †inân
Geldi ney nâleye çün bûlbûl-i şûrîde şafîr
- 15 Eyledi her lebi sūrâh-ı neyinden muṭrîb
Zür-i engûşt ile bir çeşme-i hayvân tefcîr
- 16 Haṭve-endâz olup evtâra resen-bâz gibi
Perde-i sâzda muṣrâb iderken bâm ü zîr

8a sây: zây B

8: — D

10b Şüreyyâ: serâba B

12b ser-bezm: ser-şâr B

14b şafîr: şagîr B, C, D

16b muṣrâb: muṭrîb B

- A.47b 17 Ẓarb-ı feṭh ile biri ḥalka-zen-i bāb oldı
İderek çifte ḍü yek ẓarb-ı şākīlī tekr̄r
- 18 Nā-gehān çāk-ı dīl-i mīşrā^c-ı vedden oldum
Oldı dem-sāz-ı nağam muṭṭriba āheng-i şarīr
- 19 Añı gördüm ʿaraḫ-efşān u şitāban geldi
Nerm-i hūn-āvere gevher şūhān-āmūz-ı sefir
- 20 Eyledi perde-nişīnān-ı harīm-i bezmī
Bu peyām-ı feralı-engīz ile yek-ser tebşīr
- 21 Didi hem müjde vü hem mīşrā^c-ı tārīḫ budur
ʿAlī Bīg oldı ʿaceb ʿizz ü saʿādetle vezīr
1144 (1731-1732)
- علي بيك اولدى عجب عز و سعادته وزير
- 22 Ne vezīr āşaf-ı naḫḫād-ı Aristo ger dād
Nice āşaf-ı ḥikem-āmūz-i Felātūn tedbīr
- 23 Feylesof-i vūzerā ḥāver-i Hurşīd-zekā
Şīr-i mīḫdām-ı veğā şaf-der-i Haydar-şemşīr
- 24 Maşlahat-sāz-ı ümem ʿuḫde-küşā-yı ʿālem
Nükte-perdāz-ı Mesīhā-dem-i ferhunde zamīr
- 25 O müşīr-i şeref-efzā-yı vezāret kim ider
Maʿni-i ʿizz ü ʿalā şöhret-i nāmuñ tefsīr
- 26 Ol ki Şeh-nāme-serāyān-ı belāgat böyle
Olur evşāfına dībāce tırāz-ı taʿbīr

18a çāk-ı dīl: çāk ü dīl B

19b gevher: güher B

20a perde: yede B

21a müjde vü: müjde-i B

23b veğā: duʿā B

- 27 Āşaf-ı şāf güher ʿārif-i bārīk-nazār
Vākıf-ı remz-i ʿiber ʿākıbet-endiş-i başır
- 28 Rüstem-i rezm-Pişen-i Zühre-şikāf-ı düşmen
Nice tābende-i Behmen-i sipeh-ārā-yı dilr
- 29 Güher-i heft şadef-i muhyī-i āşār-ı selef
Mazhar-ı mecd ü şeref maʿnī-i lafzı tevķir
- 30 Kāhramān ferr-i felek-pāye aşılu't-ṭarafeyn
Āsmān-ķadr-ı hümā-sāye vezir ibn-i vezir
- 31 Dāver-i kār-güşā yaʿnī ʿAlī Paşa kim
Oldı iķbālī müşār ü ʿilim ü vaşf-ı müşir
- 32 Ol ki şayyād-ı şikār-efken-i idrāk ider
Deşt-i pehnā-ver-i lāhūtda şayd-ı naķcır
- 33 Ol ki tığ-ı dü dem-i ḥestī vü ḥads itmiş
ʿĀlem-i süret-i maʿnāyı ser-ā-ser teşhır
- A.48a 34 Ol ki ḥāk-i der-i cūd u keremi kāfīdür
Kımyā-yı emel-i ehl-i ricāya iksir
- 35 ʿAķlı çün şuʿle-i cevvēle sebük-ḥız ü seriʿ^c
Reʿyi çün şaʿşaʿa-ı mühr-i cihāngır-i münir
- 36 Görinen süret-i sebbābe-i zinhāridür
Mah-ı nev şanma ider çerḥi sitemden tahzir
- 37 Olsa nāçiz-i ğubār-ı reh-i endişesinüñ
Tāb-ı teʿsir-i mesāsında eger vāye-pezir

27a şāf: pāk B

29a şadef-i muhyī: şaf-ı mecdi-yi

31a Dāver-i: daverā B

- 38 Nokta-ı nakş-ı pey-i mūra konardı şebde
Pây-ı bed-kâr-ı şu^câ-ı nazar-ı çeşm-i zarîr
- 39 Kâr-ger-i şöyleki haşiyet-i eşyâya eger
Etse fermâm tekâzâ-yı lüzûm-i tağyîr
- 40 Za'firân mülh-i leb-i hânde olup ʿâlemde
Câm-ı leb-rîz-i şereng olur idi kâse-i şîr
- 41 Ra'îz-i reʿfet-i ber deşt-i pür-âşûbda eger
Çıksa cev lâna olup kâdime-cünbân-ı mesîr
- 42 Gerdiş-i çeşmini remhürde gazâlânun ider
Gerden-i şîre kemend-efken-i kayd-ı zencîr
- 43 Zerre-i reʿyi rek-i hake olursa sâri
Reşk-i ser-çeşme-i Hurşîd olur güre-i kîr
- 44 Tef ü tâb-ı dem-i fülâd-güzâr-ı gazabı
Olsa gül-şende hevâ-gîr-i sūy-ı ebr-i mâtîr
- 45 Eşer-i sevret-i ger meyt ile hem-vâre
Ola hem hâlet-ı dūd-ı şerer-efşân-ı sa^cîr
- 46 Müşt-i hâk-i rehine memleket-i Çîn bedeli
Alsa bâzâr-ı şabâda yine vardur tağrîr
- 47 Âşafâ dâ veri hem şöhret-i şîr-i Necefâ
Ey ʿÖmer-kevkebe vey şaf-der-i Şiddîk-zamîr

39a eşyâya: esbâba B

40b şereng: sereng B

41a Raiż-i: Râyiz B

45a meyt: meyyit B

46a rehine: dehene D

46: — B

46b Alsa: Olsa C, D

- 48 Sensin ol pîşe-rev-i vâsf-ı mütîrân kim olur
Hem-^cinân zehr ü tedbîrine peyk-i takdîr
- 49 Sen o kı̄anuñ-şînâs-ı edeb-i hıkımsin
Ki saña baht açamaz bu ^cali vül mîr ü naşîr
- 50 İdicek mesned-i vâlâ-yı vezâretde karar
Dîde-i cân u cihân oldu kudümünle karîr
- 51 Ben de bu lem^ca-i ikbâli cebîninde görüp
Oldı bu saniha reh-bürde-ı vicdân-ı faķîr
- A.48b 52 Tâ-be haşr olsa gerek çâr cihette zatuñ
Feth ile nuşret ile nâm-veri ^câlem-gîr
- 53 Dâverâ şimdiye dek oldığı bîkr-i fikrüm
Böyle dāmānda-i perde-i ^cavķ u te³hîr
- 54 Kāsem ol Hālîķ-ı Bî-çūna ki hergiz sermū
Yok bu da^cvā vu yeminümde dürüg ü tezvîr
- 55 Aştı-ı kerde iken baht-ı siyāhumla dönüp
Her taraf leşker-i bîdād-ı sipîhr-i şîrîr
- 56 Nice demdür ki ğubār-ı ğam ile itmîşdi
Mevrid-i şāf-ı mesāfāt-ı vifāķı tekdîr

51 cebinüñde: canîbüñde B, C, D

52b nām-ver-i ^câlem gir: nām-ver ü ^câlem-gîr

53a fikrüm: cigerüm B

53b dāmānde: fermānde

54: — C

55a siyāhumla: siyāhla C

55b sipîhr-i şîrîr: şehir-i şedîd

56b vifāķ-i tekdür: vifāķ-ı yekdür

- 57 Bu idi baña °inān-gīr-i tesābuḵ yoḥsa
Eylemek vaşf-ı cemīlūnde ne mūmkin taḵşīr
- 58 Ḥamdulī'llah yine yūmn-i eṣer-i lūṭfuñla
Çerḥden olmuş iken sīne-fikār-ı dīl-gīr
- 59 Kāmet-i medhūñe ḡesbān idebildüm a°dād
Böyle nā-dūḥte kālā-yı nefīsi ta°bīr
- 60 Görme yeksān dīgerāmyla ki hem-kār degül
Bu riyā bāfile nessāc-ı ḥarīr-i taḥrīr
- 61 Nefes-i ḡam-i ḥulūş ile du°ā eyle *Münīf*
Bula tā der-geḥ-i °izzetde ḥavāş-ı te°sīr
- 62 Tā ki ārāyiş-i ser-meclis-i rindān-ı zamān
Cilve-i sāḡī °asr ola vü mīnāyı °asīr
- 63 Bezm-i iḡbālī ola hem nesāḡ-ı heft ü reng
Sāḡar-ı devleti hem gerdiş-i ḥurşīd-i mūnīr
- 64 Ola ḡak-efken-i farḡ-ı ser-i dūşmen tīḡı
Yarıcı ola her emrinde Ḥudāvend-i ḡadīr

7

Tārīḡ-i Te°ehhül-i Müftī's-Seyyīd Ebū'l-yemen Efendi
Fe°ilātün Fe°ilātün Fe°ilātün Fe°ilün

- A.48b 1 Ḥabbezā ḡikmet-i Ḥallāk-ı Ḥakīm-i Mūte°āl
K'itdi insān ile tafşīl-i rumūz-ı icmāl

57 — B

59a medhūñe: vasfuña D/medihle B

61a Münīf: Münīfā B

63 — C

63a heft ü reng: meftūnuñ B

7 A. 48b, B. 25a, C. 44a, D. 45a

1a ḡakīm-i: Ḥudā-yı B

- 2 İştikāk-ı eşer-i ḥubb ki ezeldür cümle
 ʿillet ü važ^c-ı maşādır u ḥudūş-i ʿf^cāl
- 3 Ḥazret-i ferd ü şamed eyledi teʿlīf-i vücūd
 Zevce eyleyüp işbāt-ı zuhūr-i insāl
- A.49a 4 Kuvvet-i cāzibe-i mihir-i cihān-sūz-ı ezel
 Eylemiş ʿālemi yek-digere bend ü meyyāl
- 5 Şem^ce pervāne güle bülbül-ı āşūfte dahi
 Bu mebahışde katı vāfir olur şāhid-i ḥall
- 6 Şimdi ez-cümle o māl-ı şerefüñ mihriyle
 İktirānı bu kıyās üzre olur maṭlaba dāl
- 7 Yaʿnī ol necm-i şeref dürre-i pākīze şadef
 Pertev-i māl-ı Necef müfti-ī meṭbu^c-ı ḥışāl
- 8 Nuḥbe-i Āl-i ʿAbā üsve-i ḥayl-i üdebā
 Qadr-dān-ı Necefā perde-ber-endāz-ı ʿuzāl
- 9 İtdi kālāyı zevāciyle tereffül hālā
 İleyüp sünnet-i sīnā-yı Resūli ikmāl
- 10 Ey Hezārī bedel-i tuḥfe-i nāçizümdür
 Be-nevīn bāfta-i deffe-i nessāc-ı ḥayāl
- 11 Gāyet-ı sa^cd ile yazıldı felekde tārīḥ
 İktirān buldı iki kevkeb-i yümni ü ikbāl
 1133 (1720-1721)

اقتران بولدی ایکی کوکب مین و اقبال

2a ezeldür: ezelden A/cümle: ḥamle B

4b meyyāl: seyyāl A

7a necm-i şeref: mecāl ü şeref C

8a üdebā: ādemā B/ ʿuzal: ikāl B

9a zevāciyla: revāciyle A

10 Hezārī: Münifā B

8

Tārīḥ-i Lücce-i Mühürdār-zāde

Mefā'ilün Fe'īlātün Mefā'ilün Fe'īlün

- A.49a 1 Hüseyn Ağa o mühürdār-zāde kim oldur
Şafā-yı la'li ehli ḥased-kerde-i 'aķīķ-i Yemen
- 2 O nev-nihāl-i gül-istān-ı ḥüsn kim oldı
Kenār-ı gül-şen-i ruḥsārı nev-demīde çemen
- 3 Firāk-ı ḥüsne te'essüfle Ka'be-i rüyı
N'ola giyerse siyeh-fām cāme-i şīven
- 4 Degil ḥaṭ oldı mu'atṭar-kün-i meşām-ı derün
Ğubār-ı ḥāk-ı reh-i kār-bān-ı Çīn ü Hoten
- 5 Degül ḥat-ı siyeh itdi hücüm her yerden
Hişār-ı kal'a-i ḥüsn ü bahāya ceşş-i fiten
- 6 Hıtām-ı bezm-i hüsünde Hezārīyā ḥaṭṭı
Olunca mecmere-i firķate buḥūr-efken
- 7 Hesābda didüm āḥīr temāmdür tārīḥ
Ḥaṭ-ı nev-āmede vech-i Hüseyni kıldı ḥasen
1129 (1716-1717)

خط نو آمده و جه حسين قلدي حسنى

8. A. 49a, B. 25b, C. 44b, D. 48b

1b ḥased-kerde: ḥased-kede-i B

5a Hücüm: hüçür A/yerden i yüzden A

6a Hezārī: Münīfā B

9

Tārīḥ-i Kal'a Hısn-ı Fāş Sultān Ahmed Hān
Fā'ilatūn Fā'ilatūn Fā'ilatūn Fā'ilūn

- A.49b 1 Şāh-ı vālā menzilet Hān Ahmed-i gāzī ki Hāk
°Adl ile zātuñ ser-efrāz-ı selātin eyledi
- 2 O şehen-şāh-ı zafer-yāveruñe Ādemden berü
Muttaşıldur irş ile dīhīm ü taht u servedi
- 3 Çok bedi'ü 't-tārḥ-ı āşār-ı cezīl ibdā° idüp
Oldı maḡrūn-ı beḡā aḡkām-ı baḡt-ı es°adı
- 4 Yapdı ez-cümle bu muḡkem ḡısn-ı gerdūn rif°atı
Nehr-i Fāş ile bulup mābeyn Baḡr-ı esvedi
- 5 Saḡt-ı būnyān ü bülend oldı o deñlū kim görüp
Bildi yerden göge dek gerdūn-ı fark u ferḡadı
- 6 Himmeti vālāsı maşrūf-i eşerdür ḡaḡ bu kim
Zatıdur rüşt ü kiyāsetle mülükūñ erşedi
- 7 Hükm-i istimrār-ı sa°d-ı baḡt-ı şāhid bu kim
Mülḡaḡ-ı mülkidür ekşer enbiyānuñ meşhedi
- 8 °Aḡd-ı eslāf-ı kirāmından füzūn şımdı felek
ḡalka gösterdi refāh-ı bāl-ı °İş-i ergadı

10. A. 49b, B. 29b, C. 42a, D. 43a

1a gāzī ki: gaziyi D

2b servedi: süveri B/sermedi C

5b Bildi yerden: Bildirüñ B/fark u farḡadı B

6a eşerdür: eşerde C

7a Sa°d: es°ed /C baḡtı: baḡtuña, A

- 9 Ola Yā Rab hem dem-i zāt-ı hümāyūn fıtrātı
Devlet ü iqbāl-i rüz-efzūn ʿömr-i sermedî
- 10 Görmeye mirʿāt-ı ʿabʿ-ı şafvet-engîzi keder
Devr ide zāt-ı şerifinden Hudā çeşm-i bedi
- 11 Ola miʿmār-ı mebanî-i mesāʿ-ı hınımeti
Mültecā-yı pād-şāhān ola dāʾim mesnedi
- 12 Böyle gūş itdüm Münîfā gaybdan tārîhini
Hısn-ı Fāşı yapıdı lutf-ı emr-i Sultān Aḥmedüñ
1139 (1726-1727)

حصني فاشي يابدى لطف امر سلطان احمد

10

Tārîḥ-i Kütüb-hāne-i Ḳapudān Muṣṭafā Paşa

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- A.49.b. 1 Hidīv-i mesned ü ʿizzet müşîr-i āsman-rifʿat
Dilîr-i ḳahramān-şavlet vezîr-i āşaf-istiʿdād
- 2 Ḳapudān-ı kerem-baḥşā cenāb-ı Muṣṭafā Paşa
Hüner-ver dāver-i müşkîl-küşā dānā-dil ü naḳḳād
- 3 Sülḥan-senc ehl-i perver kām-kār-ı maʿdelet küster
ʿAdîl-i Ḥātem ü Caʿfer kerîm-i mekrûmet-muʿtād
- 4 O düstür-i sülḥandān ol medār-ı şöhret-i ʿirfān
O gerdün-rütbet ü şān ol melāz u mafḥar-ı endād
- 5 Maşîr-i derd-mendān dest-gîr ü kehf-i melhûfün
Ki nûr-ı feyzi itdi çok çerāğ-ı mürdeyi îḳād

9a zāt-ı: zillet C

10. A 49b, B. 27b, C. 42a, D. 43b

2b Hüner-ver ā ver-i: Hüner-ver D

4b rütbet ü: ziyetü B

- A.50a 6 Du^cāda Güstehem-cūd u sehāda Ca^cfer-ü Hatem
Dahī ahrāz-ı eştāt-ı hünerde şāhib-i ^cabbād
- 7 Zamānında o deñlü kām-rāndür ehl-i ^cirfān kim
Zamān-ı devlet-i Abbāsiyān eylemezler yād
- 8 Vezīrān-ı selefde hak bu kim gūş itmedük böyle
Hem ehl-i fazl ü dāniş hem nesak-perdāz-ı ^cādil ü dād
- 9 Hemīşe nakd-ı vakti cümle maşrūf-i fezā³ildür
Añunçün itdi [çok] şem^c-i kütüb ol ^cumde-i emcād
- 10 Kemāle ihtimāmen dahī şān-ı ^cilme ikrāmen
Sa^cadet-hānesinde itdi bir dār-ı kütüb bünyād
- 11 O bünyān-ı müferrih tarh-ı vālā sakf-ı dil-cūya
Şu resme hurde-kārı nakşlar tarh eyledi üstād
- 12 Olur engüşt-ı hayret hāmesi destinde ger bir kez
Nuķūş-ı dil-firibin işe seyr im^cān ile Bih-zād
- 13 Bülend ü dil-keş oldu ol kadar kim idemez tanzīr
Kazā mi^cmār olup sidre-sütün olsa felek ırğād
- 14 Derūnı mecma^c-ı eşnāf-ı te³līfāt-ı ^cirfāndur
Olunsa tesmiye şāyestedür añā ^calem-ābād

6b eştāt: eştāb B

7b ^cAbbāsiyān: ^cayyāni B

8a gūş itmedük: cem olmadı / böyle: aslā B

8b ^cadil ü dād: ^cadl-ı dād D

10b bünyād: binā A

11b tarh eyledi: resmeydi B, C

13a tanzīr: nazīr B

13b felek ırğadı: behin evtādi B

14a eşnāf: evşāf B

- 15 Bu pākīze binā-yı şamihü'l-erkānı kıl yā Rab
Şabāh-ı haşre dek ber-pā-yi temkīn rāsihü'l-evtād
- 16 Ola ol āsaf-ı vālā-nijāduñ dahı şıhhatle
Hudāyā gün-be-gün ikbāl-i ʿömrü devletimüz dād
- 17 Münifā süy-ı hātifden işitdüm didi tārīhin
Ne zībā oldu bu dār-ı kütüb haqqā mübārek-bād
1143 (1730)

نه زيبا اولدى بو دار كتو حقا مبارك باد

11

Tārīh-i Hān-ı Cedīd Der Kaşaba Dil-inşād Merhūm ʿAbdullah Pāşa Tābe
Serāhū Vel-Cennete Mişvāh
Mefʿulū Fāʿilātū Mefāʿilū Fāʿilūn

- A.50a 1 Düstūr-ekrem āşaf-ı nakḳād-ı muhterem
Şadrı'ş-şudūr ʿālem Aristoyı kār-dān
- 2 Mīhr-i fūrūḡ-küster-i gerdün-i maʿdelet
Māh-ı sipīhr-i mekrūmet ü Mehdī-i zamān
- 3 Dādār-ı nām-ver-i kerem-āmuz-i hoş-siyer
Kān-ı güher-fürüz-ı hüner melce-i cihān
- 4 Zat-ı şeref dişār ü mekārīm-şiʿārını
İtmiş hemişe Hāzret-i Hallāk-ı Müsteān
- 5 Hem dāver-i cihān vü cihān-ı dād-ı kirām
Hem bende-i Hudā vü Hudāvend-i bende-gān
- A.50b 6 Bu tārīh-i dil-pesend ü raşinüñ bināsına
Devletle oldu hendese-perdāz-ı hüküm-rān

- 7 Dil h^vālū üzre oldu bu beyān-ı nev-esās
Hem irtifā^cı künğüre-i şakf-ı āsman
- 8 Minnet Hudāya buldı hele şüret-i tamām
Reşk-āver-i sipihr-i berīn oldu bī-gümān
- 9 Hem-vāre oldu bānī-i Hātem-nihādınūñ
Ömri füzūn u devlet-i bī-ḥad u bī-kerān
- 10 Ḥadd-i kemāle bālīg olunca bu nev-binā
Tārīḥ oldu kilik-i Hezārī fem-i feṣān
- 11 Oldum medīḥe h^vān-ı meḥāsın olup didi
Pākīze dil-firīb mümeḥhed cedīd ḥān
1132 (1719-1720)

پاکیزه دلفریب محمد جدید خان

- 12
Tārīḥ-i Berāyī Kaşr-ı Mektūbī-i Defter-dār Meḥmed Behcet Efendi
Mefā^cilūn Fe^cilātūn Mefā^cilūn Fe^cilūn

- A.50b 1 Cenāb-ı ḥazret-i mektūb-i hüner-perver
Kitāb^c-ı pākine şad-āferīn ü şad-taḥsīn
- 2 Bu kaşr-ı ḥüb-i Şüreyyā-nesāk bu bāğçenūñ
Biñā vü taḥḥuna ḥaḳḳā tevafuḳ oldu hemīn
- 3 Göreydi her birini dirdi vaşf idüp Rıdān
Bu leffü neşr-i müretteple bī-çenān ü çünīn
- 4 Bunuñla heft-ḳabāb-ı sipihr olup heştüm
Anuñla heşt-Biḥişt-i berīn olur nühümīn

12 A. 50b, B. —, C. 45b, D.—

1a perver: pirā C

2b biñā vü: Binay C

3b müretteble: mürettebde C

- 5 Müselsel olalı sebîl-i revân-ı iqbâli
Şafâlar eyleye anda müdâm o zât-ı güzîn
- 6 Zamân-ı sa^cd-ı hitâmında itdi mülhem gayb
Zebân-ı şıdk-ı *Münîfâ* bu mışra^c-ı telkîn
- 7 Pesend idüp didi târîh için mübârek ola
Bu nev-hadîka-ı behcet-fezâ bu kaşr-ı bihîn
1154 (1741-1742)

یو نو حدیقه بهجت فرا بو قصر بهین

13

Târîh-i Kaşr-ı Ahmed Big

Mefâ^cilün Mefâ^cilün Mefâ^cilün Mefâ^cilün

- A.50b 1 Hōşâ kaşr-ı mu^callâ tarh ü gerdün-pāye kim itdi
Bu ne kâh-ı bülend-eyvânı reşkîn sâz-ı bünyâdı
- 2 Zehî nüzhet-fezâ maşşûde-i matbū^ca kim görse
İderdi emniyet taşvîri hayrân ^cakl-ı Bih-zâdı
- 3 Kuşûrın i^ctirâf eylerdi ger kaşr-ı Havernaqla
Yanaşdursa Sinimmâr işbu kâh-ı behcet âbâdı
- 4 Bisât-ı inbisât-ârâyîş-i bezm-i tarâb hayrı
Teşâvîr-i meserret nakş-ı elvâh-ı ferâh-zâdı
- 5 Güşâde cā-be-cā revzenleri etrâf u eknâfa
^cAbîr-efşân olur hem-vâre cib ^câleme bâdı
- 6 Bu dil-keş tarh-ı bünyân-ı razinü'l-rükni-i vâlânûn
O mîr-i muhteremdür bânî-i hoş zihn ü nakkâdı

5a olalı sebîl-i revân: ola revân selsebîl C

13 51.a, B.—, C.—, D.—

- 7 Cenāb-ı mîr Sāmi-rütbe Aḥmed Big ki Ḥaḳ kılmış
Anı cūd u keremle ekrem-i akrān u endādı
- 8 Nigeli-dār-ı vilāyet kehf-i melhūfān-ı bî-kudret
Nigūn-sāz-ı saʿādet reh-i nūr ü meslek-i ʿĀdı
- 9 Riyā itmem hele müstagnî vü pākîze-meşrebdür
Riyā zirā degüldür tabʿuñ meʿlūf ü muʿtādı
- 10 Ola dāʿim şafā-yı hātır üzre ʿizz ü rifaʿtde
Şabāh-ı haşr olunca bu eşerle yād ola adı
- A.51a 11 Bu āb u tāb-ı ruḥāniyyet ü bu ḥüsn ü behcetle
Kemāl-i iʿtidāl üzre tamām idince üstādı
- 12 Hezarî dahî rükn-i ʿunşur üzre yaptı tārîḥin
Ne zibā kıldı Aḥmed Beg bu kaşr-ı tâze icādı
1134 (1721-1722)
- نه زيبا قلدى احمد بيك بو قصر تازه ايجادى
- 14 Tārîḥ-i Vefāt-ı Muḥafız-ı Īrān ʿİzzet ʿAlî Paşa
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- A.51a 1 Ey Revān leşkerinüñ ser-dārı
Reh-ber-i rāh-ı Revān-ı iḳbāl
- 2 Yaʿnî hem nām ü vaşıyy-ı şeh-i dîn
Māye-dār-ı şeref ü faẓl ü kemāl
- 3 ʿEdnā burc-ı bedeninden açıcak
Tāʿir-i rûḥ-i revānı per ü bāl

14 A. 50b, B. 26b, C. 41b, D. 49a

1b rehberi: reh ü rāh-ı B

- 4 Geldi bu beyt-i muraşsa^c tārīḥ
Cevherin ḥarf ile ḡūn silk-i le²āl

- 5 Rabb ʿİzzet ʿAli Paşanuñ ide
Meşhedin cılve-geh-i mihri-i cemāl
1147 (1734-1735)

مشهدن جلوه که مهر جمال

- 15
Tārīḥ-i Vefāt-ı Meñgli Girāy Hān
Mef^cülū Fā^cilātū Mefā^cīlū Fā^cilūn

خان خجسته ذات نسب منکلی کرای
بیرون شد از سرای سپنج فنا روان

تاریخش آمد این چو محیط آبدید
شد منکلی کرای سیل بقا روان

1152 (1739-1740)

- 16
Tārīḥ-i Vefāt-ı Huftār-zāde El-yed Muḥammed
Müfte^cilūn Mefā^cilūn Müfte^cilūn Fe^cilūn

مردم دیده پلر سد عزیز پر هنر
کرده ازین جهان سفر شو بهشت جلوه ریز

خازن رحمت آن زمان از ای رحلت بکفت
فاد بجنت هنا قدس سره العزیز

1153 (1740-1741)

- 17
Medār-ı Şöhret Levḥ-i Kalem Münşī-yi ʿİsā-dem
Mefā^cilūn Mefā^cilūn Mefā^cilūn Mefā^cilūn

- A.51a 1 Dirīgā kıldı ḥāke naql-i raht u rihlet olmışken
Anuñ şadr-ı Anāṭolıya zātı [oldı ʿkazā'sker]

15 A 51a, B 24b, C 44b, D.49b

16 A 51A, B 26, C45A, D 45B

17 A. 51a, B—, C.—, D. —

- 2 Du'ā idüp didüm fevtinden āgāh olıcak tārīḥ
İde Hāḫ meskenin Rāşid Efendi evc-i 'illiyyīn
1178-27 (agāh)=1151 (1738-1739)

ایده حق مسکن راشد افندی اوج علیین

18

Tārīḥ-i Diger Merḥūm

Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün Fe'ulün

- A.51b 1 O nev-reste gül-gonce-i bāğ-ı ümmīd
Bu gül-şenden olduḡda ber-çide-dāmen

- 2 Dile zabt-ı sāl-ı vefātından oldu
Perişānī-yi ḥūzn ü ḡam ḥayret-efken

- 3 Velī ḡaybdan geldi āḥir bu tārīḥ
Muḥammed 'Azīz itdi Fırdevsi mesken
1141 (1728-1729)

محمد عزیز ایتدی فردوسی مسکن

19

Tārīḥ-i Vefāt-ı 'Arab-zāde Şeyḫ Süleymān

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün

- A.51b 1 Bāğ-ı 'ālemde 'Arab-zāde efendi merḥūm
Gerçi oḡlın yerine serv-i sehī-veş dikdi

- 2 Līk dāmād-ı hüner-mendi yapup meşhedini
Menzil-i ḥüsn-i rızāsında anuñ taş dikdi

19. kıtanın tarilhi hesaplanamamıştır.

18 A. 51b, B. 26b, C. 45a, D. 48b

1a oldukda: oldıkça C

19 A. 51b, B.27a, C. 45a, D—

20

Tārīḥ-i Vefāt ʿAdü'r-rezzāk

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- A.51b 1 Hayf ol zīb-i çemen şaf^cā-i gül-zār-ı ümīd
Ya^cnī gül-gönce-i neh^vāste ʿAbdü'r-rezzāk
- 2 Bulmayup bŭy-i vefa bāğ-ı fenādan āhir
Açılup gitdi [yine] tā be civār-ı Hallāk
- 3 Geldi bu mışra^c-ı dīl-düz berāy-ı tārīḥ
Fevti olduğda dile zaḥm-zen-i ḥār-ı firāk
- 4 Maḥrem-i kurb idicek müjde likā ʿullahı
Cān atup kaşd-ı cemāl eyledi ʿAbdü'r-rezzāk
1201-54 (cān) = 1147 (1734)

جان اتوب قصد جمال ايلدى عبدالرزاق

21

Tārīḥ-i Berāy-ı Ferzend-i Hemsun Beg

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- A.51b Atub tācın sipihre vālidī tārīḥi şeb itdi
Muḥammed gül gibi gül-zār-ı İbrāhīmden bitdi
1161-5 (tāc) = 1156 (1743-1744)

محمد كل كبي كلزار ابراهيمدن بتدي

22

Tārīḥ-i Çeşme-i ʿAlī Paşa

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- A.51b 1 Şū be-şū itdi ʿAlī Paşanuñ
Çeşme-i şāfı ʿuyūn-ı cāriye

20 A. 51b, B.—, C.—, D.—

21 A. 51b, B.—, C.—, D. —

22 A. 51b, B.—, C.—, D. 48a

- 2 Bu muşaffā çeşme tārīhin
Didiler ʿayne'l-ḥayāt-ı sāniye
1146 (1733-1734)

دیدیلهر "عین الحیات ثانیة"

TAHİMİSLER

1

Merhûm Sulţān Ahmed Hān tâbe şerāhu hâzretlerine Nef'î merhûmuñ virdigi kâşide ki hālā şehen-şāh-ı maşrıķ ü mağrib-i hūlled Allah-ı hilāfete hâzretlerinüñ nām-ı- hümâyūnlarına muvafık olınmağın kâşide-i mezkūra tahmīs olup ve merfûc-şüden-i şevket-me'ābları kılınmışdır.

1

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- A.52b 1 Hikmet-i bâliğa-i Hâzret-i Hallāk-ı Hakīm
İtdi icāb-ı terettüb sūhana şān-ı 'azīm
Her sūhan lîk olamaz nātika-zîb-i teslīm
Sūhan oldur ki bilā-vāsıta-i tab^c-ı selīm
Ola maqbûl-i dil-i nâdire-sencân-ı fehīm
- 2 Olmaya lafzı kelāl-āver-i tab^c-ı ifhām
Ola vāreste-i iğlāk u maşūn-ı ibhām
Berķ ura her bün-i harfinde fütürğ-ı ihām
Ya'ni yā vahy ola ma'nası anuñ yā ilhām
Bunı faşl itmede aḥbāb ideler bahş-i 'azīm
- 3 Ola bî-külfet-i tefkîk-i zamîre 'ā'id
Nesaķ-ı sebķ-i dil-ārāsına baksa ḥāsîd
Keffe-i nazımda ne nākış ola ne zā'id
'İkd-ı gevher gibi manzûm ola tab^ca vârid
Çekmeye nâzım olan zaḥmet-i kayd-ı tanzîm
- 4 Müste'ār olmaya nûr-ı şeref-i māh gibi
Ola pür-süz-ı eşer āh-ı seḥer-gāh gibi
Şadef-i ḥâtır-ı merdān dil-i āgāh gibi
Silk-i tesbîḥ-i dil-i 'ārif-i bi'llāh gibi
Ola pür-gevher-i esrār-ı Hudāvend-i 'alîm

1 A. 52b, B. 30a, C. 31b, D. 14b

1d maqbûl-i: makbûle B

2a tab^c-ı ifham: tab^c-u fehîm B

3c manzûm.: mefhûm B

- 5 ‘Arz idüp māşīta-i kilk-i hüner-pīrāye
 Vire ruhsāre-i bīkr-i sūhana pīrāye
 Turra ber-düş gele hacle-geh-i ma‘nāya
 Kim okursa ide feyz-i nefesi dünyāya
 Neşr-i āşār-ı dem-i nuṭṭ-ı Mesīhā vü Kelīm

- 6A.53a 6 Ola cān-bahş-ı ebed feyz-i kelāmı ṭab‘a
 Vire her lafzı anuñ keyf-i müdāmī ṭab‘a
 Dest-i taḥsīn-i seḥāñ öyle kirāmī ṭab‘a
 Āferīn ol sūhan-ārā-yı Nizāmī-ṭab‘a
 Ki ola fikri bu gūne der-i i‘cāz-ı Naẓīm

- 7 Dil-i şāfı ola peymāne-i lebrīz-i şafā
 Ṭab‘-ı rüşen-gülheri pertev-i şem‘-i ma‘nā
 Hāme-i sihr-eşeri nātıka-bend-i bülegā
 Böyle bir mu‘cize-perdāz-ı sūhan-güyā sezā
 Olsa ger meclis-i ‘irfān-ı İlāhī‘de nedīm

- 8 Līk nazm öyle degüldür ki dem-i taşviri
 Māye-i ṭa‘n ola ‘arz-ı kaleme taḥriri
 Her ḥurūfuñ ola taḥdīme maḥall-i te‘hīri
 Söz midür ol ki çep ü rāst düşe ta‘biri
 Nice ma‘nā-yı dürüstün boza bir lafz-ı saḳīm

- 9 Bilmeye vācibe-i ḥidmet-i şükr-i nazmı
 Tuta taẓyī‘-i nefes lezzet-i zikr-i nazmı
 Ṭab‘-ı ‘innini ‘akīm aīlaya bīkr-i nazmı
 Düşe bir semt-i ġarībe reh-i fikr-i nazmı
 Ne ṭarīḳ-i reviş-i tāze ne vādī-i ḳadīm

8c ola: olsa A

8d ol ki: öyle B

9c ‘innini ‘akim: ayş-ı ‘azīm B

- 10 Ola erkān-ı binā-yı sülhānı süst-esās
 Rüy-ı endişesi nā-şüste vü pejmürde-libās
 Lafzı pîçiş-fiken-i kuvvet-i im^cān-ı h^vavās
 Çeke mazmūnını fehm itse de bir nükte-şinās
 Ne kadar dikkat iderse o kadar renc ü elem
- 11 Görse bārīk-nigāhān hüner-i güftesini
 Ya^cnī bīgāne-reviş vādī-i neşüftesini
 İtmeğe fark anuñ puhte vü nā-puhtesini
 Kendü fehm itse de biñ fikr ile bir nüktesini
 Nutkı ^cāciz kala yārāna idince tefhīm
- A.53b 12 Zā^cf-ı te³līfden elfāzı degülken sālīm
 İntihāl üzre iken ma^cnī-i ğayra dā³im
 Geçinür hıttā-i iklim-i kemāle hākīm
 Böyle şāhib-sülhānuñ bundadur a^clālığı kim
 Sözi pest iken olur kendisi mağrūr u za³im
- 13 Olur endişe serāsīme-i hayret bunda
 Çāk olur pençe girībān-ı tabī^cat bunda
 Hem-^cayār ola erācīf ü belāğat bunda
^cÖzri maqbūle geçer yine ğarābet bunda
 Güş-ı inşāf ile ger dñlese bir fehm-i selīm
- 14 Gevher-i nazmdur ārāyiş-i genc-i ^cirfān
 Nazmdur dürr-i yetīm-i şadef-i bahır-ı beyān
 Līk her dem düşürür anı kesāda devrān
 Vākī^cā böyle kavī ^cözr ile haşm olsa cihān
 Yine olmaz birinüñ reddi kabūle taqdīm

10c pîçiş: bî-ciş A / pehiş B/im^cān-ı: im^can C

10d itsede: itmede B

11a nigāhān: yegān B

11b vādī-i neşüftesini: ma^cniyi şeftesini B

11d nüktesini: güftesini B

14b bahır-i beyān: bahr u beyān B

- 15 Ne kadar olsa hazān-dīde çemen-zār-ı sülhan
 Bulmur yine gül ü lālesi dāmen dāmen
 Olsa da dīde-i hāsıdde çü hodrā-yı dāmen
 Bu kadar nazm da mu^cciz dinilür böyle iken
 Şımf-ı ehl-i dil ü tab^ca kerem çarh-ı le^zim
- 16 ^cĀdet-i tab^c-ı gālaṭ pişegi-i çerh-i ^canūd
 Gerdiş-i nā-be şavāb ü revīş-i nā-ma^chūd
 İtmedi bahtumuza kāfile-i kām-ı vürūd
 Böyle kalursa eger rah-ı telāfī mesdūd
 Bu huşūsa felek itmezse mükāfat-ı ^camīm
- 17 Görintür kıymet-i kālā-yı ma^cāniye zarār
 Olur āyine-i idrāk pezirā-yı keder
 Gerd-i vahşetle olur şāhid-i ma^cnā muğber
 Bıkr-i ma^cnā daḥi bir tab^ca görünmez ne kadar
 İtse eşk-i ruh-ı endişesi ^carz-ı zer ü sım
- A.54d 18 İtseñ ibrām u tekellüfle ne deñilü ta^cciz
 Eyleseñ naḳd-i dil ü cām aña dest-āvız
 Gelmede bezm-i hayāle yine der-kār giriz
 Tūtalum eylememiş ol daḥi dīdār-ı ^caziz
 Eylemiş seyr-i cemālūñe sılāyı ta^cmim
- 19 Kalmadı reng-i şafā gül-çemen-i ^cālemde
 Ber-ṭaraf dā^ciye-i şevk dil-i derhemde
 Böyle nā-yāb iken esbāb-ı heves ādemde
 Meyl-i ebkār-ı ma^cānī kim ider bu demde
 Olsa ger her biri bir hūr-ı melek-hūy-ı besīm

15a hazān: harān C /lālesi: lāleyi A

16: —B

17a kıymet-i: kısmet: B

18e seyr-i: sırtı B / şılāyı: şıla bī C

19e besīm: nesīm B

- 20 Böyle der-beste iken kār-geh-i faẓl u hūner
Nā-be-sāmān iken ahvāl-i dil-i dāniş-ver
Kim ider taraf-ı ruḥ-ı şāhid-i ma^cnīye nazar
Çehre-perdāz-ı ^carūsān-ı sūlḥan ola meger
Kālem-i māşīta-i luḥf-ı şehen-şāh-ı kerīm
- 21 Ol ki zātı şādef-i ma^cdeletüñ gevheridür
Huṭbe-i nāmı sipihrüñ şeref-i minberidür
Rā'yı çarḥ-ı himemüñ mihr-i ziyā-güsteridür
Ol ki feyz-i kef-i iḥsān-ı gedā-perveridür
Eyleyen şāhlara mülk-i cihānı taksīm
- 22 Ol ki itmiş anı Hallāk-ı ezel ^cazze ve cell
Hāriş-i mülk ü milel dād-res-i dīn ü düvel
Kılsa teshīr n'ola ^cālemi bī-ceng ü cedel
Ol ki itmiş yed-i iḳbāline te'yīd-i ezel
Kābza-i tīg-i cihān-gīr-i kazāyı teslīm
- 23 İtdi Hāk kıble-i iḳbāl-i selāṭīn bābın
Kıldı mahşūş añā ^cadl ü naşafet esbābın
Maḳdemi itdi füzūn devletüñ āb u tābın
O Hudāvend-i mu^cazzam ki yazar elḳābın
Levh-i ta^czīme bu ta^cbīr ile kilik-i tekrīm
- A.54b 24 Şehr-yār-ı kerem-āmūz-ı hūmāyūn-fıtrat
Kahramān-ı sipeh-endūz-ı Nerīmān-şavlet
Nesaḳ-ārā-yı şeref-nāme-i mülk ü millet
Dest-gīr-i ^cazamet dāver-i dīn ü devlet
Revnaḳ-ı salṭanat ārāyiş-i tāc u dīhīm

21a ol ki: dil ki B / ma^cdeletüñ: ma^cnīfetüñ B

21c Rā'yı: zātı C, — D

22a ezel: cihān D

22c Kılsa teshīr: Kılup tehyīr B / yed-i: meh-i B

22d yed-i: meh-i B

23b esbābın: estābın B

24b Nerīmān: hūmāyūn D

- 25 Hırz-ı bāzū-yı kaza pād-şeh-i ʿālem-gır
 Pertev-i bāşıra-i salţanat u tāt u serir
 Gāyet-i mā-ḥaşal-ı nüsha-i ḥalk u taşvır
 Şüret-i cevher-i āyine-i vazʿ-ı takdīr
 Maʿnī-i rahmet ü lutf u kerem-i Rabbi Raḥīm
- 26 Māh-ı mihr efser ü gerdün-ı ʿatā vü iḥsān
 Tāt-baḥşā-yı şehān dāver-i iḳlīm-sitān
 Neyyir-i şaʿşaʿa-efrüz-ı ser-ā-pā-yı cihān
 Şemʿ-i ḥurşid-eşer-i encümen-i çār-erkān
 Serv-i tāvūs-ı ḥurām-ı çemen-i heft-iḳlīm
- 27 Āsmān-pāye cihān-dāver-i gerdün-mesned
 Resm-pīrā-yı kerem tāt-ver-i ced-ber-ced
 Efser-efrüz-ı hilāfet-kede-i mülk-i ebed
 Şāh-ı Cem-cāh-ı felek-mertebe Sulţān Aḥmed
 Ki ider kevkebe-i cāhına dünyā taʿzīm
- 28 Şīr-i miḳdām-ı vegā-pişe Hudāvend-i ğayūr
 Seyf-i meslül-i cihān-gır şecāʿat ki bulur
 İncilā tāt-ı berīkiyle ğubār-ı şer ü şūr
 Kahramān-ı felek-evreng-i ʿadālet ki olur
 Bīm-i kahrıyla vücūd-ı sitem ü fitne ʿadīm
- 29 Nükhet-i tāt-ı laṭīfiyle zemīn Ḥıttā-ı Çin
 Zīnet-i zāt-ı şerīfile zamān şehir-āyın
 Cüy-ı lutfıyla çemen-zār-ı şehā Hukd-ı berin
 Rüy-ı bahtıyla cihān manzara-i hūr-nişin
 Büy-ı ḥulķıyla felek mecmere-i nāfe-şemīm
- A.55a 30 Lā-mekān kāfile-i himmetine rāh-güzer
 Keh-keşān keştī-i temkīnine ḥabl-ı lenger
 Māh-tāt eşheb-i iclāline naʿl-i pür-zer
 Āf-tāt efser-i iḳbāline yektā gevher
 Āsmān eblaķ-ı cāhına zer endüde kecīm

25e Maʿnī-i: Maʿnī A

28a vegā-pişe: duʿā-pişe B

29d Rüy: ḥall-ı B

30e endüde: endüd B

- 31 Zühhd ü takvāda ser-efrāz-ı mülük-ı ʿālem
Meşreb-i şāfina dil-teşne zülāl-i Zemzem
Halvet-i ʿiffetüñe cünd-i melāʾik mahrem
Kaʿbe-i ʿişmetine nūr-ı hüdā şemʿ-i harem
Harem-i devletine per-i hümnā ferş-i harīm
- 32 Göre vālā-himemüñ hükmi nice eyler eşer
Birisin behre-ver-i māye-i temkīn eyler
Biri görmez haţar-ı bīm-i zevāliyle keder
Rūzgār eylese ger kişver-i cūdına sefer
Āf-tāb olsa ger sāye-i cāhında muķīm
- 33 Kıldı bir kuvvet-i kıdsiyye Haķ anda meknūn
Virse deryāya eger mekrūmeti tāb-ı sūkūn
Olsa seylāba veger maʿdeleti rāh-nümūn
Biri durdukça bulur kevkebe-i rüz-efzūn
Biri gitdükçe olur muğtenim-i nāz u naʿīm
- 34 Midḥat-ı şāhid-i ahlākuñ o kim ezber ider
Bezm-i endişeyi feyz-i demi pür-ʿanber ider
Hokķa-i maḥbereyi nāfe-i müşk-i ter ider
Ebr-i kilki şadeḫ-i keffini pür-gevher ider
Vaşḫ-ı baḫr-i keremün kim iderse terkīm
- 35 Hıfzı bir yerde ki azdāda vifāķ-āver olur
Kaţre-i jāle nemā-baḫş-ı gül-i aḫker olur
Āhū-yı māde gelür ḫāher-i şīr-i ner olur
Keşti-i ʿāleme endişesi bir lenger olur
İtse bir şāʿir eger medḫ-i vaķārın taşımım

32a Göre: Gör o A

32c zevāliyle: zevāl ile B

33c ve ger: eger B

34a ahlākuñ: ikbālūñ B

34c maḥbereyi: mecbere-i B

35d bir lenger olur: pür lehger olur B

A.55b 36 Sāye-bān olsa n'ola dehre zılāl-i tîgi
 °Ālemi bāğ-ı behişt itdi zülāl-i tîgi
 Muttaşıldur ebedî devlete dāl-ı tîgi
 Çeşm-i düşmenden eger geçse hayāl-i tîgi
 Merdüm-i dîdesi Cevzâ gibi olurdu dü-nîm

37 Var o deñlü nigeh-i himmet ü luğfında eşer
 İtse bir kerre ger a°māl-i terāzū-yı nazar
 Keffe-i qadrda hem-seng olur āb-zer ü hācer
 Luğfı bir mertebe kim itse kef-i desti eger
 Resm-i cūd u keremi ebr-i bahāra ta°līm

38 Olsa ol feyzle reh-bürde-i Deryā-yı °Aden
 Şadef açmazdı dahı qatre-i nīsāna dehen
 Ba°dezīn olsa dönüp rû-be-reh-i şavb-ı çemen
 Kīse-i gonca nice pür-zer ise feyzinden
 Kāse-i lāledeki şeb-nem ile pür-zer ü sīm

39 Virdi bu güne Hāq iqbālīne farṭ-ı eşeri
 Saṭveti itdi nigün nice şeh-i tāt-veri
 Hem-çü sīm-āb eridür āheni tāt-ı nazarı
 Qahrı bir mertebe kim olsa bir ednā şereri
 Meş°al-efrüz-ı reh-i qāfile-i bād-ı nesīm

40 İtse ol şüret-i tābıyla eger bahra sefer
 Sīne-i māhīye her fūlsini ber-dāğ eyler
 Aña nisbetle sümūma dinilür bād-ı şehir
 Ne gül-istāna güzere eylese bir demde ider
 Gonca vü lālesini alker-i sūzān-ı Cahīm

36a zılāl-ı tîgi: hilāl-i tîgi B

36b °ālemi: °āleme B

37a Var o: Var bu B

38c Ba°de-zin olsa: Ba°d olsa B, C

39a bu: bir B

39d mertebe kim i mertebedür B

40a tābıyla: tāt ile B

40c sümūma denilür: denilür sümūma D

- 41 Re'yi her kārda lenger-fiken-i cāy-ı vasīṭ
 °Adlī vāreste-i ifrāt u masūn-ı tefrīt
 Noktadur merkez-i iclālūne bu arz-ı basīt
 Āsmān dā'ire-i mülketi olurdu muḥīt
 °Ālemi itse ihāṭa girih-i ḥalka-i mīm
- 42 Zātı müstecmī°-i eṣtāt-ı a°āzīm-i hüner
 Dili mi°yār-ı nazar-senc-i mevāzīn-i °iber
 İstikāmet şıfat-ı lāzimesidür o kadar
 Ṭab°ı bir āyīne-i rāst-nümādur ki girer
 Anda bir şūrete °aks-i elif ü peyker-i cīm
- A.56a 43 Şāhlar büse-zen -i sūdde-i iclālīdūr
 °Ālemün ṭavf-ı deri gāyet-i āmālīdūr
 Dehre mīḳāt-ı beḳā aḥter-i iḳbālīdūr
 Kevkeb-i ṭālī°i ol mertebeden °ālīdūr
 Geh yazup bildüre aḥvālīni ehl-i tencīm
- 44 Böyle şebt itdiler erbāb-ı tecārībū nehā
 Kendi hurşīd-i cihān ḡayr-i şehān hem-çü Sühā
 Ben de itdüm bu ḥiṭāb ile mediḥam inhā
 Şāh-ı encüm-sipehā māl-ı zemīn cilve-gehā
 Ey şehen-şāh-ı Süreyyā °ālem-i heft-ıklīm
- 45 Buldum evşāf-ı hümāyūnuña bir rütbe zafer
 Olamaz kimse baña nükte-verāndan hem-ser
 Varsa gelsün sülḥan ehline şalā ser-tā-ser
 Devletlūde benüm ol Hüsrēv-i ma°nā ki ider
 Kuvvet-i ṭab°umı Hallāk-ı Ma°ānī teslīm

41a vasīt: basīt B

41d mülketi: müki B/mülkini C, D

42b Dili: ra'y-i D/ mı'yārı: mi°mārı B

42d girer: giyer B

42e cim: mīm B

44a erbāb-ı: aḥbāb-ı B

44b hem çü Sühā: necm-i nūha C/hem çü şeh-per D

- 46 Münhaşır tab^cuma iḥrāz-ı kemālāt-ı fūnūn
 Berķ urur levḥ-i zamīrtümde fūrūğ-ı maẓmūn
 Eşerüm nāsiḥ-i resm-i ḥikem-i Eflāḩūn
 Kalemüm nāṭıķa-bend-i dehen-i silr ü fūsūn
 Sūḩanum ʿukde-küşā-yı girih-i fikr-i ḩakīm
- 47 Olmada şīt ü sadā-yı sūḩanum ʿālem-gīr
 Virdi ḩaķ nazmuma bu gūne ḩavāş-ı teʿşīr
 Tāb-ı taʿbīrüm ile dīde-i maẓmūn ḩarīr
 Kayd-ı taḩrīrüm ile pāy-ı sūḩan der-zencīr
 Dāğ-ı fermānum ile cebḩe-i endīşe-vesīm
- 48 Cūş-ı feyyāze-i tab^cumla felek pā-der-gil
 Rütbe-i muʿcize-i nuṭkuma ʿālem ḩāʿil
 Gör ne ḩāşıyyeti ḩaķķ eyledi bende ḩāşıl
 Eşer-i luṭf-ı kelāmumla eḩıbbā ḩoş-dil
 Yād-ı şemşīr-i zebānumla ʿadū pūr-ğam u bīm
- A.56b 49 Ebr-i midrār-ı ḩayālümle bulur neşv ü nemā
 Naḩl-i ḩuşk-ı ḩüner-i mürde giyāḩ-ı maʿnā
 ḩadd-i māḩıyyet-i tab^cum o ḩadar kim farazā
 Feyz-i endīşe-i rengīnüm ile bād-ı şabā
 İtse ger geşt ü güzār-ı ḩemen-i heft-ıḩlīm
- 50 Dil-i Rıdvāna düşer dāʿıye-i şevķ-i dıger
 Yaʿni tertīb-i bisāt-ı şarab u bāde-i ter
 Reşķ-i cām-ı mep olur ḩāşılı ḩavż-ı Kevşer
 Hüķm-i feyzin ider ol mertebe cārī ki düşer
 Şīşe-i bāde-i gül-rengi ḩabāb-ı tesnīm

46b urur: olur D

46c Eşerüm: Eşeri B

48a tab^cumla: tab^cumda B

48c eyledi bende: bendegi kıldı B

48d eḩıbbā: aḩbāb-ı B

49a midrār: bārān B

50b bāde-i ter: bāde yeter B

- 51 Remz-i esrār-ı belāğat sülhanumda muzımer
 Hadd-i i^ccāz-ı nihān-hāne-i endişeme der
 Rih̄te sâhil-i fikrümde nice kenz-i dürer
 Tab^cum ol baħr-i sülhandur ki kef-i mevci tutar
 Penbeler içre nihān sübħa-i lü^clü^c-i nazīm
- 52 Tab^c-ı şāfım nazar-ı şāhid-i gayba mir²āt
 Neyyir-i himmetüme mihr ü kevākib zerrāt
 Gelür enfās-ı latîfümle ħurūfa ħarekāt
 Hızr-ı ser-çeşme-i nazmumla bulur tāze-ħayāt
 Reşħa-i feyz-i nem-i ħāmem ile ^cazm-i remīm
- 53 Münħaşır manşib-ı nazmuñ buña naşb u ref^ci
 Kalemüm ma^creke-i silħre Münîfā ef^ci
 Lîk lâzım burada da^cva-i lâf-un güzāfuñ def^ci
 Söz temām oldı temeddüh nice berāy Nef^ci
 Kadrüñ erbāb-ı dile sen mi idersin tefhīm
- 54 Bula te²yid sülhan fikr-ı metin ile kıyām
 Ola beyt-i şeref-i devleti ber-pāy-ı devām
 Vire tîğ ü kalem silsile-i dehre nizām
 Dürr-i medħiyle müzeyyen ola silk-i eyyām
 Gevher-i zātı ile faħr ide tāt u dîhīm

2

Tahmīs-i Kaşide-i Bākī

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- A.57a1 Eylemiş dā²iresin yine ser-ā-ser ħātem
 Tāk-ı zer-kārī-i Kısrāya ber-ā-ber ħātem
 Tahta geçmiş oturur ħayli muvaqqar ħātem
 Zer ü gevherle idüp ziver-i efser ħātem
 Zīb ü zīnetde geçer hem-ser-i Kayşer ħātem

53b Münîfā: Münîf B, C

54b beyt-i şeref: beytü's-şeref A

54b devām: kıvām C

2 A 57a, B 34b, C 36a, D 13b.

1a yine: — B

1d ziver-i: ziverle D

- 2 Gerçi kim hatm sürüp çekdiği esmâdur heb
Dil-i şâf-âyînedür şöhretine lîk sebeb
Pençe-i mûhri başup halka ço şansun kevkeb
Nâm ile tutdı cihân mülkin olursa ne ʿaceb
Mâlik-i cām-ı Cem ü tâc-ı Sikender hâtem
- 3 Kilk-i ahkâm-ı kazâ hâme-i ressam-ı kader
Çıkarup nakşın anuî böylece imzâ eyler
Yâ Süheyl-i Yemenîdür hele necm-i şehir
Meşʿal u mâhdur ol kevkeb-i şeb lâb meger
Geçinür çenber-i gerdün ile hem-ser hâtem
- 4 Gelmedi dâʿire-i hacle-geh-i imkâna
Öyle nâ-süfte vü nâ-yâb behîn devrâna
ʿAks-i ruh-sâresi hayret getirür insâna
İdüp elmâsdan âyîne vü dürden şâne
Göstertir halka yine şîve-i duhter hâtem
- 5 Zîr ü bālâsını teşbîh ü beyânda seyr it
Yerde ne dürr-i yem ü gevher-i kânda seyr it
Gökde ne kevkeb-i dürri lemaʿânda seyr it
Faşş-ı fîrûze ne hõş yaraşur anda seyr it
Oldı bir tütîye gûyâ kafes-i zer hâtem
- 6 Yapdı miʿmâr-ı kazâ çünki bu fîtrat kaşrın
Bî-kusûr eyledi itmâm-ı leʿâfet kaşrın
Şeref-i nâmna haşr eyledi şöhret kaşrın
Tâ ki blinyân-ı kader yapdı saʿâdet kaşrın
Oldı ol tāk-ı felek-rifʿata manzar hâtem

2c mûhri: kahri C

2d olursa ne ʿaceb : olursa ʿaceb B, C, D

3a hâme-i: hâne-i D

3d meşʿâl-i: meşʿâle A/şitâb: şebbâb A/ şitâb C

4b Öyle: Eyle B/ola C / behin devrane: behîndür dâne A

5a teşbîh ü: teşbiye vü B, C, D

5b Yerde: Perde B/Birde C

- A.57b 7 Zâhın açup sînesine şerhalamış her yanın
 Eylemiş cîlve-geh-i dâğ-ı ten-i uryânın
 Âteş-i gayret-i cânân ile yakmış cânın
 Reşk-i la'î-i leb-i dil-dâr kurutmuş kanın
 N'ola ger böyle nahîf olsa vü lâğar hâtem
- 8 Ser-nüvişti gibi bahtı daği olsun vārūn
 Olur alduqça ele zîr-i nigîn çarh-ı nigūn
 Anda âmāde hep esbāb-ı şafā nice vü çūn
 Halkdur devr-i kadeh la'î-i şarāb-ı gül-gūn
 Rind-i mey-h^vāre ne hoşdur dolu sāğar hâtem
- 9 Çāk-ı dil tā-be-kemer meclis-i ʿişret kurmuş
 Bağ levend-āne yine bāde-i gül-gūn görmüş
 ʿAşk ile kan bulaşup derd ile demler sürmüş
 Cismine na'î kesüp farkına bir-dāğ urmuş
 Var ise sūdı meger yār-ı sitem-ger hâtem
- 10 Âteş-i ʿaşkla ne kāl u ne hōd kıl itmiş
 Şanʿat-ı mādde-i miḥneti tekmiḥ itmiş
 Heyʿetin şimdi riyāzet ile tebdil itmiş
 Hasret-i la'î-i leb-i yār ile tahşil itmiş
 Ten-i lâğar kad-i çenber ruh-ı aşfar hâtem
- 11 Bulmuş engüşt-nümā kaşı kemān bir dil-ber
 Tîrine sîne gerüp şabr ile taş dōgse deger
 Râstdur kâmetine il takılup dirse eger
 Vâdi-i ʿaşka düşüp tâze-civân sevdi meger
 Bükdi kâddin nitekim pîr-i muʿammer hâtem

7: — B

7a açup: idüp C/şerhalamış: pärelemiş C

7b ten-i: dil-i: C

8: — B

8a vārūn: revān D

8c şafā nice vü çūn: şafāyı çe vü çūn C

9c kan bulaşup: kara bulanup B, kara bulaşup C

10a Âteş-i aşkla: Nār-ı ʿaşkuñla A

10c Heyʿetin. Mahiyetin A

11: — B

- 12 Şanna bî-mihri eyyâmdan âlâm üzre
Dime renc-i yerekândan degül âlâm üzre
Varsa dîtrer yine bir şûh-ı gül-endâm üzre
Nüşha yazdursa ʿaceb olmaya bādâm üzre
Teb-i hicrâna ʿilâc eylemek ister hâtem
- 13 Sâde levhâna düşer kayd-ı gül ü mül çünkim
Ehl-i tecrîde ʿabeş zîb ü tecemmül çünkim
Bî-hazândur çemen-i bâğ-ı tevekkül çünkim
Bu gül-istânda yeter ʿârife bir gül çünkim
Taķınur farkına bir dâne gül-i ter hâtem

3

Tahmîs-i Ğazel-i Nâbî

Mefʿûlû Fâʿilâtü Mefāʿilü Fāʿilün

- A.58a 1 Sırr-ı sürür kâlbüd-i peykerümdedür
Büy-ı feralı zâmîr-i mizâc-ı terümdedür
Reng-i ıtarab şafâ-yı dil-i enverümdedür
Mevc-i murâd bâde-i cân-perverümdedür
Harf-i neşât zîr-i leb-i sāğarumdadur
- 2 Kibrüünde şalı-bâz-ı sebük-bâl-i ʿizzetüm
Gurrende şerze-şîr-i ney-istân-ı fıtratum
Derrende nerre bebr-i künâm-ı tabîʿatum
Bâz-ı şikâr-gîr-i çerâ-gâh-ı himmetüm
Kâm-ı dü-kevn cünbiş-i bâl u perümdedür

12: — B

12a âlâm üzre: âdâm üzre C/ârâm üzre D

13b Tecemmül: tahammül B

13e Taķınur: Urınur D

3 A. 58a, B. 33b, C. 38a, D.—

1a kâlbüd-ı: kâla bedi C

2a kibrüünde: güzîde B

- 3 Açdum sürâdık-ı harem-i sırr-ı a^czamı
Gördüm besâ³it-i eşer-i nūr-ı a^cdemî
Buldum hülâşa cevher-i terkîb-i âdemî
Benden şoruñ ha^câyık-ı esrâr-ı âle^cmî
Te³lîf-i râz-nâme-i dehr ezberümdedir
- 4 Metnümdedir sevâd-ı tefâşîl-i şad-şürûh
Harfümdedir me^câd-ı mebâdi-i ömr-i Nüh
Destümdedir vedî^ca-i iklîd her fütüh
Âhumdadur kilîd-i tılsımât-ı genc-i rûh
Âb-ı hayât lüce-i çeşm-i tertümdedir
- 5 Faslında yok bahâr-ı nev-â-evden infikāk
Peyveste anda Sidreye her bir kemend-i tāk
Hāk-i Münîf müşğ ile hem-ğadr-i iştirāk
Nâbî ider şükûfeleri dehri ıtr-nāk
Bâğ-ı behişt hâtır-ı nâz-güsterümdedir

4

Tahmîs-i Gâzel

Mefâ^cîlün Mefâ^cîlün Mefâ^cîlün Mefâ^cîlün

- A.58b 1 Hayâlünle hıred-mu^cciz-i perişānumla düşmendür
Ġamuñla neş^e-i cām-ı bezm-i sāmānumla düşmendür
Fürûğ-ı zindeğî şem^c-i şeb-istānumla düşmendür
Senüñçün h^vâb-ı rāhat çeşm-i giryānumla düşmendür
Bisât-ı istirāhat cism-i sūzānumla düşmendür

4c iklid-i: iklıye B

4d Âhumdadur: Âhumda A

5c müşk ile: müşkle C

4 A. 58b, B. 34b, C. 37b, D. 12b

1a ʿayālünle: ki halunla B

1b neş^e-i: teşne B

1d Senüñ-çün: Senüñle A, D

- 2 Olaldan hārḥār-ı fırkat-i ser-pençe-i düşmen
Muğaylān-zār-ı ğamda reh-güzār-ı şabra ḥāk-efken
Ser-ā-ser rīşe rīşe oldu dāmān-ı libās-ı ten
Gidelden süzen-i müjgān u tār-ı kākülün elden
Rüfū-yı ʿāfiyet çāk-ı girībānumla düşmendür
- 3 Sentün ey nev-nihāl-i yāsemen ruḥ-sār-ı gül-püşum
Olup hierünle tūfān-ḥīz-i ḥasret eşk-i pür-cüşum
Peyām-ı vaşluña çün ḥalka-i der-bāzdur güşum
Ten-i sīmīntiñe ḥamyāze-rīz olduḫça āgüşum
Sirişk-i dil-niştin āgüş-ı müjgānumla düşmendür
- 4 Meh-i nahşeb degül māl-ı felek mihr-i cihān-ārā
Degül mīzān-ı çeşm-i raġbetümde zerrece kaṭʿā
Görüp ey Yūsuf-ı gül-pirehen rüyün dil-i şeydā
Zen-i gerdāndan olduḫça o dāmen-çin-i istiġnā
Benüm destüm Zelīḥā gibi dāmānumla düşmendür

5

Tahmīs-i Ğazel

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- A.58b 1 Bu bālā ḫadd ile āzāde serv-i ser-bülendümsün
Bu çeşm-i mest ile bī-pāk şūḥ-ı şoh-levendümsin
Şikār-ı ʿaşkuñam şayyād-ı cān-ı müstemendümsin
Esīr-i zülfüñem kākül-periştān bir efendümsin
Dil-i dīvāneme zencīre-zen şāhib-i kemendümsin
- 2 Şalın serv-i sehī-veş cilve gāhuñ şahn-ı bāġ olsun
Mişāl-i lāle dāġum tā-be-key ʿarza yasāġ olsun
Ḳuluñ da devletüñde fırsat elvirsün çerāġ olsun
Ḳoluñ şal boynuma ey gül-beden āġyāra dāġ olsun
Ḥamāʿil-veş benümsin ḥırz-ı cānum sīne-bendümsin

2b ḥāk: hār B

5 A. 58b, B, 34a, C. 38a, D. 12a

2b dāġum: bāġum B, C, D

2c fırsat: devlet B

A.59a 3 Degül tenhā bu murğ-ı çeşm cihān āvāre-i hüsniñ
 Ser-ā-pā āhuvān-ı hüsni-ān āvāre-i hüsniñ
 Muḥaṣṣal bu zemīn ü āsmān āvāre-i hüsniñ
 Esīrūñ bir beni şanma cihān āvāre-i hüsniñ
 Pesend-i dīde-i ʿālem cevān-ı dil-pesendümsin

4 Münifā bendeñi tut pād-şāhum ʿaşkla maʿzūr
 Hudā göstermesün hergiz kapuñdan olmağı mehcūr
 Dil-i işkestemüz bu bābda mecbūrdur mecbūr
 Gerek cevruñle maḥzūn it gerek luṭfuñla kıl mesrūr
 Gerek ağlat gerek güldür efendümsüñ efendümsin

TAZMİNLER

1

تضمین مصرع عرفی للمنیف

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

ای زویرانی بددل کنج نهان انداخته
تقد وقت عشق در همیان جان انداخته

عشق مهمیزی زند دل راخرد و می کشد
که توهم در راه عشق خود عنان انداخته

2

البیت الاوه لمولی المنیف والثانی للمتنبی

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

لا تعجب ان یستند کل من
یسرع بالفضل الی راشد

لیس علی الله بمستنکر
ان یجمع العالم فی واحد

1 A.—, B.—, C.—, D. 1b

2 A. 5b, B. 52b, C. 2a, D.—

بسم الله الرحمن الرحيم

MÜNACA³AT

Mef^cülü Mefā^cilü Mefā^cilü Fe^cülün

- A.59b 1 Ya-Rab girih-i saht-ı temennānı küşād it
Gül-gonce-i kām-ı dili müstağnī-i bād it
- 2 Rū-zerdī-i eşküñ baña kıl māye-i vuşlāt
Geşt-i emelüm rind-i pezīrā-yı haşād it
- 3 Keştī-i girān-bār-ı dilī baħr-ı talebde
Āsūde nişüst-āver-i mersā-yı murād it
- 4 Bānū-yi harem zīb-i nihān-hane-i ṭab^cum
Feyzūnle eşer-yābı kabūl-i zīh ü zād it
- 5 Āyīne-i bī-reng-i mebādī-i ^camelde
Çeşm-i nıgeh-endāz-ı temāşā-ı me³ād it
- 6 Kıl dergeh-i ^cizzetde pezīrūfte ricāmı
Vāreste-i ^carz-ı der-i iqbāl-i ^cibād it
- 7 Min-ba^cd Münīfā ṭotalum rāh-ı hakīkat
Terk-i heves-i menzili selmā vü sa^cād it

A. 59 b, B. 36b, C. 46a, D. 1b

1b kām-ı: bāğ-ı B

3a talebde: talebdür B

4b zīh: reh A

5b: temāşā: temāşıl A

6b: selmā: selmi B, C, D

ĠAZELİYYĀT

Der Harfū'l-elif

1

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

- A.60a 1 Kār-ı bī sūd-ı elemnden cū ġinā geldi baña
Çerħa bī-hūde tekāpūdan ibā geldi baña
- 2 Turra-ı bāzice seni söyledi dilden bu gice
Çīn seħer peyk-i sebūk-seyr-i şabā geldi baña
- 3 Bī-hūde hātıra ser-rişte-i tedķiķ olalı
Nār-ı pīrāhen-i tecrīd-i kabā geldi baña
- 4 Varmasun ta saña ey sūfi-i nā-şāf nihād
Ger gelürse keder-i aşķ şafā geldi baña
- 5 Olalı vārid-i ābişhūr-ı şahrā-yı cünūn
Lezzet-i āb-ı beķā-şur-ı fenā geldi baña
- 6 Vardur envār-ı maħabbetle huzūrum dilde
Açdıġum revzene-i dāġ-ı becā geldi baña
- 7 Dil-i mir'āt-ı haķiķātle muķābil tutdum
Gördiġum şahş-ı hured-rū be-ķāfā geldi baña

1 A. 60a, B. 37a, C. 46a, D. 2a

3b: peyk: pek B

3: — B

4a tā: tek A

7a be-ķāfā: bekā A

2

Mef'ulü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Vîrd-i bahâr ile idicek merhabâ şabâ
Bî-berg ü bî-nevâlde yıllık kabâ şabâ
- 2 Şâh-ı şanavber-i çemene boy bigi diküp
Giydürdi aña fıstıķı bir hoş abâ şabâ
- 3 Bâğ deyü çerâğı iken semt-i Lâleye
Bir bûy-ı lutfı esmedi itdi hebâ şabâ
- 4 Ki cüy-ı zerre-püş olup abâ şatercebe
Ki pür idüp virür güle câmı cebâ şabâ
- 5 Etfâl-ı bâğa kuş südini eksik itmedi
Artık şu rûzgârda düşsün bâbâ şabâ
- 6 Muṭrıb nağam iderse şabâda ne ğam yerüz
Cem' idemez ğubâr-ı ğam u ğuşşaya şabâ
- 7 Bak bir hevâ getürdi Süleymân gibi Münîf
Taht-ı gülî çü 'arş-ı ḥudîv-i Sebâ şabâ

2 A. 60a, B. 36b, C. 46a, D. 2a

2a bigi: yegi b

3b esmed-i: âsmedi C

5a südüni: südi hem C

6: — A, D

6b idemez: olamaz B

7b gül-i çü 'arş-ı ḥudîv-i: şeh-i bahâr-ı çü 'arş-ı C

3

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

1 Zerre¹dedür me¹ime-i ferzend-i āf-tāb
 Katre¹dedür tem¹ime-i şad-çend-i āt-tāb

2 Pāyende merkez-i cezebātum ki katre¹me
 Bā hem res¹ide şad ser-i pey-vend-i āf-tāb

A.60b 3 Kılısam dehān-ı dāğ-ı nemek nā çeş¹idemün
 Şürindadur şafā-ı şeker-ḥand-ı āf-tāb

4 Ol bī-vücūd-i mevce-i feyzüm ihātadan
 Bī tābdur kemend-i cihān bend-i āf-tāb

5 Fāriğ-niş¹in-i gurfe-i nūr-i baş¹iretüm
 Medd-i nigāhum olmada pā-bend-i āf-tāb

6 ^cAnkā-yı mağrib-i dilüm olmakda seyr-i feyz
 Sāyemde çeş¹m-i nā-şüde hürsend-i āf-tāb

7 Tutdı fūrūğ¹ı şeş-cihet-i ^cālemi Münīf
 Bu heft beytimün yine mānend-i āf-tab

4

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

1 Şehā bī ber ḥadeng ü hāleyi zih-gīr ider meh-tāb
 Kažā-yı Şam'da idmān-ı remiyy-i tīr ider meh-tāb

3 A. 60a, B. 37a, C. 46b, D. 2a

2a Pāyende: Pa-bende C

3a Kılısam: Kalsam B, kısmı C

4 A. 660b, B. 37b, C. 46b, D. 2a

- 2 Bu neylî hoşkâda encüm degül sevdâ-yı devrâna
Müzehhebb hubb âfiyyetmün ile tedbîr ider âf-tâb
- 3 Sefer-peymâ-yı ğarb olsa ne dem key-husrev-i encüm
Kafâdan asker-i seyyâreyi tesyîr ider meh-tâb
- 4 Felekde ger hubûbât-ı nücûma kızlık el virse
Benâtü'n-na'şî büryân ile cümle seyr ider meh-tâb
- 5 Mücellâ-tîğ olup destüñe pülâd ü meşakkîden
Münîfâ şehîr-i Şâmî ser-te-ser teshîr ider meh-tâb

5

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Viremez kimse harim-i ğama bî-pâk cevâb
Dehen-i bülbüleden vire meger pâk cevâb
- 2 Rînd-i ter-dâmene hem-râz olamaz zâhid-i huşk
Olmaz ağzunda anuñ yek-deme nem-nâk cevâb
- 3 Kalem-i Râġîb ola bu ğazel-i şuhâ meger
Yine var ise virür çapûk ü çalâk cevâb
- 4 Has-nihādâna olur fetvâ-i fażlumda *Münîf*
Berķ-i şemşîr-i zebân şu'le-i idrâk cevâp

3a peymâ-yı: hümâ-yı D

4b büryân ile: bîñ nâz ile D

5a pulâd: mirât B, fülâd C

5 A. 60b, B. 37b, C. 47a, D. 2b

2b yek-deme: nükteme B

3b şu'le: meş'âle C

4b var ise: vâreste D

6

Der Harfû't-tâ'

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Der-i dilde 'abes âmed şüd-i ham-yâze-i devlet
Olursa rû-yı bahta bâz olur dervâze-i devlet
- A.61 a 2 Kalemdür çehre-perdâz-ı 'arûş-ı memleket ammâ
Dem-i şemşîrde hûn-ı 'adüvdür gâze-i devlet
- 3 Olur olmazsa tîgi ebr-i bārān şahā-ı mülke
Gubār-ı çeyş-i fitne sürme-i âvâze-i devlet
- 4 Anı vāreste-i āsīb-i dest-i rüzgār eyler
Belī tār-ı harīr-i 'adldür şīrāze-i devlet
- 5 Degül tāb-āver-i bād-ı sümūm-ı āh-ı mazlūmān
Şakınsun nīm sebzān-ı riyāz-ı tāze-i devlet
- 6 Bakar a'cāl-ı endīşe-i bārīk-i tedbīre
Ser-i yek mūya gerden-dādedür cemmāze-i devlet
- 7 Uşul-i cenk-i harbi olmadukça ber-ķarār olmaz
Bülend olsa ne deñlü perde-i āgāze-i devlet
- 8 Cihān kālā-yı bender gāh-ı isti'cādını añlar
Münīf olsun hele peymūde-i endāze-i devlet

6 A. 60a, B. 38a, C. 47a, D 3b

3a Olur olmazsa tîğ-ı ebri: olur ol rütbe ebr-i tîğ-i C/tîğ-ı ebri: ibriği B

5b sebzān: şīrān B, sebz-i D

6b mūya: mūyla C

7

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Revnak-ı ʿîṣa nola virse ğam-ı dām ṣikest
Kāse-i mehde bedīd olmada her ṣām ṣikest
- 2 Ğamze başdurdı ṣükūh-ı ḥam-ı zūlfūn oldı
Ṣan beni ḥarf-ı meṣāfında beni lām ṣikest
- 3 Ḥaṭṭ-ı vābeste olan vaṣla degül tāb-āver
Ṭıfl-ı dil ṣavmın ider olmadın aḥṣām sikest
- 4 Dilde ber-hem ṣiken-i ḥār-ı heves ol ki ola
Reg-i efsürde-i mağz-ı ḥired-i ḥām ṣikest
- 5 Ṣeh-levendüm saña dūnbāle-rū oldukca raḳīb
Olmasun mı dümen-i keṣṭi-i ārām ṣikest
- 6 Herze-perhīz idi zāhid n'ola düşse cāma
Ṣimdi oldı yine ḳārüre-i İslām ṣikest
- 7 Ṭāk-ı nisyānda dūrüstī buldı olmaḳda *Münīf*
Ṣafḥa ṣad pāre fūrū-rīḥte-i aḳlām ṣikest

7 A. 61a, B. 37b, C. 47a, D. 3a

1a ğam-ı dām: ğam ü ʿām D

2a ḥam: ğam C

4: — B

4b ḥām: cām A

5: — C

8

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1 Felekde olmada dil geh şikest ü gāh dürtüst
Müdām oldığı yok cām-ı ʿiṣ-i māh dürtüst

2 Dürüst-i mağribi-i āf-tābı virsemde
Bu zaḥm-ı dāğuma itmez o meh nigāh dürtüst

3 Sütün-ı āh deger miydi ṭaḥ-ı Cevzāya
Niṭāḫ-ı vaʿde-i vuṣlāt olaydı āh dürtüst

A.61b 4 Bütün uşul-i ḥarābāt-ı ʿaşkı gördüm olur
Şikest-i tevbe ile rahne-i günāh dürtüst

5 Dili nümā-keş-i endīşe-i ʿamīk itmese
Hemīşe perşide çıkmaz sebū-yı cāh dürtüst

6 O seng-dilde olur inkisārum alduḫça
Mizāc-ı çeşm-ü şikenc-i ḥām-ı külāh dürtüst

7 Olur fevāşıl-ı ebyātum ittiyāmı *Münif*
Bu ḥarḫ-ı ʿāde-i iʿcāzuma güvāh dürtüst

8 A. 61a, B. 37b, C. 42b, D. 3b

1a olmada: olmasa D

4a gördüm: görse B

6a inkisārum: inkisār C

7a fevāşıl: nevaşıl B

7b ḥarḫ: harf B

9

Der Harfî'd-dāl

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

- 1 Ne dest-i nâleden ne âb-ı âteş-tâbdan feryād
Velî tıfl-ı sirişk-i dîde-i bî-^hvâbdan feryād
- 2 Kopard gördükçe rûymı tarf-ı rûy-ı âteşininden
Sipend-âsâ süveydâ-yı dili pür-tâbdan feryād
- 3 Degül mi tesliyet dâmen-zen-i sâz-ı dil eylerken
Çerâğ-ı şaf-ı rûğan imtizâc-ı âbdan feryād
- 4 Dil-i ser-geşte-gân-ı hırs-ı vakf-ı nâledür güş it
Seni îkâza besdür gerdiş-i dölâbdan feryād
- 5 Uçurdu ^hâb-ı ârâm-ı gül-i tahdiş-idüp gül-şen
Figân-ı bâ-becâ-yı bülbul-i bî-^hvâbdan feryād
- 6 Nevâziş olsa da renciş gelür evzâ^c-ı hem-kârân
Hemîşe sâz-ı sır-âheng ider mızrâbdan feryād
- 7 Ney-i âteş nevâ-yı kılüm itdi yine germ-âheng
Münifâ ğayret-i şevk-âver-i alhbâbdan feryād

9 A. 61b, B. 37a, C. 47b, D. 3b

2a rûymı: hâlan C

4: — A, B

5a uçurdu: uçup, B

5b ^hvâbdan: nâbdan B/tâbdan C

10

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Kemend-i cezbe-i sırr-ı kaderdür halka-i tevḥīd
Perend-i ʿaşka tamgā-yı eşerdür halka-i tevḥīd
 - 2 İder dīv-i racīmün renc-āsibinden āsūde
Gülü-yı cāna taʿvīz-i ḥaṭardur halka-i tevḥīd
 - 3 Görünse nola geç-ṭabʿāna mār-ı ser-be-hem-dāde
Tılsım-ı dahıme-i rāz-ı beşerdür halka-i tevḥīd
 - 4 Ya ʿaks-i gerd-iş-i çeşm-i ḡazāl-ı deşt-i valḥdetdür
Yahūd bir nāfe-i pür müşk-i terdür halka-i tevḥīd
 - 5 Miyān-ı teng-i abdāl-ı fenāya hun-i eşkiyle
Muraşsaʿ pāleheng-i pür-güherdür halka-i tevḥīd
 - 6 Seḫāb-ı feyzde ʿaks-i şuʿaʿ-ı mihr-i maʿnādan
Geh-i kavş-ı felek-veş cilve-gerdür halka-i tevḥīd
- A.62a 7 İder şahra-yı dilden hār-ı huşk-i nefsi berkende
Çü gird-i bād-ı pīç-endāz-ı şerdür halka-i tevḥīd
- 8 Olur güş eyleyenler lā-cerem pā-küb-ı dest efşān
Uşul-i çenber-i naķş-ı digerdür halka-i tevḥīd
 - 9 Daķıķ eyler süveydā-yı dil-i ser-geşte-i ʿaşkı
Meger bir āyāyı zür-verdür halka-i tevḥīd

10 A. 61b, B. 38a, C. 48a, D. 3b

2a racīmūn: haymuñ c/ceymuñ D

6a feyzde: feyzden A, D / maʿnādan: mevzūdan B

7a berkinde: terkinde D

8b digerdür: ʿiberdür B, C

- 10 Revāc-engīz olursa n'ola naqd-ı kalb-i ʿuṣṣāka
Nişān-ı sikke-i şāhib-naẓardur ḥalka-i tevḥīd
- 11 Mūnīfā muḥtevidür mülk-i feyż-i kūh-ı Kāf-asā
Muḥit-i ʿālem-i gūn-i digerdür ḥalka-i tevḥīd

11

*Gazel-i Müzeyyel**Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün*

- 1 دلی کر روزن داغ جنون مهجور میکردد
درین عالم اسیر تنکنای کور میرکردد
- 2 نترسد سینهء روشندلان از ناوک دشمن
ذره آیینہ را زیر قلبا مستور میکردد
- 3 نه بیماری زچشمش غمزه را افروء کبرای
جنون را از خرابی خافان معمور میکردد
- 4 دهد کر داوری حرص از ما یئرا پر پریشانی
که جوش شهد سیل خهنهء زنبور میکردد
- 5 شکایت چون تسلسل باطلت از کردش کردون
بجیش کوی چو کان قضا مجبور میکردد
- 6 من دلخسته را بیمار چشمی سریالین کردد
مزاج عشق هم از دید نشر رنجور میکردد
- 7 عشق غمکین منیف از سختیء کامران وقتی
بقلر خویش هر کس درجهان مرور میکردد
- 8 بسا خلقی درین خجسته پیش درکاهش
مرین عز و امن بوسیء دستور میکردد

- 9 نکادار خدا از چشم بدین دان مسعودش
همیشه بارگاهش جلوه‌گاه خور می‌کردد

12

Mefā'īlūn Fe'īlātūn Mefā'īlūn Fe'īlūn

- 1 Şikest-i hürde-i la'lūñ piyāle-i hūrşīd
Perīde reng-i ruḥun rūy-ı lāle-i hūrşīd
- 2 Biltir lezā'iz-i zevk-i sirişk-i telḥi olan
Selher nemek-ceyiş-i hūn nevāle-i hūrşīd
- 3 O mäh-rūy-ı ḥayāl eylesem şeb-i ğam olur
Sevād-ı sürme-i çeşm-i ğazāle-i hūrşīd

- A.62b 4 Fütādelik şerefīn gör ki şeb-neme hem-dest
Olur °arūs-ı mu°anber kelāle-i hūrşīd

- 5 Ḥarīm-i rūşen-i tab°um bülend o deñlü *Münif*
Ki dūrdur aña semt-i ḥavāle-i hūrşīd

Der Ḥarfū'r-ra³

13

Mef'ülū Fā'īlātū Mefā'īlū Fā'īlūn

- 1 Bīmār-ı çeşmi kim ne dem āġāz-ı nāz ider
Nāzı daḥi esīr-i firāş-ı niyāz ider
- 2 Geh tār-ı zūlfine dolaşur gāh ḳaddine
El ḳışşa ḥāme ḳāmet-i bahşi dırāz ider

12 A. 62a, B. 38b, C. 48b, D 4b

4: — C

4b mu°anber: mu°teber D

5a rūşen-i: gülşen-i C

13 A. 62b, B—, C.—, D. 4b

- 3 Tātār-ı ğamzesiyle o muğ-beççe °ākıbet
İklīm-i nāzı pā-zede-i terk ü tāz ider

14

Mefā°ilün Fe°ilātün Mefā°ilün Fe°ilün

- 1 O şeh ki sīnemi āyāl-ı tīr-i nahıvet ider
Bu re°y-i Şā°ib ile hāk bu kim ışābet ider
- 2 Raķīb-i dīv-menişle ne terk-i şohbet ider
Ne ol perī beşere baña ādemiyyet ider
- 3 O şūhuñ oldıgum āzürde tab°-ı medd-i nigāh
İmāle-i ham-ı ebrūları işāret ider
- 4 İder çek-i ğama üftāde Yūsūf-i dili mīm
Benümle yine felek da°vīyi-i uhuvvet ider
- 5 Gönül neşātla saķī-i devre ruhşat olur
Dem-i humārda pīr-i muġān-ı la°net ider
- 6 Şehīd-i ğamze-i kāfir-nihāduñ oldıguma
Şikāf-ı sīne vü hūn-ı ciger şehādet ider
- 7 Humār-ı bāde ki bir vācibü'l-izāle iken
Yine lüzüm-ı izāfetle kesb-i hürmet ider
- 8 Felek zehārif-i ebleh-firīb-i devlet ile
Münīf [ki] dil-i mā°nāda şevķ-ı mahzet ider

3a: °ākıbet + Münif: B

14 A. 62b, B.—, C—, D,—

15

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Su'āl-i resm-i kerem bî-maḥall ü medḥaldür
Kerem-emānede bir nükte-i mü'ekkeldür

2 Kuvā-yı tıynet-i ḥākī kımaz tefevvuka yer
Anuñgün ehl-i şühān cā-nişin-i esfeldür

A.63a 3 Netice yok deheninde peyām-ı vuşlatdan
Yine münāza'a-yı vaşl-ı şekl-i evveldür

4 İder cefāsını ifrāt ü lutfını tefrīt
Hemīşe kār-ı felekden zamīr-i muhteldür

5 Sifāl-ı köhnede yek-rūze 'işret-i lāle
Fenār-ı sāmī-i destār-ı şehden efdaldur.

6 Olurdu beste-i gīsūsı sūfiyān daḥi
Hezāri devr-i maḥabbet velī müselseldür

16

Ġazel-i Müzeyyel*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

1 Geh ḥayāl-i ḳadine zülf-i siyeh-fām gelür
Kalamaz müşḥāf-ı zülfünde elif lām gelür

2 Dāğ-ber-dāğ-ı ğam-ı sūziş-i çeşmün olalı
Sīneden nüḳhet-i eşküfte-i bādām gelür

15 A. 62b, B.—, C.—, D.—

16 A. 63a, B.39a, C. 48b, D.4b

1a Geh ḥayāl-i ḳaddüne züf-i siyeh-fām gelür:

Geh ḥayāle ḳadadi geh zülf-i siyeh fām gelür B

- 3 Göreli hâtem-i devletde dahî zâhım-hıraş
Dile ne kayd-ı nişân ne heves-i nâm gelür
- 4 Hidmet-i ref^c-i girân perde-i şerm-i yâruñ
°Ahde senden var ise kuvvet-i ibrâm gelür
- 5 Ben o sîm-tene mev^cize serd itsemde
Germî-i hırş ile tab^ca tama^cı hâm gelür
- 6 Haber alsak dil-i miskîn nicedür züfinde
Var mı yollarda °aceb kâfile-i Şâm gelür
- 7 Tavf-ı dergâh-ı velî'y-yün-ni^cam itdikçe *Münîf*
Hâme lebbeyk-zen-i râfil-i ahrâm gelür
- 8 Oldı luṭfı bize bürhân-ı revâc-ı °irfân
Hâtıra çerhi bu takrîb ile ilzâm gelür
- 9 Görmesün çeşm-i terâzû-yı kemâlî noḡsan
Bu du^câ dâ^ciye-i sâ³ireden tām gelür

17

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 La^clini büse-dāde-i cām oldıgım bilür
O tıfl-ı dil nemek be-ḫarām oldıgım bilür
- 2 Her yerde çend-rüze gören hürde-h^vâbını
Yek-rām-ı kām herze likām oldıgım billür

6b var mı yollarda: var mıdur dilde B, C

17 A. 63a B. 39a, C. 49a, D. 5a

1b: — dil B/ be-ḫarām: mācerām A

2a hürde: hür ü B, C

- 3 Hāk-āšnā-yı ʿālem-i taqdīs olan kişi
Kudsī cevāz hıttā-ı Şām oldığm bilür

- A.63b 4 Girmez harīm-i hırş-ı mecāzīye merd olan
Pes-mānde-i taşarruf-ı cām oldığm bilür

- 5 Üftāde-gān-ı bī-ser ü başm görüp *Münif*
Meydān-ı devlet-i leb-i bām oldığm bilür

18

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- 1 Puç-mağzāna kalem manşib-ı irād yazar
Reh-revān-ı hünere līk hemān zād yazar
- 2 Kayd-ı vakfiye-i insāb-ı cününü gördüm
Kaysı ol silsilede erşed-i evlād yazar
- 3 Şat gibi olsa revān mey yine kanūn-ı neşat
Cāmda neşve-i nişābın haṭ-ı Bağdād yazar
- 4 Her taraf haṭ yürüdi hāme-i müjgānı velī
Kişver-i hüsne yine leşker-i imdād yazar
- 5 Tayy-ı tōmār-ı hamūşīyi geçürdüm gözden
Söyleme nāṭıkadan nāle vü feryād yazar

4b cām: ʿālem C

5a gān: — D

18 A. 63b, B. 39b, C. 49b, D. 5a

3b neşve-i: neşat-ı C/ haṭ-ı:hıttā-i B

4b yine: daḥi C

5b söyleme: şuʿleyi B

- 6 Bende-i h^vāce-i ʿaşk olsa nühtüstin meşki
Mekteb-i ʿaqlda tıfl-ı dile āzād yazār
- 7 Kilk-i aḥbāba direng-āver-i ʿacz old *Münîf*
Şiʿrūme varsa cevāb Esʿad üstād yazār

19

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feilün

- 1 Nisbet-i şanʿat ebed kār-geh-ı şāniʿadur
ʿAşkda ḥaşşa-ı esrār-ı ezel şāyiʿadur
- 2 Mebḥaş-ı fark-ı miyān-ı ḥarem ü deyrdedür
Cihet-i vaḥdet-i maṭlab cihet-i cāmiʿadur
- 3 Her hūner-cāy-ı diğerde ider ibrāz-ı eşer
Çāşnı-senc-edā nāṭıkaya sāmiʿadur
- 4 Daḥil-i bezm-i vişāl oldıgumuñ ḥāricde
Yok vuḳuʿ-ı hele var ise o da vaḳʿiadur
- 5 Hiç tenezzül mi ider pāye güzīnān-ı ferāğ
Rütbe-i çerḥa geh aʿlāsı anuñ sābiʿadur
- 6 Ümmehāt-ı feraḥ ü şevḳde yok nāmı ʿaraḳ
Var müşelleşde velī duḥter-i rez rabʿiadur
- 7 Nażmum aḥbāba olur *Kevşer-i ihlāş Münîf*
Düşmene *tebbet-i vārun yāḥūd ḳāriʿadür*

6: — C

6b ʿaḳılda: ʿukde B

7b şiʿrūme varsa: şiʿre varise C

19 A. 63, B. 39a, C. 49a, D. 5b

1b ʿaşkda: ʿaşkla B,C

2a Mebḥaş: Şoḥbet B,C

4a bezm-i: nermi D

20

Fā'īlātūn Fā'īlātūn Fā'īlātūn Fā'īlūn

- A.64a 1 Devr-i istikbāl ü māzī merkez-i hālūmdedür
Şāhid-i kām-ı dü-kevn āgūş-ı iqbālūmdedür
- 2 Ben o maḥv-ı cilve-i āyīne-i ʿaşkum benüm
Cevher-i cān gibi sırrum naḡş-ı tımşālūmdedür
- 3 Mevc-i nā-sāhil-res-i deryā-yı jerf-i vaḥdetüm
Medd-i tafşīl-i taʿayyün cerz-i icmālūmdedür
- 4 Hadd-i kübrāyı ber ü zer semm-i suḡrā-yı kemün
Hayta-i icab ü meyl ü selb- ihmālūmdedür
- 5 Lā-mekān pervāz-ı sī-murğ-i ferāḡum kim Münīf
Beyza-i nāmūs-ı şöhret zīr-i şeh-bālūmdedür

21

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

- 1 Hoṭen ol şūḥ kim dāmen-zen-i sūz-i derūn eyler
Seḥāb-ı nāzı berḡ-engīz-i neyyir tek füzūn eyler
- 2 Görindükçe o gerden cīb-i semmūr-i siyāhından
Benüm her müyımı fevvāre-i feyż-i cünūn eyler

20 A. 64a, B. 40a, C. 50a, D. 5b

2b cān gibi: mercānı C

3a na-sāhil: sāhilūne B

3b taʿayyün: muʿayyen B

21 A. 64a, B. 39b, C.-, D.6a

2b feyż: nabz D

- 3 Uçar ebrü-levendüñ ğamze-i mesti dil-i āhır
Münifa ğavṭa ḥār-ı ğār-mevc-i bahır-ı ḥün eyler

22

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

- 1 İtsem ebrūsına ger şerm ile ilkā-yı nazar
Ser-i müjgānum olur secde-geh-i cā-yı nazar
- 2 Her müjem pençe-i mercāna döner cūş idicek
Eşki ḥünīnüm ile mevc-i deryā-yı nazar
- 3 Var-leṭāfet o kadar berķ-i gül-i rūyında
Bir niĝehde olur efsürde hemān pā-yı nazar

- 4 Laĝv olur müdde'iyān-ı sülhanuñ da'vāsı
Görüp i'lām idicek 'aqla müvellā-yı nazar
- 5 N'ola 'ilm olsa ferāhim-şüde-i nokṭa *Münif*
Oldı ru'yet-i eşer merdüm-i binā-yı nazar

23

Fe'īlātūn Meḥā'ilūn Fe'īlūn

- 1 Kām-ı dil cevri-āsmān iledür
Tire menzil-resi kemān iledür
- 2 Saḥt-i ğamladur revāc-ı hüner
Farķ-ı sīm ü zer imtihān iledür

3a ebrü-levindüñ: ebrüleviñ B

22 A. 64a, B. 40a, C. 60a, D. 6a

1a şerm ile: şerimle C

1b ser-i: sırr ı B, C

2a mercāna: müjgāna C

4b 'aqla: ḥaķ ile B

5b binā-yı: bünyā dı

23 A. 64a, B. 40a, C. 50a, D. 6b

2b sīm ü zer: zer senüñ B, C

- 3 Devr-i hatında bak rūh-i yāre
Luṭfi gül-şen çemen-sitān iledür
- A.4b 4 Kemerüñ vaşfı nazmum ile bülend
İrtibāt-ı nağam miyān iledür
- 5 Şaṭr-ı elfāzdur me³āle medār
İrtifā^c kaşra nerdübān iledür
- 6 Sür yüzün nakş-ı pā-yi yāre *Münîf*
Rif^cat ol kevkebe kıran iledür

24

Mefûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fe'ûlûn

- 1 Var ise bu deñlû nefis-i hırs sebebdür
K'âyîne-i maṭlab keder ālûd-i talebdür
- 2 Haṭṭıyla füzûn olsa n'ola fitne-i çeşmi
Gāret-girih-i zîrde maḥal perde-i şebdür
- 3 Āsûde degül sîne hırâşî-i sitemden
Mānende-i ṭanbûr o ki der-kār-ı ṭaradur
- 4 Hall-i girih-i vuşlata eylerdüm işāret
Hācib orada ^cuḳde-i ebrû-yi edebdür
- 5 Bir sûret-i bî-rengē dîl-āşüfte *Münîfâ*
Kim perde ber-endāz-ı izāfāt-ı nesebdür

24 A. 54b, B. 40b, C. 50b, D. 6a

1a nefis-i: nakışı B

4a vuşlata: vaşluna C

5b izāfāt: izāfet u D

25

Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

- 1 Zevk-ı huld-ı cinân °azâb iledür
İntibâh-ı ricâl h°âb iledür
- 2 Na°ldür âteşüm reh-i ğamda
Zîr-i pâyumda mihrâb iledür
- 3 Perdemizdür sūrādıkat-ı zuhûr
Seyr-i didârumuz hicâb iledür
- 4 Gerçi kim zerre-i sebûk-rev-i ħar
Seyrümüz tâb-ı âf-tâb iledür
- 5 Tıfl-ı gehvâre zîb-i derd ü ğam
H°âb-ı ârāmum iztırâb iledür
- 6 Bize bu irtifâ°-ı kadr-i Münîf
Dergâh-ı pîre intisâb iledür

26

Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

- 1 Dime reh t̄alib-i esbâbdan görölmededür
Delîl-i âh-ı ciger-tâbdan görölmededür
- 2 Dile vesîle-i iķbâl çāk-ı ğam itdiġi
Şikâf-ı sîne-i mihrâbdan görölmededür

25 A. 64b, 40b, C. 50b, D. 6b

1b intibâd-ı: intibâh-ı B

2b mihrâb: mihr-tâb B

4: — D

6b pîre: yâre C

26 A. 64b, B. 40b, C. 51a, D. 6b

- A.65a 3 Hemîşe lı^vâhiş-i sūd oldığı medâr-ı zebân
Sirişk-i dîde-i dölâbdan görilmededür
- 4 O gûne kızlığı var duhter-i rezûnde hemân
Verâ-yı cām-ı mey-nâbdan görilmededür
- 5 Hârîsûn olduğu bir nân-ı huşke ser-gerden
Keş-â-keş-i dile girdâbdan görilmededür
- 6 Naķışadur dil-i ehli kemâle mâye-i ğayr
Bu nûkte gün gibi mehtâbdan görilmededür
- 7 Dürüġuñ olmadığı zûr-ı şıdķa tâb-âver
Miyân-ı âteş ü sîm-âbdan görilmededür
- 8 *Münîf* şimdi beķâyâ-yı cevır-i gerdûnuñ
Ĥesâb-ı himmet-i aķbâbdan görilmededür

27

Mef^cülü Fâ^cilâtü Mefâ^cîlü Fâ^cilün

- 1 Dolâb-ı kâ²inât ĥam-ı çenberümdedür
Kutb-ı ta^cayyünât dil-i mihverümdedür
- 2 Pergâr-ı ĥatt u senc-i medâr-ı ĥakîkatüm
Pây-ı direng ü pûye-i seyrüm yerümdedür
- 3 Âşar-ı cezır ü medd-i yem-i bün-i vücüd
Feyz-i dem-i şümürde-i cân-perverümdedür

5: — B

7a zûr: rûz B

27 A. 65a, B—, C. 15, D.—

4 Bāzice-gāh-ı tab^cuma gāhtıda gür-i mihir
Best ü küşād-ı mihir ü meh-i şeşderümdedür

5 Hürşid-i lā-mekān-ı rû-pā-bend-i pertevüm
Pāy-vend-i hüküm-i bāhterüm hāverümdedür

28

Mefā^cilün Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

1 Dime havāle-i dest ricā ile kalker
Hemīşe bār-ı gam-ı dīn edā ile kalker

2 Sen it muvāzene şeyhüm bunuñla şıkletini
Ki gelse meclise zūr-ı ʿaşā ile kalker

3 Derūna derd-i temennā-yı vaşlı düşsede bir
Bu za^cf-ı tālī^c-i gör biñ belā bile kalker

4 Tenezzül itse eger himmetüm mülākāta
Firāz-ı ʿarşa hemān merhabā ile kalker

5 Düşen Münīf leb-i bām-ı bahte-vār isede
Teşebbüs-i kerem-i kethudā ile kalker

A.65b 6 O kethudā-yı mükerrerem ki hāk-ı pākına kim
Düşerse tā felege ol hevā ile kalker

7 Riyāz-ı devleti hem-vāre sebz ola tā kim
Çemende nāmiye neşvü nümā ile kalker

4b mihir ü meh-i mihre-i meh C

5a pā-bende: pā-yende C

28 A. 65b, B. 41a, C.—, D.—

3a bir: yer B

4b hemān: hümā B

7a sebz ola ta kim: sebz-dār ola kim B

7b neş ü nümā: menşür ü nümā B

29

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Dem-ā-dem peyk-i āhum turra-i yāri çalar çarpar
Şabā-veş bir nefeste Çîn ü ferhārı çalar çarpar
- 2 Olur pest-i bülend-i kā'ināta ʿaşk-ı seyl-i zen
Çü mevc-i yem hudūd-i deşt ü kühsārı çalar çarpar
- 3 Şebi hūn-ı maḥabbet hātır-ı āzādedür ancak
Ki hep pervāne gerd-i şemʿ-i bīdārı çalar çarpar
- 4 Alur çengālına mürğ-ı dili bāl açmadan fi'l-hal
Derūmı şālī-bāz-ı çeşm-i hūn-lıvārı çalar çarpar
- 5 Münifā vakfe-gīr-i mahv ü işbāt olınadan hāmem
Miyān-ı küçehā-yı şatr-ı eşʿārı çalar çarpar

30

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Dilī gerçi felek naqd-ı emelden vāye-mend eyler
Dilī sermāye-i ārām tārāc-ı güzend. eyler
- 2 İdüp nesh-i rūsūm-ı cevri hatt-ı müşkine taʿlīk
O mīh ü ʿāşık-ı bī-ihtiyār-ı rīş-ḥand eyler
- 3 Mülāyındür o deñlü āb ü bād u āziyy ü ḥiddet
Kim anda kerg-i ner taklīd-i hūy-i gūsfend eyler
- 4 K'olursa böyle āteş-rīz-i āh-ı şerer-ḥīzüm
Velī ahen-mizāc-ı yāri maḥşūd-i berend eyler

29 A. 65a, B. 41a, C. —, D.—

5a mahv u işbat: mahv-ı işbāt B

30 A. 65a, B.—, C.—, D.—

- 5 Kemîn-gâh-ı sülhanda hâme-i zencîr dü müşra^cdur
Hezârî gerden-i maẓmûna ta^clîk-i kemend eyler

31

Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Baña hem-dem zamîr-i şâf yeter
Kâse-gerdân-ı i^ctilâf yeter
- 2 Kılma manẓûme-i tevekkülünü
Seķam-âlûde-i zaḥâf yeter
- 3 Tâ'ib-i cām-nüşî-i emel ol
Leyse Rabbi 'ane't-teşâf yeter

- 4 İtme vâ'iz gel emr-i ma^crûfa
Münker-i gaybet-i muzâf yeter

- A.66a 5 Baña sermâye-i vesîle-i farz
Cürm-i nakd-ı nem-i i^ctirâf yeter

- 6 O diyâr-ı kirâm-ı Şehbâya
Bu ğazel-i beher ithâf yeter

- 7 Baḥr-ı nazma Hezârîyâ şimdi
Bu kadar ğavs-ı i^ctirâf yeter

32

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Ne dem o şüh-ı 'Arab-zâde Türki, tâza çıkar
Sadâ-yı nâle-i 'uşşâk tâ Hicâza çıkar

31 A. 65b, B.—, C.—, D.—

32 A. 66a, B.—, C.—, D.—

- 2 Lebüñ ne mertebe sâķī nemek ne mey olur
Ki būs-i duħter-i rez hīz-i [gör] cevāza çıkar
- 3 Hamīde kadd olalı hasret-i miyān-ı güle
Hadengi āh-ı icābet-geh-i niyāza çıkar
- 4 Bu ittiḥād-i ḥaķīķīyyāt-ı çār-erkān
Olınsa diķķat eger ġāyet-i mecāza çıkar
- 5 Hezārī bāġa başaldan ḳadem ṣeh-i sünbül
Baķılsa maşraf ü ĩrādı bir beyāza çıkar

33

Ġazel-i Müzeyyel*Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün*

- 1 Tār-ı nigāh-ı mūr mıdur ol miyān mıdur
Yahūd ḥayāl-ı sāʿir-i sāḥir beyān mıdur
- 2 Rūyında ḥaṭṭ-ı pūşt-i leb ü ebruvān mıdur
Yā çār-mevce-i yem-i pür-cūş-ı ān mıdur
- 3 Bilmem dehen midür ser-i mīm-i ʿadem midür
Yā mīm-i lafz ü hem de cezimm-i ʿayān mıdur
- 4 Mülk-i dile dü çeşm midür şūr-ı baḥş olan
Yā necm-i fitneden eşer-i iķtirān mıdur
- 5 Biñ naķd-ı cānla ḳāʿil imiş būs-i laʿline
Böyle metāʿ-ı vaşlı daḥi rāy-gān mıdur
- 6 İtdüñ kemān-ı ḳabzā-i cevruñde ḳaddümi
Ḳaşduñ bu kec-muʿāmeleden imtiḥān mıdur

- 7 Çok va^cde-i dirîğûña oldum firîfte
Sen doğrı söyle ey gül-i ra^cnâ yalan mıdur
- 8 Ser-şār-ı hayretüm hele farkında anlaruñ
Bilmem ğamuñla tıfl-ı dilüm tev²emân mıdur
- 9 Sîmün kemer mi sebz-i kabâ üzre beste yâ
Tarf-ı çemende cedvel-i âh-ı revân mıdur
- 10 Çıkımaz hayâl-i gerd-i ha^t-ı deyre hâr Münîf
Hâk-ı der-i hîdîv-i felek âsitân mıdur
- 11 Ol kim dem-i keremde nazar farkdan kalur
Deryâ-yı pür-gülher mi keff-i dest-i kân mıdur
- 12 Yektâ-süvâr-ı dehr ki fark idemez felek
Zer pâlehang-i rahşumı mihr-i cihân mıdur
- 13 Ebr-i gülher nişâr-ı du^câ keff-i destine
Hakk-ı a^cdâ-yı midhat-ı hiss-i beyân mıdur
- 14 Zîrâ hemîşe ebr-i ^cumüm üzre ^câleme
[Her] güne zer-feşân ü cevâhir feşân mıdur

Der Harfû'z-zâ²

34

Mef^cülü Fâ^cilâtü Mefâ^cîlü Fâ^cilün

- A.66b. 1 Biz şabrı desti âh-ı şerer-zâda virmişüz
Mestâne hürmen-i hîred-i bâda virmişüz

34 A 66b,

1a zâde: bâde C/zâda D

- 2 Olsun nigāh-ı pūr fenā seyl-i zen-i· edeb
Tıfl-ı dili bu şart ile üstāda virmişüz
- 3 Tenhā bulup o şāhid-i bāzārı isterüz
Naqd-ı niyāzı biz aña tenhāda virmişüz
- 4 Bilsün baḥā-yı ḥüsnini dil gibi destine
Mirʔāt-ı tāb-nāk-ı cilā-dāde virmişüz
- 5 Biz tır-i āha mekteb-i ʿaşkında tā *Münif*
Evvel küşādı meşk-i elif-bāda virmişüz

35

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Fütüḡ-ı mihr-i mirʔāt-ı dile jengārdur sensüz
Ḥarīr-i pertev-i meh düş-i cānā bārdur sensüz
- 2 N'ola ḥalḥāl-ı sāk-ı ʿarş olursa ḥalka-i mevci
Felek eşk-i firāvānumla tufān-zārdur sensüz
- 3 Degül ḥāmūş olursa cāy-ı ḥayret her gören ḥāmem
Elümde ḥāme meyl-i sürme-i güftārdur sensüz
- 4 Medār-ı ḥala-i merdümünden olmaz pā-bırün her-giz
Nigeh çeşmümde hem çün gerdiş-i per-gārdur sensüz

2a üstādı: eştāde C

4a Bilsün: vırsün B

5a tır-i āha: pır-i āha B

35 A. 66b, B. 41b, C. 52a, D. 7a

3a ḥāmem: nāmem D, C

3b Elümde: Dilümde 3/

- 5 Eger āyīne-i şevk olsa her bir zerre-i ʿālem
Baña ʿaksüm daḥi hem sūret-i aḡyārdur sensüz
- 6 Kemend-i valḥdet ile şuʿle-i cevṵale-i şemʿ-i
ʿİbādet-ḥāne-i endīşeme zūnnārdur sensüz
- 7 Geçer ḥūrşīd geḥse şemʿ ile fikr-i *Münifādan*
Gūzer-gāh-ı ḥayālī şöyle teng ü tārdur sensüz

36

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Olınca ḥāl-i ruhun merkez-i temāşāmuz
Sipend-i āteş-i sevdā olur süveydāmuz
- 2 O deñlü kem-şūde-i küşe-i feraḡuz kim
Sürāḡ-ı isme daḥi devrdür müsemāmuz
- 3 O sīm gerdene pīçide tırrasun göreli
Şarıldı şaʿbede-i sīmyāya sevdāmuz
- 4 Kemīne cünbişine baḡlıdur dem-i āheng
Bu bāḡda giril-i ḡonce-i temennāmuz
- A.67a 5 Eşer-i dīde-i bīmāriyuz budur sözlümüz
Degül *Münif* be-şartü's-selāma daʿvāmuz

5: — B

36 A. 66b, B. 41b, C. 52a, D. 76

1a merkez: heḡız D

2b isme: seme B / devrdür: dūd-edeb C

4: — C

4b giril: hele B

37

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dilde var olsun ğamuñ cāyı ğam-ı diger kımaz
Ğam yemem o cādūyi ğun-hāre ğamzen yer kımaz
- 2 Aħker-i hicrāna kıorlandı ŧetr-i murġ-ı ŧekīb
Kıor dimem sīnemde āteŧ belki ħākister kımaz
- 3 Rū'yet-i āŧūbı kıaldırsun kıadūñ sūrı kıosun
Saña bu kīn-i kıyāmet var Ħudā kāfir kımaz
- 4 H'āb-ħar-ġūŧı virüp aña der-i dil-dārda
Her zamān 'āŧık ħumār olmaz rakīb-i ħar kımaz
- 5 'Aks-i zūlfūñ seyr idüp āyīne-i ruħsārda
Mevc-i endīŧem Mūnīfā söyledür cevher kımaz

38

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Feilātün

- 1 Vaŧf-ı la'lıünde saña nāṭıka mebhūt henüz
Nükte-i sırr-ı dehānuñ dahı meskūt sensüz
- 2 'Aŧk idi ŧem^c-i ser-ā-perde-i lāhūt henüz
Olmadın cılve-nūlmā ŧūret-i nāsūt henüz
- 3 Muŧħaf-ı ħüsni ġubār-ı ħat-ı la'li itmiŧ
Baķ ŧikest-āver-i ħüsñ-ı ħat-ı yākūt henüz

37 A. 67a, B. 41b, C. 52a, D. 7b

2a Aħker: Efkār B

3b kīn-i ġibi B

5a zūlfūñ: rūyñ B

38 A. 67a, B. 42a, C. 52b, D.—

- 4 Nakli mähile o meh destine cām aldı hele
Oldı mihr-i tarabuñ cilve-geh-i hüt henüz

39

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

- 1 Girerse halka-i rindāna zāhid bir nēfes çıkmaz
O mār-ı ser be-sürahuñ demin şad pāre kes çıkmaz
- 2 Benüm çün müntefi'cüdür çerhe ref'ci rik'a-i ümmid
Çeh-i nā-ka'r-ı bāb-ı ye'sden bālāya ses çıkmaz
- 3 Kalur kayd-ı taşarrufdan havās-efkār-ı zülfünle
Şeb-i āzīne zirā gerçi gerdān-ı hares çıkmaz
- 4 Olan zulmet zivā-yı māsivā şems-i haqīkatdur
Cūy şabūn-i mihr-ālāyiş-i çerk-i gales çıkmaz
- 5 Hezārī baña bu eşnā-yı istilā-yı hayretde
Yine āh-ı seherden gayrı bir feryād-res çıkmaz

40

Gazel-i Münîf Müşterek bā-Rāgıb

Fe'îlātün Fe'îlātün Fe'îlātün Fe'îlün

- 1 Nigeh-i tündine cūşşāk muķābil çıkmaz
Ger düşse şaf-ı müjgānuña bir dil çıkmaz
- 2 Bir ayağı tutar el hamyazesi desti-veş
Rind-i medhūş-i masāff-ı gama gāfil çıkmaz

39 A. 67a, B—, C.—, D.—

40 A. 67a, D.—, C. 52a, D.—

2a hamyāzesi: hançeresi C

- 3 Bak letāfet ne şuda sīb-i zenelıdanında
Haṭ çıkarsa eşer-i mess-i enāmıl çıkmaz
- 4 Şanma rū-püş-ı ʿuyüb olsa şüküh-i pîri
Kelef-i māl yine olsa da kāmıl çıkmaz
- 5 Gerd-i haṭṭuñ ʿarāk āmih̄te-i şerm ideli
Oldı pāy-ı nazarum şöyle ki der-gül çıkmaz

41

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- A.67b 1 Hırāma gelmedi ol naḥl-ı dīl-fürüz henüz
Dil ise rāh-ı terakḳubda dīde-düz henüz

- 2 Haṭ oldı hāne-i bezm-i hüsne ʿanber-i sūz
Tezāyid üzre daḥi dildeki bu sūz henüz

- 3 Hayāl-i kākülidür yolısa tār-ı endīşe
Degüldi böyle girih-beste-i rumüz henüz

- 4 Hezāriyā Haḳa minnet ḥarābe-i dīlde
Turur muṭılsım-ı dūr-beste çok künüz henüz

Der Harfū'ş-şīn

42

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Nigāhın ol bütüñ naḳḳāş-ı kudret nīm göstermiş
Feminden nīm-did sürh ile bir mīm göstermiş

4a olsa: ola C

41 A. 67b, B.—, C.—, D.—

42 A. 67b, B. 42a, C. 52b, D. 8a

- 2 Hōṣā te³līf-i vaḥdet kār-zār ābād-ı mihnetde
Dilī hem bāḡ ü hem āteş ü hem İbrāhīm göstermiş
- 3 Göñül aḥbāba dursun °ālemi teng iden a^cdāya
Kazā-yı meşrebümde şad-hezār iklīm göstermiş
- 4 Kim oldıysa sipihre ḥükm-i sāl cüddan pür-sāz
Aña fersüde ḥatt-ı yārına bir taḳvīm göstermiş
- 5 Degül şerḥa Münīf meşk-i nāz itdikçe müjgānı
Kazā sinemde yāre şīve-i ta^clīm göstermiş

43

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün mefā^cilün

- 1 Yakīn yüz meyl ol āhū çeşmi gözden dūrlandurmuş
Gubār-ı ḥatt-ı şemşīr-i nigāhı gūrlandurmuş
- 2 Degül pīrāmen-i la^clinde mūy ḥat k'idem girih
O teng-i şekkerin te³şīr-i nemle mūrlandurmuş
- 3 Olur endūh-ı istīlā-yı düşmen ber-ṭaraf çün ḥat
Gelür devlet-serā-yı şehir-i hüsnü sūrlarlandurmuş
- 4 Aña çeh ḥat gubār-engīz ü zūlmet ḥayrdur amnā
Nüvīd-i vaşl ile çeşm-i ümīdi nūrlandurmuş
- 5 Ham-ı ḥāyı ḥat-ı ser-sebz idelden bāḡ-ı ruḥsar-un
Hezārā mezra^c-ı āmālī °āşık burlandurmuş

2a mihnetde: himmetde C

4a hali cüddan pür-sāz: hal-i cüddan pür-suz

43 A. 67b, B.—, C.—, D.—

44

Mefā'ilün Fe'îlâtün Mefā'ilün Fe'îlün

- 1 Kemānçe-i hevesi dil hevāma uydurmuş
Anı çeke çevire bir maķāma uydurmuş

- A:68a 2 Ya var mi gendime nevbet degirmentüñ semti
Medār-ı devlet-i çerh intizāma uydurmuş

- 3 Koniş ħalālî çü 'adın bir kıyāfete uydurmuş
Yine muğ-beçe fetvā-yı cāma uydurmuş

- 4 O lıfla secde-i şükrāna iylesün 'āşık
Biraz o tünd-i nihādı imāma uydurmuş

- 5 Re'is idüp çemene gonce bülbül-i zārı
Hezāriyā kafesi bir 'imāme uydurmuş

Der Harfū'l-kāf

45

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

- 1 Lāl itdi beni ğamze-i ğamınazına söz yok
Takrîr-i niyāz-āverine nāzına söz yok
- 2 Var nokta-ı şek baḡş-i vücūd ü 'ademinde
Yolḡsa dehen-i nāṭıķa-perdāzına söz yok
- 3 Söz bülbül-i nālendede ḡānende-i gülde
Pervāne vü şem'üñ edeb-i rāzına söz yok

44 A. 67b, B—, C.—, A.—

45 A. 68a, B.42a, C. 53a, D. 8a

1a beni: seni A, D

2b Yolḡsa: Yoksa D

3b edeb-i rāzına: edeb ü rāzuña B

- 4 Hāmūṣī-i Meryem saña yetmez mi işārāt
Dem-bestelerün rütbe-i i'cāzına söz yok
- 5 Hānende-i nāzendeye söz virmedi her-giz
Hiç muṭrib-ı āteş-nağanuñ sāzına söz yok
- 6 Var olsun o āvāze-i lā vü na'am encām
Kim kâ'ide-i va'd-i dü incāzına söz yok
- 7 Mi'râc-ı hayālündeki esrār Münifā
Allah var eglense ger ibrâzuna söz yok

46

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Sīnemde dā'īye-i ye's me'ābuñ yeri yok
Bahır-ı zālhar-ı maḥabbetde serābuñ yeri yok
- 2 Ben vücūd-i dehen-i yārı sorınca didiler
Mebḥaṣ-ı hüsnde hîç eyle cevabuñ yeri yok
- 3 Olma cāna dem-i vuşlatda 'araḳ-rîz-i hicāb
Def'-i maḥmurî-i hırmāna gül-ābuñ yeri yok
- 4 Heme ma'mûre-i āsāyişi kıldum teftiş
Dil-i dīvāne gibi ḥāne-ḥarābuñ yeri yok
- 5 Hükim-i takvīm-i inābetde fuşul-i 'ömri
Cüst ü cü eyledüm eyyām-ı şebābuñ yeri yok

4a Meryem: merhūm B

5a her-giz: aşlā D

46 A. 68a. B.—, C.—, D.—

- A.68b 6 Ma^crifet şimdi vücūh-ı hatar-ı müş^car iken
 Şi^cr için hātıra tevcīhe hītābuñ yeri yok
- 7 Ğam-ı dehr olsa n'ola tab^c-ı *Hezārī* de ğarīb
 Şahın-ı gül-zārda zīrā ki ğurābuñ yeri yok

47

Mefāilūn Fe^cilātūn Mef^cāilūn Fe^cilūn

- 1 Ğarīķ-i lūcce-i sevdāsıdur bütūn ^cuşşāk
^cAceb mi tırrasına dinse lām-ı istiğrāk
- 2 Aña kebāb-ı ciger itdi bir zamān infāk
 Bu ğün ^cacūz-ı ğama pīr-i bāde virdi talāk
- 3 Göñül kitāb-ı ^cubūdiyyeti kapuñda^csenüñ
 Efendi eyledi tahrīr tā-be-bāb-ı ^citāk
- 4 Görüp köpekledi aġyār-ı seng-nihād biraz
 Telāţum eyledigın kulzūm-i şirişk-i firāk
- 5 İderler ehl-i dilüñ nazm-ı hāline imdād
 Midād ü hāmenüñ olsun hemīşe yüzleri aķ
- 6 Degül *Hezārī* hele ^cukde-i cevher-i nazm
 Girih giriftesi ta^ckīd ü peste-i ahlāk

Der Harfî'l-kāf

48

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Neḳāre-veş dili döğsün hemīşe düm düm tek
Raḳīb-i dīv ile çift olmasun o merdüm tek
- 2 Bentimle yek-tene nādirdür itse bir bārī
Nedīm-bezm olup ol sīm-ten tenādüm tek
- 3 Şakīl bir Tekkeli Türk zarb idüp didi şeyh
Baña muḳabelede eyleme teḳaddüm tek
- 4 O Nişlū güzelün giysuvān u müjgānı
Şoḳar derūnumı ṭurmaz mişāl-i gejdüm tek
- 5 O servi görmege cūy-i sirişki gönderdüm
Kenār-ı ḡayrda olsun diyeydi gördüm tek
- 6 Ṭurursa ṭursa girih-kerde dem tekāver nāz
O şeh-süvār görmesün hemān teşādüm tek
- 7 Cevāz yolısa da varsam bu vaḳt-ı ḥurmendür
Münīf uşul ile tenhāca yāra kendüm tek

49

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- A.69a 1 Kirişme bu zede-dāmen ḳaḳa-rev-i nighün
Füsün-i ceybine keş pīş-i Ḥusrev-i nighün

48 A. 68b, B. 42b, C. 53a, D. 8a

1a dili: gibi B

2a bārī: yārī B

3b eyleme: itmede D

7a varsam: varsaḳ B

49 A 69a, B. 42b, C. 53b, D. 8b

1a ḳaḳa-rev: kāfā vü rü B, C, D

- 2 Kalurdl tîr-i hevâyî gibi işâbetden
Kažâ ger olmasa kârında pey-rev-i nîgehûn
- 3 Cihâna her nefestüm bûy-ı ʿitr-ı fitve virtür
Derûnı germ ideli tâb-ı pertev-i nîgehûn
- 4 Gülince haṭ daḥi gîrân-ter oldu âh yine
Kemend-i fitne-i ʿayyâr-ı şîr ü nîgehûn
- 5 Dil-i Münîf gibi şevk-ı leşkeri aşup
Ki tutdı ʿâlemi şîr-ı revâ-rev-i nîgehûn

Der Harfû'l-lâm

50

Mefâʿilün Feʿilâtün Mefâʿilün Feʿilün

- 1 Taşavur-ı dehenûn ʿâlem-i ʿamâ-yı hayâl
Sevâd-ı hatt-ı lebûn ḥuṭṭa-ı verâ-yı hayâl
- 2 Bakılsa tâ kemer-i ḥadd-i lâ-mekâna çıkar
Mıyan-ı fikri ile hatt-ı istivâ-yı hayâl
- 3 Şikâf-ı ṭurrada bak iltiyâm-ı maʿnâyâ
Budur havariḳ-i ʿâdât-ı evliyâ-yı hayâl
- 4 Degül sevâd dü-mıṣraʿ-medîḥ-i zülfinde
Görindi sāye-i bâl ü per-i hümâ-yı hayâl

2b pey-resi ü: pîr ü C

4a gîrân-ter: kübrâ-ser B

5a şevk-i leşgeri: süzler ger B

50 A. 69a, B. 43a, C. 53b, D. 9a

2b ḥaṭ-ı istiva-yı: ḥaṭ-ı vera-yı B, C, D

3a ṭurrada: setrde C

- 5 *Münîf*-i zerdi-i rûyî hasûd kâfidür
Saña nümûde-i iksir-i kîmyâ-yı hayâl

51

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Bî-feyz kalur mı dil-i erbâb-ı tevekkül
Gerdişte iken çenber-i dölâb-ı tevekkül
- 2 Añlar nicedür çâşuî-i devlet-i bîdâr
Bir dil ki ola mest-i şeker h^vâb-ı tevekkül
- 3 İkbâli bulur cünbiş-i ebrûsına mevķûf
Zâmu-zede-i küşe-i mihrâb-ı tevekkül
- 4 Her bir giyeh-i olmada ber şâh-berümend
Bâğ-ı emelüm olalı sır-âb-ı tevekkül
- 5 Şehper-i külâh-ı Ceme eyler mi tenezzül
Ol kim ola çârü be-keş-i bâb-ı tevekkül
- 6 Mümkün mi güzër olmayıcak râh-ı talebden
Hâşâk-heves perde-i seylâb-ı tevekkül
- 7 Hep kıldı künân-ı ğamı fersûde *Münîfâ*
Tâbân olalı sînede meh-tâb-ı tevekkül

5b nümûde: nümûne B

51 A. 69a, B. 43a, C. 53b, D. 9b

5:—B

6:—C

7a meh-tâb: mihrâb D

Der Harfû'l-mîm

52

Mefâ'ilün Fe'ilātün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Nümüd-i hestî-i mevhûmdur ten aîladığum
Vücüd-i reng-i 'ademdür hemân aîladığum
- 2 Nigün ider seni elbet nedeñlü ser-keş iseñ
Budur zebân-ı şurâhî-i meyden aîladığum
- 3 Bu hân-kâhda varsa tarîk-i zinde-dili
Nişâr-ı mâye-i cândur en ehven aîladığum
- 4 Başıldı duhter-i rez çıktı zîr-i zeylinden
Cenâb-ı şeyh gibi pâk-dâmen aîladığum
- 5 Münîf kıldı 'ayâr âşnâ-yı halk beni
Mehekk-i 'ibret imiş ta'n-ı düşmen aîladığum

53

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Ruḥ-ı hüy-ı kerdesine ay mı âteş mi disem
Ġamze-i fitnesîne tîr mi tîrkeşini disem
- 2 Ben siyeh-mest olurum olsa o sāgar-keş nâz
La'l-i renginine ben mey mi yâ mey-keş mi disem
- 3 Hem ider ta'na tahammül hem olur ser-cünban
Zâhide ḥar mı disem ya büz-i Āhfeş mi disem

52 A. 69m, B. 43a, C. 54, D. 9a

3a zinde: taze D

5a âşna-yı: istinâ-yı D

53 A. 69b, B. 43a, C. 54a, D. 9a

2b La'l-i: na'li B

- 4 Ne kadar olsa sebük neş'e olur saht-ı humār
Mey-i cām-ı hevese derdümü bî-ğış mı disem
- 5 Lihiyesi oldu dü mūr-i ter ol āhūyā rakīb
Seg ser-i mārda mı mār-ı mūnaqqāş mı disem
- 6 Dāl iken zerre niyāz ü şerefe istignā []
Harf u esbāba müretteb mi müşevveş mi disem
- 7 Hem rikābān-ı rehān-ı sülhānı geçdi Münīf
Edhemī hāmesine rākam-ı ser-keş mi disem

54

Mef'ülü Mefā'īlū Mefa'īlū Fe'ülün

- 1 Dāğ-ı dili mey gibi bu şeb söyleye düşdüm
İ'lān-ı habābāyı hevā eyleye düşdüm
- 2 Geldükde bahār-ı haṭṭı-ı nev hīzi o şūluñ
Ahrāl-ı zemistān-ı firākı diye düşdüm
- A.70a 3 Hicrūñle gürīzān olarak ceyş-i kederden
Daralmada şālha-i mey-hāneye düşdüm
- 4 Esnāyı te essüsde raşad-hāne-i vaşluñ
Bu gevher-i nā-yāfte gencīneye düşdüm
- 5 Ben dalı bu minhāc-ı nezā'irde Hezāriyā
İşr-i kadem-i şābit-i ferruḥ-peye düşdüm

4: — C

5: — B

5a dü mūr-ı: demidür C

7b hāmesine: hāmeye ben B, C

54 A. 69b, B.—, C.—, D.—

Der Harfî'n-nün

55

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Dirîğ geçmedi kāfir bu tab^c-ı nārîden
Nice hadîş okudum Müslim ü Buḥārîden
- 2 Aķıt çü seyl-i mey-i nehr-i sâ'îl itme çeküp
Müdām destini sākî bu ḥayr-ı cārîden
- 3 Sefîne-i ğazel-i duḡterân-ı nazm yeter
Gürûh-i ehl-i dile ḥâne vü civārîden

56

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Yok çünki zaḥm-ı sîneye ümmîd çāreden
Öldürse bâri İzed-i Bārî bu yāreden
- 2 Geh iltifāt ü geh-i tenāfür ider beyan
Remz-i bedi^c-i ğamze ile bir nazardan
- 3 Bu ıztırābuñ āḡîri āsāyîş olduğı
Zāḡîr-me'ālî zelzele-i kāḡvāreden
- 4 Erbāb-ı guşsa olduğı emvāl-i nā-güvār
Fehm eyle zîrā errede mevc-i nişāradan
- 5 Rûḡm kıyāmın añla 'anāşırla olduğın
Destinde pāy-ı küyuñ olan çar-pāreden

55 A. 70a, B. 44a, C. —, D.9b

3a ğazel-i duḡterân: ğazel ü duḡterā B

56 A. 70a, B. 44a, C. 54a, D. 9b

1a İzed-i Bārî: — B

4b Fehmeyle:seyr eyle C

57

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fe'ilün

- 1 Āzādeyüm çü serv-i elem-i rüzgārdan
Ber-çide dāmenüm heves-i berg ü bārdan
- 2 Hamyāze zīr-i ḥasret olur köhne zaḥm ile
Tīguñ ki tāze zaḥma açā cism-i nizārdan
- 3 Rūzerd iden ğam-ı ḥaṭ-ı nā-restedür beni
Evvel gelür ḥazān-ı maḥabbet bahārdan
- 4 Çün şīr-i ḥān-mān-ı neyistān-ı °özü olan
Olur remide bir şerer-i inkisārdan

A.69b 5 Anlar Münīf cevher-i tīğ-ı zebān-gehi
Yārān-ı nazım bu ğazel-i āb-dārdan

58

Bu manzum tehiye olarak ḡasīdelerde yazılıdır
Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- A.41a 1 Öpdüm ol āfetüñ lebinî rūze-dār iken
Bozdum yine mūhürlü °akīdeyle şavmı ben
- 2 Dikmiş o şūḥa sūzen-ī gülli ne hoş ḡabā
Maḥfūz-ı dīde-i bed-i aġyār ola diken
- 3 Semmūrı dāmenin yaḡalarsaḡ ol āfetüñ
Düş ayaġına başla tez elden du°āya sen

57 A. 70a, B. 43b, C. 54b, D. 10a

2b cism-i: her cismi A, D

3: — D

3a ğam-ı ḥaṭ-ı: beni ğamı C

- 4 °Akd-ı lisān imiş tūtalum rūze h[°]āhişi
İmsākı ƙo efendūm amān °İddür gelen
- 5 Ƙalyonci bir bütūn nigh-i serv-i °ālemi
Anmā beni o ƙamet-i şimşāddur seren
- 6 Şaldı fūrūġ-ı °āleme hūrşid ƙal°atı
Çün lutf-i bī-dirīġ-i kerem-kār-ı mu°temen
- 7 Ol ġurre-i ümīd ki ġül-mīh-i bāmıdur
Reşk-āver-i kevākib ü dāġ ü dil-i püren
- 8 Ol şafder-i hizebr-i şalābet ki rezmdē
Tāb-āver olamaz aña Rūyīnten ü Peşen
- A.41b 9 Hem reng-i ravza-ı himemidür riyāz-ı °Aden
Hem şeng-i gevher-i keremidür dürr-i °Aden
- 10 Olsa eşer pezīr-i nem-i hulkı ger zemīn
Hāke gelürdi hāşiyet-i nāfe-i Hutēn
- 11 Hāmēn du°āya itse ger āġāz ger n'ola
Mefrūz olur du°ā iricek āhire sūhan
- 12 Her şām-ı ƙadr ü her ġünü °īd-i sa°īd ola
°Ömrin füzūn-ter eyleye Hallāġ-ı zū'l-minen

5b sevi °ālemi: serd-i °āli B

6b o ƙāmet-i: o ƙāt-ı D

10 nem-i: yem-i D

59

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mef'īlūn Mefā'īlūn

- 1 بفیض عشق لب بستم صدف شد داغدار از من
 سخه میکویم از کریان شود ابر بهار از من
- 2 جانان از خار زار عقل دامن چیده بگزشتم
 که هر خاری در آن جاداشست در دل خار خار از من
- 3 من آن سنکم در آغوش فلاخن در کف دوران
 که جز مینای تنکم کسی نمی دید انکسار از من
- 4 مرا از راستی و خاکساری قذر شد والا
 از انروکشته خم بالای طاق اعتبار از من
- 5 ای سر وجود از خویش رفتم من ندانستم
 که تفصیل بر من خود بخود هست آشکار از من
- 6 منیف آن لجه بی ساحل عشقم که از دوری
 لب حمیاز میکردید آغوش کنار از من

60

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īltūn

- 1 Dimem ser rişte-i maqşūdı māl u cāndan bulsun
 Göñül esbāba itmez ilticā Allahdan bulsun
- 2 İdenler cüst ü cū ser hadd-ı mülk-i 'ālem-i feyzi
 'Amūd-ı şubha pey-veste nişān-ı āhdan bulsun
- 3 Ararsa derd-i ğamzen kār-vān-ı cān-ı 'uşşāķı
 Am şīt-ı verā-yı nāle-i cān-gāhdan bulsun

59 A.70a, B. 43a, C 54b D.—

60 A. 70b, B. 43b, C. 55a, D. 10a

3a cān: hān B

- 4 ʿAyār-ı kudret-i ser-pençe-i ṭab^cın sülhan-sencân
Şikest-i reng rû-yı ḥāsîd-i bed-ḥ^vâhdan bulsun
- 5 Münîfâ herze tâzân-ı heves ser-menzil-i kâmi
Cigerden vâdî-i ʿaşka çıkan şeh-râhdan bulsun

Der Ḥarfî'l-vâv

61

Mef^cülû Mefâ^cîlû Mefâ^cîlû Fe^cülûn

- 1 Sâķî çekemem vaż^c-ı zarîfâneyi boş қо
Teklîf-i teḥî saġâr ü peymâneyi boş қо
- 2 Ey nefis-i hevâ çü reh-i seylâb ı fenâda
Mânend-i ḥabâb ol heves-ḥâneyi boş қо
- 3 Sen kendiñi gör bî-ḥûde-i ʿaşk tururken
Fark-ı ḥaram-ı Ka^cbe vü büṭ-ḥâneyi boş қо
- 4 Çokda o perî rûy ile ünsîyete gelmez
Ol kayda düşürme dil-i divâneyi boş қо
- A.71b 5 Bir qālība ifrâġ iderüz qâle getürme
Vaşla ṭama^c-ı ḥâm-ı ḥarîşâneyi boş қо
- 6 Yok çâresi itlâkdan özge zen-i dehrüñ
Ol bîveye sen şîve-i merdâneyi boş қо
- 7 Var post-nişân-i hüner ü pîr-i kemâl ol
Ey ḥâme velî ṭavr-ı Münîfâ neyi boş қо

61 A. 70b, B. 44b, C. 55b, D. 10b

4a Çokda: Çâkdur B

5b ḥarîşâneyi: ḥarîfâneyi B

Der Harfî'l hâ

62

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ne mümkün istikâmetle ola tezvîr bir yerde
Degildür kıabil-i ülfet kemân ü tîr bir yerde
- 2 Gören o ğamze-i merdüm şikâr-ı çeşm-i şühûndur
°Acebdür itmiş âmîziş ğazâl ü şîr bir yerde
- 3 Olur mı kâr ü ger heylûlet-i tedbîr-i °akl olsa
Eger şûret-nümâ âyîne-i takdîr bir yerde
- 4 Mânî-i tecelli-nâme-i tekvîne im°ân it
Nümāyan olmamışdur vazma-ı tekrîr bir yerde
- 5 Olan remz âşnâyı şolbet-i Hızr ü Kelîm eyler
Ki olmaz cem°-i °aşk u °akl-ı pür-tedbîr bir yerde
- 6 Gelür Allahu-ekber yāduma mihrâb-ı ebrûsı
Ne dem ğuş eylesem o āvāze-i tekbîr bir yerde
- 7 Münîfâ hâk-ı pāk-şehir-i İstanbuldan ğayrı
Degül ebyât-ı nazm itmek revâ ta°mîr bir yerde

63

Fā°ilātün Mefā°ilün Fe°ilün

- 1 Dest-bürd-i sipâh-ı ğamzeñden
Şad-cihân-ı ğarâb var dilde

62 A. 71a B. 44b, C. 55b, D. 10b

1a bir: yer A

1b kemân: kemâl B

2b ğazâl ü şîr: der ü naħcîr B, D

3a kâr ü ger heylûlet: kâr-ı heylûlet A

4b vaşme: vahme B

63 A. 71a, B. 45a C. 56a, D. 10b

- 2 ʿAşkla āb u tāb var dilde
Hem yem ü hem serāb var dilde
- 3 Āh kim eylesem de seyr-i Bihışt
Bir nihān-ı ʿazāb var dilde
- 4 Zerre-i bî-vücūd-ı ʿaşkum lîk
Şad-hezār āf-tāb var dilde
- 5 Dil-i tıfl-ı ğama süveydādan
Niçe ümmü'l-kitāb var dilde
- 6 Zülf-i yāre toķındı gibi şabā
Yine bir pîç ü tāb var dilde

A.71b 7 Hāl-i dilden suʿālî ğamzesine
Kāle gelmez cevāb var dilde

64

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Nefsüñ bak ol ʿakīde-i şefkat-meʿābına
Besler şaġāʿir-i günehi hep şevābına
- 2 ʿAşık görüp muhāsebe-i vuşlatı bu, şeb
Saḫti-i rüz şabrı yaturmuş ḫasābına
- 3 Yok muḫbet-i müşādere maṭlūb-ı ʿaşkda
Girmez delīl-i rāh-ı suʿāl ü cevabına

2: — B, C, D

3a Āh kim: O kim A

64 A. 71b, B. 45a, C. 56a, D. 11a

2a muhāsebe-i: mey sebe-i: B

3a muḫbet: mihne★ B

4 Tāb-ı lımnār-ı der-pey iken faşlı işretüñ
Vardur dıneñ taḳaddüm-i temünüz-ı ābına

5 Bir dilden ol fūrūḡ-ı gedā-yı naẓar *Münif*
Kim ḥāver ola bāḥter-i āf-tābına

65

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fe'ilün

1 Lezzet gülü girifte lebün ārzusına
Gül-büse dil-rübüde ruḥuñ reng-i būsına

2 Dest-i ṭama' keşide-i bezm-i ta'alluḳuñ
Rızkı gelür müdām sebū-veş gülüsına

3 Bulmaz bu çāk-ı ye's-i derūnumda iltiyām
İtsem zāmıme aṭlaş-ı çerḥı refūsına

4 Ḳalsun hemişe ḥuşk o naḥl-ı ümīd kim
Muḥtāc ola nümāsı dilün āb-ı rūsına

5 Sīnemde şerḥa mışra'-ı tārīḥdür *Münif*
Taḥt-ı dile şehen-şeh-i 'aşḳuñ cülüsına

66

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Ḥatt 'inān-gīr olamaz şevḳ-ı dil-i pūr-tāba
Ḥār u ḥas sedd olamaz reh-güzer-i seylāba

2 Ḥas olur bā'ış-i ārāyış-i tāb-ı āteş
Ḥat-şafā virse n'ola ol ruḥ-ı āteş-tāba

65 A. 71b, B. 44b, C. 56a, D. 11a

4: — C

66 A 71b, B. 45a, C. 5b, D. 11b

1a pūr-tāba: pej-māye B/pūr-tābı C, D

ārāyış-i: efzāyış-i C

- 3 Bîñ keş-â-keşle gelür kısmet-i ser-geşte-i lırş
Bî tereddüd varamaz nesne leb-i girdâbâ
- 4 İstikâmetde menâr olsa da alıvâli figân
Ser-fürü itmeyenüñ pîş-geri mihrâba
- A.72a 5 Çeşm ü gânzeñ iki şahid ki zamanında sentüñ
Şîr olur pād-şahüm âhu ile hem-lıvâba

67

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Güft ü gü çok şaded-i ʿaşkda cumhūra göre
Lîk zâhir yine haq mezheb-i Mansûra göre
- 2 Haţar-ı zindeğî-i ehl-i tama^c rifʿatıdur
Bâl u per âfet-i cāndur mekes ü mûra göre
- 3 Vaşf-ı mîzân u şırâf eylemesi şeyhlerüñ
Rismân-bâzlık itmek gibidür kûra göre

68

Mefāʿilün Fe^cilātün Mefāʿilün Fe^cilün

- 1 Düşer mi şānuña çāk ola ey perî şāna
Nizām-ı dāde iken kakûli perişāna
- 2 Karıncalandı yeri şāh-ı kişver-i hüsnüñ
Haţ-ı şerîf gelelden ʿizār-ı cānāna

3a keş-â-keşle: keşâyışle B

5a şahid: şahiddür B

67 A. 72a, B. 44b, C.—, D. 11a

3b Rismân-bâzlık: peymân-bâzlık B

68. A. 72a, B.—, C.—, D.—

3 O zaḥımı kāfire göstemesün Hudā her-giz
Raḳībi itme nişān-e ḥadeng-i müjgāna

4 Raḳībe maskat-ı re²sinden oldılar tersān
Cevābı şaḥre-i Ḳuds oldu her müselmāna

5 Görince meşreb-i bezm üzre gerdiş-i cāmı
Hezārī ben daḥı döndüm niżām-ı devrāna

69

Mefā^cīlün Mefā^cīlün Mefā^cīlün Mefā^cīlün

1 ‘Aduv āram-ı^vāl-ı cāmdan bīm ile şivende
Olurdu pençe-i şeh-bāz-ı taşvīr olsa girinde

2 Cüyüş-ı ‘acz-veş mülkini ifsād eyler āsāyiş
Belī bir yerde olsa remīde āb olurkende

3 Rehīn-i cünbiş-i şaff-ı sipihr-i pertev-i devlet
Olur ḥāmūş-ı bī-mevc-i hev şem^c-i fūrüzende

4 Sefer-peymā-yı ser-dārdan ḥaddın bilür düşmen
Medār-ı zabta evḳāt oldu seyr-i mühr-i rahşında

5 Zafer-yāb-ı vuşul-ı kām olursın sen hemān ‘azm it
Münifā ‘arifāne nüktedür cüyında pāyende

69 A. 72a, B. 45a, C. 56b, D.—

2a ‘acz-veş:her-veş B

2b remīde: ār meyde B, C

3a sipihr-i: şehderi A

4b seyr-i: seri B

5b ‘ārifāne nüktedür: nükte ‘arifānedür B

Der Harfî'l-yâ

70

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Nerm eylesün mi 'aşk-ı dil-i şaht-ı zâhidi
Taşrif-i iştikâk-ı muhâl ism-i cāmidi

- A7.2b 2 Mevkûf-ı hānedān-ı qademdür uşûl-i 'aşk
Muhdes cihāt-ı ğayra o vakfuñ zevā'id

- 3 Uymaz esās-ı digere tafziledür hemān
Ekşer bināyı tevbe-i rindüñ kavā'id

- 4 Tefsîr-i âyet-i ahadiyyetde yok vücûh
Hep birdür aında keşf ü celāleyn ü vâhidi

- 5 Divân-ı hân-kâh-ı zamîrümde muṭṭaşıl
Hûdur Münîf hıdmet-i qalbüñ 'avā'id

71

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Dilden qanı süre sipeh-i fikr-i fāsidi
İbrik-i mey gibi göbegünden işer gidi
- 2 Ümmîd-i büse-i lebi ol tıfl-ı nevresüñ
İtdi şahîfe-i dili helvâcî kâğıdı
- 3 Şaklar mı büstân ü gül-istan o ğoncenüñ
Meşk-i zebân-ı şîveye koynında şâhidi

70 A. 72a, B. 45a, C. 57a, D. 11a

1a Nermeylesün mi: Zemmeylesün mi B

3b binā-yı: nūmāy C

4b birdür: pürdür B/ budur C

71 A. 72b, B. 45b, C. 57a, D. 12a

3a büstân u: büstân-ı D

3b meşk: Şevk A, B

4 Tondum görince ʿālem-i āb içre şeyh-i dün
Neydi o erbaʿîleri ol zühd-i bārıdı

5 ʿAkd eyledü hezāra şabā ğonceyi Münîf
Ağırlığı velîk hevā vü nevā idi

72

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

1 Geçdi lehîb-i āteş dil-i dūzahı daḥi
Tondurdu reşk-i serdî-i āhum yaḥi daḥi

2 Hicrîñle dil izāʿat-ı nakd-ı ḥayāt idüp
Seyr itdi nice hāʾile-i berzahı daḥi

3 Bu gūne tā ḥarîde gülherden Hezāriya
Tabʿum ḥazānesinde daḥi var daḥi daḥi

73

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1 Ceyş-i kâfir-meniş-i ḥüznüñ olur maşharası
İtmeyin ayağı ḥum-ḥānede el ḥumbarası

2 Kîmyâdur nazarum deyü kerāmet şatayor
Keşf olınsa hele şeyḥüñ ʿamel-i maʾseresi

3 Bāb-ı ḥammāra dāḥilden şatulurdu vāʿiz
Olmasa sînesi ger dehen-i riyā maʿseresi

4 Ḥatt-ı ʿanber-şiken-i yârı ḥayāl itdükce
Pür olur aḥker-i ḥayretle gönül mecmeresi

4b bārıdı: bārdeki C, D

73 A. 72b, B.—, C.—, D.—

- 5 Sāhte kāl-ı şeref olsa mu^callā ne kadar
Şeref-i semt-i tedennīde olur manzarası
- 6 Mey ser-i rindi meh-i rūzede taşdıķ itmez
°Abde vābestedür iflās-ı meyün meyseresi
- 7 Naķl-i sermāye-i feyz itse n'ola aña kalem
Şaḥḥadur ḳulzüm-i ümmān-ı devātuñ ḳarası
- 8 Ṭal^cat-ı yārı Hezārı gibi vaşf eyleyenüñ
Reşk-i ser çeşme-i ḥürşīd olur maḥberesi

74

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 °Aşık nihān iderse °aceb mi eyīnini
Bildürdi rumz-ı ğamze siḥir-āferīnini
- 2 Āh-ı diltimden aldı fitili çerāğ-ı bezm
Yād eyleyince tāb-ı ruh-ı āteşinini
- 3 Bulmaz rehā gönül ḥafākan-ı firāḳdan
Tā olmayınca būy-ı ḥaṭ-ı °anberīnini
- 4 Künc-i riyāda cülle-nişīn oldu zāhidān
Gör zühd-i bārdek-i eşer-i erba^cinini
- 5 Dillerde ğarīk-i ḳulzüm-i ḥayret ḥurūş olur
Gördükçe mevc-i ḥīz-i çīn-i cebīnini
- 6 Zāf-ı riyāzet olmasa sāķī-i meclisüñ
Zāhid-i çekerdı rıtlı girān-ı rezīnini

75

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

- 1 Hesāba gelmez āyā kân-ı 'āṭıfet-i keremüñ
Ferāhim eylese bir ceyş-i cümle küttābı
- 2 Münife naṭık ü şāmet beyān-ı lutfuñda
Muḥīṭ-i nāṭıka oldu ihāṭadan ābī
- 3 Geçinür ferre-i semmūr-ı meblāğise hezār
'İnāyet eyledüñ oldu müsā'id esbābı
- 4 Tasābuk itmek için nukre-i huniñ çerhe
Bu demde şābıkā bir lāhik idi icābı
- 5 Tuiñca hayruñı görsün virürseñ eger
İlāve üst ile semmūra esb-i sincābī

RÜBÂ'İYYÂT

1

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'īlün

زویده اشك ندامت نبوع باید کرد

که در رضای خدا رجوع باید کرد

پش از غنوده کیء خوان مرك فائده نشت

علاج واقعه پش از وقوع باید کرد

2

Velehu

Mefülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'

در شعه امام آل شه معصومست

حکم دکرا دعای نا معلومست

در ظاهر اگر هست بحکم ندرت

دانی توکه النمار کالمعدومست

3

Velehu

Mefülü Mefā'īlū Mefā'īlū Fe'īlün

خطت زیشت لب خندان توکل کرد

یا طوطی حسن از شکر ستان توکل کرد

در سینه هر آن داغ که چون غنجه نهفتم

اجرز سرسرو سینه عربان توکل کرد

1 A.73b, B. 46b, C.57b, D.49b

2 A.73b, B.46b, C.57b, D.49b

3 A.73b, B.—, C.—, D.—

4

Velehu

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

İ'tibâr-ı dil olur vakt-ı keşâkeşde bedîd
 Hüner-i tîr olamaz sîne-i tîr-keşte bedîd
 Bilinür germî-i şolbet ile dil ehl-i nifâk
 Dem-i kalb olur âmîzeş-i âteşte bedîd

5

Velehu

Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fe'ûlün

Bak yek şebe masrafdan ider hâtıra peydâ
 Meh gibi ider 'âriyet-i dâ'ire peydâ
 Bende olalı Mısr-ı belâgatde 'azîzüm
 Bu kuvvet-i bâzû-şiken-i kâhıra peydâ

6

Velehu

Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

Ne dem ki ol büt-i ser-keş-hurâm-ı nâza gelür
 Öñünde nâz dalî secde-i niyâza gelür
 Hayâl-ı kâmet-i hâtır-nişânum oldukça
 Derûna böyle Münîfâ zemîn-i tâze gelür

4 A.73b, B.46b, C.58a, D.49b

4c Bilinür.: Bellidür B

5 A.73b, B.—, C.57b, D.49b

5b ider: iden C / Dai're: dai're-i C,D

6 A.73b, B.46b, C.58a, D.50a

7

Velehu

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ül

Ey 'āṭıfetüñ bezmî ona rem de mesāl
 V'ey mekrîmetüñ mâye-i iksîr-i emel
 Oldı dile ḥubbü'z-zeheb-i ikrāmuñ
 Çün şerbet-i dīnār ve şaḥsū-yi 'ilel

8

Velehu

Mef'ülü Fā'îlātü Mefā'îlü Fā'îlün

A74 a

Ṭālî'ce var ise ḥamele intisābı var
 Şeyḥüñ kuzı kebābına pek inkiyādı var
 Ekşer nüzülü şaḥa-i ḳalb-i faḳîredür
 Şāh-ı ğamuñ ne rütbe-i 'uluvv-i cenābı var

9

Velehu

Mef'ülü Fā'îlātü Mefā'îlü Fā'îlün

Baḳ meyl-i 'aşḳ ile ḥuredüñ ihtilāfına
 Ol rū-be-rū müşāhadeye bu ḥilāfına
 Hem ḥvābe-i muḥaddare-i mülk odur k'ola
 Leb-teşne tıġı būs-ı dehān-ı ğılāfına

7 A.73b, B.—, C.—, D.—

8 A.74a, B.47a, C.58a, D.50a

8a ḥamele: cümle D

9 A.74a, B.47a, C.—, D. 50b

9c k'ola: ki ola D

10

Velehu

Mefā'ilü Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Ne dem o saht-ı kemān-ı dü ebruvān kurlur
 Derūn-i sīnede bāzār-ı bīm-i cān kurlur
 İderse nīm-nigāh ol büt-i daķıķa-şinās
 Münif şa'şac'a-i iķbālūñ ol zamān kurlur

11

Velehu

Mefülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fā'ilün

Tā olınıyıcak ve işde olmaz girih-i dil
 Peykān-ı Cünün merdüm-i çeşm-ı zirih-i dil
 Vardukca felek tutmadadur gūşı ger şüde
 Her tır-i birün cüste-i āgūş-ı reh-i dil

12

Velehu

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Kūşe-i gerdende hāl-i mīrzā-yı nevresüñ
 Ol siyeh tırta ile şūr-i mülk-i Hīnd ü Çīn olur
 Hān-ı hūsn ü ana seyr it kişver-i āşūbda
 Bir bucaķ ser-asker-i āķir o Nüre'd-din olur

10 A.74a, B.46b, C.58a, D.50b

11 A. 74a, B. 47a, C.—, D.—

11c tutmaddur: dönmededür B

11d Her tır-i bi run: Her tır-i dün B

12 A.74a, B.47a, C. 57b, a.49b

13

Velehu

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Ne keş-ā-keşde kalurduk o kaşı yāy ile biz
 Düşmesek hançer-i ebrûsuña ger rāy ile biz
 Bir zamān Rūmda deryā-keş idük ey sākī
 Şimdi İrānda kanā^cat iderüz çay ile biz

14

Velehu

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

Ruḥuñ kim ḥün-feşān ḥurşīd-i kevkeb gösterir gider
 Dil-i āyīne vaḳf-ı lerze teb gösterir gider
 O şūḥuñ meşḳ-i nāz itdikce nevg-i kilik-i müjgānı
 Hurūf-ı cevher-i tiğ-i ḳazā gösterir gider

15

Velehu

*Mefūlū Mefā^cilün Mefā^cilün Fa^cül**Mefūlū Mefā^cilū Mefā^cilün Fa^cül*

Ālī-himemā şāf ser şifā ḳulunuñ
 Esbāb-ı emānīsini tertīb itdūñ
 Sensin o cerīha-dūz-ı dil-rīşān kim
 Ben ḥastayı bimār ile tatyīb itdūñ

13 A.74a, B.47a, C.58a, D.50a

14 A.74a, B.—, C.58b, D.50a

15 A. 74b, B.—, C.—, D. 50b

15c cerīḥā: cezzi meh-i D

16

Velehu

Fe'ilā'tün Fe'ilā'tün Fe'ilātün Fe'ilün

Şırma saçlı o gümüş meçli büt ile pā-gehān
 Dile arz itdi açup kākūlin ikrāmen leh
 Nemçe-gān oldu Macārı-sirişkūm ol dem
 Oldı hem şabr-ı hıred 'arza-i teşvîş devle

17

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilā'ilün Mefā'ilün Fe'ilün

Görinse ger-o siyeh hāt ile muhāşarası
 Hişar-ı vuşlatuñ olmaz müselleml-i viresi
 Burūc-ı çerha açar rahne top-ı âh-ı dām
 Her hamlende nümāyān degül midür bertüsi

18

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Sülhan ki ola nev-ā-nev hayāldan hālī
 O şuldur k'ola ganc ü delāldan hālī
 Gehī hayāl-i miyān geh o gerdan-i sîmin
 Ne hāl ise olamam kı̇l u kı̇ldan hālī

16 A. 74b, B. 47a, C. 58b, D. 50b

16c Macārı: mecāzi B

16d teşvîş: teşbiş C

17 A.74b, B.47a, C.58b, D.50a

17c top-ı âh: Zarb-ı âh B

17d Her hamlende: Ser-i hamlende B C

18 A. 74b, B. 47b, C. 58b, D. 50b

18c hayālî miyān: miyān-ı hayāl B

19

Velehu

Fā'īlātün Fe'īlātün Fā'īlün

Disem tuğrā-yı Mūnīf-i ğarra
İtdi dil-beste beni dām gibi
Murğ-ı bālā-yı hümāyun tevķī^c
Beyza her beyza-i İslām gibi

Muhammes

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

Hüküm-i āyīn-i Cem ü Key yürisün meclisde
Mevc-i āğāze-i hey hey yürisün meclisde
Sīm ü zer bezli pey-ā-pey yürisün meclisde
Gice gündüz ^carağ ü mey yürisün meclisde
Rindler şām ü seher şems ü kamer bilmezler

20

Velehu

Mefūlū Mefā'īlū Mefā'īlū Fe'īlün

Ol tıfla ser-i germ idi cılve-gehi
Döndi giderek gāyesi tā hāneye indi
Āhir şemer-i nīm res-i vuşlatı onun
El-kışşa Çubukdayken intüp Akķāya bindi

A. 74b, B.—, C.—, D.—

Muh. A. 74b, B. 47b, C.—, D.—

B: —

20 A.—, B. 47b, C. 58b, D.—

20a cılve-geh-i: cılve-ger-i C

20d bindi: indi B

21

Velehu

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'îlün

Ahṡāl-i zilāfı gice bezmüne göz itmiş
 Bir bulmaca mazmün ile kızlar dimiş iş var
 Bir çift e maḡaşdan iki topla dögeyorlar
 Kız ḡulesine Şu ḡapısından yürüyüş var

22

Velehu

Fe'îlātün Fe'îlātün Fe'îlün

C.59 a Bir yağırlı eşegi mezbeleye
 Bir ṡonüz Türk çeküp yef'aller
 Hın-i zâlde bi-ḡāre ḡimār
 İtdi şāfī aña idince naḡār

21 A.—, B. 47b, C.—, D.—

22 A.—, B.—, C. 59a, D.—

MÜFREDÂT

Mefûlû Fâilâtü Mefâ'ilü Fâilün

- A75a 1 Dāğ-ı ferāğ-ı serde gül-i ter yeter bāña
Hāk-ı hamûl-i bāliş ü bister yeter bāña

Velehu

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ulün

- 2 Himmetde dil olsa n'ola feyz-i kefe gâlib
Rif'atda Burak ola mı hiç Refrefe gâlib

Velehu

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilün Fa'

- 3 جم به برهان و جدل حق جویند
بیهوده بکوچه هوس می پویند

Velehu

Mefûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 4 Devr-ı hâtında o meh bāña sîne gösterir
Güyâ sevâd-ı Şâmda ay yine gösterir

Velehu

Mef'ulü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 5 Düşdi telâfûm-ı yem-i aşka fütâdeler
Urduqça mevc-ı hüsn ile çalkandı zâdeler

Velehu

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 6 Hured harâbe-i seyl-i hırâm nâzuñdur
Şekib hâr ü has-ı mevc-i ihtizâruñdur

1 A. 75a, B. 48a, C. 59a, D.—
2 A. 75a, B. 48a, C. 59a, D. 51a
2a feyz kabz B
3 A. 75, B. 48a, C. 59a, D. 51a
4 A. 75a, B. 48a, C. 59a, D. 51a
4a o meh bāña: bāña meh A
5 A. 75a, B. 48a, C. 59a, D. 51a
6 A. 75a, B. 48a, C. 59a, D. 51a

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 7 °Aceb mi cild-i rakib olmasa dabbāga pezir
وفى الدباغة جلد الكلب كالخنزير

Velehu

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'itün

- 8 Terk-i da'vā ile da'vāmuzu işbāt iderüz
Leb-i hāmūş ile biz haşmumuz iskāt ideriz

Velehu

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 9 Kadd-ı cihet vahdet-i maṭlūba Münifā
Fetvā-yı °aql-ı gez-i felsefe çıkmaz

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 10 Ğuş itmege ḥadīs-i ḥam-ı ebruvānlaruñ
Ser-tā-be-pā kulağı kırışte kemānların

Velehu

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 11 Çün dulḥter-i rez meclis-i sūz u defe çıkmaz
Rindüñ deheninden hele bintü'ş-şakā çıkmaz

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 12 Baḥr-i ḥayāli ḥaṭve-i ūlāda kaṭ'a ider
Şimdi kemiyyet-i ṭab'-ı sebük-pā-yı yem-güser

7 A. 75a, B. —, C. 59a, D. 53a

8 A. 75a, B. 48a, C. 59a, D. 51a

8b hamuş ile: hamuşla B

9 A. 75a, B. 48a, C. 59b, D. 51b

9b gez-i: kesemi B

10 A. 75a, B. 48b, C. 59a, D. 51a

10b be-pā: be-pāy-ı B

11 A. 75a, B.—, C. 60b, D.—

11 A. 75a, B.—, C. 60b, D.—

12 A. 75, B.—, C. 60b, D.—

Velehu

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 13 Benüm çün mümtefidü çerhe refi^c rik^ca-i ümmid
Çeh-i nā-ka^cr-ı bābı ye³sden bālāya ses çıkmaz

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 14 ^cAceb mi ursa dem-i lā-mekān-ı zāhid-i huşk
Hemişe nefis-ı hevā cüyını halāda götür

Velehu

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 15 Pilāvı şahna komak ister emīn-i matbah
Ekşi Aş-zāde Velī der ki piyāzdur olmaz

Velehu

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 16 Şu taraf-ı cüyda cām al ele bezmle mürā^cat it
Ne var ey serv-i ser-keş bir ayağ ila mümāşāt it

Velehu

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 17 Virse ol gonce-dehen handeye ger nīm güşād
Hiç söz yok bulunur sırr-ı mua^cimmāber-murād

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 18 Ne dem o şüh- ^cArab-zāde terk ü tāza çıkar
Sadā-yı nāle-i ^cuşşāk tā Hicāza çıkar

13 A. 75a, B. 49a, C. 59b, D. 51b

13a mümtefidür: mümtenidür B, D

14 A. 75a, B. 50a, C. 59a, D. 52b

14b görür: arar B, D

15 A. 75a, B.—, C. 60b, D.—

16 A. 75a, B.—, C. 60b, D.—

17 A. 75a, B.—, C. 60b, D.—

18 A. 75a, B. 47b, C. 59a, D. 51a

18a terk ü tāza: terk-i nāze D

Velehu

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- A.75b 19 Ğarīķ-i lücce-i sevdāsıdur bütün ʿuṣṣāk
A'ceb mi tırrasına dense lām-ı istiğrāk

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 20 Zülfünde ğāyet-i emel-i dil bulunmadı
Hayfā o rāh-ı dūrda menzil bulunmadı

Velehu

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü fe'ülün

- 21 Mābeyn-künü hāye-i dilberde mülāzım
Çaz bekçisidür şimdi benim ğird-dirāzım

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 22 Her gice sikke-hāne-i zīr-i liḥāfte
Sāḥib-ʿayār girih-i meyinden derim keser

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 23 Evvel ḥavāṣ-ı ṭiyet-i zāt ile ādem ol
Ebnā-yı dehre var yürü bābā-yı ʿālem ol

Velehu

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 24 Ğayre eylerken nigāh-ı tünd-i takṣīm-i siḥām
Baña da bir tır değdi rem yine men ğayre rām

19 A. 75b, B. 48b, C. 59b, D. 51b

20 A. 75b, B. 49a, C. 60a, D.—

21 A. 75b, B.—, C. 60b, D.—

22 A. 75b, B.—, C. 60b, D.—

23 A. 75b, B. 48b, C. 59b, D.—

23a zāt ile: zātıyla C

24 A. 75b, B. 48b, C. 59b, D. 51b

24a: tünd-i: tündi B

24b: Bañada: Baña A

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

- 25 Anuñla ol perinüñ âf-tâb-ı tal'atın gördüm
Bugün ben merdüm-i çeşmün bir insānīyetin gördün

Velehu

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

- 26 Kızarır bir nıgeh-i germden erbāb-ı nıfāk
Nağd-ı mağşūşuñ olur kalbi bedīd āteşten

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

- 27 Mizāc añlarsa zāhid duht-rez mestüresin görsün
Deminde var fesād evvelce bir kārüresin görsün

Velehu

Mef'ūlü Fā'īlātü Mefā'īlü Fā'īlūn

- 28 Mest-i ğurūr olan çıkar elbette cādeden
Seyr et kenār çizmegi Paşmakçı-zādeden

Velehu

Mefā'īlūn Fe'īlātūn Mefā'īlūn Fe'īlūn

- 29 Hemīşe olmadadır ehl-i dil cüdā-yı vaṭan
Safā-yı āyine-i sīnedür cilā-yı vaṭan

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

- 30 Niçün ter-dāmenān gül-perde-i nāmūsi çāk itsün
Şoyunsun tekye-gāh-ı aşka varsur pīr-i pāk itsün

25 A. 75b, B. 49b, C. 59b, D. 51b

26 A. 75b, B. 48b, C. 59b, D. 52a

27 A. 75b, B.—, C. 59b, D. 52b

28 A. 75b, B.—, C. 59b, D.—

29 A. 75b, B. 48b, C. 59b, D.—

29a cüdāy: cilāy C

29b āyine-i sīne: āyinesīdür C

30 A 75b, B 49a, C, D. 51b

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 31 Tāb-ı ruhuñla fikr-i lebüñ virdi nevbe-nev
Şām-ı firākda dile zevk-i şeker-i 'alüd

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 32 Hükkāma rāḥat oldığı da'va-yı zūr da
Şāhid beter görüldiği ekşer ḥazūrda

Velehu

Mef'ülün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- A.76a 33 İderse ver-zış eger tıfl-ı dil o ḥat-ı lebe
Ṭarīḳa-i ḥat-ı yāḳūtda olur ketebe

Velehu

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 34 O meh-rū olsa ger 'aks-ı efken-i āyīne-i deryā
Ḥabāb-ı mevc olur dāğ-ı şikāf-ı sīne-i deryā

Velehu

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 35 Başdırdı o şūḥı çizmecide nīm-mest iken
Paşmakçı-zādeniñ köçeği bir ayağ ile

Velehu

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 36 Ṭaḳunup gerdene semmūr siyeh-tāb yine
Aḳdı dil ḳālıbı sevdāya çü sīm-āb yine

31 A. 75b, B. 48b, C. 59b, D. 51b

33 A. 76a, B. 49a, C. 60a, D. 51 b

33a dil o ḥat: dil-āver-i B

34 A. 76a, B. —, C. 59a, D. 51a

35a Basdırdı D: Basdı o C

36 A. 76b, B. 49a, C. 60a, D. 52a

36a ṭaḳunup: urunup D

Velehu

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 37 Dirse sîrâne çıkup ma'roke-i ma'nâda
Ger yerinürse n'ola fazl ile Arslan-zâde

Velehu

Mefâ'ülü Fe'îlâtü Mefâ'îlü Fe'îlün

- 38 Bâk ol keşide-nümü ebruvân-ı mümtâza
İki kılıçdur o mülhak ze'âmet-i nâza

Velehu

Mefâ'îlün Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

- 39 Hayâl-i hattuî ile farṭ-ı giryeden döndi
Züccâc-ı dîdem iki 'anberiyye şîşesine

Velehu

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 40 O âteş pâre topçı âfet-i geh vâredeyken
Nihân-konduḡ bıraktı hâne-i ârâm 'usṣâḡa

Velehu

Mefâ'lün Fâ'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

- 41 Cevâmi'ü'r-reṣâdında bu bâḡa bir bülbül
Gelür dimiş 'Ali Kuşcı Hezârî nâmında

Velehu

Mef'ûü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün

- 42 Âhir çerâḡ-ı baht uyanup geldi yanına
Çokdan Münîf mûm idi Ballı serâyına

37 A. 76b, B. 49a, C. 60a, D. 52a

37a Dirse: Dursa C

38 A. 76b, B. 49a, C. 60a, D. 52a

39 A. 76b, B. 49a, C. 60a, D. 52a

41 A. 76a, B. 49a, C.—, D.—

42 A. 76a, B. 49b, C. 60b, D.—

42a yanına: pâyına B

Velehu

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 43 Müm idi bir şeker lebün düşmege hāk-pāyına
Çıkdı Münîf 'akibet Ballı Bözük sarāyına

Velehu

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün

- A.76b 44 Bir büse virmedikçe hemān her şeker-lebe
Māfī'z-zamīrin eylemez işrāb-ı meşrebe

Velehu

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 45 Görüp peyveste dir hem çin-ı mevci taş-ı ebrūda
Sirişküm Āb-ı Semmūr oldu sāl Derbend-i Bakūda

Velehu

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 46 Yed-i şad seng-i ta'n-ı ağyārdan 'aşık beş on yerde
Yine bekler o şūhuñ āsitānın altı mermerde

Velehu

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 47 Aḳā-nīm-i şelāşe bakmayup ey Ermenī-zāde
Otur dörd üstüne nūş it müşelleş üç kilīsāda

Velehu

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fā'ilün

- 48 Der-kār olunca ider inzāl o nīk-baht
Fıskīyesine lüle-i zarb oldu gır seht

43 A. 76a, B. 49b, C. 60b, D.—

44 A. 76b, B.—, C.—, D.—

45 A. 76b, B. 49a, C. 60a, D. 52a,

45b san: şaf B

46 A. 76 b, B. 49b, C 60a, D. 53a

47 A. 76b, B.—, C. 60b, D. 53a

47a bakmayup: bakmasa C

47b üstüne: üstüste C

48 A. 76b, B.—, C. 59a, D. 53a

48a ider inzāl: ben olur inzāl C

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

49 Yahūdī ni'emetūñ kadrin ne bilür tırfa kâfirdür
Degildür öyle nân-kür çingâne şākirdir

Velehu

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

50 Tūl ü 'arzın çü kümek eyledi tahnın o yār
Ucı ortasını bulamadı āhır-kār

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

51 Gelüp zānūya eyler egrü vü Ekrādā şalvārı
Gönül sevķ dizde h^vāh-ı bī-dürüg vaşlı dil-dārı

Velehu

Mef'ūlū Mefā'īlū Mefā'īlū Fe'ūlūn

52 Ol tıfla ser-i gırım idī cilveñe evvel
Döndi giderek pāyesi tā hāyeye indi

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

A.77a 53

نشان داغ من شد از برای آن بت مهوش
از آن شد نقل خرشید جهان افروز آتش

Velehu

Mef'ūlū Fā'īlātū Mefā'īlū Fā'īlūn

54 تاب فروغ شعله رویش زمن بپرس
نور محمدی زاویس القرن بپرس

49 A. 76b, B. —, C. —, D. —

50 A. 76b, B. 48a, C. 59a, D. 53a

50a o yār: ol yār B, D

50b uçı ortası: ucunı ortasını B

51 A. 76b, B. 49b, C. 60a, D. 53a

52 A. 76b, B. —, C. —, D. 53a

53 A. 77a, B. 49a, C. 59b, D. 52a

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

55

بچشم کرد پیدا مو جهای درد و غم کردون
که تلخیهای محنت بیشتر وربادلان ببند

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

56

زدل زمان حرف سخت بی تاثیر می آید
کلام حور کچطبعان هم چون نیر می آید

Velehu

Mefīlū Mefā'īlū Mefā'īlū Feūlūn

57

عاری شده ام از تن ناموس نمی خواهم
شد مرده چراغ فانوس نمی خاهم

Velehu

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

58

دربین و هسترا از پس رمیدم از کرایکانان
که چشم آهوانرا خلقهای دام نیرام

Velehu

Mefā'īlūn Fe'īlātūn Mefā'īlūn Fe'īlūn

59 Bulurdı āh ile her ʿuḳde-i murād küşāde

Vireydi ḡonce-ı taşvīre dest-ibād ḡüşāde

55 A. 77a, B—, C—, D—

57 A. 77a, B—, C—, D—

57 A. 77a, B—, C—, D—

58 A. 77a, B—, C—, D—

59 A. 77a, B—, C—, D. 52a

Velehu

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

60 Şıdk-ı du'âda mübâhât-ı ferâmuş ideriz
Hüccet-i nâıka-ı mühr-i leb-i hāmūş ideriz

Velehu

Mefā'îlûn Mefā'îlûn Mefā'îlûn Mefā'îlûn

61 Kāzāyı gör Kızılbaş aldı taht u tāk-ı Īrānı
Başına teng olup dehr- Eşrefüñ Horāsānī

Velehu

Mefū'îlū Mefā'îlū Mefā'îlū Fe'ûlûn

62 Āhır şemer-i nīm-res-i vuşlatı anuñ
El-kışsa Çubukdayken inüp oğkaya bindi

Velehu

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

A.77b 63 Pertev olmaz dil-i vīrān şüde-i Şeyh Gabī
Varak-ı hātırı ābāde de olsa haşebi

Velehu

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

64 Lāf urup söyler imiş halka küçük tezkireci
Felek inşāda rei'süm hele ben Nūh necī

60 A. 77a, B. 47b, C. 59a, D. 51a

60a mübāhāt-ı: mübāhātı D

61 A. 77a, B. 49b, C. 60a, D.—

61a Kāzāyı: Kāzāsı B

62 A. 77a, B.—, C.—, D. 53a

63 A. 77a, B. 49b, C. 60a, D. 52b

63a Gabī: Ġanī C, D

63b olsa: — A

64 A. 77b, B. 49b, C. 60a, D. 52b

Velehu

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 65 Mişāl-i Şat akup eşküm pür itdi āfākı
Felek benim nazarımda kelek degül şimdi

Velehu

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 66 Ne şāh-ı südreye iyler ne bām-ı ʿarşa tenezzül
Hümā-yı himmete āşyān bulunmadı gitdi

Velehu

Mefūʿlū Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

- 67 Bak şebbe taşarrukda ider hātıra peydā
Meh gibi iden ʿāriyeti dāʿire peydā

Velehu

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 68 ʿAceb mi rābıkı sevdā iderse abne muzāf
Ki kalbe mühmeli işʿār ider burāk-ı murāf

Velehu

Mefāʿilün Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 69 Durüg geçmedi kâfir o hulk-ı nārîden
Nice hadiş okudum Müslîm ü Buhārîden

Velehu

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 70 Şîr-i meydān-ı hüner oldu hemān ınāʿnāda
Geldi tefsîr-i Ebü'l-leys ile Arslan-zāde

65 A. 77b, B. 49b, C. 60a, D.—

66 A. 77b, B.—, C.—, D.—,

67 A.—, B.47b, C.—, D.—

68 A.—, B.—, C. 59b, D.—

69 A.—, B.—, C. 59b, D. 52b

69 o hulk: bu hulk B

70 A. —, B.—, C. 60a, D.—

Velehu

Fe^cilātūn Fe^cilātūn Fe^cilūn

- 71 Didi gögsün kaçarak āh iderek
Ne boķuñ gamzesi celled şife-ger

Velehu

Mef^cülū Mef^cilūn Fe^cülūn

- 72 Seylābda ħatınuñ kavuğı
Geştī gemidür ^cArabca zevraķ

Velehu

Fe^cilātūn Fe^cilātūn Fe^cilātūn Fe^cilūn

- 73 Bir ^cArab iki top almış ele iķbāl-ı:felek
Gālibā birin ²atarsa birini tutsa gerek

Velehu

Mef^cilūn Fā^cilātūn Mef^cilūn Fe^cilūn

- 74 Beñ ona şayķal iderken kaçāyı gör erişed
S.. anasını reyīsiñ sefine çün guruşed

Velehu

Fā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilūn

- 75 Didi görüp zende-küsü vāsi^ci
التسع الحرف على الرفع

71 A.—, B.—, C. 59a, D.—

72 A.—, B.—, C. 60b, D.—

73 A.—, B.—, C. 60b, D.—

74 A.—, B.—, C. 60b, D.—

75 A.—, B.—, C. 60b, D.—

LÜGAZLAR

I

Lügaz

Mütefā'ilün Mütefā'ilün Mütefā'ilün

A.77b 1

وزلودى صغارهم كجلامك
وتجا غزو اكبطا بط واواذك

2

وتفا نشو البروات حين صحيحها
مثل الايات مشبشبالا كامك

3

وجود تبرن كبارهم فى وزنك
مفر وشته بعورت وراكك

2

Lügaz

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1

Beg kulāğlı zāğlı bir pehlevān
Tîğ ile virmiş cihāna nām ü şān

2

Zātiyā ḥalli bunuñ ḥaylī hūner
Kullanurlar buni iḥvān ekşer

3

Lügaz

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1

Nedür āvīḥte ṭab^c-ı sūhte dīl
Olmada ḥāk-ı ğamda pā-der-gil

1 A. 77b, B.—, C. 58b, D.—,

2 A. 77b, B., C.—, D.—

3 A. 77b, B. 51a, C. 57a, D.—

1a āvīḥte: ol muḥbe D

- 2 Bu ne sır gendüsi Qahistānī
Hep birāderleri Horāsānī
- 3 Mülk-i Fars içre adı Mu^cvecdür
Āhir-ı nüṣṣa-i kübep geçdür
- 4 Aşlı ferzend-i şulbi-i māder
Bir ocağ-zāde pāk-sīmādur
- 5 Tab^c-ı te³līf için qarīn-i a^czāb
Līk bilmez Binādan özge kitāb
- 6 Qanda bir beyt görse tāze vü ter
Anda müsveddesin beyāz eyler
- 7 Zāhirā bī-taḥammül olmuş iken
Āteş-i qahr ile gül olmuş iken
- 8 Āb-ı Kevser o demde āteş olur
Şanki bir ejdehā-yı ser-keş olur
- 9 Ne maḥalde zūhur iderse şafāk
Virir āmīziş ile reng-i vifāk
- 10 Ne qadār olsa nerm ü süst endam
Bulur ol deñlü kār-i istiḥkām
- 11 Kim iderse ānī Münifā ḥall
Yed-i beyzāya mālīk olsa maḥall

Mektüb-i Manzûm Koca Bölükci

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- A.78a 1 Lem^{ca}-i bâriqa-i âmâlüm
Pertev-i bâşıra i iqbâlüm
- 2 Yaⁿⁱ ser-tâcum efendüm cānum
Dāver-i muhteremüm sultānum
- 3 Nūr-ı kalb-i nazarum hazretüñe
Bezm-i Sāmī-i felek rifa^ctüñe
- 4 Der-i nā-yāb-ı du^{ca}-yı me²sur
Güher-i şāf-ı senā-yı mevfūr
- 5 Zīb-i ser rişte-i ithāf olunur
Pür-şiş-i hātırā irdāf olunur
- 6 Ola ^{ca}avn-ı şamedānīde müdām
Fahır-ı emcād u ser-efrüz be-kām
- 7 Hābbezā ey der-i kudsi sadefüm
Gül-i bahār-ı yāz-ı şerefüm
- 8 Pür-şiş-i hālī dil-i şevk-ı harāb
Ger olursa nesāk ārā-yı cevāz
- 9 Belhre-dār-ı ni^{ca}am-ı şihhatdür
Lik vakf-ı elem-ı firkatdür
- 10 Rūz ü şeb fikr-i hayāl-ı rüyuñ
Piçesi oldu bu devlet-cüyuñ

4 A 78a, B. 50a, C. 60b, D.—

4a du^{ca}-yı: da^{ca}vā-yı

5b Pür-şiş-i: Per-i şes B

8a Pür-şiş: Per-i şeş / harab itiraz B,C

- 11 Olalı āyine-i rūz-u telāk
Jeng-yāb-ı keder-i şām-ı firāk
- 12 Görmedüm rū-yi şāfa ālemde
Bulnadım bū-yi vefā ādemde
- 13 Kışsa-i derd-ü firākı diye mem
Hāşılı binde birün söyleyemem
- 14 Sen hemān devlet ile sāğ ola
Serv-i şad gülşen-i şad bāğ ola
- 15 Budur ümmīd oluna gūş-i *Münīf*
Haber-i ʿāfiyetünle teşnīf
- 16 Ya^ʿni mektūbuñ ile şād idesin
Dil-i vīrānı ābād idesün
- 17 Olmur şıdķ-ı hūlūş ile tamām
Hāzret-i Maḥvī Efendiye selām
- 18 Dahi teslīm-i duā^ʿyı gāye
Olmur ʿarzı Ḥalil-Ağaya
- 19 Dahi hem ḥurde-dilān-ı huddām
Olmur mazḥarı ikrām ü selām
- 20 Tuḥfe-i ediyte-i rūz u şebi
Ola Mehdī-i Birāder Çelebi
- 21 Hāzret-i Kādri Efendi maḥşūş
Arz ider dürr-i girān kadr-i hūlūş

- 22 Cümleden şevk-ı füzân ile Veli
Kara Bilgiç H^vâcesi Hacı ^eAlî
- 23 İbtidâ şıdk ile teslîm iyer
Dahi çok bilmece takdim iyer
- 24 Bir geyik post-ı yâtur görmişler
Bilgice varup anı şormışlar
- 25 Dimiş ol demde a^eziz-i ^eârif
Sırruna oldum ânuñ ben vâkıf
- 26 Ya Olak bār-gîridür tabkur suz
Ya potur çaķşırıdur uçkursuz
- 27 Didi çok söz getürür gitdikçe
Yaşderîdür uzanur çekdikçe
- A.79a 28 Dahi var bunda nice muhtemelât
İdeyüm hiddet-i zihnim işbât
- 29 Lend-hānuñ yāhūd ol tāvelidür
Ya ki Dülger Balinüñ şāvelîdür
- 30 Ya kırık çömlek içinde geşdür
Ya gice dağda yanar āteşdür
- 31 Arabistānda ya hūd eski şugūr
Ya ki bir torba kepeksüz bulğur
- 32 Ya bizim obamuzın fākîsîdür
Ya kılağlı Gerece çaķısıdur

22b Bilgiç h^vâcesi: Bilgiçüñ h^vâce B

24b Bilgice varup: Bir gice varup B

26a Bārgîridür: begîridür B

27b çekdikçe: gittikçe C

33 Ya k̄anıŝdan örölül kış evidür
Ya ki bir kisede man̄ar k̄avidür

34 Begimüñ yā çüvāle custasidür
Ya Sitanbulda k̄avak ustasidur

35 Yahūd ol köhne Haleb lülesidür
Türki bilmez ya °Arab kölesidür

36 Boylu ya bir tüfegün çakmağidur
Şapı çıkmış ya çayır tokmağidur

37 Bu benim bilnecemin ya sonıdır
Ya sökünmüşce degirmen ögidür

38 Böyle hal eyledi eşkâllerin
Bildiler m̄a-ħaşal-ı ħâllerin

Luğaz

4

Fe°ilātün Fe°ilātün Fe°ilün

1 Nedür ol duħter-i sefid aħter
Kendi zen-dest der-i diħmi duħter

2 Dest p̄ayı yok °aceb bir tendür
Maskat-ı re°si Cezâyirdendür

3 Babasuz anası ğayet doğurur
Emr-i Ĥaķla ne doğarsa kıız olur

33b kisede: kıŝde B

36a Boylu: bamli B

37b Sökünmüşce: şulaunmuşca B

4 A. 79a, B. 51a, C. 57a, D.—

**DİVAN'DA YER ALMAYAN
MANZUMELER**

١.

در وصف خالصا عثمان كتحدا

مستفعِلن/ مستفعِلن/ مستفعِلن

ما من حديث مكارم الا خلق

الا وفيه رواية اطلاق

واريت ايات المعالي كلها

خصيصة في النفس و الا فاق

اني البطل الزى من محمدي

تلتف ساق و مي بالساق

واوا اعتقلت بزاييل لايزمحي

لمكافح مني سوي الا شفاق

و متي سللت على شنا في مرهقا

غيرالمنية لم يروا من براق

ولو اقتحمت تناطحا بمعارك

لانفض كل منا طح باباق

ما انني لمارق لشتات شمه

لا فضائل جمعا الي الا وراق

مني لداني امتعت ببضاعة

وضاعة وضباعة الا علاق

لوان نطقة لدى تمثلت

لينا كمت اوبا مع الا طرق

شعر عن الشعري هامي مطلعا

بل ان طعاوة كوكب الا شراق

لا العرش ساوى مدركى و معارج
و يراق و اراخلد ليس يراق

ما كان معنى* شار و الا و مقتفى
تنفى ولولا سبحانه بر شاق

حسدا لعقد خرائدى بجودها
در رعدت مبيقة الا حذاق

لم امتدح اخدا و الا خالصا
كمديح عثمان على الا طلاق

اياه تزبهي ان الغرطات لا
بغري الى الا طرا* والا عراق

كم مستماح آوى اليه رجبى وكم
من مستجاش هاب* مخراق

قد فان بالقبح المعلى روعة
ان سهم فضل مقتسم الا رزاق

لهوى الحرى بان يقال وقد جرى
حتى قضاء الواجب الخلاق

فى خصمه ان نبال تجرعا
الا و من آن و عن عساق

و وليه ان يشرب الكافور من
كارس بر وضات الجبان دهاق

يا من له جلست عروس المجدو
ق منصته الا تراب بها تسطواق

ياجود زجود لا يفاهيك امر وله
بعميم فضلك فى ندى الا نفاق

شقتہ بہرک لن پیدس یتیمہ
فی البحر غیث خشبہ الا ملاق

هل ينبغي ان لا افوز بمنجه
فی محتہ متبلغا ہر ماق

ایام لا ارجوسواک وانت لی
سیف اخذہ طلی الا عناق

کم حشت حیولی مدح قاصدا
حتی انت علی شناک نیاق

دم معقلا لزوی العقول و موئل
مادمت فی کنف الغنی البائی

۲

عاطف افندی کلیمبولیدہ ایقامت ایلہ مأمور
ایکن تحریر اولنمشدر

فاعلاتن/ فاعلاتین/ فاعلن

لمن نظر الزمان اليك شزرا
فلاتك ضيقا من داك صدرا

وكن بالله داثقة فأتى
ادى بعد فى و الا مرسرا

زمانى ان زمانى لا ابالى
فقد مارسته عسراً و يسرا

سلكت فجاهه حزنا و سهلا
و خفت عماره مدا و جزرا

رایت الدهر لا یبغی بحالی
بر یک الوجه ثم بر یک ظهرا

وقد عاشرته خمسين عاما
وانی زفته حلوا ومسرا

فصبرا ایها القلب المعنی
یکون ختام هذا الا* مر نصرا

ولا تک مثل جنازات و مع
و کن یا قلب فی اللرا* ضحرا

و کن فی البوس و النعما شکورا
لر یک حامدا سرا وجهرا

۲

قطعه

فاعلاتن/ فاعلاتن/ فاعلاتن/ فاعلن

از دل بر خون بلبل کجا خبردار و بهار
هر طرف صد غنچه خوبین چکردار و بهار
خواب آسایش کجا آید بچشم شبنمش
هم جو بوی گل عزیز در سفردار و بهار

۴

فاعلاتن/ فاعلاتن/ فاعلاتن/ فاعلن

سرنزردار بلبلم هر چند دستانی درست
ناله ام نکداشت در کلشن کرببانی درست
کیستم من شاکیرد خار تهمت دامنم
قسمت یوسف نشد زین بزم دامانی درست

3 A. vr 6a, B. vr 5a, C.—, D.—

4 A vr 5b, Matbu Divan s. 2

5

Zafer-nâme-i Manzûme*Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün*

- 1 Mühim-sâz-ı megâzi ya'ni Hân Mahmûd Gâzî kim
Cemâl-i mülke olmuş tîgi mir'ât-ı cilâ-dâda
- 2 Hidiv-i handân pîrâ-yı Osmânî ki gâlibdür
Şükûh-i bahit-u ferr ü kevkeb-i âbâ vü ecdâda
- 3 Hudâ-vend-i hümâyûn menkabet kim yok medânîsi
Cem ü Esfendiyâr ü Behmen ü Bêhrâm ü Dârâda
- 4 O Rûyîn ten tûvân şâhen-şehe devrân ki âb iyer
Nigâh-ı çeşm-i huşmuñ medd iderse sûz-i fûlâda
- 5 O yektâ dâver-i mâlik-rikâb-ı dehr kim âlem
Dü-şah-ı cezbe-i ikbâline dil-bende dil-dârda
- 6 Şeref-bahş oldu yümn-i makdemiyle taht-gâh-ı Rûm
Makarr-ı devlet-i masır-ı hilâfet-gâh-ı Bulğarda
- 7 Degildür firâvân şark ü garba münhasır hükmî
Revândur mihr-i âlem-tâb-veş hem zîr ü bâlâda
- 8 Süvâr-ı ser nüviştin gördi şek sertâb-ı tığından
Olanlar gerden efrâz-ı guluv-i meydân-ı da'vâda
- 9 Husûsân meskûk-i çârîçesiyle Nemçe Çasârı
İdüp birden dürüst ahd-ı mîsâk-ı be-hem-dâda

- 10 Hudûd-ı çâr-bâg-ı kişver-i İslâma olmışken
Çü zâgân seyir ü pür her taraf pervâze âmâde
- 11 O hâkân-ı Süleymân-câh kâr-âgâha sad-tahsîn
Hezârân âferîn ol şu'le-i evrâk-ı vükkâda
- 12 Hemân dem buldı bir yektâ-süvâr-ı düşmen endâzı
Virüb meydân-ı cevân zihn devr-endiş-i nakkâda
- 13 Vezîr-i âzam u serdâr-ı İskender hâşem kıldı
O vâlâ gevheri silk-i garât-ı rezm-î mu'tâda
- 14 Sipeh-sâlâr-ı dîn hem nâm-ı fahrü'l-mürselin ol kim
Hirâs-ı satveti âteş-fesândur hâr bi-dâda
- 15 O kâr engîz-i lutf u kahr kim kilik-i kader virmiş
Perişân-sâzı-yı sâmân-ı ehl-i küfr ü ilhâda
- 16 O kerrâr-ı vegâ kerrât ile zîr ü zeber kıldı
Sufûf-ı kerr ü ferr-i düşmeni meydânı heycâda
- 17 Ne savbâ itse ki şü'd rîz-i teng-i tûsen-i ikbâl
Olur pîş ü pesende feth ü nusret sâfa vegâda
- 18 Evelden tâ ilâ el-ân râ'yiz yekrân-ı düstûrî
Zafer gûyı ham-ı çevgânıdur hattâ bu isnâda
- 19 Olub zîr-i livâ-yı şâh-gûnîne penâh-âver
Meşûbât-ı cihâdî itdi telkîn cümle ecnâda
- 20 Cuyûş-ı bî-hurûş eyledi emvâc-ı deryâ-veş
Masâf-ı leşker-i Çâsârda safdur saff-ı üstâda
- 21 Pey-â-pey bâr-gâh-ı kibriyâyıdan dâhı geldi
Sürûş-ı gayb dûş-â-dûşı vü gird-e-gird imdâdaa

- 22 Şikes itdi nahastîn hamlede tâbhur-ı makhûrin
Olup hâlet-nûlmâ-yı sâf-şikâr-ı hârık-ı âde
- 23 Hem itdi sad hezâr-avâre hûk-i dest-i Eşrâki
Nigâhun galtide tâ kâr-ı magâk-ı düzah-âbâda
- 24 Çek-â-çâk ü nehib-i nîza vü gûpâldan kopdu
Dil-i gih-ser ü encüm-ı cehârum çerh-ı minâda
- 25 Görünce insilâh-ı mâr-ı mert felvâr-ı şemşirin
Kef-i merrihadan lerzân olup tîg okdu üftâda
- 26 Mahassıl hırmên-i hâşâk âdâ-yı be-tes-kârı
Hücûm-i tünd-i hîz-i iktihâmı virdi bir bâda
- 27 Akib-gîr oldu andan leşker-i çerrâr ile derhâl
Varınca tâ hisâr-ı âsmân sâ-yı Beligrâda
- 28 O dil-keş hasn-ı rengîn tarh kim tenzîri heycâda
Arem nâmıyle şöhrêt-yâb olan bünyân-ı şeddâda
- 29 Bürûc-ı tûyidür tûyi resin harf atar bir bir
Kabâb-ı tâk-ber-tâk-ı sipîhr-i turfa bünyâda
- 30 Be hem peyveste ser-makrâz-veş hem çeşm-i yekdiyer
Hezârân kalle-i şemmâsı var pünhân ü bîdâda
- 31 Gelürdi resm-i pec-â-peç-i ebrûsın hayâl itse
Perişâni-i hayret hâme-ı mûyîn-i Bilzâda
- 32 İlâtâ idicek fevc-i gazât ol hasn-ı dil-cûyi
Adûya oldu girdâb-ı belâ şan mevc-i deryâda
- 33 Şeb u rûze âteş-hârâ güzâr-ı kalır-ı tazyîki
Ser-i küffâra der-kâr oldılar eşâl ü ebkâda

- 34 Derûnında olan sırdur kemîn-i inhisâr ol dem
Amân hâhân-resündür gerden oldu geldi feryâda
- 35 Be-resm-i âteş-i teslim için hem itdiler bir kaç
Sana vîrd-i ricâl-ı nâmdâr-ı ferâstâda
- 36 Oserdâr-ı merâhim-perver oldu zevk ile mecbûr
Zarâ'et-nâme-ı pûzeşlerin aşgâ u imzâda
- 37 Hudâ âsân-ter ol darü'l-cihâdı iyledi manzum
Muzhafâtıyla mülk-i pâd-şâh-ı kiş-ver-i dâde
- 38 Zivâyâ-yı zemîn ü âsmân pür zîb-i şevk oldu
Olub hem-revnağ u hem-renk şehriyân-i i'bâde
- 39 Bi-hamd Allaha bu peygâm-ı server encâm ile döndü
Damâg-ı telh-kâmân-ı cihân mînâ-yı kannâda
- 40 Hemîşe ol şehen-şâh-ı hümayûn baht ola mazhar
Bu gûne sad-hezârân nusret ü feth-i Hudâ dâda
- 41 O sadr-ı kâm-kâr-ı ma'delet pirâ dahi olsun
Şeref-bahş-ı makâm-ı âsfâ-yı hem-vâre dünyâda
- 42 Bu feth-i âlem efrûzun eger celh-bî-hisâb oldu
Rakam-sencân-ı târihi siyâk-ı nazm u inşâde
- 43 Velî yapıdı mu'amunâ gûne târih-i sihir-âmîz
Münîf-i nukte-ver gûş ile bu beyt-i dil-ârâda
- 44 İdüp ihrâç ceş-i bed-ter-i Câsâr-ı ser-dârı
Hep oldu asker-i Mahmûd Hân dâhil Beligrâda

asker+Mahmûd Hân+Belgîrâd = 2336

ceyş + bed-ter + çasar = 1184

2336-1184 = H. 1152 (1739)

Cerrahpaşa Cembaziye Camiî haziresindeki Seyyid Velîbi'nin mezar taşına kayıtlı tarih kıtasıdır.

6

Fâilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

Çıkdı bir âh ile târihi Münîfâ dilden

Geldi Hacdân pederim itdi Na'îmi, mesken

1149 (1736)

7

Mefû'lü Feilâtü Mefâilü Fâilün

1 Devletlû dilde dâğ-ı ubûviyyet-i Münîf
Ruşen cerâgıdur bu nümâyân efendimün

2 Pertev-pezir neyyîr-i rahşân-ı lutfidîr
Tab'ı hemîşe çün meh,i tâbân efendimün

3 Bu i'tibâr-ı zat ü bu âsâr-ı iltifât
Bu cümle mâye-i ser-i sâ mân efendimün

4 Ammâ bu râz-ı sabr-ı güzâr-ı nihân dahi
Ma'lûm-i devleti ola âlân efendimün

5 Esbâb-ı isti'âre-i divândan el-amân
Dest işte bendenün hele dâmân efendimün

6 Min-b'ad olsun ey nesak-ârâ-yı nazm cûd
Zib-i vafer levâzım-ı divân efendimün

7 Tâ nezd-i sadr-ı âliye vü kubbetü't-tene
Varsun disün bu üst ile erkân efendimün

8 Bu bâbda vazîfe-i arz-ı ricâ benüm
Mes'ûli mücibince de fermân efendimün

8

Kıt'a

Mefû'lü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

Gör âsyân-ı rûz-ı cezâdan bir ehl-i şer
Seyr itse ol kıyâmeti kim ol zamân olur
Birden ider dilinden o dem bîm-i rûzini
Meydân-ı mahşer ana riyâz-ı cenân olur

9

Rüba'i

Mefû'lü Mefâilü Mefâilün Fail

Ehl-i hünere sem ü zeheb kemâldür
Ol zümreye hep fazl u edeb kemâldür
Bu âlem-i fânî ki hep aldur gözine
Bu nashını görme aceb kemâldür

Müfretler

Mefû'lü Mefâilü Mefâilü Feülün

1 Kalmazsa eger dâmen-i yârân elimizde
Elden ne gelür çâk-ı girîbân elimizde

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

2 Ey ki mevkûf-i refikâm muvâfık buydu
Mey reved bû-yi gül ü bâd-ı şabâ bi'smi'llah

8 A. — B. vr.64a, —C.—, D.—

9A. — B. vr.71b C.—, D.—,

1 A vr. 11a B. vr.58a C.—, D.—

2 A vr. 11a B. vr. 58a C.—, D.—

Feilâtün Feilâtün Feilün

- 3 Hâme şikeste vü kâğıd meftûr
Hâtır-ı mecmere çün dil mecbûr

Mefû'lü Fâilâtü Mefâilü Fâilün

- 4 Aşkın Münîf itmedigi hod-be-hod zuhûr
Rûşen derûn-i sinedeki her şerâreden

Feilâtün Feilâtün Feilün

- 5 Lâ'l-i hûn-i şehidâdan cedvel
Şu'le-i top ü tüfenk altun hâl

3 A. — B. vr. 60b, C.—, D.—

4 A. vr. 10a B.—, C.—, D.—

5 A. — B. 60b, C.—, D.—

SONUÇ

Münîf Divanı'nın incelenmesi sonucunda tesbit edebildiğimiz değerlendirmeleri şöyle sıralıyabiliriz.

1. Özellikle Münîf'in kasidelerinde dil sade değil, ikili üçlü hatta dördümlü terkiplere de rastlanmaktadır. Bu terkipler zaman zaman anlaşılması güç cümleler meydana getirir. Bazı gazeller ile manzum mektupta dilde sadelik yakalınırken mahalli özelliklere rastlanır.

2. Kasidelerinde peygamberler, dinî ve efsanevî kahramanlar yanında İran mitoloji kahramanlarına ait şahıs kadrosuna geniş yer verilir. Arap aleminde tanınan ünlü kişilere de manzumelerin sağladığı imkanlar içerisinde rastlanır.

3. 7. ve 9. kasidelerde klasik anlamda teşbib, diğer kasidelerin de nesib kısımlarında memduhun vafına uygun tasvirler vardır.

4. Münîf zamanında yaşayan Osmanlı Devlet adamlarına kasideler yazmış özellikle şair olanlardan yakın ilgi görmüştür. Devlet ricâlinden geniş bir şahıs kadrosu yanında çağdaşı olan yabancı devlet adamlarına da yer vermiştir. İstanbul'un değişik sosyal tabakalarından kişilere de manzumelerde rastlanır.

5. Kasidelerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı iç ve dış siyasi olaylara dikkat çeker. Bozulan düzenin sağlanmasından doğan huzuru yansıtmaya çalışır.

6. Münîf düşünen, olayları inceleyen bir insan tipini esas alırken kendisinin sanatta üstün, yaşayışta rind birisi olduğunu açıkça söyler. Şiirlerinde öğüt verip yanlışları sert bir dille yermekten çekinmez.

7. Münîf'in şiirlerinde musiki ve hat sanatıyla ilgili terimlere oldukça sık rastlanır. Bu da onun gördüğü eğitimin sanata yansımastır.

8. Arapça ve Farsça'yı iyi öğrenmiştir. Arapça dilbilgisi terimleri Divan'da özel bir yer tutar.

9. Sevgiliye ait unsurlar diğer Divan Edebiyatı şairlerinden farklı değildir. Kullandığı mazmunlar da bu kültürün sınırları içerisinde.

10. Kozmik aleme kasidelerinde oldukça geniş ölçüde yer vermiştir.

11. Yaşadığı coğrafya şiirinin konusudur. Halep, Şam, Bağdat Onun şiirlerinde ayrı bir yer almıştır. İstanbul'u şiir yazılacak bir yer olarak düşünür.

12. Gazelleri sayı bakımından azdır. Gazel, kıta ve müfretlerinde, hikemî tarzın gereği olarak kendi dünya görüşü, öğütler ve yergiler ağırlıktadır. Hezârî mahlasıyla yazılan manzumeleri klâsik gazel anlayışına uygundur. Diğer gazellerinde Nabî'nin tesiriyle hikmetli söyleyişler dikkati çeker.

13. Vezini kullanmada başarılıdır. Zihaf, med ve ayın ulaması gibi arızalara yer yer rastlanır.

14. Şiirlerinde mukayyed kafiye ve redif dikkati çeker.

15. Teşbih, istiare ve mecazlara Divan'da geniş ölçüde yer verilirken edebî sanatları başarıyla uygulamıştır.

16. 18. yüzyılda Nabî, Nedim ve Şeyh Galib'in kendi alanlarındaki başarıları arasında varlığını kabul ettirecek derecede bir sanat gücüne sahip olmayan Münif erken ölümü sebebiyle sanatında olgunluk çağını yaşamamıştır. Kendine has bir uslûbu olmadığı gibi edebiyatımıza yenilikler getirememiştir.

17. Bütün bunlara rağmen Münif özellikle kaside ve nazirecilikte başarılı sayılacak bir ölçüdedir.

18. Zaman zaman şiirde orijinali yakaladığı görülürken bu başarısı sürekli değildir. Zamanında yaşayan ve zirveye ulaşan şairler dışında ele alırsak Münif ortamın üzerinde bir şairdir. O kasideleriyle, klâsik anlayışı yansıtan bir sanatçıdır.

19. Münif'e ait yazma divanlarda yer almayan Arapça bir kaside, bir manzume; Farsça iki kıta, Türkçe; Zafer-nâmei Manzûme , 1 tarih beyiti, 2 kıta, 1 rubai, 5 müfreti, külliyyât içerisinden tesbit edilerek "Divanda Yer Almayan Manzumeler" başlığı altında Tenkitli Divan Metni'nden sonra Divan'a ilave edildi.

20. Ayrıca Divanda geçen özel adları ihtiva eden bir indekste incelemenin sonuna eklendi.

Eğer Münifi dikkatlere sunabildiysek bu bizim için mutluluk olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Ahmet Raşim **Osmanlı Tarihi**, Sadeleştiren Hakkı Yıldız Dursun, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, İstanbul, 1967, s. 202.
- 2- Banarlı, Nihad Sami **Resimli Türk Edebiyatı Târihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, C. 2, s. 670.
- 3- Bilgegil, M. Kaya **Edebiyat Bilgi ve Teorileri, (Belâgat)**, Enderun Kitabevi İstanbul 1989.
- 4- B,J. Van. Hammer **Osmanlı Devleti Tarihi**, Tercüme eden Mehmet Ata, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1983, C. 14-15, s. 257-C. 15. s. 29-30.
- 5- Bursalı Mehmet Tahir **Osmanlı Müellifleri**, Hazırlayan İsmail Özen Meral Yayıncılık Matbuası, İstanbul 1975.
- 6- **Büyük Türk Kılâsikleri** Ötüken Neşriyat İstanbul, 1986 C 7, s. 339.
- 7- Çavuşoğlu, Mehmet **Yahya Bey Divânı**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.
- 8- Danişman, Zuhuri **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Yeni Matbaa, İstanbul 1965 C 10
- 9- Danişmend, İsmail Hami **İzahlı Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Kronolojisi**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972 C.4
- 10- Diriöz, Messerret **Nâbi Divânı**, Fey Vakfı, İstanbul, 1994.
- 11- Mengi, Mine **Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbi**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını s. 18 Türk Fikir ve Sanat Adamları Dizisi, Sayı: 5, Ankara 1987, s. 27-30.
- 12- Faik Reşid **Eslâf**, Hazırlayan -Şemsettin Kutlu, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi No: 65 İstanbul tarihsiz, s. 285.
- 13- Fatin Davut **Hatimetü'l-Eş'âr**, İstanbul H. 1270.
- 14- İpekten, Halûk **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri**, Birlik Yayın. Kooperatifi, Ankara 1985, s. 45.
- 15- **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1959, C. 3.
- 16- Karahan, Abdulkadir **İslâmi Türk Edebiyatında Kırk Hadis**, İstanbul 1954.

- 17- Kırkkılıç, Ahmet **Şeref Hanım Dîvânı ve İncelemesi**, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 769 Erzurum 1993.
- 18- Kocakaplan, İsa **Açıklamalı Edebî Sanatlar Araştırma İnceleme Dizisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- 19- Kocatürk, Vasfi Mahir **Türk Edebiyatı Tarihi, Başlangıçtan Bugüne Türk Edebiyatının Tahlili ve Tenkidi**, Ankara 1964, s. 312-313.
- 20- Külekçi, Numan **Edebî Sanatlar**, Erzurum, 1985.
- 21- Levend, Agah Sırrı **Divan Edebiyatı**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- 22- **Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi** Tercüman Yayınları, İstanbul 1987.
- 23- Mehmed Süreyya **Sicill-i Osmânî**, İstanbul H. 1311 C 4, s. 519.
- 24- **İslâm Ansiklopedisi** Devlet Kitapları Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1952, C. 9. s. 632-633.
- 25- **Mufasssal Osmanlı Tarihi** Komisyon, Güven Basımevi, İstanbul, 1962 C. 5, s. 2522.
- 26- Mustakimzade Sadeddin Efendi **Tuhfe-i Hattatın**, Haz. İbnülemin Mahmud Kemal, İstanbul 1928, s. 542.
- 27- Muallim Naci **Osmanlı Şairleri**, Haz. Cemal Kurnaz, Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 684 Ankara 1968 s. 106-107.
- 28- Münif Mustafâ **Dîvân-ı Münîf**, Tarihsiz, matbu, taşbasma.
- 29- Münif Mustafâ **Münîf Dîvânı** Atatürk Üniversitesi Kitaplığı (Seyfeddin Özege), ASL No: 438 Tarihsiz.
- 30- Münif Mustafâ **Dîvân-ı Münîf ve Münşeât**, Süleymaniye Kütüphanesi (Hüsrev Paşa) No 565 tarihsiz.
- 31- Münif Mustafâ b. Muhammed **Dîvân-ı Münîf Terceme-i Hâl Zafer-nâme-i Mensûre Münşeât**, İstanbul Üniversitesi Kitaplığı, No: 2906 H. 1171.
- 32- Münif Mustafâ **Dîvân-ı Münîf ve Münşeât-ı Münîf**, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. 2860 H 1168
- 33- Onan, Ahmet Talat **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret Şirketi, Ankara-1992.

- 34- Üzgör, Tahir **Fehim-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Divân'ı ve Bugünkü Türkçesi**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı 44 Ankara 1991.
- 35- Pala, İskender **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Basım Yayın ve Pazarlama A.Ş. Ankara 1989, C. 1-2.
- 36- Pakalın, Zeki **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü** İstanbul 1956, C. 1, 2, 3.
- 37- Pekolcay, Neclâ,-Selçuk Eraydın, Mustafa Tarhalı, Mustafa Uzun, Husrev Subaşı-**İslâmî Türk Edebiyatı (Giriş)**, Dergah Yayınları İstanbul 1981.
- 38- Sefercioğlu, M. Nejat **Nev'î Divânı'nın Tahlili**, Kültür Bakanlığı Yayınları, /1159 Kaynak - Eser 148 Gaye Matbaası, Ankara 1990.
- 39- Şemseddin Sami **Kâmüsül-Âlâm** Mihrab Matbaası, İstanbul 1311. C. 3
- 40- Tarlan, Ali Nihad **Şeyhî Divân'ını Tetkik**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1964.
- 41- **Tercüman Evliyalar Ansiklopedisi** Tercüman Yayınları, İstanbul 1990, C. 1, 2, 3.
- 42- Tolasa, Harun **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**, Atatürk Üniversitesi Yayınları No 286., Sevinç Matbaası, Ankara 1973.
- 43- **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yayıncılık, İstanbul 1968, C. 6, s. 472.
- 44- **Türk Dünyası El Kitabı** Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Seri 1 Sayı 45 Ankara 1976.
- 45- Uludağ, Süleyman **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, No: 45 İstanbul 1991.
- 46- Ünal, F. Raşid **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihlerle Çevirme Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 6. baskı, Ankara 1988.
- 47-Yakıt, İsmail **Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken-Neşriyat, İstanbul 1992, s. 77, 90, 186, 189, 190, 353.
- 48- Yılmaz, Mehmet **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

ÖZEL ADLAR İNDEKSİ

A

Āb-ı Kevşer 306
 Āb-ı Semmūr 299
 Abbāsiyān 202
 Ādem 184, 200
 Āhfeş 268
 Āl-i ʿAbā 198
 Allah 149, 156, 156, 160, 273, 318
 Augelyūn 172
 Anātolı 207
 ʿAbdu'r-rahman 157
 ʿAbdū'r-rezzak 209, 209
 ʿAcem 149
 ʿĀd 152, 206
 ʿAden 171
 ʿAli Kuşcı 298
 ʿAlī 174
 ʿAlī Bey Efendi 180, 193
 ʿAlī Paşa 191, 194, 209
 ʿAmrū 173
 ʿAnkā 163
 ʿArab 154, 310, 189
 ʿArab-zāde 208, 253, 294
 ʿArabca 304
 ʿAvn-ı Hāk 149
 ʿavn-ı Şamed 138
 ʿĀzer 115
 Aʿcām 189
 Akkā 290
 Arab 189
 Aristo 175, 118, 193, 203
 Arslan-zāde 298, 303
 Āzer 115
 Āşaf 131, 152
 Aḥmed 139, 161, 184

Aḥmed Big 206

Aḥmed Paşa 153

B

Bağdād 244
 Ballı Bözük 299
 Ballı serāy 298
 Bahır-ı Esved 200
 Bedaḥşān 174, 178
 Behmen 109, 194, 315
 Behrām 101, 184, 315
 Beligrād 317, 318
 Berāmiket 179
 Bestāmi 188
 Beyt-i Harām 120
 Bih-zād 205, 317
 Bihışt 132, 204, 276
 Binā 306
 Birāder Çelebi 308
 Bulgar 315
 Burak 292
 Buḥārī 270, 303
 Bū ʿAlī Sīnā 105, 110
 Bāb-ı İzedi 163
 Bāğ-ı Meʿvā 102
 Bāyezīd 110
 C
 Caʿfer 114, 133, 201, 202
 Cem 131, 141, 150, 157, 186, 216, 267,
 290, 315
 Cemşīd 121, 131, 191
 Cennet 107, 190
 Cevzā 101, 218, 236
 Cezāyir 310
 Cünün 287
 Cāmiʿ 188, 189

Muhammed 160, 209
 Muhammed 'Azîz 208
 Muhteşem 147
 Müslim 270, 303
 Müşteri 135
 Mūsā 135

N

Nazım 212
 Necef 195, 198
 Nehr-i Fāş 200
 Nemçe 289, 315
 Nerīmān 109, 215
 Nizāmī 212
 Nu'cman 185
 Nüh 225, 302
 Nüre'd-din 287
 Nāhid 180, 184, 192
 Nāmī 189

O

Osmānī 315

Ö

'Ömer 101, 113, 125, 148, 188, 195

P

Paşmakçı-zāde 297
 Pervîn 118, 123
 Pişen 194

R

Rab 177, 253
 Refref 292
 Revān 206
 Rıdvān 204, 220
 Rûyîn 315
 Rüm 117, 132, 147, 189, 288, 315
 Rāgıb 237

Rāşid Efendi 165, 208

S

Samī 164
 Sa'ed-ı Ekber 119
 Sebā 231
 Selmān 162
 Seyfe'd-din 184, 184
 Şiddik 101, 113, 195
 Sitanbul 310
 Sidre 225
 Sikender 113, 134, 175, 316
 Sinimmār 205
 Şüreyyā 112, 192, 204
 Sulţan Ahmed 201, 216
 Süheyl-i Yemen 222
 Sühā 219
 Süleymān 170, 231, 316
 Sām 119
 Sāmī 188, 206, 307
 Şā'ib 162, 241, 147

Ş

Şam 232
 Şat 303
 Şeh Sencer 117
 Şeh-nāme 193
 Şehbā 165, 190, 191, 253
 Şevket 147
 Şeyh Gabī 302
 Şehbā 191
 Şām 189, 190, 243, 244, 292
 Şi'a 116

T

Teşfir-ı Ezhed 163, 187
 Tefsir-i Ebü'l-leys 303
 Tekke 265

- Hâtem 204
 Hacc-ı Ekber 130
 Hacı ʿAlî 309
 Haleb 160, 161, 310
 Halebü's-şehbâ 156
 Halil-Ağa 312
 Hak 110, 113, 114, 116, 119, 120, 128, 141, 144, 152, 157, 160, 169, 170, 200, 206, 217, 310
 Havz-ı Kevser 220
 Haydar 116, 128, 130, 155
 Hazret-i Hallâk-ı Hakîm 211
 Hazret-i Gaffâr 159
 Hışn-ı Fâş 201
 Hüseyin 199
 Kenâr 128
 Kevser 245
 Key 290
 Keyvân 101
 Kird-gâr 163
 Kadri Efendi 308
 Kahistân 306
 Kaudehâr 179
 Kayser 131
 Kız Kulesi 291
 Kızılbaş 302
 Kistrâ 221
 Kudsiyân 166
 Kudüs 143
 Kâf 165, 239, 163

İ

- İbn-i Edhem 125, 187
 İbn-i Yemin 181, 189
 İbn-i Hâcib 146, 169
 İbrâhîm 209
 İlâhî 101, 212
 ʿİsâ 147, 235
 ʿİzzet ʿAli Paşa 207
 ʿİsâ 235
 İrân 132, 149, 288, 302
 İskender 114, 155, 157
 İslâm 105, 120, 140, 154, 185, 188, 290, 316
 İstanbul 275
 İshak Efendi 187
 İzed-i Bârî 270
 İzzet Big Efendi 174

K

- Kaʿbe 162, 165, 199, 274
 Kelîm 212, 275
 Kerrübiyân 161

L

- Leyle-i Kadr 136, 141
 Lâmi^c 185

M

- Macâr 289
 Mahmûd Hân 318
 Manşûr 278
 Maʿn 114, 133, 181
 Maḥmûd 101, 116, 139
 Maḥvî Efendi 308
 Mecnûn 181
 Mehdî 131, 203, 308
 Meryem 263
 Mesîhâ 19, 3 212
 Mevlâ 103, 149, 158
 Mısr 285
 Miʿrâc 263
 Muʿvec 306
 Muştafâ 189, 190
 Muştafâ Paşa 143, 145, 201

Ç

Çāsār 316, 318

Çubuk 290, 302

Çin 169, 195, 199, 216, 252, 287

D

Derbend-i Bakū 299

Deryā-yı ʿAden 218

Düldül 128

Dülger Bali 309

Dürri Efendi 185, 185

Düzalı 116

Dārā 109, 119, 131, 155, 157, 183, 315

E

Ebübekr 189

Ebī Temmāmı 189

Eflātūn 174, 220

Efrāsyāb 109

Efrīdūn 176

Efāğine

Ekrād 154, 300

Ekşi Aş-zāde Velī 294

Enverī 117, 148

Ermenī-zāde 299

Esfendiyār 315

Eşkiyā 154

Eşrāk 317

Eşref 131, 302

F

Fars 306

Fehīm 162

Felātūn 114, 137, 193

Fenārī 169

Ferīdūn 113, 136

Firdevs 208

Firdevsī 146

Fārūk 116

Fārābī 162

Fīhi māfī 167

G

Gerede 309

Güsteah 202

Gābe 114

H

Hân Mahmūd Gāzi 315

Haydar 193

Hamedān 157

Hicāz 253, 294

Hind 189, 287

Hinduvāni 183

Horāsān 302

Hallāk-ı Hakīm 197

Hallāk 167, 172

Hallāk-ı Müsteān 203

Halīlū'r-raḥmān 139

Hatem-i Tayy 133

Havernağ 205

Hayyār 189

Hudā 318

Hızr 118, 275

Horāsān 306

Hoten 172, 199, 272

Hudā 104, 107, 130, 142, 150, 156, 157, 160, 161, 187, 201, 203, 258, 279

Hudā-yı Bī-çün 172

Huld 132, 216

Hurşid 120, 193, 195

Husrev 265

Huşeng 183

Hân Ahmed-i Gāzi 183, 200

Hân Mahmūd 185

Hâtem 141, 170, 181, 201, 202

Ṭūr 192

Ṭālib 148

Türk 265, 291

Türkî 253

Tūrān 149

U

°Unşurî 162

°Urfî 147

°Uṭārid 146

Y

Yemen 199

Yezdān 149

Yūsuf 112, 177 226, 241

Z

Zehrā 111, 112

Zelîhā 112

Zemzem 217

Zeyd 148, 173

Zühre 112, 119, 194

Zü'l-fikār 180

Zü'n-nūn 137

Zā'ide 114

اولم تخلص از غلام اسماعیل	برود از شش جسته دگر بولور	اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی	هر دو ده خفته بیخ فتنه و صبر بولور	آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب	تا خفته بیداد و نقد ختم صبر بولور	کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی
اولم تخلص از غلام اسماعیل	برود از شش جسته دگر بولور	اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی	هر دو ده خفته بیخ فتنه و صبر بولور	آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب	تا خفته بیداد و نقد ختم صبر بولور	کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی
اولم تخلص از غلام اسماعیل	برود از شش جسته دگر بولور	اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی	هر دو ده خفته بیخ فتنه و صبر بولور	آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب	تا خفته بیداد و نقد ختم صبر بولور	کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی

اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی

اولم تخلص از غلام اسماعیل	برود از شش جسته دگر بولور	اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی	هر دو ده خفته بیخ فتنه و صبر بولور	آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب	تا خفته بیداد و نقد ختم صبر بولور	کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی
اولم تخلص از غلام اسماعیل	برود از شش جسته دگر بولور	اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی	هر دو ده خفته بیخ فتنه و صبر بولور	آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب	تا خفته بیداد و نقد ختم صبر بولور	کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی
اولم تخلص از غلام اسماعیل	برود از شش جسته دگر بولور	اولم تخلص از غلام اسماعیل
آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی	هر دو ده خفته بیخ فتنه و صبر بولور	آوات دهر اهل نظر با قفسه حاصلی
کارا که نقد نه حاله با قیوب	تا خفته بیداد و نقد ختم صبر بولور	کارا که نقد نه حاله با قیوب
جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی	جوشک باقی رخارف اهل طغیانی

دیدی هم غزاه هم صبح باغ بودور	علی بابا است که عجب غزاه سازد و دیر	نه در زلفش نشان دارد سواد	نیز دلف و زده و زود نشد و کا	مسلطت ما زانم عقد کشت عالم	اوشیه کردم از نای وزارت کیم	او که شهنشاه سرایان یافت	آصف پاک کرد عارف با یک نظر	که رخصت صدف عجب انا سلط	بهستم زدم بپیش زهر و شکار دشمن	فهرن فرغی به هسل الطوفان	داور کار کشت عجب پیله بهشت لیم	او که انبالش علم و دینی شیر	او که صفا و شکار کشت او را کی ایدر	او که تیغ و زهر و شکی سدی تیش	او که خاک و درج و کوی خندید	عجب چون شد از اسلحه و زور و	کو برین صورت است ز سنا و دود	او که نیز غبار و زار و شکار	تقطیع نقش بر مور و قور و زور	که کو شود که خاصیت بسیار
ز قون مهر است نه دلو عالم	ز لیلان نای بر داشت پر شود	که در شش شش و مجز و غزاله کاند	زاده زایه کشت خاک او کور	آف ز تاب دم و فلا و کراغی	از سرور است که شیب او همواره	آصف داد و دهم شست شیرین	ای عرک کس وی صدف و دین	سکنان او را شش و کرا و دوزخ	ایوب است سنده و کرا و دوزخ	سمن او را شش و کرا و دوزخ	بند و بوند او را شش و کرا و دوزخ	ما بخت او را شش و کرا و دوزخ	داد او را شش و کرا و دوزخ	شسم او را شش و کرا و دوزخ	هستی او را شش و کرا و دوزخ	نجه او را شش و کرا و دوزخ	همدند او را شش و کرا و دوزخ	نامست او را شش و کرا و دوزخ	کو بر یک او را شش و کرا و دوزخ	نفس او را شش و کرا و دوزخ

دین

ز قون مهر است نه دلو عالم	ز لیلان نای بر داشت پر شود	که در شش شش و مجز و غزاله کاند	زاده زایه کشت خاک او کور	آف ز تاب دم و فلا و کراغی	از سرور است که شیب او همواره	آصف داد و دهم شست شیرین	ای عرک کس وی صدف و دین	سکنان او را شش و کرا و دوزخ	ایوب است سنده و کرا و دوزخ	سمن او را شش و کرا و دوزخ	بند و بوند او را شش و کرا و دوزخ	ما بخت او را شش و کرا و دوزخ	داد او را شش و کرا و دوزخ	شسم او را شش و کرا و دوزخ	هستی او را شش و کرا و دوزخ	نجه او را شش و کرا و دوزخ	همدند او را شش و کرا و دوزخ	نامست او را شش و کرا و دوزخ	کو بر یک او را شش و کرا و دوزخ	نفس او را شش و کرا و دوزخ
تاج بر سر یک او کور کاسه شیر	جست تولا و کور کاسه شیر	کودن شش و کرا و دوزخ	زک سرجه و کرا و دوزخ	او که کشنده هو که سوی ابر	اول سماعت و دوزخ	مفان و دوزخ	دیده جانی و کرا و دوزخ	کجا کجا و کرا و دوزخ	اولی و کرا و دوزخ	مع او و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ	بوی و کرا و دوزخ

اوله کورمور بند و ایو تو ادا و ایلو ایله شهبازیم کجالی خنقه نهد سید دولمه دوعشیلده حسن خفتند و شکرند دافت یوان حاهر و مصفا این اهلیت مدحت نان محمد شنبه و دوزوب ایله فوجده لکرم و جم معنی یله تو برتبع و فخر و کسب والا غنچه ایله سید مکن ایله دینیه و دین کور و کتله و دوزبان سلفه و توکم طرفه العالی ایچ معاد کتله و افر آمنه ابرج و خرمه و غنچه و شهاب سور و دین و دینا بدی کتله و افر ایله ایشا بند کتی و لکرم و لکرم دل و ملازم و دل و کتله و کتله و مصفا و لکرم و لکرم و لکرم	اوله نایب و جم خنقه کتله و افر لکرم و کتله و کتله و کتله

دستار و چو بر خورشید	6
چو خداوند است و در روز از او بر ملا شد سرا کو بر منجی محسوب و در شمشیر کافانه در خود بند و مهر و پادشاه کند و کجمله خند و خفا و بی مغاوری اندر آید	چو خداوند است و در روز از او بر ملا شد سرا کو بر منجی محسوب و در شمشیر کافانه در خود بند و مهر و پادشاه کند و کجمله خند و خفا و بی مغاوری اندر آید
فیروز اف که میخشا حنا ب مدخلو فاشا که در سینه بود که هر باغ و عجب و کانه اند	فیروز اف که میخشا حنا ب مدخلو فاشا که در سینه بود که هر باغ و عجب و کانه اند
دل و تن و چشمنده و قفا سفان مانده در پای محمد خد و بعد کار و بستاند که کلاغ در پای مرغ سوزید و کج کجند دو روز که در کج و کج و شمشیر حوب سپهر نه در دانه و در دانه و غم ناخند بونه کلاغ بوی کج و کج و بخت غنا کند لا و لا و لا کافا و لا و لا و لا کاسد صلوات و صحن و بو اخانه و قفسند سوی غلغل و بون و بون و لا و لا و لا اکا و دمنو لان کج و کج و لا و لا و لا و لا	دل و تن و چشمنده و قفا سفان مانده در پای محمد خد و بعد کار و بستاند که کلاغ در پای مرغ سوزید و کج کجند دو روز که در کج و کج و شمشیر حوب سپهر نه در دانه و در دانه و غم ناخند بونه کلاغ بوی کج و کج و بخت غنا کند لا و لا و لا کافا و لا و لا و لا کاسد صلوات و صحن و بو اخانه و قفسند سوی غلغل و بون و بون و لا و لا و لا اکا و دمنو لان کج و کج و لا و لا و لا و لا

میراث خود را به کسی که در دم سوزیده نمانده و ناله و زاری ندارد
بند و خواجه عشق و دلخوشی بنیستی

کلاه خیار و آن آویخته و لای میبند

و شوره و ارابه چو آسفند ساز بازاز¹⁷ له

نیت صفت ابدی که گشته اند و در شعله خشمه اسرار بازایافته
بخت فرق میان خرم و دزدیده جنت وشت مطلب جنت جامع
بر هر جایی که در آید و بر آید خاشی شیخ ادا نامه زیست
داخل نرم وصال و دل و ناله خواجه یقین و همه و آرایه او واقعه
میخ تخیل و یاد بر گزینان رخ ربه چه که آملاتی از آن ناله
اتفاق و صوفی و یوسف نام خرم واد است و در خرم و زار و زار
نظم خجسته و او و کوز و خواجه صنف

و دشمنه بخت و از و ناله خرم و در له
دو و صنف و او و کوز و خواجه صنف¹⁸ شاهانه که او و ناله خرم و در
ناله و صنف و او و کوز و خواجه صنف¹⁹ جرم خجسته و ناله خرم و در
موج ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁰ مدققان خجسته و ناله خرم و در
صنف و او و کوز و خواجه صنف²¹ جملته و ناله خرم و در
ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²² لاله خرم و او و کوز و خواجه صنف

و بیضه ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²³ له
خجل و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁴ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
کو و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁵ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
او و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁶ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف

20 وله
ایست و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁷ سر و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁸ بر کوزه و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
مر و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف²⁹ اشک و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
لغو و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³⁰ کو و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف

و اول و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³¹ له
و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³² و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
خجل و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³³ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
آورد و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³⁴ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
حک و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³⁵ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف
بر و ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف³⁶ ناله خرم و او و کوز و خواجه صنف

ÖZGEÇMİŞ

1947 yılında Ağrı ili Tutak ilçesi İsaabat köyünde dünyaya geldim. İlköğrenimimi aynı köyde tamamladıktan sonra 1967 yılında Van Alpaslan İlköğretmen Okulu'nda ortaöğrenimimi tamamladım. Aynı yıl ilkokul öğretmeni olarak göreve başladım. Sırasıyla Yozgat, Van, Ağrı ve Erzurum illerinde çalıştım. 1979 yılında Kâzım Karabekir Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe bölümünden mezun oldum. Ortaöğretim kurumlarına geçiş yaparak Ağrı, Erzincan ve Erzurum illerinde Türkçe öğretmenliği yaptım.

Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinin açmış olduğu Lisans Tamamlama Programı'nı tamamlayarak Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Öğretmenliği bölümünden mezun oldum. Aynı bölümün Eski Türk Edebiyatı anabilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. Halen Ağrı Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü okutmanı olarak görev yapmaktayım.